

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

На правах рукопису

БОРСУК Людмила Франківна

УДК 811.111,37.373–116

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛОМОВНОЇ БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ**

10.02.04 – германські мови

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Науковий керівник

ДУДОК Роман Іванович

доктор філологічних наук,

професор

Львів – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні і методологічні засади дослідження англомовної банківської терміносистеми	
1.1. Банківський термін у сучасних лінгвістичних студіях.....	16
1.2. Значення банківського терміна.....	24
1.3. Системність та структурність терміна.....	30
1.4. Критерії розмежування банківського терміна та номенклатурних одиниць.....	34
1.5. Семантична структура банківського терміна.....	37
1.6. Методологічні засади дослідження банківського терміна.....	43
Висновки до розділу 1	52
РОЗДІЛ 2. Структурно-семантичні особливості банківського терміна	
2.1. Структурні типи англомовної банківської терміносистеми.....	54
2.1.1. Семантична характеристика термінотвірних моделей складних банківських термінів	56
2.1.2. Лексико-семантичні особливості банківської термінології.....	62
2.1.3. Міждисциплінарний статус банківської термінології.....	68
2.2. Парадигматичні та синтагматичні зв'язки банківської терміносистеми	73
2.3. Структурно-семантична парадигма терміна.....	83
2.4. Інтралінгвальна сутність інваріантного значення терміна.....	93
2.5. Термінотвірний потенціал банківського терміна	100
Висновки до розділу 2	106
РОЗДІЛ 3. Функціональні особливості англомовної банківської терміносистеми у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах	
3.1. Функціональна семантика банківського терміна у фаховому дискурсі.....	109
3.2. Термінотвірні та корелятивні функції стилістичних тропів.....	118

3.3. Міжмовна та міждисциплінарна функціональність англійської банківської терміносистеми.....	128
3.4. Функціонування фразеологічних запозичень в англійській банківській терміносистемі	145
Висновки до розділу 3.....	157
ВИСНОВКИ.....	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	171
ДОДАТКИ.....	204

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АБТ – англомовна банківська терміносистема
- ВТССУМ – великий тлумачний словник сучасної української мови
- КРО – комунікативно-релевантна ознака
- СДО – семантико-диференційна ознака
- ЛСВ – лексико-семантичний варіант
- ЛСГ – лексико-семантична група
- ЛЭС – лингвистический энциклопедический словарь
- ЛССМ – лексико-семантична система мови
- ЛТГ – лексико – тематична група
- МСЦ – мова для спеціальних цілей
- ФО – фразеологічні одиниці
- ФСП – функціонально-семантичне поле
- ТС – терміносполучення
- ТФ – термінологічний фразеологізм
- DBT –Dictionary of Banking Terms
- DF – A Dictionary of Finance
- LDE – Longman Dictionary of Contemporary English
- NTC's – National Textbook Company
- ODBW – The Oxford Dictionary for the Business World
- OID – Oxford Illustrated Dictionary
- SD – Scribner Dictionary

ВСТУП

В умовах інтенсивного розвитку науки і техніки, зростаючої ролі міжнародних контактів, проблеми уніфікації та стандартизації термінології стали останніми десятиліттями особливо актуальними. На сьогодні написано значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню окремих аспектів семантики, структури, функціонуванню різних термінологій, авторами яких є Н.В. Васильєва, Т. Л. Канделакі, Д. С. Лотте, Н. В. Подольська, А. В. Суперанська та інші. Серед низки галузевих термінологій комплексне вивчення англомовної банківської термінології як суттєвої складової сектору економіки є на часі. Концептуальні ідеї дослідження галузевих терміносистем закладені у доробку В.Г. Гака, Г.В.Колшанського, О.С. Кубрякової, В.В. Левицького, А.А. Уфимцевої та ін. Існують праці, які стосуються структури, семантики та функціонуванню економічних термінів, М.М. Володіної, Б.М. Головіна, С.В. Гриньова, О.І. Дуди, В.М. Лейчика, С.М. Рибачок.

Попри значну кількість досліджень у суміжних з банківською сферою галузях: фінанси, бізнес, біржа і т. д., англомовна банківська терміносистема (далі АБТ) не отримала досі детального висвітлення з точки зору структурно-семантичних та функціональних параметрів. Хоча на сьогодні з'явилися праці, присвячені окремим аспектам функціонування термінів у межах англомовної термінології банківської справи, все ж їх лінгвопрагматичний потенціал вивчений недостатньо [237, с. 150–154; 249; 229; 255, с. 412–415; 194].

Сучасний світ характеризується глобальними соціально-економічними змінами, котрі породжують певні зміни у лексико-семантичній системі мови. У зв'язку із зростанням пласту термінологічної лексики, викликаним розвитком науки, техніки, виробництва, постійно збільшується кількість праць, у котрих розглядаються особливості термінологічної лексики взагалі, а також окремих терміносистем у зіставленні із загальноновживаною лексикою та іншими терміносистемами: вивчається широке коло проблем, пов'язаних із визначенням

терміна, критеріями його виокремлення, досліджуються їх лінгвістичні характеристики [223; 83, с. 5–32; 1; 68, с. 33–42; 18; 115, с. 75–86; 71 та ін.].

Формування та функціонування нової фінансово-банківської термінології тісно пов'язані з розвитком соціальних понять, котрі відображають діалектику соціального розвитку. Сучасна англійська банківська термінологія віддзеркалює зміни, що відбуваються в житті англійських держав у зв'язку з розвитком відносин у секторі економіки.

Корінні перетворення в соціально-економічному і культурному житті людства позначились на розвитку словникового складу, викликали появу величезної кількості нових термінів у літературній мові, у тому числі - в англійській банківській терміносистемі. У зв'язку з цим з'явилась нагальна потреба належним чином узагальнити накопичений досвід термінотворення, охарактеризувати сучасний стан англійського банківського дискурсу та його дериваційну базу. Основними джерелами англійської банківської терміносистеми є автохтонна лексика та її словотвірні засоби, ранні лексичні запозичення з інших європейських мов, значний пласт інтернаціоналізмів - європеїзмів тощо.

Вибір англійської банківської терміносистеми в якості об'єкта дослідження зумовлена передусім потребами практики, відсутності достатньої її лексикографічної бази. Нагальною є проблема кодифікації та інвентаризації досліджуваних банківських термінів, теоретичне переосмислення, визначення складу терміноодиниць за походженням, за структурою, виокремлення продуктивних словотвірних моделей, виявлення різних відхилень від загальноприйнятних норм, тобто виконання того обсягу роботи, котра входить у поняття термінологічного дослідження.

Окреслені проблеми засвідчують зростаючу наукову актуальність теми нашої праці. У дослідженні охоплена термінологія таких суміжних дисциплін, як політекономія, право, маркетинг, менеджмент, фінанси, банківська справа тощо. В останні десятиріччя інтерес українських та зарубіжних лінгвістів до англійської банківської терміносистеми пояснюється тим, що науково-технічний

прогрес породжує величезну кількість нових понять, які вимагають свого термінологічного забезпечення. Відповідно, щоб поповнити банківську сферу новими термінами, слід урахувувати не лише автохтонний словниковий фонд та його словотвірні можливості. Все це дає підстави констатувати, що розвиток та збагачення досліджуваної термінології здійснюється головно шляхом запозичення. Тобто переважна частина найуживанішої і практично необхідної англійської банківської термінології поповнюється інтернаціональними та запозиченими термінами.

Пропоноване дослідження, яке обмежене конкретними межами банківської сфери, має за мету виявити та описати її структурно-семантичні та функціональні особливості, з'ясувати шляхи формування, джерела та способи утворення, її сучасний стан та можливості розвитку. Динамічний розвиток соціально-економічного життя суспільства спонукає до інтенсивного поповнення термінології, зокрема у сфері банківської діяльності, активне вивчення якої здійснюється паралельно з іншими терміносистемами економічної сфери (див. наукові праці В.М. Лейчика, М.В. Китайгородської, С.В. Сахневич, **Л.В. Івіної** та ін.).

У зв'язку з тим, що динаміка та збагачення англійської банківської терміносистеми має важливе значення у взаємозв'язку з іншими європейськими мовами, дослідження здійснюється з урахуванням висвітлення таких взаємозв'язків, їх ролі, джерел поповнення тощо. У запропонованій праці здійснено системний аналіз усіх структурно-семантичних типів термінів банківської сфери, відображених у нормативних джерелах (лексикографічні, друковані, електронні джерела та спеціальні банківські тексти).

У запропонованій науковій праці акцент робиться на характеристику семантичних відношень, у котрі вступають між собою терміни у межах вищезазначеної сфери. Недостатнє вивчення її характерних особливостей зумовлює необхідність проведення додаткового дослідження. Вирішення цих завдань дасть змогу визначити сутність адаптації і продуктивний термінотвірний потенціал англійської банківської термінології.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що структурно-семантичні та функціональні особливості англомовної банківської терміносистеми не знайшли достатнього висвітлення у новітніх лінгвістичних розвідках, а отже, потребують комплексного аналізу та системної інтерпретації. Виняткове значення має дослідження термінотвірних банківських формантів сектору економіки, їх усебічний аналіз на рівні парадигматики мови та синтагматики мовлення. Запропонований *наноаналіз* дає змогу інтерпретувати додаткові смисли та сприяти глибшому розумінню терміна у фаховій текстовій реалізації. Актуальність також полягає у простеженні динаміки семантичних та функціональних процесів, що виникають у сфері банківської терміносистеми, особливо у площині її внутрішньомовної мобільності та міжмовних впливів як важливого чинника еволюції терміна.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Роботу виконано в межах комплексної наукової теми факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка „Вивчення текстів різної типології, проблеми текстотвірності” (номер державної реєстрації 0108U006467). Проблематика дисертації входить до низки питань, досліджуваних у межах комплексної колективної теми факультету іноземних мов: „Вивчення структурно-контентивної еволюції та чинників функціонування германських, романських та класичних мов” (номер державної реєстрації 0108U006466). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 23/12 від 29 грудня 2010 року та уточнена на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 28/6 від 25 червня 2014р.

Мета дисертаційного дослідження – цілісно та ґрунтовно вивчити структурно-семантичні та функціональні особливості англомовної банківської терміносистеми, її лінгвальні механізми формування та текстової реалізації у банківському дискурсі.

Досягнення мети передбачає вирішення **таких основних завдань:**

1) окреслити критерії визначення англомовної банківської термінології;

2) визначити структурні, семантичні й функціональні особливості досліджуваної англomовної банківської терміносистеми;

3) з'ясувати корелятивні зв'язки між загальноповживаною лексикою та спеціальною банківською термінологією;

4) виявити місце і роль англomовної банківської терміносистеми у термінологічному корпусі фінансового сектору економіки, виокремити найчастотніші та найпродуктивніші термінотвірні моделі;

5) охарактеризувати специфіку інваріантного значення та смислів англomовної банківської терміносистеми у лексикографічних джерелах та спеціальних текстах;

6) з'ясувати шляхи, способи, механізми та тенденції поповнення англomовної банківської терміносистеми.

Об'єктом дослідження є сучасна англomовна банківська термінологія.

Предметом дослідження є структурно-семантичні та функціональні особливості англomовної банківської терміносистеми у професійному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували 1240 англійських банківських термінів і терміносполучень відібраних методом суцільної вибірки із 10 друкованих та електронних сучасних словників банківської термінології (*A Dictionary of Finance; Collin P.H. Dictionary of Banking and Finance; Encyclopedia of Banking and Finance та ін.*), галузеві енциклопедії; англomовні корпуси текстів банківської терміносистеми, опубліковані на сайтах найбільших банків Великобританії, США за 2008–2013 роки. Фактичним матеріалом англomовної банківської терміносистеми слугували також англomовні посібники з банківської терміносистеми та періодичні видання (*The Journal of Internet Banking and Commerce; The Financial Times; Money та ін.*). На основі опрацьованих джерел сформовано фактологічну базу та отримано корпус англomовної банківської терміносистеми.

Методологічним та теоретичним підґрунтям дослідження є науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі лексичної семантики, теоретичного термінознавства (О.С. Ахманова, І.В. Бондаренко, В.С. Виноградов,

В.О. Винокур, Н.Б. Гвішіані, А.С. Герд, С.В. Гриньов, В.П. Даниленко, В.М. Лейчик, Д.С. Лотте, А.А. Реформатський, А.І. Смирницький, А.В. Суперанська, С.Д. Шелов, D. Ayers, K. Becker, R. Jacobson, G. Rondeau, A.K. Romney, J.E. Schmidt, а також І.В. Арнольд, М.В. Нікітін, А.А. Уфімцева,), когнітивної лінгвістики (Н.Н. Болдирев, Р. Джакендоф, Є.С. Кубрякова, Дж. Лакофф, Ч. Філмор та інші).

Теоретико-методологічною основою є використання теорії семасіології, методики “*значення-смысл*” та загальнонаукові методи дослідження. Наукову концепцію дослідження сформовано на ґрунті надбання вчених у галузі фахового англomовного терміна (М. Алефіренко, Ю. Апресян, М. Бірвіш, Л. Васильєв, А. Вежбицька, Ю. Зацний, А. Зеленько, Дж. Лайонз, Дж. Лакофф, В. Левицький, Т. Кияк, А. Кібрик, І. Кобозева, О. Кубрякова, В. Лейчик, О. Селіванова, Є. Скороходько, Ч. Філмор, У. Чейф, С. Шелов та ін.), які стали основою для трактування значення та смислу терміна як складного об’єднання семантичних компонентів, що відображають низку диференційних та ізоморфних ознак.

Теоретично-методологічна концепція „*значення-смысл*” (Д. Болінжер, С. Гурський, Р. Карнап, Г. Фреге), слугувала для виокремлення інваріантного значення та змінних смислів англomовного банківського терміна. У праці застосовано такі **методи дослідження**: *метод наноаналізу* – для подальшого розщеплення смислу на ще дрібніші його фрагменти – *наносмисли*, *метод семантичних опозицій* – для зіставлення тотожних компонентів і виокремлення додаткової диференційної ознаки. У межах лінгвального, семасіологічного підходу застосовано: *тезаурусний метод*, який уможливив розкриття змісту нових банківських термінів через словникові дефініції, *структурний*, який дозволив визначити шляхи, способи і механізми формування англomовної банківської терміносистеми, *словотвірний* аналіз, за допомогою якого визначено механізми творення банківських дериватів, *контекстуальний* аналіз котрий використано для з’ясування семантики банківського терміна у конкретному синтагматичному формативі, *описово-аналітичний* – для відбору й інтерпретації фактологічного матеріалу, *компонентний* – для розщеплення значення терміна на

елементарні смисли, *дистрибутивний метод* – для вивчення термінів, які зустрічаються у дефініціях та банківських текстах.

Як допоміжні, у науковій праці застосовані *прийоми лінгвістичного спостереження, аналіз словникових дефініцій, існуючі класифікації та систематизації* банківської термінології у спеціальних текстах.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що на основі інтегративної методики *вперше*:

- проведено комплексне дослідження англомовної банківської терміносистеми, виявлено її типологію, укладено новий англо-український глосарій;
- визначено шляхи, способи, механізми утворення структурно-композиційних моделей англомовної банківської терміносистеми;
- простежено мобільність англомовної банківської терміносистеми від однієї фінансово-економічної галузі до іншої, широке використання семантичної деривації та термінотвірних моделей;
- охарактеризовано функціональні та когнітивні особливості англомовної банківської терміносистеми;
- виявлено та виокремлено інваріант і диференційні смисли банківського терміна з позиції його ієрархії: доміанти та периферійних ознак;
- встановлено продуктивні структурно-морфологічні та семантико-функціональні типи запозичених термінів банківської терміносистеми.

Наукову новизну одержаних результатів узагальнюють положення, що їх винесено на захист:

1. Англійська банківська терміносистема є відкритою системою, яка тісно пов'язана із загальноновживаною лексикою, котра активно корелює з іншими суміжними терміносистемами фінансового сектору економіки. Термінологія АБТ містить спеціальну сферу, загальномовну лексику і є невід'ємним компонентом мовно-культурної комунікації та компетенції спеціалістів.

2. Банківська терміносистема імплікує низку структурно-семантичних, функціональних особливостей, які забезпечують номінацію спеціальних

банківських термінологічних понять. Англomовна банківська терміносистема постійно зазнає змін під впливом екстралінгвальних та інтралінгвальних факторів. Такі зміни в досліджуваній термінології характеризуються інтенсивністю структурно-семантичних і функціональних параметрів.

3. Англomовній банківській терміносистемі, що динамічно розвивається, притаманні дериваційні процеси. Аналіз найпродуктивніших термінотвірних моделей засвідчує роль афіксних формантів, які вибудовують основні структурні моделі. Серед термінотвірних способів виокремлюємо: афіксацію, словоскладання, конверсію, абрєвіацію тощо.

4. Банківський термін як елемент системи мови має у своїй структурі автохтонне *інваріантне значення*, незалежне від контекстуального оточення, що дозволяє йому мігрувати та реалізуватися в суміжних фінансово-економічних терміносистемах. Методика “*значення – смисл*” дає змогу вивчити внутрішню організацію англomовної банківської терміносистеми, тобто експлікувати стабільний інваріантний компонент у парадигматиці мови та змінні смисли у синтагматиці мовлення.

5. Експлікація інваріантного значення і диференційних смислів, реалізують набуті системою та системо-твірні властивості банківської терміносистеми, що дає змогу інтерпретувати її додаткові мікроелементи *наносмисли* та сприяти глибшому розумінню терміна у фаховій текстовій реалізації. Характерною особливістю досліджуваного корпусу АБТ є те, що його одиниці з урахуванням фінансово-економічної ситуації можуть набувати нових конотативних і емоційно забарвлених відтінків.

6. У процесі мовних контактів банківський сектор економіки зазнає активізації та поповнення, що зумовлює приплив відповідної, переважно запозиченої лексики для номінації нових реалій. Запозичені банківські терміни стають частиною лексики мови-реципієнта, де відбуваються внутрішні процеси саморозвитку, вони є генератором синонімів, омонімів, полісемічних структур.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що отримані результати є внеском у такі галузі англістики, як словотвір, семантика

та лінгвопрагматика англійської мови, у подальший розвиток лінгвістичної теорії фахового терміна. Зокрема, *словотвір* доповнено висновками про шляхи, способи та механізми формування семантичних дериватів банківського терміна. Одержані результати кваліфікації смислової природи англомовної банківської терміносистеми, висновки щодо подальшої декомпозиції поняттєво-змістового сегмента смислу на *наносмисли* мають суттєве значення для подальшої теоретичної розбудови лінгвокогнітивістики. Внеском у *лінгвопрагматику* є виявлення специфіки функціонування і прагматичного потенціалу банківського терміна в англомовному дискурсі.

Практичне значення наукової роботи полягає у можливості використання матеріалів і результатів дослідження в курсах лексикології англійської мови: “Лексична семантика”, розділи: “Терміни”, “Системні відношення в лексиці”, “Структура і семантика англійського слова”, “Словотвір”, “Англійська мова професійного спрямування”, у дослідницькій роботі для написання наукових праць із термінологічних проблем (зокрема, бакалаврських, магістерських і дисертаційних).

Основні результати та теоретичні положення знайдуть своє застосування у викладанні нормативних і спеціальних курсів: “Галузі термінознавства”, “Теорія і практика галузевої лексикографії”, “Науково-технічний переклад”. Матеріали та висновки дисертації можна застосувати для підготовки посібників і методичних матеріалів, з метою упорядкування, стандартизації та уніфікації англомовної банківської терміносистеми, укладання англо-українських галузевих словників нового покоління.

Наведений у додатку глосарій банківських термінів розширює інформацію про лексичний склад англомовної банківської терміносистеми, її термінотвірний потенціал та динаміку у фаховому дискурсі.

Особистий внесок здобувача полягає у розширенні знань про специфіку англомовної банківської терміносистеми у лексикографічних джерелах та спеціальних текстах, уточненні словотвірних моделей похідних та складних термінів, особливостей їхньої первинної та вторинної номінації. На матеріалі

сучасної англійської мови здійснено аналіз з урахуванням сучасних підходів до мовних фактів у структурно-семантичному та функціональному аспектах. Науковий внесок здобувача полягає у самостійному формуванні наукових завдань і положень дослідження, обґрунтуванні його теоретичної й фактологічної бази, отриманні конкретних результатів та висновків.

Апробація роботи. Основні положення і висновки дисертації виголошувалися у доповідях на 11 науково-методичних та науково-практичних конференціях, у тому числі: 6 міжнародних наукових конференціях: “Розвиток іншомовної компетентності: методичні, психологічні, лінгвістичні аспекти” (Тернопіль, 2015), “В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии” (Новосибирск, 2014г.), на науково-практичній конференції „Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах; проблеми та перспективи” (Київ, 2009), “Іноземні мови, сьогодні і завтра” (Тернопіль, 2010), “Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти” (Львів, 2009), “Сучасні тенденції у сфері лінгвістики, мовної комунікації та методики викладання іноземних мов” (Тернопіль, 2014), *5 національних і регіональних* “Інноваційні технології в контексті іншомовної підготовки фахівця” (Полтава, 2014), “Актуальні питання лінгвістики, літературознавства та інноваційної методики викладання іноземних мов” (Тернопіль, 2011), “Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (Острог, 2014), “Сучасні проблеми германського та романського мовознавства” (Рівне, 2012), “Гуманітаризація вищої освіти” (Дніпропетровськ, 2007).

Основні положення та текст дисертації обговорювалися на щорічних підсумкових конференціях професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка. На спільному засіданні кафедр англійської філології, іноземних мов для гуманітарних та природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 28/6 від 25 червня 2014р.); на щорічних звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів Львівського національного університету імені Івана Франка, а також наукових семінарах

кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (2010–2014 рр.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 11 статтях (одна з них у співавторстві), з них 6 статей – у фахових виданнях України, одна стаття надрукована за кордоном (Росія), в 4 тезах доповідей. Загальний обсяг публікацій – 4 обліково-видавничі аркуші.

Обсяг та структура роботи. Загальний обсяг роботи становить 273 сторінки, основний текст – 170 сторінок. Дисертація складається із вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків щодо результатів проведеного дослідження, списку використаних джерел (303), списку джерел лексикографічного та ілюстративного матеріалу. До наукової праці у вигляді Додатків належить навчальний вузькоспеціальний англо-український глосарій банківських термінів. У тексті дисертації вміщено 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

1.1. Банківський термін у сучасних лінгвістичних студіях

З історії лінгвістичних вчень очевидно, що витoki спеціальної лексики сягають ще глибокої давнини. Професійна діяльність постійно супроводжувалась виникненням нових лексичних одиниць, тобто термінів. У ході розвитку людської цивілізації, у межах різноманітних наук склалися відмінні уявлення про семантичне наповнення самого поняття “термін”. Якщо почати з етимології слова, то сучасна одиниця “термін” – лат. *terminus*, спершу мала міфологічну забарвленість. Термін був давньоримським божеством меж та кордонів, яке уособлювалось у вигляді межового каменя між територіями різних племен [124].

Короткий екскурс в історію банківської справи свідчить, що банківська термінологія походить з Месопотамії і зародилася в храмах Вавілону. Література Стародавнього світу описує, що жителі Месопотамії, як правило, вкладали свої рухомі активи у зберігальні храми, оскільки вони були міцно збудовані й добре охоронялися, а вкладники не сумнівались у порядності священників. За історичною довідкою, практика депозитів існувала ще в храмах Шумеру за 2500 р. до н.е. Найбільш достовірна теорія стверджує, що саме за нововавілонського періоду приватна банківська справа витіснила храми і з’явилися великі банківські дома. Із середини III тисячоліття до н.е. Месопотамія продемонструвала широкий спектр банківських послуг та операцій: депозити, позики, платежі, угоди на папері тощо [325]; [347]; [334]. Таким чином, банківська справа походить зі Сходу, а саме Вавілон та Асірія були колискою банківських операцій, які згодом поширилися до Греції та на Захід.

У процесі дослідження та систематизації банківської термінології спираємось на потужну лінгвістичну та загальнотермінологічну базу, сформовану попередніми термінознавцями. Семасіологічні дослідження ґрунтовно викладені у працях таких вчених, як: Ю.Д. Апресян, Ф. С. Бацевич, Л.А. Булаховський, Л.М.

Васильєв, В. фон Гумбольт, Ю. М. Караулов, Т.А. Космеда, М. П. Кочерган, Л. А. Лисиченко, М. М. Покровський, О. О. Потєбня, А.Є. Селіванова, Ж. П. Соколовська, Д. М. Шмельов та ін. Теорія лінгвістичного детермінізму, розроблена проф. А.Ф. Зеленьком, визначає лексичні парадигми як “упорядковану сукупність лексичних одиниць, об’єднаних спільними й розрізнявальними диференційними семантичними множниками” [106, с. 39].

Нині загальноприйнятим у лінгвістиці є положення про те, що в основі будь-якої конкретної мови перебуває особлива картина світу, тобто впорядкована сукупність знань про навколишню дійсність, яка сформувалась у суспільній свідомості [220, с. 58]. Сукупність знань у кожній із мов має як специфічні, так і загальні риси [135, с. 20–90]; [56]; [220]. Це означає, що кожна штучна мова по своєму членує світ, тобто має індивідуальний спосіб, його концептуалізацію [33, с. 5–19]; [158, с. 114–117].

Банківська термінологія є важливою частиною національної картини світу, складним об’єднанням ментальних одиниць (концептів, когнітивних метафор тощо). Розв’язання теоретичних завдань – визначення природи термінів як знаків спеціальних понять, виявлення дериваційного потенціалу термінологічної лексики – перебуває у центрі уваги цілої низки фахівців [52, с. 17]. Сучасний період вивчення стандартизації та нормування фінансово-економічної терміносистеми представлений науковими лінгвістичними працями таких дослідників, як: бізнесу – Л. Науменко, ринкових взаємин – З. Куделько, фінансів – О. Лотка та А. Грицьків, маркетингу – О. Гутиряк, кредитно-банківської справи – О. Дуда тощо.

Особливості концептуалізації предметів та явищ навколишньої дійсності є об’єктом багатьох зарубіжних лінгвістів: Н.Н. Болдирева, Є.С. Кобрякової, Ю.С. Степанова, І.А. Стерніна та ін. Сьогодні існує необхідність у виокремленні та аналізі базових концептів лінгвістичної картини економічного світу, виявленні когнітивних механізмів, визначенні їх релевантних ознак, з’ясуванні зв’язків з іншими концептами. Найповнішу специфіку аналогічних явищ можна встановити на базі зіставлення різних мов на прикладі такої галузі економіки, як банківська

терміносистема, яка поширує свій вплив на усі сфери фінансової діяльності та є недостатньо вивченою, а отже, зумовлює актуальність нашого дослідження.

У процесі роботи нами встановлено, що утворення та функціонування англomовної банківської терміносистеми підпорядковується як загальним особливостям, так і має низку властивих їй характеристик. Попри значну кількість термінологічних досліджень у суміжних із банківським сектором економіки галузях (фінанси, бізнес, біржа, маркетинг, менеджмент і т. д.), банківська термінологія не отримала системного висвітлення з точки зору її структурно-семантичних та функціональних особливостей. Щоправда, існують окремі праці, присвячені аспектам функціонування термінів досліджуваної терміносистеми, проблемі полісемії і омонімії в межах англomовної термінології банківської справи [235]. Тому комплексне вивчення банківської термінології з метою аналізу її сучасного стану та функціонування є безумовно на часі.

Вибір теми дослідження виправданий тим, що ґрунтовне опрацювання обраного термінологічного пласту дасть змогу уніфікувати вищезазначену термінологію, випрацювати критерії відбору фонду для укладення словника-мінімуму, орієнтованого на студентів та спеціалістів банківської справи.

У науковій праці банківський термін розглядається з точки зору різних наукових парадигм та підходів у межах банківського дискурсу, який здатен набувати наукової спеціальної дефініції і таким чином ставати повноправним терміном цієї галузі знань, наприклад:

– *Currency – the quality of circulating freely; consequently, any form of money that serves as a medium of exchange and passes from bear to bearer without endorsement. Currency may consist of coins or paper money* [344, p. 237].

Суперанська А.В. зазначає, що більшість термінів економічних наук, разом із банківськими термінами, запозичуються переважно із загальноновживаної лексики і стають *консубстанціональними* [223, с. 133–136]. Інші дослідники стверджують, що переважна більшість термінів економіки і банківської сфери утворюються від слів загальноновживаної мови шляхом процесу метафоризації їх значення чи метонімічного перенесення [72, с. 33–42].

Багато консубстанціональних термінів проходять через процес метафоризації, як-от: *Bear – a dealer on a stock exchange, currency market, or commodity market, who expects prices to fall. The difference between the purchase price and the original sale price represents the successful bear's profit* [344, p. 15].

Останнім часом зазнає активізації банківський сектор ринкової економіки, що зумовлює відповідну термінологію для номінації нових банківських реалій сфери бізнесу. Вибір теми наукового дослідження, уніфікація та кодифікація термінологічного пласту банківського терміна потребує передусім його вивчення у загальнонауковій парадигмі.

В умовах інтенсивного та динамічного розвитку науки і техніки, водночас - ролі міжнародних ділових і наукових зв'язків, проблеми уніфікації та стандартизації термінології стали останнім десятиліттям особливо актуальними. Термін як основна одиниця термінології розглядається з точки зору різних наукових підходів, що пропонуються авторитетними вченими.

У межах банківської терміносистеми слова загальнозживаної мови здатні отримувати наукову дефініцію і тим самим ставати повноправними термінами означеної галузі знань, як-от: 1) *haircut – the difference between the sales revenue and the cost of goods or services expressed as a percentage of revenue*; 2) *the difference between the prices at which a market maker or commodity dealer will buy and sell*; 3) *the difference between the rate of interest on funds lent and funds borrowed by a bank*; 4) *a fee or commission* [346].

Англомова банківська термінологія є невід'ємним складником англомовної економічної терміносистеми, пов'язаної з мовною і концептуальною картиною ділового стилю. Вона є ієрархічно організованою сукупністю термінологічних одиниць на позначення специфічних професійних понять у сфері банківської діяльності. Термін постає як особливе слово чи словосполучення, що номінує поняття певної галузі знання і/або діяльності та відрізняється від інших номінативних одиниць однозначністю, точністю, системністю, стислістю і незалежністю від контексту.

Дослідження англomовної банківської термінології у контексті новітніх надбань термінознавства зумовило її розгляд у єдності номінативного і функціонально-комунікативного рівнів.

Семасіологічні властивості англomовного банківського терміна корелюють з її структурно-семантичними параметрами, що задаються словотвірним за формою та гетерогенним за суттю алгоритмом. Цей алгоритм спирається на низку засобів (афіксація) і способів термінотворення (безафіксальна деривація). Поєднуючись між собою у різних констеляціях, терміни у загальнонауковій парадигмі утворюють наступні типологічно значущі групи: прості терміни, афіксальні терміни композити, терміни-словосполучення і терміни-абревіатури.

Найчисельнішою і найпродуктивнішою є група термінів-словосполучень, утворених комбінацією двох і більше слів: *banking sector; global banking markets; bank giro credit slip*. Між структурним типом моделі та кількістю побудованих за нею словосполучень встановлюється асиметрія, що більше структурних компонентів має словотвірна модель, то менше терміноодиниць утворюється за її зразком композитів. Найпоширенішими серед таких композитів є іменникові: *floating-rate-loans; long-run-cost; large-size-deposits*.

Ономасіологічний аспект, який охоплює явища синонімії, полісемії та омонімії, є іншим втіленням номінативного потенціалу англomовного банківського терміна.

Дивергентний фактор номінативного потенціалу АБТ корелює із синонімією. Конвергентний фактор пов'язаний із полісемією та омонімією. Полісемія досліджуваної термінології побутує в межах загальномовної тенденції до формування вторинних значень на базі метонімії та метафори. Між внутрішньою формою терміна та його спроможністю бути багатозначним існує чітка корелятивна залежність: що менша кількість компонентів терміна, то більша вірогідність його полісемічності: *cash; cost; bill etc*.

Конвергентні та дивергентні фактори забезпечують гнучкість і динамічність англomовної банківської терміносистеми, яка “утилізує” старі терміни та засвоює нові: *separate account – приватний інвестиційний рахунок*.

Основним способом інновативного поповнення термінофонду АБТ є акомодация, яка виявляється у двох напрямках – пристосування загальнонавчаної лексики до потреб банківського дискурсу і транстермінологізація: *push factor; pull factor; current income; current expenditure*. Вони є релевантними як для поповнення та збагачення банківського термінотворення, так і для окреслення когнітивної картини англомовного банківського дискурсу.

З поняттями системності та структурності англомовної банківської термінолексики безпосередньо пов'язане поняття парадигматики (від грец. “*paradeigma*”- *взірець, приклад*) [326, с. 473]. Значення цього поняття тепер зазнало якісно нового переосмислення. Так американські історики запропонували вживати термін “парадигма” для позначення системи нових наукових досягнень [139, с. 234]. Парадигма в лінгвістичних студіях постає, з одного боку, як система флективних змін, що є взірцем подальшого формотворення певної частини термінолексики мови, а з іншого - як сукупність форм словозміни одного і того ж слова [181]; [218]. Таке суто лінгвістичне визначення парадигми недостатнє для усвідомлення глибинного значення термінолексики. Тому на цьому етапі роботи звертаємось до більш загального тлумачення поняття парадигми, яке змушує нас звернутись до визначення так званого “ідеального терміна” [193, с. 15]. Парадигма як своєрідна “ідеальна” єдність системних та структурних параметрів має складатись з “ідеальних термінів” (у глибинному розумінні цього поняття).

Банківська термінологія є особливим пластом лексики, наявність та функціонування якої зумовлені поступом цивілізації та розвитком науково-технічного прогресу.

Одне з актуальних завдань сучасної лінгвістики є вивчення термінології передусім як системи, визначення її місця у структурі. Додамо, що суттєвими у формуванні сучасного уявлення про “термін” є значення дериватів (лат. *terminus*). Так похідний іменник *terminatio* мав значення “визначення”, “судження” або “вказівка”, а дієслово *terminare*, окрім значення “розмежовувати”, вживалося в значенні “звужити рамки” [333, с. 767].

З метою досягнути глибинну сутність поняття терміна звернімося до аристотелівського його розуміння. У своїх працях давньогрецький мислитель тлумачить термін як поняття, що фіксує сталі та неминучі аспекти реальності, [14, с. 1157], тобто за Аристотелем, поняття "термін" набуває категорійного, детермінуючого змісту. Як бачимо, етимологічно в ньому закладено семантику чіткості, визначеності, граничності, конечності тощо. Поняття чіткості та визначеності наявні і в сучасній лінгвістиці, де термін визначається як "слово" або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя тощо [63, с. 90–94].

Звернімо увагу, що в наведеній дефініції специфіка термінів полягає в тому, що вони є однозначними в межах своєї терміносистеми, не пов'язаними з контекстом. Оскільки в нашій науковій праці дослідженню підлягає англійська банківська терміносистема, доречним буде звернутись до англійського визначення поняття "термін", яке в науковій традиції розуміється, по-перше, як *слово, що виражає певну сутність (дослівно "концепт")*; по-друге, як *ім'я, деномінація, назва, або ярлик*; і по-третє – як *мова, слово чи фраза – 1) word or phrase having a precise meaning in some particular field; 2) any word or phrase used in a precise sense* [354, p. 458].

Акцентуємо на тому, що в англійській мові "термін" набуває найбільш генералізованого значення, що підкреслюється саме його номінативною функцією, ототожнюється з будь-якою іншою лексичною одиницею. Зазначимо, що останній не може розглядатися лише в межах лінгвістики, оскільки має інтердисциплінарний статус, адже такі фундаментальні гуманітарні науки, як філософія, логіка та психологія, застосовують поняття "термін" у межах своїх терміносистем.

У час високих технологій та науково-технічного прогресу, динамічних міжнародних економічних зв'язків, що поглиблюють мовнокультурні відносини між суспільствами, у мові постійно відбуваються закономірні лексико-семантичні процеси. Поява у лінгвістичному фонді все нових термінів, за підрахунками вчених, складає $\approx 90\%$, тому суттєвим є передусім визначення терміна.

Визначення терміна і термінології. Визначення “терміна” у різних галузях наук є багатостороннім та майже невичерпним. Первинно в понятті закладено семантику чіткості, визначеності, кінченості. Термін як поняття фіксує сталі та немінучі аспекти реальності та набуває категоріального змісту щодо дійсності.

Так Д.С. Лотте визначає термін як “спеціальне слово чи словосполучення, що виражає певне поняття галузі науки, техніки чи виробництва”. Вчений доводить, що однозначність не виникає в термінології сама по собі, та обґрунтовує наступні вимоги до терміна: однозначність, точність, стислість, вмотивованість, погодження з іншими термінами, що існують у терміносистемі, та системність використання [150]. Інші дослідники, зокрема О.С. Ахманова та В.П. Даниленко, також дотримуються точки зору, що термін – це слово або словосполучення спеціальної сфери, яке називає спеціальне поняття [23]; [83, с.76–83]. *Таким чином, терміном, на наш погляд, вважається мовний знак, який входить в одну і лише одну терміносистему і співвідноситься з одним і тільки одним спеціальним поняттям чи мовленнєвою ситуацією (Курсив наш – Л.Б.)* [46, с. 56].

З огляду на зазначене, “термінологія – це сукупність термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва або всіх термінів мови”. Подібні визначення термінології знаходимо і в зарубіжних словниках лінгвістичних термінів. Так у словнику Ж. Марузо “термінологія” визначається як “система термінів, які використовуються для вираження понять, притаманних певній науці”. У словнику The Oxford Dictionary, 1993p., знаходимо таке визначення: *“Terminology. The sum total of terms used in a particular subject, e.g. chemistry, art, etc. and contained in special glossary and dictionaries”* [357, p. 855].

Активні процеси термінотворення відбуваються в сучасній англійській банківській термінології та супроводжується значною варіативністю номінацій, появою великої кількості нових термінів. Логічно, що в огляді загальнонаукової парадигми терміна певне місце відводимо його фундаментальним поняттям значенню слова і терміна.

1.2. Значення банківського терміна

Витоки спеціальної лексики сягають у глибини історії, а професійна діяльність постійно супроводжується виникненням нових термінів. Серед численних теорій у сучасному галузевому термінознавстві дотримуємося концепції про те, що значення терміна – це набір семантичних компонентів – сем, які відмежовують його від інших одиниць мови. Константна єдність усіх складових, сконденсованих у значенні терміна, містить домінантне інваріантне значення, на яке нанизуються усі інші смисли. Визначення стабільних інваріантних компонентів (сем) терміна дає змогу інтерпретувати його узус у новому контексті, тобто розкриває його новий смисл, який виникає у конкретній ситуації мовлення [77, с. 3–18].

Феномен значення з давніх-давен цікавив мислителів, і в наш час значення слова та терміна перебуває в центрі уваги цілої плеяди дослідників. Проте, незважаючи на те, що значення вивчають уже понад 25 століть, досі не існує однозначного визначення, що таке значення [303].

Семасіологічні дослідження останнім часом спрямовуються на пізнання інтралінгвістичної сутності значення як елемента лексико-семантичної системи мови як чогось стабільного, інваріантного (С.О. Гурський, Р.І. Дудок). Безперечно, що одним із поширених засобів номінації фахових термінів є використання багатозначних загальнономовних слів у спеціальній науковій сфері: *butterfly – a strategy used by dealers in traded options. It involves simultaneously purchasing and selling call options (the right to buy) at different exercise prices or different expiry dates* [344, p.151].

У терміносистемі мови слово-знак здатне володіти не одним, а кількома різними значеннями. Багатозначність є результатом того, що мова – система обмежена, не така широка, як оточуюча людину реальна дійсність.

Отож, природне функціонування мови породжує співвідношення одного до багатьох, тобто до багатозначності, під якою розуміємо здатність слова-терміна мати не одне, а кілька пов'язаних між собою генетично і семантично значень,

здатність одного слова служити для позначення різних предметів і явищ дійсності [260].

Фактично значення слова має одну предметно-понятійну віднесеність, а полісемант співвідноситься з кількома різними поняттями, тобто має відповідно кілька значень. Сьогодні проблема визначення значення полісеманта на базі постулату єдності його форми і змісту не нова, проте залишається у лінгвістиці дискусійною.

Дослідники полісемантичного слова намагаються звести різні його значення до одного “спільного”, що заперечує полісемію як лінгвістичну категорію. Біля витоків цієї ідеї стояли К.С. Аксаков, Н.П. Некрасов, Г. Штейнталь. Подальшу розробку теорії “спільного значення” знаходимо у працях К.А. Аллендорф, Н.Н. Амосової, В.А. Звєгінцева та ін. Проте ця ідея має багато опонентів, які стверджують, що у процесі виокремлення значення воно стає дифузним. Представники іншого напрямку (так звані контекстуалісти) вважають, що слово набуває значення лише в контексті. Так оригінальною є точка зору Л.В. Щерби, який заперечує полісемію. Неправильно думати, вважає вчений, що слова мають по кілька значень: це по суті кажучи, формальна і навіть типографська точка зору. Насправді ми маємо стільки слів, скільки певне фонетичне слово має значень [259].

Виходить, що в такому разі значення полісеманта ототожнюється з омонімом, а проблема полісемії замінюється проблемою співвідношення омонімії і контексту.

Проте постає запитання, чому різні за значенням слова-терміни позначаються тією самою фонетичною оболонкою. Як зауважує К.А. Левковська, “специфіка багатозначних слів дуже складна і уявити собі її можна лише з поняттям лексико-семантичних варіантів слова (далі ЛСВ)” [143]. Ідея ЛСВ, висунута В.В. Виноградовим, полягає у можливості розчленування багатозначного слова на мінімальні двосторонні компоненти лексичної одиниці, котрі реалізуються у мовленні. Подальші студії цієї проблеми пов’язані з науковим доробком А.І. Смирницького, у працях якого вперше з’явився цей

термін. Вчений трактує його як двобічну одиницю, формальний бік якого складає форматив, а змістову – одне із значень багатозначного слова; однозначні слова представлені одним ЛСВ, багатозначні слова – багатьма, що дорівнюють кількості його значень [209].

Аналогічної думки дотримується також В.А. Звєгінцев, вважаючи “значення багатозначного слова сукупністю його ЛСВ” [103, с. 342–347]. Заслуговує на увагу також твердження Л.В. Малаховського: “Багатозначне полісемантичне слово дійсно володіє числом різних значень, однак усі ці значення є лише різними реалізаціями єдиного семантичного цілого”, [153] у нашому розумінні *інваріанта*.

В.В. Йоффе зазначає, що в якості інваріантної одиниці виступає узагальнене значення багатозначного слова як його абстрактна одиниця. У результаті об’єднання ЛСВ значення дослідник пропонує ввести термін “єдиний смисловий зміст багатозначного слова” [45, с. 73–77]. Як бачимо із висловлених міркувань дослідників, збереження цілісної тотожності багатозначного слова пов’язане з поняттям варіативності смислів у мовленні та стабільного інваріанта у мові. Протиставлення поняття інваріанта співвідноситься з дихотомією мови та мовлення: інваріант є одиницею мови, а варіант – конкретна реалізація певної одиниці.

Аналізуючи терміни банківського дискурсу, важливо взяти до уваги твердження В.М. Солнцева про те, що “проблема інваріантності-варіативності ставиться окремо для плану вираження і для плану змісту”. Перенесення поняття інваріанта з односторонніх мовних одиниць призводить до того, що у банківській терміносистемі отримуємо багатовимірне протиставлення інваріанта і варіантів з урахуванням таких його факторів:

- 1) варіювання у плані вираження при незмінності, інваріантності плану змісту;
- 2) варіювання у плані змісту при незмінності, інваріантності плану вираження;
- 3) одночасне варіювання у плані вираження і у плані змісту [211, с.147].

Таким чином, три стабільних фактори – його форма, пряме номінативне значення, і загальні формальні семантичні ознаки – складають *формально-семантичний інваріант полісеманта*. У плані змісту ЛСВ різняться тим, що поруч із загальними компонентами існують також диференційні їх ознаки, а в плані вираження тим, що реалізація кожного ЛСВ експлікується в певних синтагматичних умовах, тобто у процесі мовлення ЛСВ завжди супроводжується усуненням їх решти.

Зазначимо, що необхідно чітко розмежовувати поняття значення та його вживання. За Виноградовим В.В., “значення завжди стійке та загальне для всіх, хто володіє системою мови. Вживання – це лише можливе застосування одного із його значень, яке не рівноцінне значенню, адже у ньому приховано багато смислових можливостей слова”. [59, с.12].

Додамо, що ЛСВ багатозначного слова займає проміжну позицію між мовою і мовленням, тобто забезпечує плавний перехід від мовної системи до її реалізації у мовленні, робить можливим поєднання абстрактного (систему мови) і конкретного (мовлення). На думку Б.А. Серебрянникова, ЛСВ має подвійний статус: він виступає як актуальний, семантично розчленований знак відносно багатозначного слова і як віртуальний знак відносно мовленнєвих реалізацій слова конкретним слововживанням [203].

Щодо терміна, то у лінгвістичних працях наголошується, що це лексико-номінативна одиниця мови, яка співвідноситься з поняттям спеціальної сфери (Т.Л. Канделаки, В.Н. Прохорова, А.В.Суперанська). Так А.С. Герд виокремлює три точки зору на цю проблему: терміни мають те лексичне значення, яке й означають; терміни мають лексичне значення, яке є тим самим поняттям; терміни збігаються з поняттям і не мають лексичного значення [66, с. 1–4].

Для підтвердження цієї думки наведемо банківський термін “*heads*”, який належить кільком терміносистемам, зокрема у досліджуваній термінології він позначає “*чільний бік монети*”- *the side of coin bearing the head of monarch etc* . Незважаючи на різну денотативну співвіднесеність, термін *head* у різних спеціальних сферах слугує визначенням однієї спільної ознаки поняття, у нашому

випадку інваріанта “*передня, основна частина монети*”, [фр. *avers*<*adversus* – обернений обличчям – лицевий бік монети, медалі (порів. реверс)]. Саме ця ознака є узагальненою, інваріантною для усіх спеціальних понять, які позначає термін “*head*,” а співвіднесеність з цією ознакою становить *семантичний інваріант терміна*. Семантичний інваріант зберігає тотожність значення терміна і дозволяє розглядати його спеціальні значення у різних субмовах як окремі випадки його реалізації: *smart cards; portfolio; cash*.

Отже, термінам, що позначають один і той самий денотат, поняття, притаманна концептуальна цілісність як основному самостійному прошарку лексики літературної мови [51, с. 29–36]. Аналіз лексико-семантичних зв’язків банківського терміна засвідчує, що вони можуть бути внутрішньосистемними у межах однієї і тієї самої термінологічної системи, адже використовуються як для номінації понять однієї галузі, так і для їх номінацій у суміжних дисциплінах: *bonus* – 1) *додаткова винагорода, премія*; 2) *додаткова цінова знижка, яку надає продавець постійним покупцям*; 3) *комісійна винагорода за надання послуги щодо купівлі-продажу товару*.

Значення терміна міжсистемного функціонування входить структурним компонентом в обсяг термінологічного словосполучення і виконує при цьому роль семантичного ядра інваріанта, який конкретизує і деталізує значення, уточнює інформацію на основі диференційної ознаки поняття. Зазначимо, що системно-структурні ознаки є основними критеріями визначення терміна у системі мови.

М.Н. Володіна виокремлює узагальнюючу особливість терміна як його “когнітивно-дефінітивну значущість”, яка виражається в тому, що термін стає “носієм та зберігачем” спеціальної інформації, належної до визначеної терміносистеми [64, с.77–80].

Таким чином, стверджуємо, що термін має “власне” інваріантне значення, яке виконує функцію *семантичного диференціала* у різних терміносистемах. Інваріант володіє потужним структурно-семантичним потенціалом, а отже, потребує детального дослідження його семантичної структури (див. пп.1.5;1.6).

На сучасному етапі розвитку семасіологічного та галузевого термінознавства дослідники виокремлюють два основні напрями розвитку термінів:

- 1) глибинне пізнання фактів об'єктивної реальності;
- 2) власний розвиток цієї реальності, поява нових фактів та явищ.

Так званий “термінологічний бум” вимагає поглибленого вивчення проблем загальнолінгвістичного характеру, а саме: виникнення та формування термінологій, створення терміносистем та стандартизації термінів. Проте у процесі розв'язання таких завдань необхідно передусім мати на увазі, яким чином “термін” виокремлюється від решти словникового складу, якими є критерії його приналежності до пласту спеціальної лексики.

Загалом у термінознавчій літературі нараховуємо аж 12 загальних вимог щодо “ідеального” терміна: *короткість, легкість, мала кількість складових елементів, доступність значення, точність значення, якість поняття, дистинктивність, доцільність, моносемічність, простота, єдність, економічність* [59; 77; 84; 107; 114; 136]. Зауважимо, що процес ідентифікації терміна за наведеними параметрами вочевидь ускладнюється значним ступенем їх деталізації. До того ж останнім часом все частіше банківська термінологія поповнюється складними термінами, термінами-композиатами: *private equity investment; capital investment; exchange rate sensitivity; long (short) term debt*.

Необхідно зазначити, що в процесі еволюції термінознавча наука випрацювала дещо інший підхід до визначення критеріїв “термінологічності”. Так наведені нижче параметри терміна були розроблені науковою школою академіка Д.С. Лотте і, за нашими спостереженнями, сучасними термінологами сприймаються здебільшого як вихідні для характеристики термінів: *тенденція до однозначності, точність семантики, стилістична нейтральність та відсутність експресивності, номінативність, наявність дефініцій, системність* [149; 150]. Додамо, що один із провідних термінологів сучасності Суперанська А.В. виокремлює ще таку ознаку терміна, як *лінгвістична*

правильність [223, с. 48]. Суть цього параметра полягає в коректному використанні лексичних засобів з метою досягнення якнайбільшої точності.

Термін банківського дискурсу визначаємо як номінативну одиницю (слово, словосполучення), що застосовується для називання спеціальних понять: hedge funds; margin of profits; credit loss; bank guarantees.

Подані нижче основні властивості та ознаки у трактуванні терміна дають змогу відмежувати його від нетерміна: *позначення поняття, належність до спеціальної галузі знань, наявність дефініції, точність значення, контекстуальна незалежність, конвенційність, усталеність та відтворюваність у мові, номінативність, стилістична нейтральність.*

Отже, можемо стверджувати, що в процесі розвитку термінознавчої науки дослідниками виокремлено два основоположні параметри терміна: системність та структурність, які розглянемо окремо нижче (див.1.3.).

1.3. Системність та структурність терміна

Науково-теоретичний аналіз засвідчує, що системне вивчення термінології є одним із найактуальніших завдань мовознавства. Розвиток будь-якої галузі науки залежить від формування і вдосконалення її термінологічної системи, у процесі чого відшліфовуються її поняття. Усебічне вивчення термінологічних систем конкретних галузей банківської сфери відіграє важливу роль у з'ясуванні загальнотеоретичних питань термінології, сприяє вирішенню проблем впорядкування, уніфікації й стандартизації галузевої термінології.

Вивчення процесів термінотворення і подальшого вдосконалення термінологічних систем спричинило виникнення цілої низки нових теоретичних і практичних питань, до яких відносимо передусім структурно-семантичні особливості.

До системи термінів необхідно підходити з урахуванням того, що одні й ті самі явища індивід може трактувати неоднозначно та по-різному. Системність терміна потребує з'ясування самого поняття системи. Система (від грец. < *systema*

“ціле, складене з частин”) є сукупністю елементів, що знаходяться у зв’язку та взаємодії один з одним, яка складає певну цілісність [309, с.187].

Зазначимо, що семантичне ядро термінологічної системи становить групу поняттєво об’єднаних сем, які зазнають певного переосмислення. Щодо терміна як такого, то система для нього – це насамперед лінгвістична упорядкованість спеціальних слів, що обслуговують певне термінологічне поле [93, с.117]. Єдність семантичної організації термінолексики у межах семантичного поля ґрунтується на специфічних кореляціях: синонімічності, гіпонімічності, антонімічності, конверсивності тощо. За твердженням А.А. Реформатського [191, с. 47–51], термін має бути двічі системним.

Системність тієї чи іншої термінології залежить від того, якими частинами мови виражені терміни. Більшість термінів банківського дискурсу є іменниками. Домінуючий характер термінів-іменників пояснюється тим фактом, що вони можуть виражати не лише об’єкти, процеси, поняття, а також явища. У роботі концентруємо увагу на термінах міжсистемного функціонування, які мігрують із суміжних терміносистем (економіки, права, маркетингу, менеджменту). Семантичний взаємозв’язок таких термінів визначає їх багатозначність, універсальність та міждисциплінарний статус: *brand manager; top manager; account manager; PR (Public Relation) manager*.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується послідовним і системним підходом до вивчення термінології. Головне в системному підході дослідження термінології банківського дискурсу – аналіз її складових частин. Про значення системності мови наголошували зарубіжні дослідники [280; 297], які зазначають, що системність характеризує мову всіх її підсистем, але найпомітніше це явище простежується у фінансово-економічній термінології. На системну організацію мови вказують також лінгвісти-термінологи (В.П. Даниленко, Ю.М. Лотман, Д.С. Лотте, В.М. Солнцев та інші).

Безперечно, що поняття системності терміна “генетично” пов’язане з концепцією його структурності. Під структурністю розуміємо наявність складових частин (компонентів) терміна, які створюють стійку єдність і

цілісність. “Структура (від лат. < *structura* – “будова, розташування, лад”) – сукупність стійких зв’язків об’єкта. Зазначимо, що корелятивність фундаментальних понять “система” та “структура” досі не має чіткого визначення.

Так структура як одна із базових онтологічних сутностей визначається дослідниками як ціле, частина цілого та співвідношення частин. Так само не до кінця визначеним є гіперо-гіпонімічний статус співвідношення понять “система” та “структура”. Комарова З.І. вважає, що поняття “система” та “структура” є синонімами, у значеннєвому навантаженні яких немає концептуальних розбіжностей [127, с. 3–13]. В.А. Звєгінцев розуміє структуру як сутність, ширшу за систему, оскільки система становить статичний стан елементів, у той час, як структура репрезентує стан динаміки елементів [104].

Термін та поняття. Дослідники вважають, що поняття – це сукупність семантичних часток, за допомогою яких можна визначити приналежність об’єкта до того класу, з яким співвідноситься певне найменування [309, с. 147]. У логіці виокремлюють декілька основних ступенів формування понять: аналіз предметів/явищ як процес розкладання їх на окремі ознаки, синтез предметів/явищ, розчленованих у процесі аналізу на окремі ознаки, порівняння – виявлення подібностей та розбіжностей між предметами/явищами, та узагальнення – поєднання в межах однієї знакової форми множини предметів/явищ за принципом подібності їх рис [61, с. 97].

Необхідно зазначити, що процес узагальнення корелює з процесом абстрагування. Перший полягає в тому, що в предметі або явищі виокремлюють певну низку ознак, а всі інші залишаються поза увагою. Суть іншого процесу полягає в тому, що, виокремлюючи узагальнені ознаки предмета, всі інші розглядаємо як несуттєві: *inflation – a general increase in prices*.

Формування поняття є також процесом когнітивним, зумовленим необхідністю до пізнання навколишньої реальності і є результатом аналізу предметів та явищ. Існує генетичний та “онтологічний” зв’язок між терміном як мовною формою та поняттям. У процесі такої кореляції звичайне

загальноживане слово (“нетермін”) співвідноситься з об’єктом чи явищем дійсності за допомогою “формального поняття”, що в якості інваріантного ядра входить до значення слова, а термін співвідноситься з дійсністю через наукове поняття.

Зазначимо також, що взаємозв’язок терміна та поняття має вплив на інтерпретацію їх характеристик. Переосмислення критеріїв термінологічності крізь призму “поняття” свідчить про необхідність усвідомлення глибинного онтологічного характеру зв’язку терміна з відповідним поняттям.

Однією із суттєвих ознак терміна є його опозиція (протиставлення) загальноживаній лексиці. А.А. Реформатський стверджує, що термін - не просто слово, а нормальний член лексичної системи мови” [190, с. 121].

Вже на початку формування термінознавчої науки висунуто тезу про повну тотожність терміна та слова. Проте перед лінгвістами постає наступне запитання: якщо кожен термін – слово, то чому не кожне слово – термін? Шлях до розв’язання цього протиріччя полягає у розбіжності між терміном і загальноживаним словом. Адже значення звичайного слова – є узагальненням контекстів його вживання, а значення терміна є номінацією спеціального поняття.

Кореляція між спеціальним та загальноживаним словом виявляється на рівні структурованості їх значень. У семантичній структурі слова і терміна вчені виокремлюють такі елементи, як поняття та фон, де слово співвідноситься з лексичним поняттям [4, с.72]. Із диференційними ознаками семантики слова та терміна пов’язана теорія про те, що лексична одиниця може вживатися як у термінологічному, так і нетермінологічному значенні. Тобто термін розглядаємо не як особливе слово, а слово в особливому узусі. Таким чином, термін не може сприйматись як універсальна функція слова, наявність прямих відповідностей між загальними та спеціальними одиницями свідчить не тільки про полісемію загального слова, а й про можливість полісемії терміна за межами терміносистеми: *denomination* –1) *The face of a security? That is a sum to pay on its redemption (payment documents); 2) The act of nominating a currency in which an international transaction is to take place (banking operation)* [304].

Надалі важливо визначити межі та критерії розмежування спеціальної лексики та номенклатурних одиниць.

1.4. Критерії розмежування банківського терміна та номенклатурних одиниць

Питання термінології не обмежується проблемами з'ясування властивостей терміна та вимог до нього. Дослідники часто підкреслюють важливу роль термінологічного та понятійного полів, тобто професійного контексту для функціонування кожного терміна. Проте номенклатурні одиниці можуть вільно використовуватись поза текстом, оскільки не відображають понять, а лише називають їх.

Прийнятний підхід до вивчення відмінності термінів та номенклатурних одиниць трактуємо таким чином: *терміни – це слова і словосполучення, які використовуються для дефініції понять і категорій. Номенклатурні одиниці – це особливі імена, що використовуються для номінації конкретних предметів, які досліджуються у межах певної сфери наук.*

Уперше поняття термінології і номенклатури розмежував Г. Й. Винокур, що з незначними корективами поділяє більшість сучасних термінознавців. Так вчений стверджує, що, на відміну від термінології, під номенклатурою треба розуміти систему абсолютно абстрактних й умовних символів, єдине призначення яких дати максимально зручні засоби для позначення предметів, речей без прямого стосунку до потреб теоретичної думки, яка оперує цими речами [60, с.8].

О.О. Реформатський також розмежовує термінологію і номенклатуру, базуючись на постулаті, що номенклатурні слова – незліченні й етикетують об'єкти науки, однак вони безпосередньо не співвіднесені з поняттями науки, а терміни для кожної науки пов'язані з поняттями науки, оскільки словесно відображають її [191, с. 49]. Значення номенклатурних слів конкретніше й точніше, ніж значення термінів. О.С. Ахманова пропонує таке визначення: “номенклатура – сукупність спеціальних термінів-назв, які вживаються у науковій

сфері; назви типових об'єктів цієї науки (на відміну від термінології, яка містить позначення абстрактних понять і категорій)” [22, с. 270].

Зазначимо, що у сфері банківської термінології зустрічаються одиниці, котрі одночасно можуть виступати в якості номенів та термінів. Так *”access”* в якості терміна має таку дефініцію у словнику *Dictionary of Banking Terms (DBT)*, by Thomas P. Fitch: *” a right to use banking service, a right to make deposits to or withdrawals from a bank account, verify an account balance, use a safe deposit box, or make electronic transfers using a bank card or other access device”*. У ролі номенклатурної одиниці термін реєструється з великої букви та означає: *”a bank card organization in Great Britain formed in 1972, a member of Master Card International and Eurocard”* [342].

Додамо також, що проблема розмежування термінів та номенклатурних одиниць ускладнюється тим фактом, що у межах номенклатури існує тенденція до термінологізації, тобто завдяки розвитку певної сфери (галузі) знань номенклатурна одиниця може стати складовою нової термінологічної підсистеми, а отже, повноцінним терміном, набути статусу останнього. Так, наприклад, номенклатурна одиниця *”dollar”* (*”a monetary unit of the United States and 14 other countries”*) виступає у ролі повноправного терміна у наступних терміносполученнях: *”Dollar bond”* (*popular name for municipal revenue bond quoted and traded in dollar price*), *”Dollar – day”* (*”collected balance of one dollar, held for one day”*), *”Dollar Exchange Acceptance”* (*”time draft drawn by central banks indifferent countries and accepted by banks for the purpose of furnishing foreign exchange”*) [344].

Аналіз емпіричного матеріалу підтверджує нестабільність меж між термінами і номенклатурними одиницями та необхідність застосування функціонального підходу (див. розділ 3 дисертаційного дослідження) до вирішення проблеми їх розмежування. Суперанська А.В. стверджує, що до спеціальної лексики відносяться усі лексичні засоби, які пов'язані з професійною діяльністю людини [223, с. 26]. Важливо, що в кількісному відношенні термінологія значно перебільшує обсяги загальноновживаної лексики.

Однією з найважливіших специфічних ознак терміна, за Й. Тріром, є приналежність до так званого “лінгвістичного поля”, де поле - це та специфічна царина існування терміна, у межах якої він володіє всіма характерними для нього ознаками. А.А. Реформатський зазначає, що термін завжди в межах певної термінології є моносемічним [190, с. 103].

Таким чином, кореляція між науково - технічною термінологією та загальноживаною лексикою завжди має двобічний характер, про що свідчить перехід термінів із спеціальної мови у загальноживану. Однією з основних вимог, які висуваються до терміна, є залучення якомога меншої кількості лексем та графічних знаків. Такий критерій добору терміна є важливий з кількох причин: термінологізація загальноживаних слів (або семантичний спосіб) є одним з поширених методів термінотворення. Критерій довжини терміна є важливим, оскільки терміни активно використовуються для мов інформаційно-пошукових систем та комп'ютерного забезпечення [144, с. 65–78].

Вимоги до терміна. У термінознавстві побутує усталена думка, що форма терміна диктує наступні вимоги: будь-який термін повинен відповідати нормам і стандартам загальнолітературної мови, бути коротким як з лексичної, так і формальної точок зору; термін повинен легко утворювати деривати, тобто володіти дериваційним потенціалом; термін має бути мотиваційним, семантично прозорим, що втілюється в системності терміна. Додамо також, що до терміна ставимо вимогу *інваріантності форми*.

Так, наприклад, наступні терміни банківського дискурсу мають один план змісту, однак відрізняються у плані вираження, тобто форма їх дещо відмінна у британському варіанті англійської мови, як-от: *check vs. cheque; accepter vs. acceptor; favorable balance of trade vs. favourable balance of trade; program trading vs. programme trading* [275].

Д.С. Лотте ще у 30-х роках ХХ ст. дав класичне визначення терміна як “спеціального слова чи словосполучення, що виражає певне поняття якоїсь галузі науки та техніки”. Вчений довів, що однозначність не виникає в термінології сама по собі, а висунув та обґрунтував наступні вимоги до терміна: “однозначність,

точність, стислість, вмотивованість, погодження з іншими термінами, що існують у терміносистемі та системність використання” [149; 150]. В.П. Даниленко дотримується аналогічної точки зору, що “термін – це слово чи словосполучення спеціальної сфери застосування, яке називає спеціальне поняття” [82, с. 76–83].

В основі кожного терміна обов’язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни репрезентують точну і водночас стислу характеристику предмета чи явища. І.В. Арнольд терміном називає слово або словосполучення, яке слугує для чіткого вираження поняття, специфічного для будь-якої галузі знання, та яке обслуговує комунікативні потреби в цій сфері діяльності людини [16].

Сучасну англійську банківську терміносистему утворює сукупність термінів (однослівних та багатослівних), яка співвідноситься з понятійною системою зазначеної науки, знаходиться у взаємозв’язку та взаємодіє одна з одною та піддається свідомому регулюванню й упорядкуванню.

У процесі дослідження та систематизації термінологічних одиниць спираємося на потужну загальнолінгвістичну термінологічну базу, сформовану вітчизняними та зарубіжними вченими. Подібно до інших терміносистем, термінолексика банківського дискурсу переживає активні семантичні процеси термінотворення.

1.5. Семантична структура банківського терміна

Семантика терміна стала проблемою №1 у сучасній лінгвістиці як у нашій країні, так і за її межами, яка інтенсивно досліджується вченими з різних позицій. Бурхливий розвиток науки і техніки в наш час породжує все нові і нові об’єкти і відповідні поняття, які потребують номінації. Дослідники (В. Лейчик, О. Реформатський, О. Селіванова, В. Ярцева та інші) здійснили його усебічний аналіз та визначили поняття: “*термін*” < лат. *terminus* – *слово або словосполучення, що позначає поняття спеціальної галузі знань*. На наш погляд, терміном може бути будь-яке слово, що визначає певне поняття. Цілком погоджуємося з твердженням З. Комарової [128], яка вважає, що “термін” це

“інваріант” (слово або словосполучення), яке позначає спеціальний предмет або наукове поняття, обмежене дефініцією та місцем у певній терміносистемі.

Системно-структурні ознаки – це основні критерії вивчення парадигми терміна: *active account, blocked account, debit balance, split level balance, etc.* У семантиці терміна доцільно абстрагувати семантичний зміст, який складається з одного або кількох смислів, що реалізуються в конкретному акті мовлення.

Аналізовані приклади банківської терміносистеми дають змогу стверджувати, що дослідження структурно-семантичних зв'язків між термінами передбачає нерозривність стабільного інваріанта та змінних смислів.

Ми розглядаємо смислотвірну парадигму терміна як чітко окреслену систему ієрархічно взаємопов'язаних сем конкретної спеціальної сфери, у нашому випадку – банківської термінології. Важливим є розкриття закономірності переходу від одного смислу вживання терміна до іншого з метою показати сам механізм термінотворення: *banking crisis; banking market; banking industry; banking operation ; banking services etc.* По суті, розкриття семантичної структури терміна як елемента системи мови за допомогою контексту призводить тільки до опису численних його позамовних вживань. Тобто *banking* пояснюється через сполучення із сусідніми елементами *криза, ринок, індустрія, операція, послуги тощо.*

У семантичній структурі терміна важливим є з'ясувати, яке значення має сам термін *banking* автономно від контексту, що дало б змогу виокремити у терміні його стабільний семантичний інваріант. Візьмімо для прикладу термін *bank income; bank regulation; bank failures; bank panic*, які описують численні смисли у синтагматиці мовлення, не враховуючи узагальнене інваріантне значення.

Дослідження семантичного інваріанта виявило, що він не є монолітним, а складається з дискретних неподільних одиниць змісту – сем, які, на думку Ю.Д. Апресяна [11, с.106], можна уявити як суму або пучок елементарних семантичних компонентів, що утворюють семантичну структуру.

Проблема значення терміна може бути віднесена, за словами М.А. Кронгауза [133, с.7], до “розряду вічних”, оскільки вона є однією з найскладніших у мовознавстві.

У нашому дослідженні, на відміну від традиційного однопланового підходу до вивчення терміна, пропонуємо двоплановий. Кожен із різних змістів уживання того самого терміна розщеплюємо на два різнопланові компоненти, стабільний інваріантний, який належить до парадигматики системи мови, і змінний, що проявляється в синтагматичному плані мовлення.

Банківський термін у контекстуальному оточенні утворює відповідно різні смисли: якщо вважати терміни досліджуваної сфери із тою самою фонетичною оболонкою, скажімо: *bank 1 – financial institution – фінансова інституція* відмінним від *bank 2 – ground at edge of river (берег річки)*, то постає логічне запитання, чому вони номінуються як “*bank*”? Можлива відповідь – вони мають спільну сему: “*keeping money*” та “*keeping water*”. У наступних описах словникової статті “*bank*” виокремлюється ще один узагальнений компонент “*raised shelf of ground (of river)*”, *flat-topped mass (of cloud)*; *road, track, etc. contain or confine with banks – бокове підвищення ґрунту, дороги, скупчення хмар над лінією горизонту тощо*. Тобто фактично: *bank1 – установа для зберігання грошей*, та *bank2 – берег річки для утримання “зберігання” води* виконують однакову функцію “*утримання*”, зберігання чогось. Подальший аналіз терміна *bank 2* дав змогу виокремити компонент *flat-topped mass (of clouds)*, який також описується словом *bank* і є, на перший погляд, незрозумілим і незвичайним поєднанням. Справді, що спільного має *bank 1 – фінансова установа* чи *bank 2 – берег річки* до *bank 2 – скупчення хмар над лінією горизонту*? Як і у двох попередніх випадках, відповідь знаходимо в узагальнюючій природі терміна та його інваріантності, де семантичний обсяг *bank* відстежуємо за допомогою *спільного семантичного інваріанта*, структурованого з трьох сем: *bank 1, bank 2* та *bank 3* [354].

Додамо, що у низці описів іменника “*bank*” чи дієслова *to bank* диференційна сема у семантичних сполученнях виявилася комунікативно релевантною *bank1 – contains or confine with banks*. Отже, диференційна сема, яка

входить у склад інваріантного значення терміна, спрямовує “*bank*” чи “*to bank*” на послідовне диференціювання понять у різних системах і відповідно “породжує” різні його смисли. Зазначимо, що традиційне описування різних денотатів, понять на підставі спільної ознаки диференціації не дає змоги виокремити інваріантне значення терміна, оскільки воно підмінюється іншими ознаками цього поняття. Тому для виокремлення спільної ознаки необхідно протиставляти тотожні, а не різні ознаки (поняття): *bank behaviour = a bank that has no behaviour etc.*

Можемо підсумувати, що спільним інваріантним семантичним компонентом виступає диференційна ознака, яка слугує для послідовного розмежування тотожних, а не різних понять у відповідно різних системах.

Зазначимо, що проблема семантичної структури терміна є однією з найважливіших семасіологічних проблем, зацікавлення до якої з боку лінгвістів постійно зростає. На нашу думку, вивчення семантики терміна повинно здійснюватися шляхом розмежування семантичного змісту на стабільний інваріантний компонент з одного боку, та змінні смисли - з іншого, які виступають його ключовими смисловими компонентами.

Семантична структура смислових компонентів АБТ. В історії розвитку семасіології останнього періоду дослідники все більшу увагу зосереджують на аналізі семантичної структури терміна та його складових, смислових компонентах. У цьому аспекті розробляються різні методики аналізу семантичної структури, у яких одні дотримуються аналітичного методу (І. Арнольд, У. Гуденаф, Г. Комлев, Ф. Лаунзбері, Е. Медникова, А. Уфімцева, Д. Шмельов), виводячи семантичні компоненти на основі порівняння лексичних одиниць, інші використовують протилежний, синтетичний метод (Ю. Апресян, У. Вайнрайх, В. Гак, В. Нікітін, Л. Щерба), у якому кореляція семантичних компонентів визначає структуру терміна. Однак, при всій своїй різноманітності, семантичний аналіз терміна має одну спільну особливість і визначається як елемент лексичної системи в мові, а не в мовленні, не в конкретній реалізації [45, с. 73–77].

У визначенні семантичної структури терміна важливим є збагнути сутність його інваріанта та роль у формуванні кожного наступного лексико-семантичного

компонента у конкретній мовленнєвій ситуації. У дослідженні структури терміна традиційно спираємося на відомий у лінгвістиці "семантичний трикутник", який ілюструє відношення між словом, сигніфікатом та денотатом. У процесі аналізу семантики терміна у мовленні на перший план виступають відношення між знаком і денотатом, але ці відношення не постійні, оскільки для висловлення думки у мовленні той самий денотат може позначати різні поняття, тобто отримувати різне словесне позначення [264, р. 43].

Мовний знак може змінювати свою сутність залежно від того, під яким кутом зору його розглядати. Скажімо в системі він становить відношення слова до сигніфіката, а в конкретних висловленнях розглядається як відношення сигніфіката до денотата. У зв'язку з цим "уся проблема довільності мовного знака у Ф. Соссюра отримала непослідовне, подвійне висвітлення", на що доречно вказує Е. Бенвеніст [263, с. 54].

Оскільки одна і та сама мовленнєва ситуація може бути позначена різними мовними засобами, то не можна спілкуватися мовою, знаючи лише її систему, – оскільки, за словами Будагова Р.А., необхідно знати ще й норми застосування цієї системи стосовно ситуації та контекстів [51, с.112]. Слід зазначити, що в основі лексико-семантичної організації висловлення перебуває низка елементів мовної ситуації, яка дискретно виокремлюються комунікантом під час номінації предметів, процесів та їх ознак: *pricing strategy; to cash ones deposits*.

Фахівці з лінгвістичної психології зазначають, що серед властивостей предмета, комунікант виокремлює одну або кілька ознак, які є найінформативнішими в конкретній мовленнєвій реалізації. На наступному етапі виокремлені під час сприйняття денотата диференційні ознаки лягають в основу його назви, що призводить до виникнення нового смислового значення терміна: *credit risk; cross-border risk; risk volatility*.

В історії мовознавства, особливо в історичній семасіології, зміна назви слова трактувалась як семантична трансформація, при якій предмет залишається незмінним. Тому в основі семантичних трансформацій – розширення, звуження, різних видах перенесення – вони перебувають у формально-логічних

закономірностях мислення, відношення між поняттями [270, с. 13]. Хоча вищезазначена точка зору висувалась в лінгвістиці ще з часів Бреала та Дармстетера, вона, однак, заперечується деякими семасіологами [55, с. 45].

Таким чином, що глибше методи структурної лінгвістики та поняття загальної семіотики проникають у семантику, то очевиднішими та доречнішими стають численні визначення класичної семантики, які лише слід переосмислити в термінах структурної лінгвістики.

У процесі аналізу АБТ в основі її назви вже прототипно закладені різні ознаки денотата, тому виникає необхідність у вивченні закономірностей відбору цих ознак необхідних для відмежування їх від усіх інших денотатів [59, с.13]. Термін, його смислова структура є множинністю ознак, наявних у свідомості носія мови із всіма його значеннями, прихованими та можливими, які принагідно готові реалізуватися у мовленні. У процесі комунікації кожен раз ознаки відповідають одному акту думки, тобто кожен раз, коли слово вимовляється або розуміється, воно має не більше одного значення [187, с. 5]. Так, наприклад, словом *hedge* називають і банківський термін *hedge funds; market – hedging technique*, а спільним для цих двох семантичних варіантів є ознака " ухилятися від чогось", між якими існує семантичний зв'язок. Оскільки йдеться про той самий термін, то він не може бути пов'язаний одночасно з різними поняттями, а лише з одним, яке утворює конкретний смисл.

Отже, значення терміна – відносно стабільний компонент, а смисл постійно змінюється, він є результатом прикладання значення до об'єкта (денотата). Кількість значень завжди обмежена, в той час, як кількість смислів практично безмежна. Під *смислом* розуміємо реальний зміст терміна у певному мовленнєвому контексті.

Значення одних і тих самих термінів описуються так різноманітно, що дуже часто неможливо зауважити щось спільне між ними. Так, скажімо, що є спільного у таких різних описах значень терміна: *verification costs; monitoring costs; enforcement costs; the cost of the financial transaction*. Активне їх вивчення здійснюємо не через пояснення окремих вживань *costs*, а через розкриття мовного

механізму породження таких різних значень, в основі якого лежить узагальнююча природа терміна (*цінність, вартість чогось*). Встановлення стабільних інваріантних компонентів дає можливість інтерпретувати вживання терміна у повному контексті, тобто розкривати новий смисл, і правильно розуміти його у контексті: *to exchange cash flows; cash dispenser*.

Таким чином, з метою виокремлення семантичного компонента інваріанта із різних семантичних змістів вживання одного і того ж знака у різних контекстах застосовуємо метод *семантичних опозицій*, який передбачає протиставлення тотожних, а не різних понять, що дає можливість виокремити інваріантну семантичну ознаку. Процес виокремлення здійснюємо, так би мовити, у “вертикальних” опозиціях шляхом протиставлення маркованого елемента іншому елементові того самого класу, наприклад: *mutual funds: to funds that is not mutual*, де власне інваріантне значення терміна виокремлюється у “чистому вигляді”, тобто без домішок контексту [77, с. 3–18].

Беручи до уваги викладене, доходимо висновку, що інваріант – це те узагальнене щодо однорідних предметів та понять, той ідеальний об’єкт, який використовуємо для вивчення феномену інваріантності низки денотатів /понять. Саме виокремлений інваріантний компонент та низка його диференційних компонентів – сем складають *інваріантне стабільне значення* кожного елемента системи мови, а вживання стабільних інваріантних компонентів (сем) значення терміна дає можливість інтерпретувати його вживання у новому контексті, тобто розкривати його нові смисли [95, с. 273–282].

Запропонована методика дослідження англomовної банківської терміносистеми (див. 1.6. нижче) дає змогу вивчати спеціальну фахову термінологію різних галузей, з’ясувати семантичну сутність значення терміна та закономірності його функціонування у мовленні. У цьому, на наш погляд, полягає перспектива та прикладне значення майбутніх досліджень.

1.6. Методологічні засади дослідження банківського терміна.

Будь-яка галузь дослідження, яка аналізується згідно з методологією,

повинна разом з об'єктом і предметом вивчення спиратися на методи, що дають змогу глибоко проникнути у матеріал, отримати конкретні результати. У цьому пункті розділу здійснено огляд методології та методів дослідження англійської банківської термінології. Серед основних методів у запропонованій роботі застосовано як спеціальні, так і загальнонаукові: компонентний, структурний, семантичний, функціональний.

Поліпарадигмальний методологічний апарат аналізу АБТ уможливив вивчення її глибинної структури, витлумачення значення та смислів. У широкому колі наукової проблематики банківська термінологія набуває актуальності у сучасному галузевому термінознавстві. Вона належить до відкритих систем і тим самим викликає значний лінгвістичний інтерес для дослідників термінології фінансово-економічної сфери [323; 329].

У дисертації застосовуємо поетапну методику аналізу банківських номінацій, яка містить такі основні кроки, зумовлені предметом дослідження і поставленими завданнями. Перший крок присвячено відбору фактологічного матеріалу, другий – вивченню семантико-структурних особливостей термінів банківського дискурсу, третій – функціональних особливостей банківських номінацій.

Таким чином, кожен етап охоплює певний аспект дослідження, що потребує детального вивчення. Особливе місце посідає лексикографічна репрезентація банківської терміносистеми, їхня номінативна природа у функціональній площині (див. Список фахових лексикографічних джерел), [354; 355] з урахуванням таких чинників, як мультидисциплінарність (банківська справа, фінанси, економіка, право), конвенційність, експланаторність тощо.

Методологія дослідження полягає у тому, щоб виокремити стабільні інваріантні семантичні компоненти значень термінів на позначення банківської номінації. Вивчення словникових тлумачень різних смислів терміна дозволяє виявити низку стабільних інваріантних сем компонентів власного знакового значення, на відміну від його різних змінних смислів [42, с. 153-155].

Методика “значення-смысл”, запропонована і опрацьована у науковому доробку С. Гурського [76; 77], передбачає розмежування семантики слова на два різнопланові синтагматичні компоненти, стабільний (інваріант) у плані мови та змінний “смысл” у плані мовлення. Суть методики полягає у послідовному сполученні семи інваріантної диференційної ознаки (СДО) вихідного поняття. Правомірність звернення до описів значень термінів у тлумачних словниках пояснюється тим, що, оскільки стан лексико-семантичної системи мови загалом реєструється тлумачними словниками, дослідження цієї системи може і повинно іти через вивчення дефініцій у тлумачних словниках. Серед ключових методів аналізу АБТ є компонентний аналіз змісту терміна та метод *семантичних опозицій* [238].

Результати аналізу словникових дефініцій в англійських та американських тлумачних словниках свідчать, що словникові статті одного і того самого банківського терміна відрізняються одна від одної як кількістю, так і порядком розташування змінних смислів. Відмінності в цих дефініціях можна проілюструвати на прикладі терміна “inflation” A Dictionary of Finance [343] наводить наступне визначення: “*reduction in value of a currency. Measured often by percentage increases in the general price level per year*”. Проте Dictionary of Banking Terms [342] подає інше: “*inflation*” – *a continuing increase in prices, or the rate at which prices increase*, яке є менш деталізоване і зрозуміліше для неспеціалістів.

Як бачимо, визначення терміна у різних словниках суттєво відрізняються, і ця різниця, за словами С.В. Гриньова [72, с. 33–42], “об’єктивно зумовлена тим, що вони відображають явища різних рівнів мисленнєвої діяльності” .

Однак семантика багатозначних термінів не завжди повно представлена у словниках. Прийнята практика опису значень терміна, як правило, не розкриває мовного механізму появи різних смислів, які наведені у словниковій статті: *headaccount* – *головний рахунок*; *shareholder* – *акціонер*; *debentureholder* – *той, хто тримає боргове зобов’язання*, де описуються змінні значення терміна, але при цьому не виокремлюється і не описується спільний компонент *holder* – *власник, держатель (цінних паперів); пред’явник*. У ракурсі запропонованої

методики, виокремлюємо спільну ознаку – інваріант - шляхом протиставлення не різних понять, а тотожних, скажімо “*convertible currency*” протиставляється *currency which is not convertible*, що забезпечує чітке розуміння термінологічної одиниці у відповідному контекстологічному оточенні.

Отже, за допомогою компонентного аналізу шляхом протиставлення тотожних понять виокремлено стабільний семантичний компонент – інваріант: *currency* – валюта (конвертована або неконвертована). Застосування компонентного аналізу дало змогу визначити семантичну структуру термінів, що трапляються у банківських текстах сектору економіки.

Кількісна характеристика опису значень та підзначень АБТ у спеціальних словниках різко коливається. Очевидно, це пояснюється не лише обсягом словника, а й об'єднанням кількох різних значень в одне або розщепленням одного типового значення на кілька, що свідчить про перспективу принципів укладення словникової статті. У словниках спостерігається також низка невідповідностей в описі особливостей та послідовності подання значень: *investment* – *investing of money; money invested; property in which money is invested. 1)act of investing, esp. the use of money to produce profit or income; 2)amount of money that is invested; 3)property in which money is invested* [355, p. 425].

Отже, наша гіпотеза полягає у тому, що спільним інваріантним семантичним компонентом є диференційна ознака терміна, яка у процесі абстрагування та узагальнення служить для послідовної диференціації тотожних понять як елементів у кожній із послідовних різних систем: *capital flight* – відтік капіталу; *capital issue* – капіталовкладення; *the capital of a company* – капітал компанії.

Скажімо, у терміна *capital* є по одній спільній інтегральній семі *total amount of money or property owned or used by a corporation or individual*, має диференційні семи: *wealth in any form used or available for use in the production of more wealth; any source of profit, power or advantage, assets*, які становлять його інваріантне значення. Своїм інваріантним значенням *capital* диференціює одне поняття від

іншого того самого класу (а не різних) і, таким чином, утворює відповідно різні смисли вживання у мовленні.

Незважаючи на численні праці, присвячені дослідженню фінансового сектору економіки, низка завдань досі залишається нерозв'язаними та потребують подальшого спеціального вивчення, а саме:

- а) пізнавальна сутність АБТ;
- б) дослідження її смислотвірного потенціалу;
- в) аналіз функціональних особливостей АБТ у спеціальних фінансово-економічних текстах, що будуть розв'язані у наступних розділах дисертаційного дослідження.

Термінологічний пласт АБТ, структурно-семантичний процес трансформацій якого є майже безперервний, чітко реагує на зміни термінологічної лексики на кожному етапі її розвитку, що проявляється у тісному зв'язку мовної системи із сферами сучасного фінансово-економічного ринку суспільства. Тому у мові АБТ часто зустрічаємо термінологічні поняття, як-от: *eurocurrency market* – ринок євровалюти; *eurocurrency banking* – банкінг євровалюти; *eurodollar market* – ринок євродолара тощо.

У науково-поняттєвому апараті дослідження розрізняємо методологію, метод та методику. Під методикою, услід за І. Арнольд, розуміємо сукупність прийомів спостереження, експерименту чи опису. Метод, на думку вченої, – це підхід до матеріалу, що досліджується, його систематизація та теоретичне осмислення, а методологія передбачає застосування принципів світогляду до процесу пізнання, тобто співвіднесення отриманих даних з іншими фундаментальними науками, насамперед – із філософією [15; 16].

Традиційно методи дослідження поділяються на філософські, загальнонаукові і спеціальні, які тісно корелюють між собою у будь-якому дослідженні, у нашому, присвяченому корпусу АБТ, зокрема. Залежно від конкретики методологічного аналізу виокремлюємо два рівні методології, де на першому - вищому - рівні перебуває загальна методологія, а другий рівень займає галузева (спеціальна) методологія банківської термінології. У ширшому сенсі

методологія АБТ містить теорію, вищезазначені загальнонаукові та спеціальні методи дослідження її предмета, а у вузькому – систему методів отримання інформації.

Додамо, що в процесі дослідження застосовувались також методи суцільної вибірки: метод семантичної опозиції, польовий метод, аналіз словникових дефініцій. Ключовий метод “значення – смисл” використано для вивчення внутрішньої структурно-семантичної організації АБТ, виявлення стабільних інваріантних елементів на рівні мови та конкретних змінних смислів на рівні мовлення.

Функціональний метод застосовано для дослідження терміна в процесі його функціонування у банківських текстах, скажімо: *eurodollar – is a generic term for deposits and loans dominated in a currency other than of the host country. Thus, for example both euro and dollar deposits in London are eurodollars* [348]. Застосування описового методу передбачило не лише простий опис термінологічних одиниць банківської сфери, а також їх функціонування. Зазначений метод став підґрунтям для укладення глосарію АБТ, відібраного у процесі аналізу спеціальних текстів банківської сфери.

Окрім методів дослідження, зазначених вище, у нашій праці застосовано низку математичних методів, без яких є неможливі сучасні лінгвістичні дослідження. Ці методи представлені кількісними (тобто простим підрахунком частоти вживання АБТ) та статистичними методами (які передбачають використання формул для ілюстрації кількісної презентації термінологічних одиниць у спеціальному тексті).

Загальна кількість АБТ, залучених до аналізу, становить 1240 одиниць, здійснених шляхом суцільної вибірки із банківських текстів та спеціальних видань. Зазначені методи дали можливість описати кількісні характеристики термінологічного корпусу банківської сфери, підрахувати частотність АБТ, встановити закономірну залежність між частотами. Поетапна методика дослідження АБТ передбачає: відбір фактологічного матеріалу, дослідження структури та семантики, його функціональних особливостей.

Концепцію нашого дослідження сформульовано на ґрунті наукового надбання фахівців у галузі семасіологічного термінознавства, що передбачає аналіз глибинної семантичної структури терміна, витлумачення його значення і смислів. Об'єднувальним стрижнем методологічного апарату є тісна інтеграція структуралізму та функціоналізму, що відповідно диктує міждисциплінарну і рівночасно поліпарадигмальну методику аналізу АБТ.

Поглиблені знання структурних і функціональних параметрів семантики значення терміна уможливили пізнання потенціалу його прихованих смислів, як наприклад: *digital wallet* – “електронний гаманець”, система, що дає змогу виконувати платіж за товари, послуги через інтернет [353].

Наукова новизна методу дослідження полягає в тому, що вперше досліджується АБТ сектору економіки у процесі його еволюції від словникового до текстового функціонування. У праці проаналізовано значення АБТ з позиції семантичної ієрархії: домінанти та периферійних ознак. Системний аналіз термінологічного корпусу термінології банківського сектору економіки на парадигматичному та синтагматичному рівнях дав змогу описати повноту семантики імпліцитних смислів банківського терміна, збагнути його конотативне наповнення: *bankster* (*banker* + *gangster* (*n*)) – представник фінансової індустрії, який бере участь у ризикованих банківських операціях [348].

Виходячи із загальної теорії “інваріант-варіант”, розробленої [211] – ці семантичні категорії трактуємо як різнопланові компоненти: семантичний інваріант (інваріантне значення) – як елемент системи мови та змінні смисли – як елементи системи мовлення. Тобто дихотомія “значення-смысл” полягає у розмежуванні АБТ на два різнопланові компоненти: стабільні інваріантні, що належать до парадигматики мови, і змінні смисли в синтагматиці мовлення.

Методологію дослідження семантичної структури значення здійснюємо з опертям на ідею Ю.Д. Апресяна, який розуміє її як суму або пучок елементарних смислів (сем, семантичних множників, семантичних компонентів) [12, с. 106]. Акцентуємо увагу передусім на сам механізм виокремлення інваріантного значення із його численних контекстуальних утворень у банківських текстах

сектору економіки, породжених функціонуванням інваріантного значення у синтагматиці мовлення.

У методах дослідження та трактування смислу часто використовується поняття “значення”. Проте між ними існує принципова відмінність, тому схилиємося до думки тих дослідників, які відстоюють таку позицію у своїх наукових працях (Н.Ф. Алефіренко, Ф.С. Бацевич, В.П. Беянин, Н. Н. Матюшина, А. Н. Новиков, Г. Фреге).

Безперечно, що межа між смислом і значенням, на погляд дослідників, доволі дифузна. Так, аналізуючи філософські праці, присвячені смислу, Н.Н. Матюшина виокремлює два традиційні підходи – менталістський (коли джерело смислів бачиться у свідомості людини, а мова розуміється як втілення, структуризація, репрезентація змісту свідомості у певних знакових формах). Свідомість активно породжує і зберігає смисли, котрі виражають її цілісність через мову як механізм об’єктивації (представники – В. фон Гумбольдт, Є. Гуссерль, А.А. Потебня, Г. Фреге); – лінгвоцентристський (мова як ціле через свою внутрішню структуру породжує смисли відповідно до правил мови) - представники Л. Вітгенштейн, Ф. де Соссюр.

Еволюція цих підходів призвела до формування комунікативної концепції (будь-який смисл є комунікативним у тому, що він народжується не тільки в підсистемах адресанта S1 та адресата S2, він народжується у процесі їх зіткнення, взаємодії, утворюючи їх синтез, що, як нам видається, інтегрує краще досягнення традиційних шкіл). Тут додамо, що філософія смислу відображена в сучасній лінгвістиці у працях В. М. Кикоть, Н. М. Нестерової, А. Н. Новикова та ін. Розглядаючи проблему смислу, дослідники беруть до уваги не значення, а зміст, що є більш коректним, коли мова заходить не про окремі ознаки, а про його інваріантність.

На наш погляд, зміст та смисл – це різні ментальні утворення. Хоча, обидва ці явища є результатом розуміння, проте в основі їх формування лежать різноманітні мисленнєві механізми. На відмінність зазначених ментальних утворень вказують дослідники наступним чином: зміст формується як ментальне

утворення, що моделює той фрагмент дійсності, про який йдеться у тексті, а смисл – це думка про цю дійсність, тобто інтерпретація того, що повідомляється у тексті [174, с. 213–219]; значення і смисл розриваються як “проекція тексту на свідомість” і проекція “свідомості на текст”; за дефініцією А. В. Бондарко, “значення є змістовий бік певної одиниці мови як елемент системи мови, тоді як смисл – це явище мовлення, що має контекстну і ситуативну зумовленість” [204, с. 234–241].

Доцільно тут додати наступні відмінні ознаки значення і смислу: смисл суб’єктивний, у той час, як значення об’єктивне; тобто смисл завжди твориться, у той час, як значення здається знаком/текстом; смисл змінний, нестабільний, а значення стабільне.

На відмінності значення та смислу, поданих у лексикографічних дефініціях, та тих, що виникають у мовленнєвій практиці, дослідники звернули увагу набагато раніше. Так А. А. Потебня, розглядаючи лексичне значення слова, виокремив два його типи: дальше (словникове) й ближче (носіїв мови/значення) [186]. Ця теорія отримала розвиток у межах сучасної психолінгвістики, зокрема у працях Н.А. Стерніна, де розрізняють лексикографічне і психологічне реальне значення слова: “Значення, яке фіксується у словниках та номінується в лінгвістиці системним, утворюється лексикографами відповідно до принципу редукціонізму, тобто мінімізації ознак, включених у значення” [220].

Отримане у результаті застосування *принципу редукціонізму* під час укладення словникової дефініції значення можна умовно назвати лексикографічним, оскільки воно сформульоване (змодельоване) спеціально для представлення слова у словниках. Лексикографічне значення у більшості випадків виявляється недостатнім для опису реального функціонування слова у мовленні, воно завжди виявляється за обсягом менше за реальне значення, яке існує у свідомості носіїв мови. Багато ознак реально функціонуючого значення не відображені в лексикографічному значенні і навпаки: деякі ознаки, що ввійшли в лексикографічний опис, можуть бути дуже периферійними, а їх яскравість у свідомості носіїв мови – виявитися малопомітною.

У зв'язку з цим доцільним є говорити про існування ще одного типу значення – *психологічно-реального значення слова*. Психологічно-реальне значення слова – це впорядкована єдність усіх семантичних компонентів, котрі реально пов'язані з певною звуковою оболонкою у свідомості носіїв мови. Це той обсяг семантичних компонентів, котрі актуалізують ізольовано узятє слово у свідомості носіїв мови, у єдності усіх утворених їх семантичних ознак – більш та менш яскравих, ядерних і периферійних [220, с. 171–172].

Не викликає сумніву той факт, що ближче (за А. А. Потебнею), психологічно реальне (за Н. А. Стерніним) значення не співпадає за словниковою дефініцією, і якщо слово активно використовується, цілком ймовірно, що трактування, надане носіями мови, буде ширшим за лексикографічне.

Як підсумок, зазначимо, що дослідження розмежування значення і смислу триває, і досі не існує відмінних ознак цих понять. У лінгвістичному аспекті такими диференційними ознаками значення виступає тісний зв'язок із знаком/текстом, спільність компонентів ближчого або психологічно реального значення. У якості смислу пропонуємо розглядати все те нове індивідуальне і оригінальне, що привносить у текст конкретний індивід.

Висновки до розділу 1

1. У цьому розділі банківський термін розглядається з точки зору різних наукових парадигм та підходів у межах банківського дискурсу, який здатний набувати наукової спеціальної дефініції і таким чином ставати повноправним терміном досліджуваної галузі знань.

2. Банківський термін тлумачимо як особливе слово чи словосполучення, що номінує поняття відповідної галузі знання або діяльності. Виявлено, що семасіологічні властивості англomовного банківського терміна корелюють з його структурно-семантичними параметрами. Динаміка використання англomовного банківського терміна визначається трьома жанрами: професійним, академічним і публіцистичним.

3. З'ясовано, що системно-структурні ознаки є основними критеріями визначення терміна у системі мови. Термін має “власне” інваріантне значення і виконує функцію семантичного диференціала у банківській терміносистемі.

4. У процесі систематизації вибірки термінів банківської сфери виявлено наступну закономірність: що більше у терміна значень, то менша кількість компонентів, які входять у його структуру. Для полісемічних банківських термінів типовими є суфіксальне та префіксальне утворення. Аналіз складних банківських термінів дав змогу виокремити одно-, дво-, три- та полікомпонентні моделі.

5. Запропонована методика “значення і смисл” передбачає розмежування семантики терміна на два різнопланові компоненти: інваріант у парадигматиці мови та смисл у синтагматиці мовлення. Диференційна сема, яка входить у склад інваріантного значення терміна, “породжує” різні його смисли, слугує для послідовної диференціації тотожних, а не різних понять у відповідно різних системах. Для з'ясування процесів та особливостей формування банківської термінології першорядне значення має також лексико-семантичний та компонентний аналіз.

6. Поліпарадигмальний методологічний апарат аналізу АБТ уможливив вивчення її глибинної структури, витлумачення значення та смислів. У банківській термінології виявляємо усі ті структурні типи та способи номінації, притаманні загальнолітературній мові. Англomовна банківська термінологія є невід'ємним складником фінансово-економічного дискурсу, що нерозривно пов'язаний з мовною і концептуальною картиною світу.

7. Перебуваючи у стані перманентного оновлення, АБТ “утилізує” старі терміни та засвоює нові. Досліджувана термінологія виступає стрижнем лексико-семантичної системи у професійному, академічному та публіцистичному жанрах банківського дискурсу.

Основні положення розділу висвітлено у таких працях автора [45;42].

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО БАНКІВСЬКОГО ТЕРМІНА

2.1. Структурні типи англомовної банківської терміносистеми

Вивчення процесів термінотворення і подальшого вдосконалення термінологічних систем спричинило виникнення цілої низки нових теоретичних і практичних питань, до яких відносимо передусім структурно-семантичні особливості. У цьому розділі здійснюється структурно-семантичний аналіз сучасної банківської термінології. У процесі систематизації вибірки полісемантичних банківських термінів виявлено таку закономірність: що більше у терміна значень, то менша кількість компонентів у його структурі і навпаки. Це спостереження дає нам підстави для проведення структурно-семантичного аналізу вибірки АБТ та виявлення кількісного співвідношення структурних типів та їх класифікації. Так, за нашими підрахунками, із загальної вибірки 1240 термінів прості терміни склали – 166; складні – 26; терміносполучення – 152 і фразові – 15. Класифікацію АБТ за структурними типами здійснено з опертям на схему, запропоновану Л.Б. Ткачовою [231], (див. нижче 2.1.).

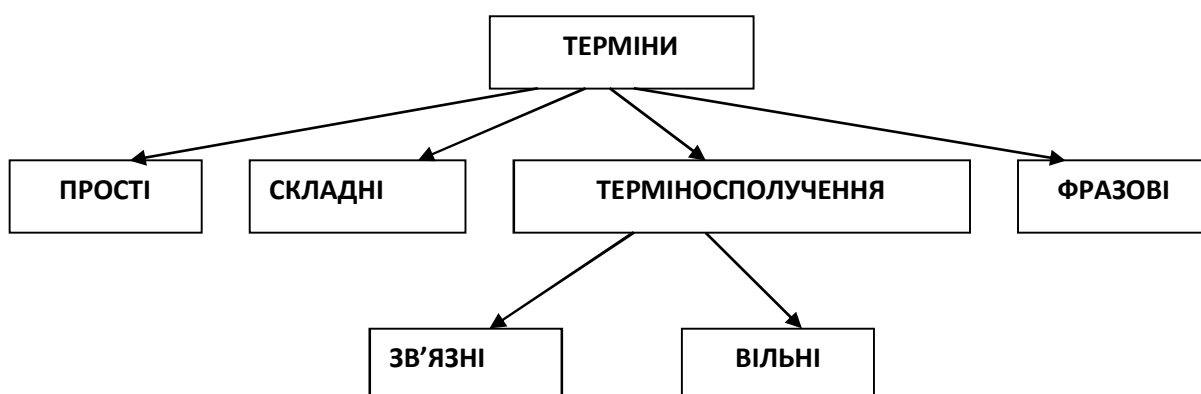

Рис.2.1. Класифікація термінів за їх структурними типами.

З опертям на використану класифікацію проілюструємо структурні типи відповідною АБТ, як-от:

- прості: *account, advance, amortization*.
- складні: *offset, runoff, safekeeping*.
- зв'язні – *active account, agent bank*.
- вільні – *balance sheet relations, buy-sell agreement*.
- фразові – *ability to pay, flow of funds*.

Для повноти отриманих результатів наведемо діаграму структурних типів АБТ, за їх кількісною репрезентацією, яка із вибірки 1240 термінів виявила відповідно такі відсотки:

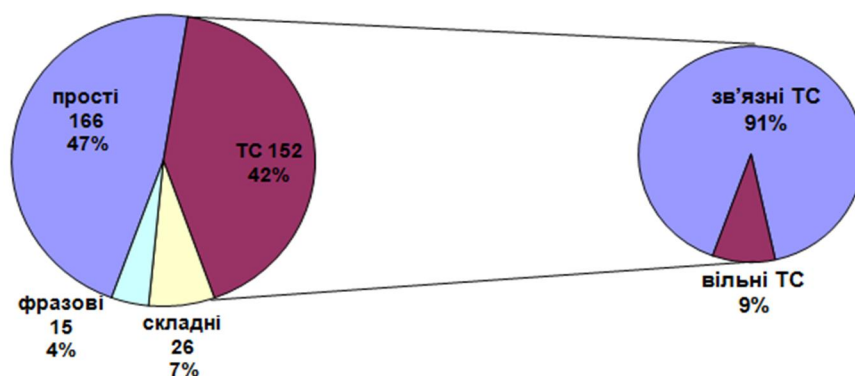

Рис.2.2. Структурні типи АБТ та їх кількісна репрезентація.

Діаграма засвідчує, що за відсотковим відношенням майже половину складають прості структурні типи та терміносполучення АБТ. Незначну кількість структурних типів виявлено серед складних та фразових типів. Фактично у загальній проаналізованій кількості прості структурні типи та терміносполучення складають домінуючу кількість досліджуваних АБТ (91 %).

Тут суттєво додати, що для простих полісемантичних банківських термінів характерні типові суфіксальні, префіксальні, а також суфіксально-префіксальні утворення. Щодо утворення простих термінів префіксальним способом, то найпродуктивнішими виявилися: *dis-disposable income, sur-surplus value, sub-*

subsidiary enterprise, re-recoinage. Між структурним типом моделі та кількістю побудованих за нею словосполучень встановлюється відношення асиметрії: що більше структурних компонентів має певна терміностворювальна модель, то менше термінів будується за її зразком.

У сфері АБТ афіксального типу домінує суфіксальна деривація (**-ing** – *bank clearing*, **-tion** – *authorization*, **-ment** – *investment ma in.*), головне семантичне навантаження якої полягає у вираженні насамперед таких значеннєвих компонентів, як “якість” і “абстрактність”. Серед префіксальних дериватів продуктивними є терміни, які мають схильність до сполучуваності з мотивуючими основами іменникового та дієслівного типу: *disposable income* – наявний дохід; *uncontrolled (runaway) inflation* – нестримна інфляція; *deflation* – дефляція, (зниження середнього рівня цін).

У суфіксальному утворенні домінують суфікси: *-tion*, *i -er*, *-or*: *distribution*; *dispenser*; *investor*. У межах АБТ існує низка префіксів та суфіксів які є найпродуктивнішими, а також слугують для утворення нових одиниць у досліджуваній термінології, що свідчить про її системний характер (префікси: “*de-*”; “*un-*”; “*in-*”; “*il-*”; “*non-*”; і т. д; суфікси “*-able*”; “*-ing*”; “*-(t)ion*”);

Як засвідчує аналіз емпіричного матеріалу, найпродуктивнішим засобом є афіксація у площині прикметниково-іменникового словоскладання. Поєднуючись між собою у різних констеляціях, вони утворюють щонайменше п’ять типологічно значущих груп: прості терміни, афіксальні терміни (деривати), терміни-композиції, терміни-словосполучення і терміни-аббревіатури, які проілюструємо такими прикладами: *hedging*; *bank run*; *bank failure*; *Gross profit (GP)*; *interbank market*; *know-your customer (KYC)*; *the current value of dividends*; *the life of the investment* тощо.

2.1.1. Семантична характеристика терміностворювальних моделей складних банківських термінів.

Аналіз вибірки фактологічного матеріалу виявив, що англійська банківська

терміносистема ілюструє високу продуктивність серед структурних моделей термінів – композитів, а саме: *N+N* (*shareholder*); *N+Adj+N* (*goodwill*); *Adj+P1* (*safekeeping*); *N+P1* (*recordkeeping*); *N+Adj* (*mortgagebacked*); *V+Adv* (*buyout, charge off*); *N+Adv* (*principal-only*), про що свідчить така кількісна характеристика (див. діаграму 2.3) нижче.

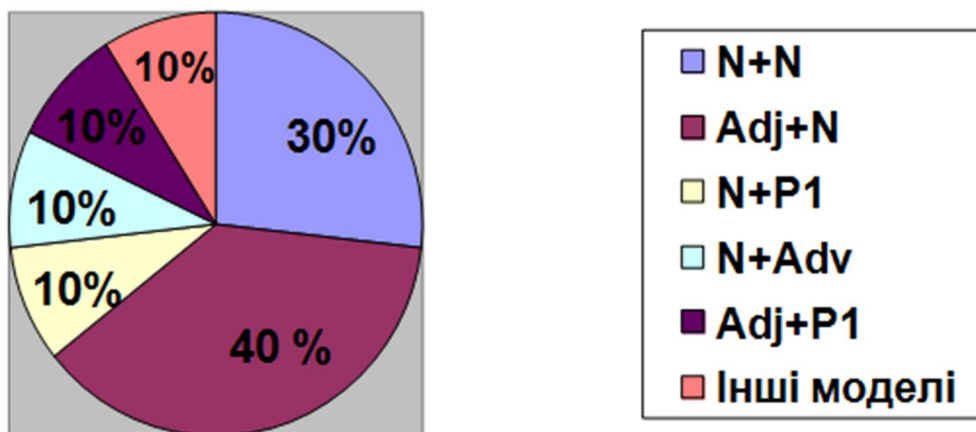

Рис.2.3. Структурні моделі термінів композитів АБТ

Так, із 100 АБТ модель *N+N* нараховує 40 %, що свідчить про її номінативний характер. Зазначена модель номінує тих, хто виконує дію (суб'єктів): *share-holder*, *profit-taker*; предмет, на який спрямована дія: *headaccount*; процес дії: *stoploss*, *debt-service*, *bankroll*. Другу за значенням та кількістю виявлено модель *Adj+N* (30 %): *cross-sell* – зустрічна торгівля; *short term (share)* – короткострокова (акція); *wholesale (banking)* – великі операції між банками. Інші моделі виявили незначний відсоток утворень.

Також спостерігаємо смислові розбіжності у складних термінах, які акцентують на різних ознаках об'єкта, змінюючи його значення. Скажімо, термін *stocktaking* та словосполучення *taking of stocks* різняться у тому, що перше має значення – перевірка фонду, друге – володіння цінними паперами.

Однак виявлено, що значення терміна-композита може збігатись із значенням його компонентів: *headaccount* – головний рахунок; значення одного із компонентів (або обох) змінено, але загальне значення терміна є зрозумілим: або

deadline – останній термін (строк). Окремі терміни-композиції настільки тісно семантично пов'язані, що виражають одне поняття, хоча пишуться окремо: *home banking* – віддалений доступ до банківських рахунків.

Таким чином, головними критеріями диференціації термінів-композицій у АБТ виступають структурний, семантичний та функціональний аспекти. Зазначимо, що основна маса англомовних банківських термінів репрезентована простим складанням двох повнозначних основ.

Окрім безпосередньо композицій АБТ, виявлено чималу кількість складноскорочених назв аббревіатур, що складаються лише з повнозначних слів: *ECU (European Currency Unit)*; *IMS – (International Monetary System)*; *IBES (International Bank for Economic Cooperation)*. Продуктивність аббревіації АБТ як способу утворення нових терміноодиниць є виявом економії (конденсації) у мові.

Акцентуємо увагу на тому, що особливістю терміна-словосполучення є його ядро, яке нанизується додатковими уточнювальними смисловими відтінками.

Додамо, що контекстуальні об'єднання дуже поширені у спеціальному банківському дискурсі, які можуть вільно утворюватись з концептуально цілісних термінологічних одиниць: *line of deposit, discount line, credit line* вільно об'єднуються у терміносполуку *discount credit line of deposit*, що експлікує його імпліцитний потенціал.

Таким чином зазначений контекстуальний кластер дає можливість виражати два або декілька понять однією “сконденсованою” сполукою. Так значення сполуки *discount window* не складається із значень компонентів і не виводиться з них, а полягає у співвіднесеності зі спеціальним поняттям про: *позикові засоби, надані федеральними резервними банками вибраним депозитним установам*; сюди належать аналогічні: *crawling peg* – метод, який забезпечує стабільне підвищення чи пониження валютних курсів, *bear covering* – ситуація, коли спекулянти, що продали валюту, товар чи цінні папери, купують їх знову.

Структурно – семантичний аналіз АБТ дав можливість згрупувати їх за двома основними термінотвірними моделями:

Однокомпонентні моделі АБТ. – N N: *breakpoint, firewalls, haircut, piggybacking, safekeeping, warehousing*;

– N Adv: *runoff, buyback, charge-off*;

– Adv N: *downstream, upstream, off-line*;

– Adj N: *long-term, clearinghouse, goodwill*;

– Prep. N: *offset, outstanding, withdrawal, forbearance, over-extension, override*;

– V N: *spreadsheet*;

– V Adv: *paydown*.

Двокомпонентні та багатоконпонентні термінологічні одиниці.

Разом із однокомпонентними термінами у банківській термінології зустрічаються дво- та багатоконпонентні термінологічні одиниці. Крім морфологічної структури, багатоконпонентний термін має і семантичну структуру, котра узагальнює інваріантне значення усіх компонентів, які, за твердженням С.Д. Шелова [254, с.1–6], “взаємозумовлені закономірностями чергування (парадигматичні відношення) і закономірностями сполучення (синтагматичні відношення)”.

Виявлено, що в англomовній банківській термінології двокомпонентні терміни складають від 52 % до 60 %. Найпродуктивнішою структурною моделлю англійських двокомпонентних термінів є модель N+N, термінологічні словосполучення якої розрізняють два типи зв'язку: а) атрибутивний зв'язок, як от *cash account* – касовий рахунок; *account number* – номер рахунку. Фактологічний матеріал ілюструється прикладами, в котрих атрибутивний зв'язок реалізується в конструкції PP+N, наприклад: *blocked account* – блокований рахунок; *fixed assets* – основний капітал. Ця модель складає лише 0,8 %; 1,7 % словосполучень представлені стандартною дієслівною структурою: *to pay a check* – оплатити, погасити чек; *to fix a price* – встановлювати ціну. У плані кількісного та відсоткового співвідношення двохкомпонентних термінів у нашій картотеці виявлено, що найчастотнішими структурними моделями є N+N та Adj+N.

Емпіричні дані свідчать, що *трикомпонентні терміни* англійської мови, утворені за структурними моделями N+N+N; N+pr.+N+N; N+pr.+Adj.+N, у процесі запозичення можуть передаватися одно-, дво-, три-, чотири- і навіть п'ятикомпонентними: *interest rate risk* – *процентний ризик*; *balance of payments account* – *звіт платіжного балансу*; *activities of monetary institutions* – *діяльність грошово-кредитних закладів*; *balance of payments manual* – *керівництво з укладання платіжного балансу*; *statements of cash flows* – *звіт про рух грошових засобів*; *use of income accounts* – *рахунок кінцевого використання первинного прибутку*; *valuation of international transaction* – *вартісна оцінка міжнародних економічних операцій*; *maximum price fluctuation* – *максимальне коливання цін*; *differential exchange rate* – *диференційні обмінні курси* [339].

Як свідчить фактологічний матеріал, найпродуктивнішим способом утворення банківських термінів в англійській мові є терміносполучення (далі - ТС), із загальної вибірки 1240 термінів 123 – двокомпонентні, 28 – трикомпонентні. Таким чином структурно-семантичний аналіз виявив, що у досліджуваній підмові банківського бізнесу найпродуктивнішими та найчисельнішими є двокомпонентні ТС, утворені за такими основними моделями:

- N+N: *funds transfer, grace period, guaranty fund*;
- ПП+N: *uncollected funds, undivided interest*;
- Adj+N: *effective date, external debt, eligible securities, financial planning*;
- N+V: *account hold*;
- ПІ+N: *reprising opportunities, sinking fund*;

Наступним за поширеністю виявилися ТС з іменником у функції препозитивного означення. У проаналізованій вибірці виявлено 38 ТС, що складає 10,5 % від загальної кількості 1240 досліджуваних банківських термінів і близько 31 % двокомпонентних. Виявлено незначну кількість двокомпонентних ТС, утворених за моделлю ПП+N, лише –7%.

Трикомпонентні ТС представлені в банківській термінології 28 одиницями і складають 18,4 % від загальної кількості полісемантичних ТС. Серед трикомпонентних ТС виокремлено наступні основні моделі:

- N+N+N: *debt repayment schedule*;
- Adj+N+N: *collateral trust note*;
- Pl+N+N: *limited recourse finance*.

Найпоширенішим є поєднання АБТ, утворене за моделлю N+N+N, яка від загальної кількості трикомпонентних ТС складає близько 40 %. Наступними за продуктивністю є ТС, утворені за моделлю Adj+N+N, у вибірці такі АБТ становлять 30 % від загального числа досліджуваних термінів та \approx 21 % від трикомпонентних ТС. Інші типи трикомпонентних ТС представлені в зазначеній вибірці незначною кількістю.

Аналіз вибірки АБТ засвідчив, що для полікомпонентних утворень не характерні ТС, які складаються з більш як трьох компонентів. Вивчення синтаксичних зв'язків усередині ТС засвідчило, що в англійській банківській термінології у більшості випадків спостерігається стійкий характер складу ТС, що становить 91 % від загального числа, наприклад, *account hold*, *after acquired clause*, *par value*, *green book*, *third party check*. Безперечно, трапляються випадки, коли відбувається заміна одного із складових елементів без порушення семантичної цілісності усього поєднання і всіх його ЛСВ, тобто такі ТС за структурою – вільні, наприклад: *buy-sell agreement* = *buy-sell commitment*; *contingent liability* = *contingent obligation*; *debt repayment schedule* = *debt repayment scheme* [347].

Зазначимо, що у структуру таких ТС входять АБТ, які є семантичною основою для них, оскільки несуть головне смислове навантаження. Л.К. Кондратюкова влучно називає такі терміни ядровими або термінами-ядрами [129, с. 81]. У процесі утворення ТС ядрові терміни займають як постпозицію, так і інпозицію, хоча для АБТ характерним є положення ядрового терміну в постпозиції.

Фразові АБТ. Аналіз фразових термінів, у яких синтаксичні відносини виражені за допомогою сполучників або прийменників, засвідчив, що у досліджуваній термінології функціонує незначна кількість одиниць, які становлять лише 10 % від загального числа досліджуваних АБТ. У більшості

фразових термінів синтаксичні відносини між компонентами виражені за допомогою прийменника *of*, наприклад: *certificate **of** indebtedness, flow **of** funds, a wide range **of** bank products and reductions, allocation **of** capital* та рідше прийменником *in*: *lost **in** transit; buy **in**, the fall **in** the total costs*.

Таким чином, структурно-семантичний аналіз засвідчив, що АБТ представлені такими типами: прості, складні, термінологічні поєднання і фразові терміни. Найбільш продуктивними формально-структурними типами виявлено АБТ, які формуються з простих та складних одиниць. Це пояснюється, очевидно тим, що, маючи у своїй структурі один чи два компоненти, вони найчастіше зустрічаються, в той час, як багатоконпонентні термінологічні поєднання через кількісне нагромадження формантів не є чисельними.

2.1.2. Лексико-семантичні особливості англомовної банківської термінології. У досліджуваній вибірці АБТ простежимо розвиток найважливіших лексико-семантичних особливостей з метою виявити їх семантичну специфіку. Однією з ключових ознак терміна, що пов'язана з його природою, є однозначність та полісемічність.

Так простежимо багатозначність АБТ на прикладі: *bonus – something given in addition to what is usual or due; 1) incentive bonus – заохочувальна премія; 2) bonus system – преміальна система оплати*, де спостерігаємо своєрідне звуження, конкретизацією 2-го і 3-го значень. Деякі досліджувані терміни мають значення доволі віддалені одне від одного, проте ще не стали омонімами: *лаж – фр. L'agio < it. L'aggio: 1)різниця між курсами валют або комісійний збір; 2)зростання ринкового курсу валюти чи цінних паперів щодо їх номінальної вартості; 3)підвищення ринкової ціни золота у грошовому еквіваленті; 4) те саме, що ажіо – відхилення у бік перевищення ринкової “ціни золота”, вираженої у паперових грошах порівняно з кількістю, що номінально представляють дану кількість золота [329]*. Якщо перше і третє значення терміна “лаж” семантично близькі, що є виявом полісемії, то друге значення настільки віддалене, що дає підставу говорити про омонімічні зв'язки між ними. Варто зазначити, що четверте

значення терміна “лаж” вступає у синонімічні зв’язки із *ажіо*: 1) відхилення курсу валюти, акцій від їх номінальної вартості у бік збільшення; 2) комісійний збір, сплачуваний за обмін нерівноцінних валют; 3) різниця між курсами валют [329].

Доцільно тут також зосередити увагу на явищі паронімії у АТБ, яке трактується як різновид омонімії, перехідне між полісемією та омонімією. Банківські терміни – пароніми виникають від одного корення, ядро якого зберігається і в похідних термінологічних одиницях. Такі пари термінів банківської сфери набувають “протилежності” (своєрідної антонімії) у семантиці: *liquidante* – ліквідант “кредитор, який пред’являє права та вимоги до підприємства-боржника у разі його ліквідації”; *liquidate* – ліквідат – “юридична особа – боржник, до якої пред’явлено фінансові вимоги у разі її ліквідації; або *quarantee* – гонорант – “особа котра гарантує оплату векселя, зробивши на ньому поручницький напис”; *поручитель*, той кому вноситься застава, – гонорат “векселедавець, за оплату векселя якого поручився гонорант” [329].

Аналіз емпіричного матеріалу засвідчив, що банківські термінологічні синонімічні ряди поповнюються за рахунок запозичень. Наприклад: *reimburse* – *to pay back for what has been spent, used or lost*; *recompence* – *рамбурсувати* “повертати, віддавати борг;” *prolongation* – *пролонгація* – “продовження терміну чинності угоди”; *act of prolonging; being prolonged; appreciation* – *act of recognizing the worth or quality of; апрєціяція* – “підвищення валютного курсу” [344].

Наведені терміни тотожні за значенням і вживаються на позначення того самого поняття у банківській термінології. Сьогодні АБТ загалом переживає ті самі основні процеси, що й уся загальнонавживана лексика. Проте у виявленні таких лексико-семантичних ознак, як багатозначність, омонімія, синонімія спостерігаємо певні особливості (різноманітне переплетення полісемантичних, омонімічних, синонімічних зв’язків) [229]. Зазначимо, що активізація зазначених явищ у банківській термінології зумовлена змінами в реаліях нашого сьогодення та відповідно її інтенсивністю розвитку.

Вивчення лексико-семантичних явищ АБТ ускладнюється інтенсивним розвитком сучасних наук та тісної взаємодії різних фахових галузей. Безперечно, що це знаходить відображення у процесах, які відбувається у фаховому термінологічному дискурсі. Так, за твердженням С.В. Гриньова, спостерігаємо кількісне зростання обсягу терміносистем, що призводить до ускладнення їхньої структури, тіснішими стають зв'язки між термінологіями різних наук та наукових галузей [71, с. 204].

Одним із критеріїв приналежності термінів до банківської сфери є їх вживання у фінансових текстах сектору економіки. Проте логічно постає запитання, як відрізнити банківський термін від, скажімо, терміна сфери маркетингу. Тут, очевидно, слід брати до уваги позамовні критерії, які дають змогу розмежувати фінансові терміни та терміни банківського сектору. Зазначена проблема полягає передусім у виборі джерел спеціальної лексики, найважливішими з яких є професійний, академічний та публіцистичний жанри.

У процесі лексико-семантичного аналізу добиралися найуніверсальніші елементи АБТ, як-от: *appreciation of currency* – *підвищення курсу валюти*, *forward transactions* – *термінові операції*, *stock exchange* – *біржа*; *bank affiliation* – *філія банку*; *bonus system* – *преміальна система оплати тощо* [315; 328].

Поділяємо думку тих дослідників лексико-семантичної структури терміна, котрі зазначають, що однією з ознак є його номінативний характер [68; 81; 94; 112]. Нами також виявлено, що в якості спеціальних термінологічних одиниць банківського дискурсу домінує іменник та іменникові словосполучення, що складають 80 % від їх загальної кількості. Хоча цю думку поділяє більшість термінознавців, все ж вважаємо, що до термінів можна віднести і інші граматичні категорії (дієслова, прикметники, прислівники), які порівняно з іменниками менш чисельні. Ця теза знаходить відображення і в сучасній англомовній банківській термінології.

У процесі аналізу лексико-семантичних особливостей необхідно враховувати дериваційні процеси та семантичні зміни, що відбуваються у випадках конверсій дієслів та іменників. Так дієслова, розкладаючись на

“сміслові елементи *творити, робити + дія*, позначаються відповідним терміном-синонімом: *to hedge; to flow; to grant etc.* Зазначимо, що активну участь у поповненні термінів банківської сфери беруть прикметники, що виступають у якості атрибутивних компонентів складних термінів (*payable, receivable, convertible*) тощо.

Лексико-семантичні особливості враховуємо під час використання загальноживаної лексики для творення термінів банківської сфери. У досліджуваній вибірці термінологічні словосполучення поділяємо на два типи:

а) конструктивно відкриті (*cash flow, borrowed funds*), що складаються з елементів загальноживаної лексики та формально розкладені на компоненти;

б) конструктивно закриті (*balance – of payment account*). Конструктивно відкритий тип є основним в АБТ, якому притаманні найпростіші словосполучення типу Adjective + Noun: *global banking; monetary exchange; fiscal policy; short-term*.

Як критерії приналежності терміна до банківської сфери, слугують: а) його входження принаймні до двох спеціальних фінансових словників (глосаріїв); б) наявність терміна у фахових фінансово-економічних текстах; в) наявність відповідної дефініції. На підтвердження зазначеного наведемо низку прикладів:

– *appreciation of currency* – “*a rise in the price of currency in terms of another currency in a flexible a exchange-rate system*”- підвищення курсу валюти подорожчанням однієї валюти відносно іншої у системі гнучких обмінних курсів;

– *liquidity trap* – “*holding of additional financial assets in the form of money at the existing interest rate*” – “ліквідна пастка” накопичення додаткових фінансових активів у грошовій формі щодо існуючої відсоткової ставки.

– *current asset* – “*an asset classification that contains all assets which a company uses in operation*” – “оборотні засоби” класифікація активів, яка містить усі засоби, що використовуються компанією в операції [339; 342].

Додамо, що АБТ охоплює смислові поняття, які характеризують відносини між іншими кредитними установами та об'єктами господарської діяльності (юридичними та фізичними особами) з приводу надання, користування та відшкодування кредитів – *failing bank* – “*a bank that is declared in imminent danger*

of being unable to meet its financial or legal obligations” – неплатоспроможний банк “банк, що знаходиться під загрозою неспроможності виплати своїх фінансових чи юридичних зобов’язань”.

– forward transactions – agreement to exchange currencies, deposits, or securities at a set date in the future – термінові операції “угода щодо обміну валютою, банківськими депозитами чи цінними паперами у домовлений час.

– speculative attack “the sale of weak currencies or purchase of strong currencies if a government is unable to maintain the exchange rate” – біржова атака “продаж слабких валют чи придбання сильних валют, якщо уряд неспроможний стримувати обмінний курс” [336, с. 68].

Як бачимо із наведених прикладів, сучасні національні та фінансові системи містять цілу низку дисциплін: банківську справу, менеджмент, маркетинг тощо, тобто містять терміни різних підсистем банківського та фінансового дискурсу.

Наступним етапом аналізу лексико-семантичних особливостей є виявлення структури ядра і периферії та кількісний аналіз обсягу ядра. Критеріями приналежності терміна до периферії вважаємо його функціонування у фахових текстах, його фіксованість у словниках з фінансової, банківської та інших суміжних галузей, що свідчить про їх міждисциплінарний статус. Так термін *marketing* у спеціальному економічному словнику та текстах банківського дискурсу описується як – *“an unsecured money market instrument issued by corporation to raise short-term funds”* – (*“перевідний вексель, незабезпечений цінний папір грошового ринку, випущений корпорацією для наповнення короткострокових фондів”*) [357, с. 160].

Найскладнішою складовою ядра фінансово-економічної термінології є банківські терміни, оскільки вони є одним з видів кредитної діяльності, пов’язаної з оперативним аналізом грошового обігу, а отже, залученням значної кількості АБТ. На нашу думку, причиною високого рівня інтегрованості термінів банківського бізнесу є їх паралельне функціонування в іншій фінансовій галузі, де вони часто мають однакові дефініції. До таких термінів можемо віднести:

accounting period – “a year at the end of which financial states wants are prepared” – обліковий період “будь-який рік, у кінці якого готуються фінансові звіти”.

– *auction market* – “secondary financial market in which prices are set by competitive bidding by a large number of traders acting on behalf of individual buyers and sellers – аукціонний ринок “вторинний фінансовий ринок, на якому ціни встановлюються на конкурентній основі великою кількістю брокерів, що діють від імені покупців та продавців” [353].

Таким чином, наявність термінів суміжних галузей у лексико-семантичній структурі банківської терміносистеми зумовлена потребою створення так званих “гібридних” дисциплін [306]. Тобто, можемо стверджувати, що сучасна англomовна банківська терміносистема є комплексною термінологією, яка містить її ядро та периферію, формуючи таким чином термінологічне поле. Весь конгломерат термінологічних одиниць в одній терміносистемі взаємодіє у складі комплексної термінології фінансово-економічного сектору: *allocations; pay off statements; stock capital; foreign currency assets; foreign currency risk; monetary transmission mechanism* [336].

Термінологічна парадигма - своєрідна взірцева єдність системних та структурних параметрів АБТ. Чинник парадигматичності спеціальної термінолексики можемо вважати особливим засобом актуалізації інтегральної кореляції змісту та форми на рівні системи та на рівні окремої термінологічної одиниці. Терміносфера банківського дискурсу на сучасному етапі є невичерпним джерелом збагачення сучасної фахової англійської мови. Головно, такий процес здійснюється як за рахунок переорієнтації загальноновживаних мовних одиниць, так і шляхом створення цілком нових, автентичних для цієї сфери термінотвірних елементів: *eurocurrency markets; financial innovation; a well-capitalized bank; international capital movements; mobilization of funds; consumer cash management techniques; eurodollar market offshore* [354].

Слід акцентувати на тому, що на даному етапі АБТ належить до типу відкритих систем, а отже, перебуває у стані перманентної динамічної взаємодії з

іншими економічними дисциплінами, що забезпечує їй міждисциплінарний статус.

2.1.3. Міждисциплінарний статус англомовної банківської термінології.

Семантичну взаємодію галузевих термінологій у складі банківської терміносистеми розглядаємо як один із способів термінотворення. Ознакою семантичної взаємодії галузевих термінологій дослідники вважають входження термінів однієї галузі до складу іншої [223, с. 221], проте чіткого критерію такого входження досі не випрацьовано. Взаємодія термінологічних систем передбачає встановлення семантичних відносин між їх елементами (зокрема у випадку деривації). Інкорпоровані семантичні елементи, тобто семантичні складники АБТ, які належать до інших терміносистем, номінуємо *набутим значенням*.

Адже в міжсистемній взаємодії беруть участь терміни різної стратифікаційної структури: *band* – *the range within which an exchange rate could move* – *смуга, діапазон коливань обмінного курсу*; *contagion* – *the spreading of bad news about one bank to other banks* – *“шкідливий вплив” поширення поганих новин про якийсь банк серед інших*; *correlation* – *“a measure of degree of statistical relationship between two financial variables”* – *ступінь статистичної залежності між двома фінансовими змінними*. Семантичну взаємодію простежуємо у фінансовому терміні *default* – *failure to pay a dept when it is due* – *дефолт* – *неспроможність сплатити борг вчасно*; *ta < default* – *failure to do something that is required by law* – *неспроможність виконувати вимоги закону* [345]. Подібні терміни слугують маркерами семантичного зв'язку між двома термінологіями, банківською та фінансово-економічною, що призводить до термінологізації та транстермінологізації.

Термінологізація та транстермінологізація як форми міжсистемної взаємодії. Дослідження в галузі термінотворення на основі залучення загальноновживаного фонду тривають уже не одне десятиріччя. У будь-якій термінології процеси термінотворення формуються на основі загальноновживаної лексики, тобто мова науки використовує наявний лексичний матеріал для

утворення термінів [251, с. 60–65]. Цей процес супроводжується зміною значення та статусу загальноновживаного слова, поруч із яким виникає нова лексична одиниця – термін: *interest payments* – відсоткові платежі; *depreciation* – амортизація, зниження вартості активів у бухгалтерській звітності; *foreign exchange limits* – валютний коридор; *velocity of money* – швидкість обігу грошей; *cross-border financial activity* – валютний коридор [349].

У ракурсі нашого дослідження важливим завданням є з'ясувати, яким чином банківська терміносистема взаємодіє із загальноновживаною лексикою. У процесі номінації завжди стикаємося з різними асоціативними перенесеннями (метафоричними, метонімічними, за суміжністю тощо). Ю. Д. Апресян зазначає, що семантичні асоціації є важливим аспектом конкретної лексики, оскільки асоціації багато в чому визначаються психологією людини, яка аналізує явища, що її оточують, і називає реалії, які вона спостерігає [11, с. 23]. Виявлення асоціацій є важливим для вивчення будь-якої номінації, особливо спеціальної, адже завдяки асоціаціям існують такі мовні закономірності, як полісемія, метафора, метонімія, синекдоха. Наприклад, банківський термін *snake* “*an agreement among some Western European countries to keep their currencies within a narrow band of fluctuation*” (змійка – система узгодженого у встановлених межах коливання валют низки західноєвропейських країн) [209], отримав метафоричну назву від зоологізму *snake* завдяки асоціативності абстрактного поняття зі змією. Як зазначають дослідники, метонімізація як спосіб утворення значень терміна на базі загальноновживаного слова має в основі суміжність ознак предметів, явищ та дій предметів [52, с. 17].

Наприклад: *hedging* – *a means of protecting oneself against possible loss* – засіб захисту від можливих втрат, як загальноновживане значення та > *hedging: investment in a security with price movement equal to but opposite from that of currently held security* – “хеджування” інвестування у цінні папери, вартість яких змінюється рівномірно, але у протилежному напрямку до зміни вартості наявних у власності цінних паперів [348].

Таким чином, “семантичний аналіз” виявляє між загальноновживаним словом

і терміном, утвореним шляхом метонімізації (метафоризації), семантичний зв'язок, який обумовлений наявністю в їхній структурі спільного *семантичного інваріанта* [97].

Підтвердімо висловлене ще прикладами: *“bank run” with drawal of bank deposits by their owners – “знекровлення банку,” вилучення банківських вкладів їхніми власниками* [357]. Приклади ілюструють, що між терміном та одним із його семантичних складників існують парадигматичні – синонімічні чи асоціативні зв'язки. Аналогічні зв'язки спостерігаємо також у: *crunch – decline panic – fluctuation; snake – band*.

Отже, наявність спільних складників узагальненого семантичного інваріантного компонента свідчить про те, що для терміна властивий феномен вмотивованості.

Вмотивованість терміна. Проблема вмотивованості терміна залишається доволі важливою та дискусійною в мовознавстві. Зазначимо, що вмотивований термін легше запам'ятовується, оскільки встановлюються асоціативні зв'язки із позначуваним поняттям. Як зазначає Т.Р. Кияк, дослідження вмотивованості може надати важливу допомогу в упорядкуванні науково-технічної термінології, оскільки нова термінологічна лексика утворюється головню на матеріалі наявних мовних одиниць, тому необхідно стежити за тим, щоб не порушувалися мовні норми та потреби спілкування, які склалися історично [123, с. 7].

Ми розуміємо вмотивованість як співвідношення між внутрішньою формою та значенням лексичної одиниці. Внутрішня форма - це те найближче етимологічне значення, яким передається зміст слова. З огляду на це, висуваємо робочу гіпотезу, що більше внутрішня форма лексичної одиниці відповідає її значенню, то краще ця лексична одиниця вмотивована.

Оскільки вмотивованість є загальною ознакою семантичного способу термінотворення, то банківські терміни можемо аналізувати у площині їх ступеня абсорбованості. Так термін *circuit breaker” – inventions that are designed to restore orderly securities markets – фінансові інтервенції, які покликані відновити попередні позиції на ринках цінних паперів*, де запозичена мовна оболонка *breaker*

– *переривач (зломлювач, той, що ламає, розбиває)* [349] реалізує свої смисли через метафоричне перенесення.

Скажімо *dirty float* на перший погляд не вказує на його приналежність до фінансової терміносистеми. Однак така приналежність зумовлена наявністю семантичних складників ("*foreign currency*") та третього ("*central bank*") рівнів: *dirty float – central bank's intervening in exchange markets by buying or selling foreign currencies – штучне коливання валютного курсу – втручання центрального банку у валютний ринок через придбання або продаж іноземних валют* [344].

Випадки використання мовних оболонки загальнолітературної лексики (термінологізація) та термінів галузевих дисциплін, що семантично не взаємодіють з досліджуваною сферою (транстермінологізація), експлікують продуктивність процесів термінотворення. Загальноновживаний пласт лексики формує у АБТ певну систему, тобто лексико-семантичне угруповання, яке перебуває у відносинах міжсистемної кореляції, як це проілюстровано наступними прикладами:

– *leakage – a withdrawal from the banking system that reduces the potential expansion of the money stocky' – втрати, витік' – вилучення активів з банківської системи, яке зменшує потенційне розширення валютних резервів.*

– *arrangement – an adjustment between a debtor and a creditor for the settlement of the debtor's obligations' – угода, домовленість між боржником та кредитором щодо умов ліквідації боргових зобов'язань.*

– *take-over – a purchase by an outside group of investors of a sufficient amount of shares to acquire a controlling interest in a bank' – поглинання, купівля зовнішньою групою інвесторів достатньої кількості акцій для придбання контрольного пакета акцій банку – < take over – взяття під контроль* [336; 339].

У наведених вище прикладах очевидними є певні асоціативні зв'язки на рівні плану вираження, де мовна форма для ідентифікації відповідного банківського поняття добиралася не випадково, а на основі метафоричного (*leakage*) чи метонімічного (*take-over*) перенесення. Кількість АБТ, утворених з використанням загальноновживаних слів, становить приблизно половину - 620 із

вибірки 1240 термінів. У нашу вибірку сучасної АБТ входять і загальноновживані слова, скажімо: *dirty, step*, детермінологізовані лексеми і фахові терміни загальноекономічної сфери, *market, share, loan*, як однослівні, так і складові елементи термосполучень:

- *bubble'* – *a situation in which a price of an asset is more than its fundamental value'*
- *пузир'*, *ситуація, за якої ціна активу є більшою за його мінімальну вартість.*
- *call loan'- lending arrangements that provide for repayment at the option for the lender or the borrower, usually on 24 hours' notice'* – *позика до запитання, позикова домовленість, що передбачає відшкодування протягом 24 годин з боку позичальника після отримання повідомлення'* [323; 329].

Аналіз лексико-семантичних явищ на матеріалі банківської термінології став можливим унаслідок застосування компонентної методики, за якою “два терміни вважаються семантично пов’язаними між собою, якщо в їх тлумаченні наявний хоча б один спільний компонент”.

Виходячи з цього твердження, дослідники В.В. Левицький, Й. А. Стернін пропонують розрізняти лексико-семантичні групи двох типів [142]: 1) групи, елементи яких об’єднані значенням певного слова – ідентифікатори, і відповідно кількома семами. У досліджуваній терміносистемі до таких зараховуємо: а) послуги в банківській галузі: *billing; overdraft*; б) банківські операції: *barter; covering*.

2) елементи яких поєднуються одним спільним значенням. До цієї групи належать: а) форми самоврядування в банківській діяльності: *audit; management*; б) суб’єкти банківського бізнесу (фізичні особи): *broker; debtor; sponsor*; 3) банківська документація: *debet; reverse* тощо.

Зазначимо, що послуги в банківській галузі є доволі розвиненою сферою діяльності на сучасному етапі: *brokerage; autsorting; equaring; smerfing etc.*

Окрім лексико-семантичних явищ, проаналізованих вище, вважаємо, що синонімічно-антонімічні зв’язки також відіграють важливу роль у мовному процесі номінації та потребують окремого висвітлення у нашій роботі.

2.2. Парадигматичні та синтагматичні зв'язки англомовної банківської терміносистеми. Передусім зазначимо, що ця проблема різнопланово розглядалася дослідниками, серед яких З. Александрова, Л. Васильєва, З. Вердієва, Б. Плотніков та інші. Про доцільність вивчення терміна у плані синонімічно-антонімічних зв'язків засвідчував також О. Реформатський, який вважав, що два слова називають одну і ту саму річ, але співвідносять її з різними поняттями і тим самим виявляють її різні властивості [190, с. 103–126]. На думку С. Ульмана, у дослідженні синонімів лише “ті слова відносимо до синонімів, які можуть змінювати одне одного у будь-якому контексті без найменшої зміни і поняттєвого, і емоційного змісту” [300]. Те, що семантична природа синонімії залишається предметом дискусії, доводить наукова позиція дослідників, де за основу визначення синонімів береться семантична близькість слів або їх тотожність.

Досліджуваний корпус банківських термінів охоплює концептосферу, яку складають фінансово-економічні терміни з подальшим виокремленням їх синонімічних доміант, укладених на основі дефініцій тлумачних словників (див. Лексикографічні джерела у списку літератури). Концептосфера містить такі ключові АБТ, як: *fund, pay, capitalize, subsidize, invest, sponsor, support, bankroll* та їх синонімічні ряди. Нами виявлено, що концептосфера “банківський термін” включає 8 синонімічних рядів кожен з яких складає від 5 до 70 синонімів, які у свою чергу утворюють свої синонімічні ряди.

Для прикладу, наведемо терміни доміанти з їх низкою синонімічних рядів:

Fund – finance, pay, capitalize, sponsor, support, bankroll.

Invest – capital, fund, finance, expend, spend.

Pay – reward, spend, reimburse, expend, produce.

Sponsor – finance, fund, subsidize, promote, support, quarantee [336].

Так у процесі аналізу функціонування досліджуваних АБТ визначено їх відсоткові параметри, скажімо: *credit control* – 100 %; *investment* – 80 %; *business* – 70 %; *supply of money* – 60 %. Аналіз терміна “*bank*” дозволив виокремити його ядро та периферію, де *bank* містить лексеми, пов'язані між собою семантичними

зв'язками й утворюють синонімічні, антонімічні та родо-видові групи. Периферія містить лексеми, які можуть належати і до інших лексико-семантичних підгруп. Ядро терміна *bank* містить такі синонімічні групи: *institution, storing, reserve, credit control*; периферія відповідно - *investment, business, supply of money*. Кількісні підрахунки також засвідчили, що найуживанішими компонентами домінанти *bank* є *credit, money, business, fund, account, deposit, profit, investment, finance, payment*.

Нами виявлено залежність ступеня синонімічності терміна від кількості сем у структурі його значення, тобто встановлено залежність між кількістю сем (кількість значень полісемного терміна що подані у словнику) та кількістю його синонімів. Після відповідних підрахунків виведено середній коефіцієнт синонімічності (загальну кількість синонімів для певної групи поділено на кількість термінів цієї групи). Тобто, з'ясовано, що у процесі збільшення кількості сем зростає коефіцієнт синонімічності термінів [70, с. 32–44]. Графічно дану залежність зобразимо наступним чином (див. Рис.2.4.).

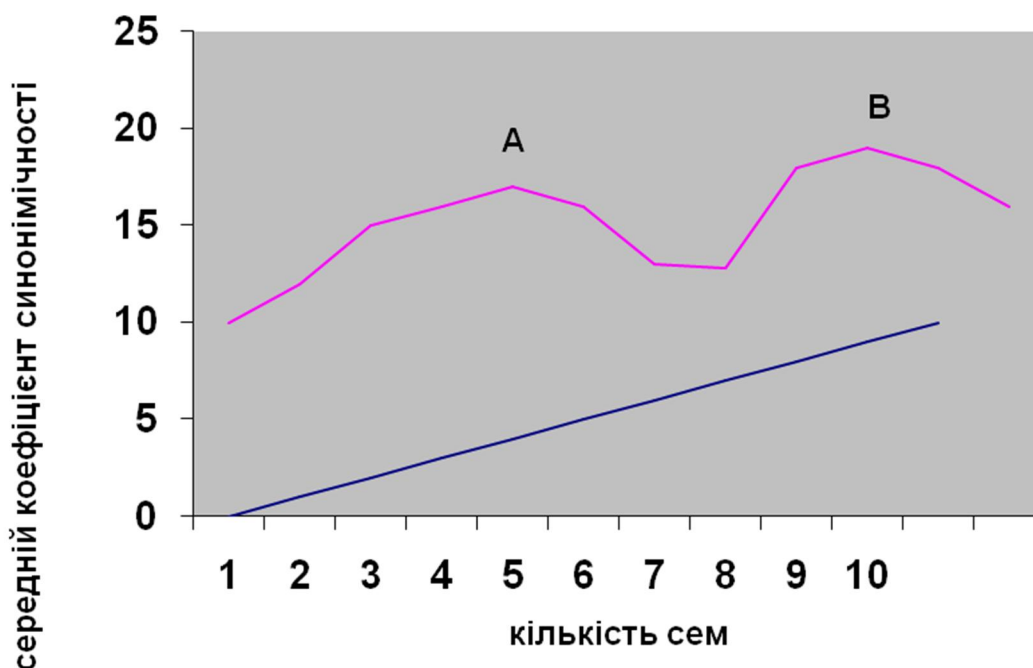

Рис.2.4. Залежність ступеня синонімічності від кількості сем терміна

Як бачимо, залежність є кривою двох вершинного розподілу: перша вершина – в точці А – коефіцієнт синонімічності; друга вершина – точка Б – найвищий коефіцієнт синонімічності.

Припускаємо також, що наявність морфологічної ознаки в терміні впливає на кількість його синонімів тобто середній коефіцієнт синонімічності без префікса значно вищий від термінів з префіксом, тобто висуваємо гіпотезу, що префікс скорочує синонімічний ряд терміна, *inter-bank market; inter-bank stock exchange*, а отже, його кількість сем конкретизує його значення. Спостерігаємо і таку закономірність, що абстрактніше значення терміна то більше у нього синонімів і навпаки: *tax burden; tax screw*.

Семантичний зв'язок між членами синонімічного ряду встановлюємо на основі включення одного терміна в дефініцію іншого. Власне знакове інваріантне значення терміна визначається на основі виокремлення його диференційних сем, які диференціюють цей термін від інших синонімів, об'єднаних спільною інтегральною семою. З урахуванням виокремленого кількісно-якісного складу сем терміна визначається ступінь синонімічності в одному ряду і ступінь антонімічності різних рядів термінів. Семи кожного терміна мають різну питому вагу через неодинакову інформативність.

Співвідношення протилежних за значенням термінів дає змогу визначити межі синонімічного ряду і уточнити відмінність диференційних сем, що сприяє точнішому розташуванню синонімів у кожному ряду і визначення можливості/неможливості антонімічних відношень між термінами двох рядів. Протилежність синонімічних рядів дає змогу глибше проникнути у суть семантики кожного терміна, уточнити відношення між ними у лексико-семантичній системі мови: *cash before delivery* та *prepayment – попередня оплата*.

Терміни досліджуваних синонімічних рядів мають доволі складну семну структуру, оскільки кожен із них, окрім спільної інтегральної семи, має ще кілька додаткових диференційних сем [96, с. 119–123]. Виокремлені диференційні семи кожного з термінів близькі за змістом і тому вони мають в окремих випадках подібну сполучуваність і можуть замінятися в деяких контекстах. Однак, попри

свою семантичну близькість, синонімічні терміни мають чітко виражені диференційні семантики в синонімічному ряді. На парадигматичному рівні синоніми та антоніми об'єктивно визначаються у системі мови за кількістю спільних і відмінних сем (синонімів) та на основі прямо протилежних сем (антоніми) при спільній інтегральній семі, а також за кількістю синонімічних сем у синтагматичному плані.

Аналіз емпіричного матеріалу довів, що у синонімічному ряді одні з сем щільніше пов'язані у семантичному плані зі своїм “сусідом” у ряду та з домінантою, а інші слабше [77]. Кількість вживань кожного з досліджуваних термінів у вибірці (1240 випадків) свідчить про різну семантичну якість і похідну від неї значущість кожного терміна, а звідси, очевидно, і частотність вживання та його потенційну здатність утворювати різні смисли.

Досі серед дослідників існує розбіжність у поглядах щодо різниці між синонімами та антонімами, що потребує у перспективі з'ясування таких невіршених у традиційній семасіології завдань:

- від яких чинників залежить кількість синонімів до одного і того ж терміна;
- як можна окреслити ту групу термінів, які називаємо синонімічним рядом, та яка його термінотворна функція. Вважається, що синоніми тому і називаються синонімами (*syn “with” and onoma – “name” – word identical in meaning with another, or only slightly differentiated in sense or usage* [306], що вони позначають одне і те саме поняття.

Однак, як зауважує Н.М. Шанський, позначаючи одне і те ж, синоніми все ж називають його по-різному, виокремлюючи в ньому різні сторони або характеризуючи його з різних точок зору [253], скажімо:

1) *to invest – to use (money) to acquire an interest in existing profit or income: – to invest one’s savings in stocks;*

2) *– to fund – sum of money or its equivalent accumulated or set aside for a specific purpose; – to fund the venture;*

3) *– to sponsor – to finance some event or entertainment* [306].

Таким чином, синонімічні/антонімічні відношення АБТ – це структурні відношення між елементами в межах системи мови, і тому їх визначаємо лише на основі власних знакових (= інваріантних) значень як елементів лексико-семантичної системи мови (ЛССМ), а не на підставі численних різних лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) як чисто синтагматичні утворення. *Синонімами, таким чином, вважаємо слова, які мають спільні компоненти (= інтегральні семі) у складі своїх інваріантних значень і крім того, індивідуальні диференційні семі, якими вони різняться між собою (Курсив наш – Л.Б.) [47, с. 20-27].*

На наше переконання, синонімічні відношення досліджуваних АБТ як винятково парадигматичні в плані системи мови визначаємо на основі стабільних інваріантних значень, тобто на подібності і відмінності їх семантичних компонентів. У зв'язку з цим висуваємо робочу гіпотезу: що більше спільних сем у значеннях АБТ, то вони є ближчими синонімами, а що більше диференційних сем, то далі вони розходяться семантично в парадигматичному плані.

Для прикладу: *depression – a period marked by a severe reduction in business activity, a rise in unemployment and falling wages and prices; The Great Depression lasting from 1929 to 1939 (syn) dejection; [353, p. 273]; depression – a protracted period of business dullness when activity is below normal; a crisis, period which is characterized by contraction of bank credit, business in activity, falling or bottom prices and efforts to “feel for the bottom” in the price movement etc [344, p. 256].*

За нашими спостереженнями, численні синонімічні об'єднання АБТ утворюють цілі лексико-семантичні групи (ЛСГ), об'єднуючись навколо окремих семантичних ядер залежно від їхньої, так би мовити, “сили семантичного тяжіння.” Коли таке ядро з його лексико-семантичними “супутниками” розглядається окремо, то воно звичайно витягується, образно кажучи, у форму комети: семантичне ядро стає її “головою” – домінантою, а “супутники” – “хвостом” . Тобто вони шикуються один за одним у лінію, починаючи від голови залежно від сили семантичного тяжіння – близькості/віддаленості інваріантного значення кожного з них [47, с. 20-27].

Як бачимо, ядром виступає термін *depression*, а семантичні супутники займають позицію у семантичному “хвості”, позначаючи різну якість депресії (див. Схему 2.5 нижче).

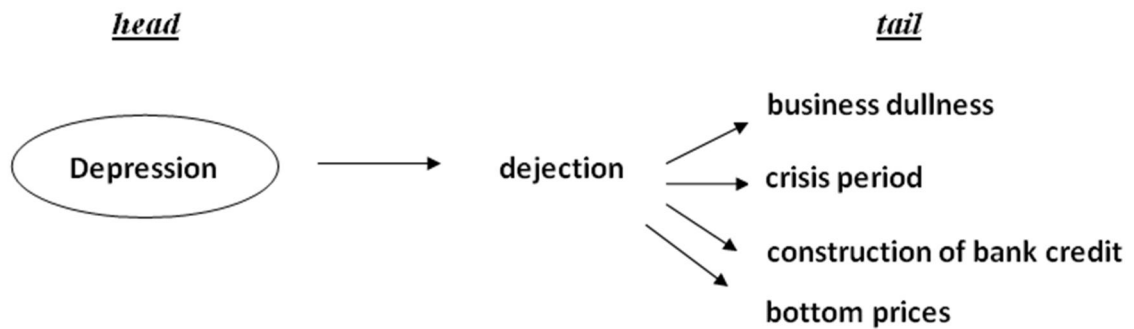

Рис.2.5. Семантичне тяжіння АБТ у формі “комети”.

Антонімічні відношення між АБТ є менш дослідженими порівняно з синонімічними та омонімічними. Зазначимо, що більшість термінів сфери банківського бізнесу схильні утворювати лексичні антоніми, як-от: *call – put; fixed assets – current assets; nostro account – vostro account; registered share – bearer share*. У досліджуваному корпусі банківських термінів виявлено також морфологічні антоніми: *resident – nonresident; underperformance – outperformance; inflation – deflation; investment grade – non-investment grade*.

Отже, антонімами вважаємо АБТ, значення яких виявляють зв’язки протиставлення діаметрально протилежних і рівновіддалених від імпліцитної точки відліку властивостей тотожної якості як основи семантичної опозиції. (Курсив наш – Л.Б.) [47, с. 20-27].

Утворення антонімічних пар із двох рядів синонімів залежить від семантичного протиставлення досліджуваних синонімічних рядів на основі інваріантного значення кожного із термінів та їх диференційних сем. Антонімічні відношення між термінами двох рядів визначаються на основі інтегральної семи і протилежних сем як диференційних для кожного терміна за двома параметрами: а) за кількістю тотожних і протилежних сем у складі інваріантного значення

кожного терміна у парадигматичному плані і б) за смислотвірною потужністю тотожних і протилежних сем кожного терміна – синоніма і антоніма в синтагматичному плані.

Звідси визначаємо і ступінь антонімічності двох термінів, який розуміємо як відношення суми антонімічних диференційних сем термінів до загальної суми їх диференційних сем: що більше антонімічних сем, то повніші антоніми. Основу антонімічності, на наш погляд, становить сукупність структурних термінотвірних ознак лексико-семантичного рівня, які ґрунтуються на принципах спільності / відмінності. Окрім розглянутих синонімічно-антонімічних зв'язків, АБТ притаманні лінгвопарадигматичні чинники полісемії, омонімії, критеріям розмежування та дискусійності яких присвячено підпункт нижче.

Критерії розмежування полісемії / омонімії англомовної банківської терміносистеми. Проблема полісемії, омонімії терміна надзвичайно актуальна, зважаючи на присвячену їй значну кількість теорій, праць та підходів: (Л. Васильєва, Ю. Карпенко, Дж. Лайонз, М. Нікітін, Г. Степанова, Т. Шіпан, Е. Шнайдер, А. Шрам та інші).

Існують різні думки щодо критеріїв розмежування полісемії та омонімії. Переважна більшість дослідників розрізняють омоніми, що утворилися шляхом збігу у звучанні різних одиниць, з іншого боку, омоніми виникають у результаті розпаду полісемантичного слова. Підхід, прийнятий у нашому дослідженні, щодо розмежування полісемії / омонімії в АБТ полягає в наступному: *якщо два терміни збігаються у плані вираження, але відрізняються у плані змісту, таке явище розцінюємо як приклад полісемії у межах однієї термінологічної системи і як омонімію в різних терміносистемах* [47, с. 20-27].

Безперечно, що межа між полісемією та омонімією в термінології у багатьох випадках є дифузною. Існують чіткі критерії розмежування цих понять не лише як наявність певного контексту, особливостей сполучуваності багатозначного терміна банківського терміна. Так О.С. Ахманова чітко сформулила концепцію розмежування полісемії і омонімії в термінології: *якщо терміни збігаються у плані вираження, але відрізняються у плані змісту, таке явище розглядається як*

полісемія у межах однієї термінологічної системи і як омонімія у різних терміносистемах [23, р. 9–11].

Наведімо приклади:

Conversion. (1) *Replacing an old, due or called bond issue by new bonds of the same company at different terms and conditions (debt restructuring or refinancing).* (2) *Renewal of a bank-issued medium-term loan.*(3) *Exchange of convertible bonds for shares.*(4) *Forex: exchange of a credit balance or claim for one in a different currency.*(5) *Synthetic forward purchase of an underlying by means of options. By purchasing a put and selling a call with the same exercise price, a falling market price, is anticipated.*

Substitution. (1) *Replacement of one creditor by another.* (2) *Replacement of collateral securing a broker's call loan with other collateral of equal value.* (3) *Acquisition of a borrower's tangible property through foreclosure.*(4) *An investor's right to have the selling financial institution replace a nonperforming loan with another.*(5) *The exchange of a new contract for an existing one* [339].

З огляду на зазначені нижче показники, АБТ кваліфікуємо як систему:

– яка базується на родо-видовій ієрархії термінологічних одиниць. Для прикладу, термін “*account*” є родовим, а терміни “*current account*”, “*safekeeping account*”, “*salary account*” – є видовими відносно терміна “*account*” і відображають поняття диференційності, специфічності”.

– термінологія АБТ базується на *дескрипторі*, основні критерії та засадничі принципи систематизації якого сформулювала О.С. Ахманова:

1) дескриптор має мати чітке і доволі ясне наукове визначення, так досліджуваний термін “*loan*” (*a specific sum of money lent by a creditor or lender (e.g. a bank) to a person or entity and repayable at a predetermined due date or after notice of repayment is given*” [342] може певною мірою вважатися дескриптором.

2) у дескриптора наявна чітка мотиваційна семантична структура. Так термін “*listing*” (“*admission of a security (shares, bonds, etc.) for official trading on a stock exchanges*”[342] має чітку семантичну структуру, а отже, може розглядатися в якості дескриптора.

3) дескриптор має мати дериваційну здатність для утворення семантичного гнізда. Наприклад, банківський термін “*to assign*” (“*to transfer a title, interest, or claim to the acquiring party*” [342] формує наступну групу однокореневих термінів: *assignee, assignment, assignor, assignment in blank*.

Структурно-граматичні моделі АБТ. Значна кількість банківських термінологічних сполучень будується за певними стійкими структурними моделями, як-от: (NOUN+NOUN (*mortgage loan; acceptance credit*); NOUN+OF+NOUN (*balance of payments; letter of credit*); NOUN+PREPOSITION+NOUN (*losses on receivables; loan against pledge*); ADJECTIVE+NOUN (*liquid funds; domestic bond*); PARTICIPLE II+NOUN (*undisclosed reserves; accrued interest*); NOUN+PREPOSITION+PARTICIPLE II+NOUN (*loan against pledged bill; loan for an unlimited period*); NOUN+PARTICIPLE+NOUN (*asset-backed security; note-issuing bank*).

Незважаючи на те, що межа між полісемією і омонімією у АБТ є доволі дифузною, існують чіткі критерії розмежування цих понять, а саме: наявність певного контексту, вивчення особливостей сполучності багатозначного терміна; дослідження відмінностей у значеннях терміна та виявлення багатозначного терміна: *float – floating rate – плаваючий курс; floating capital – плаваючий капітал; floating debt – плаваючий борг; rate of profit – розмір доходу; rate of surplus value – розмір на додаткову вартість; rate per cent – розмір відсотків; an exchange rate – валютний курс; an inflation rate – показник інфляції; the Rate – облікова ставка Англійського банку* [332].

Процес позначення декількох понять, особливо коли вони відносяться до однієї термінологічної системи, є однією з головних термінологічних проблем. О.С. Ахманова називає низку термінів котрі мають два, чотири і навіть п'ять різних значень [22, с. 150–151]. Щодо АБТ дослідженням виявлено, що ($\approx 20\%$ від загальної кількості вибірки не відповідає критерію однозначності.

Процес взаємного уподібнення або злиття графічної чи звукової форм АБТ производить до того, що значення колись двох омонімів сприймаються як такі, що складають єдину семантичну структуру: *pay-as-you-earn; pay-as-you-go* –

стягування податків із заробітної платні. За влучним визначенням В.А. Татарінова, полісемія – це “здатність терміна мати два або кілька взаємопов’язаних значень, між якими існують відносини твірності, взаємної мотивованості і категорійності” [227].

Так, для прикладу: *active account: 1)cheeking or savings account with deposits or withdrawals listed in account statements for a specified period (banking services); 2)credit card account showing new charges or an outstanding balance in the most resent billing period (banking services)* [315]. Додамо, що омонімія виникає як результат полісемії у різних варіантах досліджуваної банківської термінології. Скажімо, термін *credit* в американському словнику банківської справи розглядається як багатозначне слово та має три значення. Водночас у британській термінології банківської справи існує два терміни *credit* та *balance*, що позначають одне і теж. Як правило, багатозначність терміна встановлюється за допомогою термінологічних словників, у яких часто спостерігається відмінність і навіть протиріччя у наукових дефініціях тих самих термінів, наприклад:

Discount.

1) *The amount by which the current amount is less than the original amount; the difference between the face value and the cash value.*

2) *A percentage off* [342].

Для визначення полісемії дотримуємося універсальної у лінгвістиці схеми, коли у двох поняттях є принаймі одна спільна семантична ознака, та омонімії, коли немає жодної спільної ознаки [47, с. 20-27]. К. Аллендорф так і стверджує: “якщо зі значень двох термінів з ідентичною зовнішньою формою не може бути виведене його інваріантне значення, то цей новий термін є омонімом” [9, с. 73]. Погоджуємось, що такий погляд на явище омонімії є одним з найрадикальних. Щодо спеціальної лексики, то протягом значного часу явище полісемії в межах терміносистеми мови заперечувалось як таке, що порушувало базовий критерій термінологічності – однозначність [76, с. 59–60]. Зауважимо, що полісемія термінів пов’язана як з екстралінгвальними, так і з лінгвальними факторами. У тому разі, коли термін входить до різних термінологічних полів, вважаємо, що

мова йде про явище омонімії терміна. Таким чином, на глибинному, понятійному рівні вивчення структурно-семантичної парадигми АБТ явище полісемії терміна певною мірою компенсується його омонімією.

2.3. Структурно-семантична парадигма терміна.

У нашому дослідженні аналіз АБТ головно здійснено у двох напрямках:

а) фіксації у словниках і б) функціонування у фаховому дискурсі. Перевагу надаємо другому, оскільки саме у сфері функціонування, на нашу думку, відкриваються широкі можливості для вирішення як теоретичних, так і практичних завдань, поставлених у науковій праці. Для характеристики АБТ доцільно провести її структурно-морфологічну класифікацію, котра полягає у поділі досліджуваної термінології на певні групи: 1) кореневі терміни, котрі у свою чергу поділяються на базові – терміни утворені на основі метафоричного перенесення; терміни, утворені на основі багатозначних слів; однозначні, разом із запозиченнями; 2) прості утворення; 3) композити; 4) іменні словосполучення.

Щодо семантичної характеристики корневих термінів, дослідники акцентують на таких їх властивостях, як узагальненість і багатозначність. Так С.Р. Багова вважає, що узагальненість є логіко-семантичною характеристикою терміна і загальноживаного слова, тобто служить головним критерієм поділу лексичних одиниць (з великим обсягом значення на гіпероніми) і гіпоніми (з мінімальним обсягом значення) [25, с. 15–21].

Основоцентрична дериватологія, що доповнює здобутки сучасного словотвору вивченням ролі твірної основи, на сьогодні має чималі здобутки. У галузевому термінознавстві на основі аналізу словотвірних парадигм вивчено продуктивність основних розрядів слів. Досліджувана терміносистема має чітко визначені семантико-структурні та функціональні параметри у тій чи іншій галузі науки, в англійській банківській зокрема.

На наш погляд, одним із внутрішніх чинників еволюції АБТ є його ядерна інваріантна домінанта як фактор, який гарантує терміну динаміку його головних еволюційних тенденцій. Дослідження багатозначного банківського терміна у

межах різних семантичних груп є одним із важливих способів визнання його загального смислового обсягу. Це дає можливість кожен раз по-різному визначити місце досліджуваного терміна у вказаних лексичних підсистемах, його зв'язки з іншими членами групи.

Особливу увагу у нашому дослідженні акцентуємо на дериваційних процесах банківського терміна як самостійному аспекті дослідження. Під час аналізу термінодериватів виявлено їх високий потенціал, який володіє здатністю термінологічного гніздування: *bank; bank-bill; bank-book; bank-cheque; bank-credit; banking-house; bank-stock; bank-note; bank-paper; banking.*

Термінотвірне гніздо є особливою системою, в котрій усі одиниці мають як смислову, так і матеріальну спільність. Так у нашому дослідженні структурно-семантична характеристика термінів репрезентована двома групами: однолексемні терміни і полілексемні терміносполучення. Однолексемні АБТ розрізняємо за такими типами: нетвірні, прості, афіксальні і складні терміни. Структурні типи запозичених однокомпонентних термінів поділяємо на: 1) прості терміни; 2) терміни – складні слова; 3) складно-складові терміни; 4) терміни-аббревіатури (див. рис. 2.6).

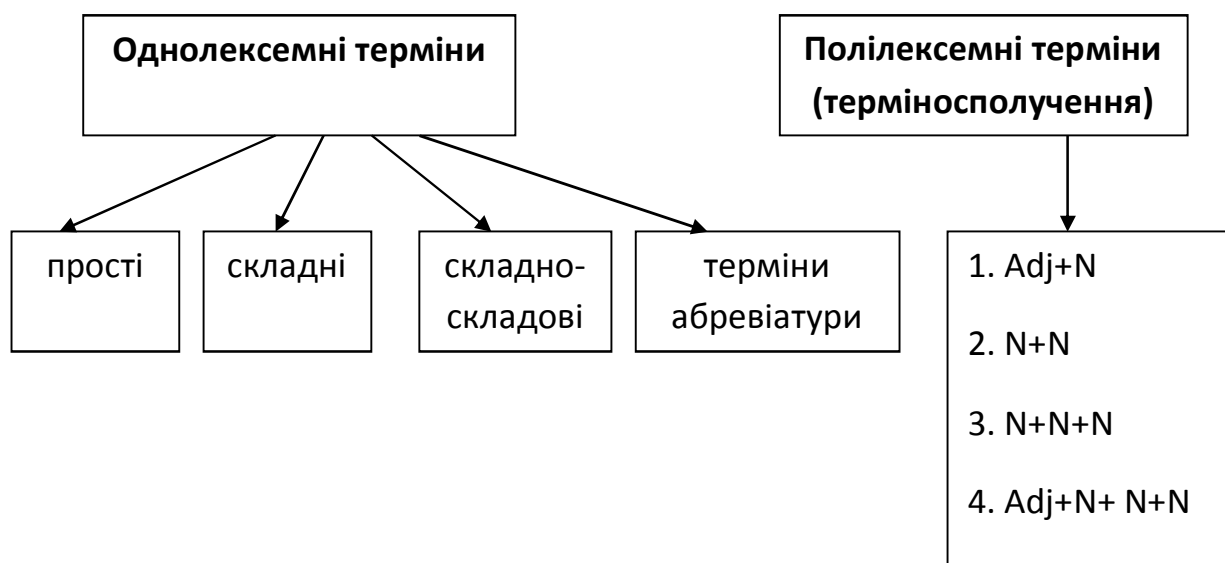

Рис.2.6. Структурно-семантична парадигма АБТ.

Терміни-словосполучення відповідно містять різні структурні типи, серед яких найпоширенішими конструкціями є: 1)Adj+N; 2)N+N; 3)N+N+N; 4)Adj+N+N; 5)Adj+Adj+N; 6)N+Adj+N: *originating bank, saving bank; liquid assets, fixed assets; money management methods, bank balance sheet; electronic payment methods; electronic fund transfer; non-bank financial institutions; conventional bank deposits; foreign currency assets, investment banking services* [352].

Зазначимо, що процес деривації є найскладнішим лінгвістичним явищем порівняно із словотворенням, оскільки він призводить до зміни структури і семантики АБТ, які виступають як вихідні, утворюючи нові поняття, смисли, структури та семантичні форми: *risky loans; creditworthiness; risk-free-rate; a creditworthy borrower; the unrated debt; devaluation of the currency.*

Дериваційна система АБТ представлена у науковій праці різними способами термінотворення:

а) синтаксичний спосіб (домінувальний); б) запозичення як аспект деривації з його когнітивною, гносеологічною і соціально-функціональною особливостями; в) аббревіація; г) семантичний спосіб (є продуктивним для АБТ та базується на англійській когнітивній традиції). Такі термінологічні одиниці володіють образністю, смисловою виразністю та метафоричністю: *interest ceiling on deposits; online and home banking services; EFT – electronic fund transfer; ATMs – automated teller machines; the twenty-first century bank; to maintain a pool of liquidity; broad money; marginal costs; emergency funds the risk preferences; stock market crash* [344].

Аналіз фактологічного матеріалу АБТ свідчить, що серед інших способів термінологічної номінації домінує семантична конверсія (термінологізація слів загальнолітературної мови), термінологічна конверсія (транстермінологізація) і термінологічна деривація. Так прикметник, утворений від основи іменника, шляхом конверсії отримує ознаки: *bank (sb) – bank quarantine (банківська гарантія); credit (smb) – credit quarantine (кредитна порука) тощо.* Додамо, що новий термін, утворений способом конверсії, володіє парадигмою тієї частини мови, до якої він тепер належить: *levy (sb) – збір, податок; to levy (v) – збирати податок; обкладати податком; license (sb) – ліцензія; to license (v) – надавати*

ліцензію [342]. Отже, конверсія експлікує високий термінотворний потенціал у банківській сфері.

Аналогічний потенціал АБТ виявлено у процесі словоскладання, де новий термін утворюється внаслідок складання двох основ: *back date* – *датовати чек заднім числом*; *credit crunch* – *кредитна криза*. Слід зазначити, що значна кількість англійських складних термінів репрезентована простим складанням двох повнозначних основ.

АБТ у нашому дослідженні розглянута у ракурсі поняття *термінополя*, що запроваджене А.А. Реформатським [191, с. 47–51]. Одні лінгвісти вважають, що термінополе – це система зв'язків між термінами [167, с. 114–117], інші трактують як сукупність понять і слів, що виражають ці поняття [195], ще інші – що термінополе є системою плану змісту, котрому у плані вираження відповідають терміносистеми [171]. Визначення термінополя АБТ здійснювалось нами у результаті комплексного аналізу термінологічних одиниць у ракурсі синтагматичних та парадигматичних відношень: *mutual funds*; *closed-end-funds*; *mobilization of funds*; *extra funds*. Адже термінополе АБТ є моделлю лексикографічного опису динаміки терміна, у процесі аналізу якого виявлено, що новий термін володіє інтегральними структурно-семантичними характеристиками. Тут беремо до уваги і таку характеристику термінополя, як *ентропія*, тобто його внутрішня невпорядкованість, яка безперечно властива і для АБТ.

Перманентна поява англійських банківських термінологічних одиниць за своїм обсягом поповнює “величезний” термінологічний масив, який залишається за межами лінгвістичних досліджень. Адже цей масив як нове джерело формування АБТ не включено в авторитетні тлумачні словники, і здебільшого він фіксується лише у вузькоспеціальних галузевих електронних ресурсах та спеціальних банківських текстах. Зазначимо, що межі АБТ є конвенційними через процеси міграції термінів з однієї сфери в іншу, згадаємо хоча б такі найуживаніші: *budget*; *business*. Як будь-яка галузева термінологія, АБТ є певним чином системно організоване, складне утворення. Формування і функціонування

нових терміносистем постійно і динамічно зростає, так: *merger* – *мергер* – “поглинання компанії шляхом придбання цінних паперів чи основного капіталу”; або *rally* – *раллі* – зростання курсів на біржі (після падіння) є переконливим доказом цього.

Отже, процеси переосмислення, метафорика, метонімічне перенесення є пріоритетними джерелами формування та поповнення банківської термінології, що заслуговують окремого розгляду.

Джерела формування АБТ. Аналіз утворення нових АБТ здійснюємо з опертям на загальнотеоретичні питання деривації, “оскільки усі істинні властивості і якості терміна проявляються тільки у функціонуванні його в спеціальних текстах або усних формах професійного спілкування” [84, с. 21]. У процесі утворення термінів використовуються ті самі способи, що й у загальнолітературній мові з урахуванням їх твірних структурно-семантичних характеристик. Водночас для утворення терміна “необхідне смислове розкриття змісту термінологічної номінації, тобто детальний аналіз її дефініції та джерел формування. Адже без неї, без визначення меж змісту даного поняття, без виокремлення ознак, котрі відокремлювали б дане поняття від іншого, термін не можна вважати повноцінним” [83, с. 94].

Зазначимо, що на утворення нових АБТ мають вплив також екстралінгвістичні фактори. У нашому дослідженні акцентуємо увагу на трьох основних джерелах утворення термінів:

- 1) синтаксичний – утворення термінологічних словосполучень: *interest income; bank profitability; capital gain; the life of the investment;*
- 2) лексичний – запозичення термінів й утворення кальок: *business plan; prospective investors; the profit motive; monopoly bank;*
- 3) семантичний, який передбачає переосмислення терміна на англійській когнітивній основі: *outflow of deposits; inflow of deposits; non-price-factor.*

У якості аргументу на користь продуктивності того чи іншого способу термінотворення наводимо кількісні співвідношення АБТ. Так, за нашими підрахунками, понад половину аналізованих термінологічних одиниць

банківського дискурсу (570 із 1240) утворено синтаксичним способом, друге місце посідає лексичний спосіб (250 із 1240), а на третьому – семантичний (163 із 1240).

У процесі переосмислення загальноживаної лексики, тобто процесу термінологізації, відбувається збільшення потенційних можливостей смислової структури терміна, його кількісне і якісне збагачення. Зазначимо, що для АБТ характерний і зворотній процес, тобто детермінологізація, скажімо: *grant* – “форма додаткового фінансування наукових досліджень у вигляді певних дотацій, субсидій, стипендій, що надаються на конкурсній основі”; *clearing* – кліринг – “система безготівкових розрахунків шляхом врахування взаємних вимог і зобов’язань” [333] тощо.

Основне призначення будь-якого способу термінотворення полягає в утворенні нового терміна, а це означає, що семантичний спосіб творення термінів також пов’язаний безпосередньо з номінацією нових понять.

Інноваційні процеси у АБТ. У сучасному глобалізованому світі банківська термінологія розвивається найінтенсивніше. Науково-технічний процес насичує спеціальну мову новими банківськими поняттями, термінами та авторськими неологізмами. На думку сучасних дослідників, виникнення нових банківських термінів здійснюється за такими ж законами, що й виникнення слів загальнолітературної мови (Р. Дудок, Ю. Зацний, Т. Кияк, А. Приходько).

Чимало терміноодиниць на позначення АБТ мають статус неологізмів, тобто нових термінів, у склад яких входять метафоризми чи фразеологізми, як-от: *tax havens* – податкова гавань; *runway inflation* – гіперінфляція, *hot money* – гарячі гроші, які використовуються для опису процесу підвищення прибутку, а також для назви такого прибутку: *це грошові капітали, що стихійно переміщуються із однієї країни в іншу з метою збереження вартості або отримання надприбутку* [329].

Стрімке зростання кількості лексичних і фразеологічних неологізмів, котрі відбивають реалії фінансово-банківського сектору економіки, зумовлене тим, що великі банки змінюють свої реальні системи на віртуальні: *e-banking, Internet*

banking, online banking, virtual banking – електронний банкінг. Англomовні інновації для номінації нових явищ і предметів електронного банкінгу передбачають два основних види банківських операцій з електронними грошима: 1) з використанням смарт-карток (*card-based*); 2) із залученням комп'ютерних і телекомунікаційних мереж (*network-based*). Нові реалії, пов'язані з обігом віртуальних коштів, позначаються термінами, які увійшли в широкий обіг: *credit card, plastic card, debit card, plastic money, smart card*. Тобто наведені номінації репрезентують поняття, які є активно поширеними серед веб-практик банківської сфери.

Переважає більшість номінацій Інтернет-банкінгу пов'язані із сучасними засобами комунікації та комп'ютерної техніки, як-от: *personal computer (PC) banking; home banking; remote electronic banking; mobile banking (m-banking); sms-banking*. Ще більше сучасні форми електронного банкінгу спираються на використання портативних комп'ютерів, смартфонів тощо: *PDA-banking (personal digital assistance+banking, wireless banking)*. Віртуальні банки позначаються низкою таких номінацій: *cyberbank, virtual bank, Internet bank, online bank*, які пропонують банківські послуги лише через Інтернет, даючи змогу оплачувати рахунки у режимі реального часу та реалізуються за допомогою таких неомінацій: *online billing, e-billing, etc*. Відтак з'явилися номінації *online e-money* – електронна готівка, яка бере участь в операціях, що взаємодіють з банківським сервером й *offline e-money* – електронні гроші, що використовуються без участі банку [332].

Таким чином, активне використання Інтернет-технологій дає нові можливості для виробничої взаємодії в режимі *on-line*.

У професійній сфері АБТ під час розвитку терміносистем частіше розвивається вторинна номінація, тобто використання уже наявних у мові номінативних засобів у новій для їх функції назві. Так метафорична номінація здійснюється за рахунок внутрішніх і зовнішніх резервів семантичної мікросистеми, тобто метафора стає засобом номінації термінів банківського бізнесу: *cookie jar accounting* – практика ведення бухобліку в компаніях, яка

передбачає створення певного резерву прибутку, щоб за рахунок нього перекрити втрати у несприятливий рік.

Аналіз англomовної банківської терміносистеми свідчить, що значна кількість її семантичних неологізмів виникли у результаті метафоризації, за рахунок розширення семантичного потенціалу терміна. Вважаємо, що метафоричне термінотворення виявляє нестандартні смисли, відмінні від звичайного. У досліджуваному матеріалі виокремлюємо два різновиди метафоричного термінотворення: значення, зумовлені потребою номінації нових термінологічних явищ (номінативно-когнітивна метафора) і нові значення, зумовлені потребою емоційно-експресивного поновлення лексики (експресивна метафора), як-от: *maturity value* – номінальна вартість з урахуванням нарахованого доходу; *bank bankruptcies* – банківські банкрути; *gap* – незбіг строків погашення.

Фактологічний матеріал засвідчує, що АБТ виявляє високу термінотвірну продуктивність за допомогою двох зазначених різновидів метафор.

– *bull market* – ринок, на якому курси ростуть; *bear* – учасник торгів, спекулянт, що грає на пониження цін; *bear market* – ринок, на якому ціни падають тощо.

Таким чином, стверджуємо, що нові термінологічні номінації переважно утворюються у результаті метафоричних і метонімічних перенесень із зміною їх семантичного обсягу.

Конверсія. Термінологічні запозичення, пов'язані з конверсією як продуктивним способом утворення нових термінів англійської банківської терміносистеми. Так проаналізована модель N+V є найпродуктивнішим типом конверсії (понад 60 %) і утворює найчисельнішу кількість термінологічного фонду (647). Таку високу продуктивність АБТ пояснюємо тим, що між іменниками і дієсловами існує тісніший семантичний зв'язок. У результаті суцільної вибірки у сфері досліджуваної термінології виявлено понад 100 англійських дієслів-термінів, основи котрих є омонімічні відповідним іменникам. Такі пари слугують підтвердженням конверсії та полегшують вивчення їх

семантичних зв'язків. У якості прикладів наведемо наступні пари термінів, пов'язані конверсійними відношеннями: *bill*.

Bill (n) – 1. рахунок, фактура.

To bill (v) – 2. виписувати рахунок, фактуру.

Budget: (n) – 1. бюджет.

To budget (v) – 2. складати бюджет.

Здійснений аналіз АБТ підтверджує те, що конверсія виступає в якості безафіксного способу семантичного термінотворення і терміни утворені цим способом виявляють збіг форм і значень термінів.

Компресія як семантичний спосіб термінотворення містить модель аббревіацій. За допомогою аббревіатур утворюються терміни особливої структури, котрі є продуктом вторинної номінації вихідних форм. Адже властивості нової одиниці унікальні і не повторюються у своїй сукупності у жодній лінгвістичній одиниці [135, с. 79–80]. Така одиниця відповідає потребам мовної економії, є меншою за формою, але еквівалентна за змістом твірній одиниці; скажімо (*EBRD – European Bank for Reconstruction and Development*) *ЄБРР – Європейський банк реконструкції і розвитку*.

Слід зазначити, що в англійській банківській терміносистемі простежується тенденція утворення термінів шляхом скорочення словосполучень і складних слів, внаслідок чого новоутворення є громіздкими і незручними у вживанні. Саме аббревіація дає змогу новим банківським номінаціям отримати форму, при цьому зберігаючи своє значення. Найпоширенішим типом аббревіації у нашому дослідженні виявлено буквенну: *IMF (International Monetary Fund)*; *WB – (World Bank)*; *FRC (Federal Reserve System)* etc.

Таким чином, аббревіації утворюють значну кількість англійських банківських термінів, котрі стають мовними реаліями. Аббревіація виступає в якості способу утворення терміна, не розвиваючи нової семантичної структури, відмінною від прототипу, проявляє семантичний зсув, котрий полягає “не у досягненні нового або якогось іншого типу значення, а в рішучій зміні способу представлення і відображення дійсності”, у результаті чого отримуємо “різкий

ступінь експліцитності вираження одного і того ж поняття” [136, с. 334–393], тому аббревіацію як семантичну компресію відносимо до суттєвих засобів творення англомовної банківської терміносистеми.

За нашими даними, синтаксичний спосіб формує близько 75 % досліджуваного банківського термінологічного корпусу. Ця цифра свідчить про домінування передусім термінологічних словосполучень (ТС) (складних термінів над однослівними) як характерну рису сучасної термінологіки” [71, с. 141]. Банківські терміни-словосполуки, володіючи властивістю цілісності номінації, є стійкою структурою понять, як-от: *payable in cash* (що підлягає до сплати готівкою); *external accumulation account* (зовнішньо-економічний рахунок накопичення капіталу).

Композиційно термінологічні словосполучення складаються із стрижневого і залежного від нього компонента, що формують між собою складну внутрішню семантичну структуру. Стрижневий інваріантний компонент несе основне семантичне навантаження, а залежний доповнює його, наприклад: *acceptance financing* – акцентне фінансування; *functional discount* – функціональна скидка. ТС також номінуємо багатоконпонентними термінами. Як правило, такі терміни з’являються, коли термінологічні системи вже сформувалися. Часто поява багатоконпонентних термінів вносить зміни у загальне вчення про термін, тому доцільно розглянути роль лексем у структурі багатоконпонентних термінів:

а) лексема “*sale*” (продажа): *security sale* – (продажа цінних паперів); *cash sale* – продаж за готівку; *bill of sale* – застава; *sale* – продажна вартість.

б) лексема “*currency*”: конвертована валюта (*hard currency*); неконвертована валюта (*soft currency*); *foreign currency* – іноземна валюта; *paper currency* – паперові гроші [355] тощо.

Наведемо ще кілька словотвірних “гнізд” в англійській банківській терміносистемі, котрі є високопродуктивними. Так *price* утворює численні терміносполучення, скажімо: *at present prices* (за поточними цінами); *to scale down prices* (знижувати ціни); *to bring prices into line* (вирівнювати ціни); *to set a price* (встановлювати ціну); *floor price* (мінімальна ціна); *set price* (стала ціна);

transaction price (фактична ціна угоди); *the market price* (ринкова ціна); *the retail price* (роздрібна ціна); *the whole sale* (оптова ціна) та інші.

Таким чином, продуктивність терміновірних моделей передбачає глибокий аналіз структури терміна, за допомогою якого простежуємо закономірні зв'язки між інваріантним стабільним компонентом у значенні терміна та його змінними смислами, категорії яких потребують чіткого з'ясування їх інтралінгвальної сутності.

2.4. Інтралінгвальна сутність інваріантного значення терміна.

Серед питань, які досліджуються у сучасному семасіологічному термінознавстві, важливе місце належить проблемі розмежування «значення» та «смислу» терміна. Традиційно вважається, що один і той самий знак, залучений у різні терміносистеми, відповідно має різні значення. Однак, на наш погляд, у процесі тлумачення фахового терміна важливо розглядати його як суто інтралінгвальне поняття *інваріанта*, яке складається із низки елементарних одиниць змісту сем/семантичних множників. Введення інваріанта в лінгвостилістичний аналіз як засобу глибшого пізнання сутності системи мови та її структури дає змогу пізнати *інтралінгвальну сутність* досліджуваного об'єкта.

Розмежування значення та смислу у спеціальних контекстах банківського дискурсу дає змогу охопити різноманітні процеси семантичного варіювання терміна. За нашою концепцією узагальнений стабільний компонент, вживаючись у різних ситуаціях, відповідно актуалізує одну із своїх семантичних диференційних ознак (СДО), які є основними критеріями визначення терміна та його тлумачення у контексті. Дослідження інваріантного значення АБТ здійснюємо на аналізі дефініцій англійських авторитетних словників та спеціальних текстів банківського дискурсу.

Найзагальніше визначення інваріанта дають філософи, вважаючи значення *інваріантом інформації*, яку несе знак, тобто те, що залишається стійким у варіаціях інформації [172, с.14]; [166], це те, що робить слово зрозумілим та дає йому можливість функціонувати у мовленні [211, с. 177].

У сучасному термінознавстві значення АБТ традиційно здійснюється із застосуванням контекстологічного методу, який пояснює його значення як набір лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) у синтагматиці мовлення. На наше переконання, такий метод не дає достатньо об'єктивного розуміння нового смислу банківського терміна у його незвичайному дистрибутивному оточенні.

Задіяні компонентний аналіз та методика «значення-смысл», які базуються на семасіологічних опозиціях, дають чітке пояснення однозначного розуміння смислу терміна. Як відзначає В. Н. Манакін, компонентний аналіз заснований на можливості розщеплення значення на складники – семи (семантичні множники, ознаки, маркери), та дозволяє «чітко і повно представити весь обсяг значень і семантичну структуру не лише лексичних, але й інших мовних одиниць, простежити їх смислові зв'язки у парадигматиці й синтагматиці, у синхронії і діяхронії, у середині мовної системи і між різними мовами» [155, с. 74].

У класичній семасіології позначуваний об'єкт реальної дійсності (денотат) розглядається як значення співвідносного з ним слова. Фактично семасіологи досліджували закономірності зміни значення навіть там, де сам денотат не змінювався. Так Schmidt W. вважає, що співвідносно зі словом значення фіксує послідовно кілька різних денотатів [292, с. 5]. Скажімо, *ordinary share* – звичайні акції, акції з не фіксованим дивідендом; *preference shares* – акції з фіксованим дивідендом; *to hold shares in the firm* – мати акції фірми; *the shares have fallen* – акції впали etc. Такий підхід у традиційній семасіології призвів до утворення двох лінгвістичних проблем: 1) полісемії як співвідношення одного і того самого знака з кількома об'єктивно різними денотатами. Графічно зобразимо його на рис 2.7 нижче:

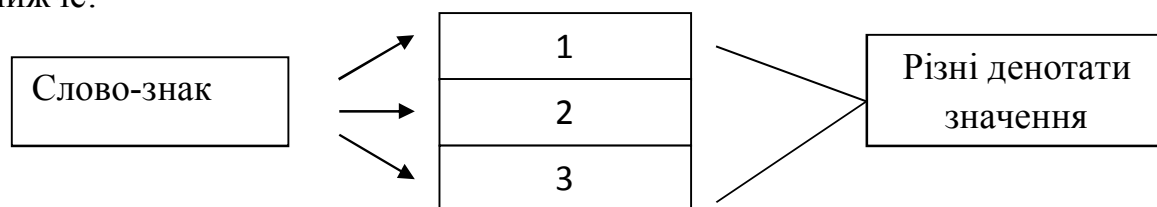

Рис 2.7. Співвідношення знака з різними денотатами.

2) друга проблема, полягає у тому, що дослідники співвідносили самі такі різні значення у семантичній структурі слова-знака, як це показано нижче (див. 2.8.).

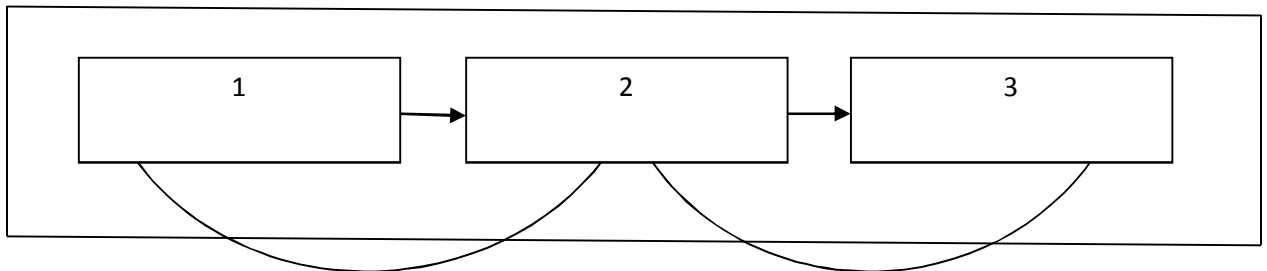

Рис. 2.8. Співвідношення денотатів між собою.

Як справедливо стверджує К.А Аллендорф [9, с. 18], шляхом ставлення до слова як до назви певного екстралінгвального об'єкта неможливо встановити принципову відмінність між різними значеннями одного і того самого слова та різними словами-омонімами.

Фактично один і той самий семантичний процес різними дослідниками розглядається по-різному: а) як перенесення певного значення; б) як розширення того самого значення; в) як виникнення омоніма. Тобто у результаті аналізу слова – терміна тільки у синтагматичній площині, не дає можливості експлікувати узагальнену інваріантну ознаку.

Цю думку підтверджує і Ю. С. Степанов: на рівні мовлення (speech) значення є позамовним екстралінгвальним явищем, і його не можна повністю визначити у лінгвістичних термінах [218, с. 12], оскільки ігнорується характерна для терміна узагальнювальна його природа. Адже у свідомості комуніканта, як вважає В.А. Звєгінцев [104], слово існує у цілісності всіх його складників, де взаємодія і діалектична єдність дає те, що називаємо семантикою.

Щоб виявити узагальнювальну природу терміна та збагнути лінгвістичний механізм послідовного співвіднесення одного і того самого слова – терміна з декількома різними екстралінгвальними об'єктами, необхідно враховувати наявність у його семантичній структурі, окрім нього та денотата (значення), ще третьої, «проміжної ланки», про яку висловлювався у своїй класичній праці

Г. Фреге та назвав її «смыслом» (Sinn), а співвіднесений предмет-денотат – «значенням» (Bedeutung) [266].

На думку Войшвилло Е.К., виокремлення проміжної ланки як окремого об'єкта дослідження зумовлене тим, щоб пояснити, яким чином здійснюється зв'язок імені з об'єктом позамовної дійсності [61, с. 34], адже це питання, за Солнцевим М.В., є центральною проблемою семасіології [211, с. 24]. У класичній лінгвістичній літературі спостерігаємо, що дослідники виокремлюють зазначену проміжну ланку, під різними термінами: думка – у Ч. Огдена; денотат – у К. Моріса; інтенціонал – у Р. Карнапа, лексичне значення – у В.А. Звегінцева тощо.

Враховуючи важливість проміжної ланки знаходиться у плані змісту (парадигматиці), отримуємо завершений семасіологічний ланцюг з трьох складових [41, с. 9 - 14], графічно зображених на рис. 2.9. нижче:

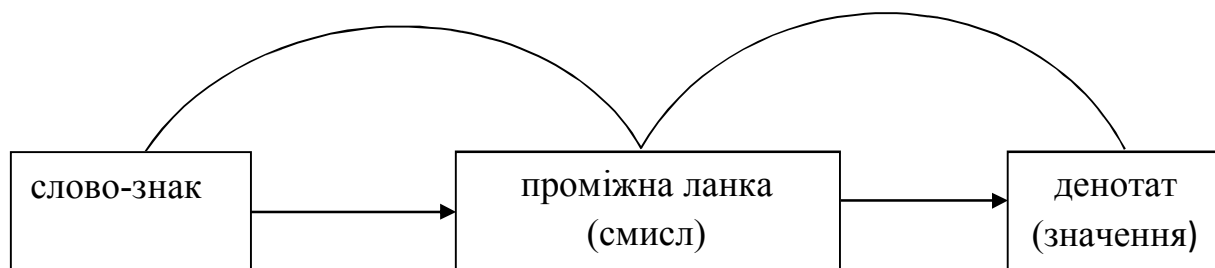

Рис. 2.9. Позиція проміжної ланки (смыслу) у плані змісту.

Проте виокремлення проміжної ланки (смыслу) не вирішує до кінця згадану вище центральну проблему семасіології, бо, окрім цього, необхідно пояснити, як саме однозначно визначається денотат смыслом. Співвіднесення різних смыслів з одним денотатом (значенням) зумовлено тим, що один і той самий денотат має практично необмежену кількість ознак, які позначаються різними іменами. Це передбачає можливість співвіднесення одного «смыслу» з різними значеннями-

денотатами: *loan- позика, позичка; loan-bank; loan certificate; loan-holder; loan money; loan-office; loan society; loan- shark (розм. лухвар)* [347].

Логічно постає запитання, яким чином «смысл» *loan* однозначно визначає певний предмет реальної дійсності – денотат? На наш погляд, термін *loan* співвідноситься з певним поняттям (предметом) лише через свідомість суб'єкта, через зв'язок з відповідним узагальненим відображенням певного предмета у свідомості суб'єкта. Таким чином, процес мислення виокремлює, абстрагує і фіксує у терміні *loan* лише ті ознаки, які найбільш відповідають потребам конкретної мовленнєвої ситуації про об'єкт чи явище [41, с. 11].

З метою підтвердження висловлених міркувань проаналізуємо банківський термін у словнику Oxford Dictionary of Finance and Banking [354]: *creeping inflation* – *повзуча інфляція*, де позначено рух об'єкта від суб'єкта, який приклав фізичні зусилля та надав об'єкту певний рух. Сема руху є доміантною, узагальненою, що підтверджується наступними описами: *to move slowly or gradually about inflation* [354]. Подібну ситуацію маємо і в наступному описі: *continuous act of increasing in money supply without a corresponding increase in the supply of goods and services*. Як бачимо, і тут спрацьовує спільна узагальнена сема (*movement*). Адже не контекст визначає значення і не йому належить активна роль утворення смислів, а узагальнювальній діяльності мислення. Логічно постає наступне запитання. Яким чином абстраговане інваріантне інтралінгвальне значення однозначно описує одне з багатьох можливих об'єктивно різних екстралінгвальних понять (денотатів)? *Open inflation; creeping inflation etc.* Інакше кажучи, як відбувається те, що Schippan T. [291, с. 46] називає процесом «моносемізації полісемантичних слів».

Продовжуючи аналіз описів АТБ, зауважуємо, що уже в наступному своєму значенні воно позначає не фізичний рух об'єкта/предмета, а психічну або ментальну дію: *developing or advancing by slow imperceptible degrees (a period of creeping inflatioin)*.

Аналізуючи описи терміна, спостерігаємо певну непослідовність укладення словникової статті банківського терміна. Адже значення також позначає фізичний

рух об'єкта, як і в попередніх описах, щоправда, уже не в динаміці, а у статистиці. Сюди ж можемо віднести й опис *creeping inflatioin*, у якій виокремлюється окрема диференційна сема структури. Суть полягає у тому, що під час визначення семантичної подібності між термінами враховуються не всі спільні компоненти, а лише ті, що визначаються найсильнішим диференційним характером, котрий обернено пропорційний до частоти компонентів у дефініціях [141].

У результаті такого відбору отримуємо ті терміни, у тлумаченні котрих є хоча б один компонент *creeping*, наявний у домініанти. Узагальнені абстраговані комунікативно-релевантні ознаки (КРО) фіксуються у словах-знаках та утворюють основу лексико-семантичної структури мови, функціонуючи в ній як семантичні диференційні ознаки (СДО), інваріантні значення відповідних слів у плані мови.

Додамо, що функціонування узагальнених значень як СДО обов'язково передбачає опозицію, тобто виявлення відмінності за однією ознакою при збігу всіх інших ознак двох понять.

У процесі опису й інтерпретації різних значень терміна полісеманта відмежовуємо стабільні, стабільний семантичний компонент – інваріант у парадигматиці мови і змінні семантичні компонентів у синтагматиці мовлення. Віднесення одного і того самого знака до кількох різних об'єктів пояснюється тим, що він не позначає один певний суб'єкт, а лише диференціює його від іншого елемента тієї ж системи своїм інваріантним значенням. Ця гіпотеза ґрунтується на основних положеннях теорії фонологічних опозицій М.С. Трубецького [238], яка передбачає протиставлення лише тотожних об'єктів за їх диференційними ознаками.

Теорія фонологічних опозицій зараз застосовується дослідниками у семасіологічних студіях, за допомогою якої тотожні ознаки структурної організації однієї терміносистеми легко розпізнаються в іншій. Далі ознаки узагальнюються, абстрагуються від цієї терміносистеми елементів і становлять її інваріантне значення: *stock exchange* – фондова біржа; *stock ticker*- апарат, що друкує останні курси валют; *stock account* – рахунок цінних паперів; *stock company*

– акціонерна компанія; *stock-broker* – біржовий маклер; *stock holder* – акціонер, власник акцій; *stock-jobber* – біржовий маклер, що здійснює операції за власний рахунок; *stock-list* – таблиця курсів акцій, біржовий бюлетень; *stockmarket* – фондова біржа [242].

У процесі заміни елементів системи (тотожних понять як основи семантичної опозиції) суттєві комунікативні релевантні ознаки (КРО) структурної організації попередньої системи залишаються незмінними. Власне така незмінність забезпечує розуміння вживання терміна у новому значенні завдяки прищепленню новому елементу іншої системи уже відомих ознак структури: *excess* – 1) надлишок, 2) (фін.) франшиза.

Отже, номінація нового об'єкта (елемента іншої терміносистеми) здійснюється за ознаками, властивими його структурі, у процесі з іншими елементами тієї самої терміносистеми, де компоненти інваріантного значення (семи) у різних комбінаціях диференціюють і виокремлюють названі даним словом поняття із числа інших йому подібних. Поєднання СДО з різними поняттями “породжує” відповідно різні смисли терміна в синтагматичному плані [76, с. 10],

Для того, щоб виявити, що саме означає банківський термін без сполучення з суб'єктом чи об'єктом, необхідно порівнювати стани існування с/о, до і після. Так у фразі *current assets* суб'єкт до дії перебував у стані наявності маєтку, а після дії *lost assets* – навпаки, у стані його втрати. Саме шляхом протиставлення зміни стану с/о, позначеного *assets*, виокремлюємо семи, які складають його інваріантне значення, а саме:

1) інтегральна сема; 2) диференційні семи.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що незмінність інваріантного значення терміна у плані мови та його різні смисли в плані мовлення визначаються відповідними с/о. Конкретний смисл у кожному випадку використання терміна визначається кількістю і якістю його актуалізованих сем.

Таким чином, основу смислу терміна становить процес узагальнюючої

діяльності мислення, що дає змогу співвіднесення того самого терміна з об'єктивно різними об'єктами та поняттями у спеціальному дискурсі.

2.5. Терміновірний потенціал банківського терміна.

Сьогодні у термінознавчій літературі існує ціла низка наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених: А.Д. Белової, Б. Бікс, П. Гундріх, С.О. Гурського, В. П. Даниленка, І.С. Квітко, Т.Р. Кияка, Н.Ф. Клименко, В.М. Лейчика, Д. Мелінкофа, Л.Ф. Омельченка, А.В. Суперанської, Е.Ф. Скороходько та інших, присвячених проблемам вивчення термінознавства, з'ясуванню природи терміна, його змістовому та семантичному потенціалу. Структурно-семантичний потенціал банківського терміна сектору економіки, його терміновірна парадигма є зацікавленням також: М.Н. Володіної, А.С. Герда, Т. Л. Канделакі, С.Л. Мішланової, В.Н. Прохорової та ін.

Останнім часом, у зв'язку з інтенсивними змінами на фінансовому ринку, багато банківських термінів активно вживаються у різних сферах економіки. Як наслідок цього, деякі ключові банківські терміни не лише часто вживаються самі по собі, але й проявляють потужний семантичний терміновірний потенціал. Дослідження термінів та їх функціонування за лексикографічними та електронними ресурсами є важливим та повноцінним джерелом вивчення процесів розвитку АБТ.

Все частіше дослідники терміна відходять від традиційно-екстралінгвального його трактування та зосереджуються на з'ясуванні інтралінгвальної сутності як смислового компонента системи мови. Спираючись на постулат про єдність форми і змісту, вважаємо, що жодна форма не може мати одночасно два і більше різних змістів. Звідси випливає, що одна і та ж термінологічна одиниця може вживатися у різних ситуаціях, відповідно актуалізуючи там одну із своїх семантичних диференційних ознак СДО, які є основними критеріями визначення терміна та його тлумачення у контексті [97; 98].

Саме у таких міркуваннях вбачається відхід від екстралінгвального підходу трактування терміна та спроба формування семантичного інваріанта як стабільного інтралінгвального компонента лексико-семантичної системи мови на відміну від різних екстралінгвальних понять, що позначається словом-терміном у різних одиницях його актуалізації.

Так В. М. Солнцев [211, с. 241–215] визначає інваріант як “те загальне, що об’єктивно існує у класі відносно однорідних предметів та явищ як ідеальний об’єкт, який можна використати для вивчення загальних властивостей низки предметів і будь-якого предмета, який входить у цей ряд”.

Детальному дослідженню відмінностей та виявленню у терміні узагальненого семантичного компонента *інваріанта* та диференційних *смишлів* присвячено наукові праці [95]; [48]. Інваріантне значення терміна – це абстракція, воно розпізнається у зіставленні із значеннями інших термінів у парадигматичному плані, а конкретизується унаслідок актуалізації у синтагматичному плані між окремими об’єктами.

За методологією нашого дослідження, щоб розкрити значення терміна, необхідно виокремити його інваріантний стабільний компонент із численних словникових та контекстуальних формативів. Р. А. Будагов справедливо зазначає, що в мові завжди існує взаємодія форми і значення як центральний постулат у науці про мову, адже історія будь-якої науки оперувала переважно двома типами відношень: новий зміст у новій формі і новий зміст у старій формі. На думку дослідника, у деяких наукових напрямках виникає третій підхід: старий зміст у новій формі [28, с. 255], тобто “старий зміст у новій формі” розуміємо як спільний семантичний компонент інваріант, як набір ознак, які виокремлюються у низці об’єктів/понять на основі зіставлення з іншими.

Традиційно англійські галузеві словники банківської термінології, як і більшість довідкової літератури, описують лише численні різні змісти АБТ, де на перший погляд важко з’ясувати, звідки усі ці різні змісти походять та як їх розрізнити у відповідній мовленнєвій ситуації.

У якості прикладу проаналізуємо АБТ “*market*”(n):

1) *open space or building where food products or goods are bought and sold* – ринок як місце чи будівля, де здійснюється продаж або купівля продуктів чи товарів; 2) *shop or store, esp. one where food products are sold: a fish market* – магазин, де продаються продукти – рибний магазин; 3) *region or country where commodities can be bought or sold – the foreign market* – регіон або країна, де товари можуть купуватися або продаватися; зовнішній ринок. Практично перші три описи терміна “*market*” шляхом їх узагальнення можна звести до одного – *space or building where food products or goods are bought and sold* – як спільного інваріанта, тобто – “*місце торгівлі*”. Подальший аналіз центрального значення терміна “*market*” виявляє його спеціальне *a bull market*.

Дж. Лайонз так і зазначає, що здебільшого слово має якесь центральне значення, від якого утворюються інші його значення. Ми можемо розпізнати або уявити собі якісь зв'язки між кожним із цих значень і прозорим центральним значенням [279, с. 23]. Проте, які саме зв'язки між ними та який мовний механізм лежить в основі утворення різних значень, спробуємо з'ясувати після аналізу решти словникових статей терміна “*market*”.

Отже, (4): *trade and commerce – торгівля та комерція*, котре на відміну від номінативного позначення переходить у план функціонального, *a specified service or commodity: the grain market – зерновий ринок*; (5) *demand (for a commodity) – попит на товар. – There is very little market for such goods today. – Дуже малий попит на ці товари сьогодні* [315].

Зауважимо, що, реєструючи значення терміна, тлумачний словник не пояснює актуального його смислу у новому узусі, не містить нові семи, які відсутні у первинному значенні, а використовує попередні. Об'єднавчою рисою словників є те, що в них у різних значеннях описується, як правило, лише те, чим вирізняється одне значення від іншого, проте не виокремлюється і не описується нічого спільного між ними, що породжує запитання: чому цілком різні змісти позначаються одним і тим самим словом? Скажімо від: *market – “ринку”* як: “*місця чи будівлі для торгівлі*” до *market – “ринку”* – “*процесу самої торгівлі*” та до *market – “ринкової ціни чи вартості товару”*.

Так само може виникнути запитання: звідки беруться такі різні значення та як розкрити мовний механізм і процес їх утворення? Наведемо наступні описи (6) *rate or value (of a stock or commodity) – ринкова ціна, вартість товару;* (7) *state of trading; an active market;* (8) *available supply of a specified service or commodity;* (9) *stock market – стан торгівлі; постачання товарів; фондова біржа тощо,* [315], де знову ж таки виявляємо наявність константної ознаки, інтенціоналу як змістового ядра значення терміна, а саме: *market – “рух цін та товару” на ринку.*

Доцільним тут є навести думку Lyons J., за якою будується модель семантичного інваріантного компонента, яка полягає у тому, що той, хто говорить, розуміє смисл будь-якого словосполучення з-поміж великої їх кількості, здійснюючи операцію генералізації смислів [279, с. 81]. Саме таку операцію побудови складного цілого із смислів, на наш погляд, здійснює інваріант, який знаходиться в основі механізму утворення різних смислів.

У процесі пізнання навколишньої реальності комуніканти номінують все нові і нові об'єкти та їх ознаки. За законами лінгвофілософії суть предметів пізнається через їх зіставлення з іншими подібними предметами та об'єктами. Можливість утворення різних кількісно-якісних комбінацій одних сем та нейтралізації інших збільшує смислотвірну потужність терміна і навпаки - постійне одночасне функціонування усіх сем інваріантного значення обмежує можливість утворення різних смислів [76, с. 59–60].

Як підтвердження до висловленого, наведемо приклад, де той самий термін здійснює “транзит” від однієї терміносистеми до іншої, при цьому зберігаючи інваріантну ознаку, “*capital*”: (1) *city or town in which is located the official seat of government of a country – головний (тут столиця держави);* (2) *capital letter – велика літера,* де чітко простежується спільна сема – “головний”, “важливий” у порівнянні з іншим містом, яке не є столицею (головним), або буквою слова, що не є великою; (3) (спец.) *total amount of money or property owned or used by a corporation or individual - загальний капітал, яким володіє корпорація або окрема особа;* де диференційна ознака “важливість” розкриває зміст нового словосполучення, позбавляє його дифузності та надає чіткості.

Оскільки загальна інваріантна ознака є незмінною у поєднанні з іншими ознаками, то значення співвіднесеного терміна “*capital*” відповідно залишається інваріантним, а його смисл може змінюватися з кожним співвіднесенням терміна у контекстуальному оточенні.

Так “*capital*” (4) *wealth in any form used or available for use in the production of more wealth* – капітал (багатство) у будь-якій формі наявний для використання та примноження більшого багатства, де у терміні “*capital*” наявна узагальнена абстрагована ознака, яка закріплена у значенні як компонент його семантичної структури. На нашу думку, інваріантна ознака у процесі вербальної репрезентації знань про навколишню реальність називає на основі текстової інформативності терміна елементарне змістове поняття [45, с. 73–77]. Зазначимо, що текстова інформативність терміна формує сукупність ідентифікованих, диференційних і комунікативних ознак, що реалізують семантичний потенціал терміна.

Спираючись на розроблену у лінгвістиці концепцію “значення-смысл”, поняття *смысл* розуміємо як поєднання узагальненого абстрактного інваріантного значення, семантичної диференційної ознаки з однією із маркованих змінних ознак [77, с. 3–18].

Суть цієї процедури полягає у послідовному сполученні семи інваріантної диференційної ознаки вихідного поняття, зафіксованого у знаковому значенні з різними поняттями у контексті, які утворюють відповідно різні смисли: скажімо, якщо вважати *credit*¹ – *faith, trust* – віра, довір’я; іншим від *credit*² – *reputation* – репутація; чи *credit*³ – *esteem, praise* – похвала, то постає питання: чому вони називаються тим самим знаком “*credit*”. Можлива відповідь – вони мають спільну сему ”віра”, “довір’я” як до людини, так і до оцінки її дій. Вочевидь, що відповідь закладено саме у процесі генералізації терміна його універсалізації. За твердженням А. Вежбицької, будь-який концепт, закодований у тій чи іншій мовній одиниці, може бути представлений у вигляді певної мовної конфігурації, елементарних смислів, котрі семантично неподільні та універсальні [97, с. 108].

З опертям на зазначене перейдемо до детальнішого аналізу терміна “*credit*”:
(1) *belief in or reliance on the truth of something; faith; trust* – віра, довір’я; (2)

influence or authority derived from one's reputation or character – добре ім'я, репутація; a man of credit – шанована людина [339].

Шляхом узагальнення цих двох описів простежуємо, що спільний компонент – інваріант “довір'я” - легко виокремлюється через зв'язок між значеннями завдяки спільній інтегральній семі.

Наступні описи підтверджують сказане: (3) *quality or state of being worthy of belief or trust – честь, заслуга, хвала; to her credit she is never late – до її честі вона ніколи не запізнюється; (4) favourable estimation of one's character; good reputation; esteem – вплив, значення; добра репутація; (5) honor or commendation due to some action or quality; praise. She deserves credit for the success of the party – похвала за певні дії. Вона заслуговує похвали за успіх цієї партії [339].*

Як бачимо, термін “credit” в описах 3; 4; 5 так само володіє певним інваріантним ядром, а саме “честь, похвала”, який забезпечує розуміння його змісту у кожному новому лексико-семантичному оточенні. Це семантичне ядро залишається стабільним, незмінним щодо поодинокого акту вживання та забезпечує взаєморозуміння комунікантів.

У більшості випадків значення терміна є загальномовним словом, вжитим у термінологічному “смислі”. Такий смисл є проміжною ланкою між словом-знаком і значенням терміна та розглядається дослідниками як “змінний” зміст слова у мовленні на відміну від його відносно “незмінного” змісту інваріанта у мові [210].

У сучасних семантичних теоріях доволі активно функціонує термін “концепт”, наведений у численних працях А. Вежбицької, яким оперують у різних галузях людського знання. Услід за Ю. С. Степановим, ми вважаємо, що термін “концепт” є синонімом до терміна смисл [217, с. 226]. В.Г. Зусман також ототожнює “концепт” із смислом, вважаючи, що смисл значною мірою розкриває суть терміна “концепт”. Подальший аналіз описів терміна “credit” засвідчує, що спільний семантичний компонент інваріант функціонує як *семантичний диференціал* та виконує диференційну роль у позначенні численних об'єктів/понять.

Так (7) *credits – acknowledgements for work done* – похвала, визнання за виконану роботу; (8) *trust or confidence in a person's or firm's ability and intension to meet financial obligation* – довіра особи з боку фірми виконувати фінансові операції; *to sell or buy on credits* – продавати та купувати в кредит. (9; 10) – *in financial matters* – у фінансових справах; *to offer credit* – пропонувати кредит; *to take credit for smth* – брати кредит на щось тощо, де диференційна сема ” *faith*” or “*acknowledgement*” (person or action), [339], яка входить у склад його інваріантного значення, спрямовує “*market*”, “*capital*” “*credit*” на послідовне диференціювання понять у різних системах, а опис і “породжує” різні його смисли.

Порівняння тотожних понять на основі спільної ознаки диференціації дає змогу об'єктивно виокремити інваріантне значення терміна у різних його контекстах *capital city; capital letter; capital owned by corporation* – столиця (місто); велика літера; капітал корпорації, які дійсно є різними, якщо порівнювати їх за різними ознаками.

На наше переконання, із подальшим розвитком галузевих наук словотвірний потенціал терміна буде збільшуватися через термінологізацію загальноживаного чи загальномовного слова, а визначення інваріанта та вивчення його семної структури дасть змогу комунікантам адекватно розуміти появу та адекватний узус нових термінів у різних галузях [44, с. 88 – 98].

Вбачаючи перспективу таких досліджень, вважаємо, що розгляд семантичної структури та словотвірного потенціалу англійського банківського терміна належить вивчати з позиції чіткого розмежування інваріанта та його смислів, за допомогою яких комунікант у відповідному синтагматичному оточенні актуалізує певну сему (ознаку), диференціюючи різні значення терміна.

Висновки до розділу 2

1. Англomовна банківська терміносистема – складне системно-структурне утворення, формування якої здійснюється на базі відповідної терміносистеми

англійської мови шляхом синтаксичного калькування відповідних дво-, три- та багатокомпонентних термінів, а також іншомовного запозичення.

2. АБТ виступає внутрішньо організованою сукупністю взаємопов'язаних та взаємозумовлених одиниць, специфіка котрих проявляється в структурно-семантичній організації та способах утворення.

3. Семантичний спосіб утворення термінів у нових терміносистемах діє за допомогою термінологізації (надання існуючому терміну нового значення), детермінологізація (зворотній процес перетворення терміна у загальноживане слово).

4. Розширення семантичної структури терміна здійснюється через метафоризацію (перенесення) найменування на основі збігу одного явища з іншим. Семантична компресія є одним із специфічних процесів, які притаманні англійській банківській термінології.

5. Англійська банківська терміносистема – це співвіднесене з відповідним поняттям слово (словосполучення) що вступає в системні зв'язки з іншими поняттями відповідної терміносистеми.

6. АБТ взаємодіє з літературним пластом лексики, яка передбачає встановлення певних асоціативних зв'язків між терміном та загальноживаним словом, результатом чого є умотивованість терміна. Лаконічність є однією з головних причин використання загальноживаних слів для утворення банківських термінів.

7. Семантичне поле банківської термінології є складовою системою, де термінологічні значення пов'язані між собою за допомогою спільних семантичних складників. Міжсистемна взаємодія є одним з чинників термінотворення.

8. Виявлення стабільного інваріантного компонента дає змогу здійснити глибинний аналіз та розуміння численних терміносполучень і їх смислової реалізацію.

9. Комплексне застосування методу компонентного аналізу разом з методом семантичних опозицій та методикою "значення-смысл" дає можливість

розмежувати різні змісти полісемантичних термінів на два різнопланових компоненти: а) стабільний інваріантний компонент у парадигматиці мови і б) змінні ознаки у синтагматиці мовлення, що складають основу смислу вживання терміна у момент його актуалізації. Послідовне поєднання стабільних інваріантних компонентів зі змінними “породжує” у процесі функціонування терміна численні його смисли.

10. Найпродуктивнішими виявлено дво- та трикомпонентні моделі, які складають $\approx 81\%$ від загальної кількості досліджуваних (1240) термінів. Структурний аналіз засвідчив, що терміни банківської сфери представлені такими типами: прості, складні, термінологічні сполучення і фразові терміни.

11. На наш погляд, у процесі тлумачення фахового терміна важливо розглядати його як суто інтралінгвальне поняття, як низку елементарних одиниць змісту сем/семантичних компонентів. Через протиставлення різних об'єктів реальної дійсності диференційні ознаки розпізнаються та закріплюються у свідомості комуніканта.

12. З подальшим розвитком АТБ її терміновірний потенціал збільшується завдяки термінологізації загальноновживаного чи загальномовного слова, а визначення інваріанта та вивчення його семної структури дозволяє комунікантам адекватно розуміти появу нових термінів у різних мовленнєвих ситуаціях.

13. Виходячи з твердження, що термінологія є підсистемою загальної лексико-семантичної системи мови, у ній виявляємо усі структурні типи слів, усі способи номінації й усі семантичні процеси, властиві термінологічній лексиці взагалі. Специфіка будь-якої термінології проявляється у різному кількісному співвідношенні цих процесів залежно від галузі науки або техніки, історії її розвитку, а також типології цієї чи іншої національної мови.

Основні положення розділу висвітлено у таких працях автора [47; 41; 44].

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОМУ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ

3.1. Функціональна семантика банківського терміна у фаховому дискурсі.

Функціонування АБТ в первинній та вторинній номінаціях досі не отримала системного опису в англістиці. У свій час цієї проблеми фрагментарно торкалися О.С. Ахманова, Б.Н. Головин, В.П. Даниленко, В.М. Лейчик А.Ф. Ширяєв, [23; 68; 82; 256; 145] та інші, які акцентували на необхідності дослідження функціонального аспекту терміна. Зарубіжні лінгвісти визначають його як функціональну різновидність загальнолітературної мови (Л. Хоффман, В. Шмідт). Т.О. Винокур, М.Н. Фоміна, С.Д. Шелов, [60; 254; 243] визначають термін як засіб, що дозволяє вивчити його функціональну природу через механізми конотації: *chronic inflation; hidden dumping; investment climate*.

Для розуміння процесів та особливостей функціонування банківської термінології першочергове значення має не тільки їх лексико-семантичний, але й синтаксичний аналіз. З цією метою виокремлено основні тематичні групи АБТ на основі Словника банківських термінів [325]: 1) суб'єкти банківської діяльності (*actioner; dealer; quarantor*); 2) назви процесів та операцій (*credit renewal; costs mobilizing; indexation*); 3) види, методи, форми ведення банківської справи (*repurchasing of enterprise; currency auction; giro*); 4) способи, механізми здійснення банківських операцій (*leverage; arbitration; money transfer; roll*); 5) банківська документація (*bill of exchange; endorsement; avista; share*).

У цьому розділі також здійснено аналіз функціональної семантики банківських номінацій фахового дискурсу АБТ, відсоток яких коливається від 2,16 % до 21,15 % усієї вибірки (1240). Для цього відібрано найуживаніші терміни із ядерним компонентом *Bank* та його периферією *Fund, Exchange, Account, Investment, Money, Profit, Deposit, Currency* та інші.

Аналіз вибірки текстів банківського дискурсу дав змогу виокремити низку полікомпонентних моделей банківських терміносполучень:

– *Adj+Conj+Adj+N – Open – ended or flexible funds*, де вторинна банківська номінація, передана в дискурсі прикметником (*Open – ended*), прикметником (*flexible*) та іменником (*funds*). Наведемо ще кілька прикладів:

- *N attr+N – investment exchange*;
- *Adj+N+attr+N – a new credit account*;
- *N +attr+Adj+N – The Bank of America, The Giscard National Bank*.

Зазначимо, що ключові банківські номінації *Bank, Fund, Account, Credit, Profit* виявляють спільні та відмінні ознаки як у фаховому, так і публіцистичному дискурсах. Виявлено, що домінантна лексема *bank* містить у своєму термінологічному полі терміни: *funds, money, deposit, finances, banking company, trust*.

Англійська банківська термінологія є невід’ємним складником банківського дискурсу, що формує фінансовий сектор економіки. Функціональні властивості АБТ корелюють з її структурно-граматичними параметрами, що задаються термінотворним за формою та гетерогенним за суттю алгоритмом. Серед них найчисельнішою виявлено групу термінів-словосполучень, утворених комбінацією з двох і трьох компонентів АБТ, що виявилися найпродуктивнішими. Частотність словосполучень з більш як трьома компонентами кількісно зменшуються до шести компонентів, після яких у нашій вибірці не зафіксовано жодної термінологічної одиниці: *total liquids reserves; client’s current account; client’s flows of income and expenditure; off balance-sheet business; non-interest – learning balances; cost reduction per transaction*.

У площині функціональної семантики АБТ чільне місце належить аббревіації, що має тенденцію до поширення. На інтенсивність її використання у банківському дискурсі впливають такі фактори, як інформаційна експансія, економія мовних ресурсів тощо: *ATM’s – automated teller mashines; MPC – Monetary Policy Committee; ECB – The European Central Bank; EDF – expected default frequency; EFT – electronic funds transfer*.

Наявність у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах явищ термінологічної синонімії, полісемії та омонімії характеризуються дивергентними і конвергентними факторами [29, с. 13–21]. Так дивергентний фактор номінативного потенціалу АБТ корелює із синонімією, яка, маючи інтралінгвальні витoki, сприяє вибору мовних засобів для точного позначення понять там, де наявна одиниця первинної номінації не відображає усіх нюансів вузькофахових смислів. На тлі значної кількості термінологічних узуальних синонімів в АБТ переважають часткові, особливо активно використовувані в тих банківських текстах, де йдеться про фінансову інформацію, та наводяться статистичні дані, що рекламують банківські послуги: *bills of exchange; cartel agreement; supplementary special deposits; cash reserves; a maximum expected profit; cost reduction per transaction; demand-deposit contract; mechanism of inflation.*

У досліджуваних дискурсах конвергентний фактор номінативного потенціалу АБТ також корелює із полісемією та омонімією, які зумовлюються екстралінгвальними чинниками (скажімо, стрімким розвитком окремих галузей науки). Полісемія в АБТ розвивається у межах загальномовної тенденції щодо формування вторинних значень головно на базі метонімії та метафори: *launder (v) – відмивати гроші, валютний коридор; variable exchange – що коливається.*

У процесі аналізу АБТ у фінансово-економічному та публіцистичних дискурсах виявлено, що між внутрішньою формою терміна та його спроможністю до багатозначності існує чітка корелятивна закономірність: що менша кількість компонентів терміна, то більша вірогідність його полісемічності, тобто багатокомпонентні терміни в зазначених дискурсах, як правило, уникають полісемії: *velocity of currency; velocity of circulation.*

Зазначимо, що конвергентні та дивергентні фактори забезпечують гнучкість і динамічність банківської терміносистеми у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах. Перебуваючи у стані перманентного оновлення, банківська терміносистема “утилізує” старі терміни та засвоює нові [48, с. 45]. Основним способом інновативного поповнення досліджуваних фахових дискурсів є *акомодация*, яка здійснюється у двох напрямках – адаптації публіцистичного

термінологічного фонду до потреб банківського дискурсу і транстермінологізації. В останньому випадку йдеться про “імпорт” терміна з публіцистичного дискурсу з його частковим або повним переосмисленням: *fallen angels* – акції, курс яких упав; *tax crew* – податковий прес; *investment climate* – інвестиційний клімат.

У публіцистичному дискурсі нами виявлено найбільшу кількість термінологічних неологізмів (351), запозичених із таких галузей, як інформаційні технології, бухгалтерський облік та юриспруденція: *People can pay by payroll (a cyber bank), credit card, or cheque [The Sunday Times, July.5, 2011]. Accountants and bankers are also skeptical about the expected loss model as they fear it raises the risk of ‘cookies jar accounting’ whereby executives put funds aside during good years only to relax them later to cover up bad performance [The Financial Times, Feb. 15, 2010].*

Системну організацію АБТ у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах пропонуємо представити у вигляді термінологічного (макро)поля, одиниці якого перебувають між собою у відношеннях структурованості, множинності та ієрархічності. У процесі аналізу виявлено, що конституенти макрополя впорядковуються за родо-видовим принципом і утворюють чотири мікрополя: 1) Види банківської діяльності – *transferring actual cash; interbank transactions*; 2) Економіко-правові засади банківської діяльності – *securitization; to syndicate loan; to borrow on a long (short) term basis*; 3) Ризики банківської діяльності – *asset risk; payments risk; default and price risk*; 4) Результати банківської діяльності – *shareholder’s interests; bank’s balance sheet; decision – making process*. У кожного з чотирьох мікрополів АБТ диференціюються на ядрові та периферійні.

Найактивнішими щодо кількості використаних терміноодиниць є мікрополе “Види банківської діяльності” та “Ризики банківської діяльності”, 39 % та 35 % відповідно.

В англомовному банківському дискурсі концептуального статусу набувають такі термінологічні одиниці: *assets, exchange/foreign exchange, bank/banking, money, loan, fund, cash, value, ration, securities, account, currency, credit, capital,*

payment, debt, risk, service, deposit, liability, margin, operation, expenses, income [342].

Зазначені терміни є релевантними як для процесів банківського термінотворення, так і для окреслення когнітивної картини фінансово-економічного та публіцистичного дискурсів. Для детальнішого вивчення термінолексики банківської сфери пропонуємо виокремити основні її тематичні групи, притаманні для обох означених дискурсів: 1) економічне життя: *avista, brutto, seniorage, value*; 2) суб'єкти банківської діяльності: *actioner, creditor, dealer*; 3) назви процесів та операцій: *indexation; mobilization of costs*; 4) фінансові інституції: *stock exchange; auditing firms; bank affiliation*; 5) способи здійснення банківських операцій: *leverage, arbitrage, budget, banknotes* [344].

Функціональна реалізація АБТ розгортається за певним сценарієм з відповідними мікрополями, з їхніми ядровими та периферійними зонами. Вони є також релевантними для узусу та динаміки АТБ у сфері публіцистичного дискурсу.

Кожен з окреслених дискурсів конституюється певним набором реальних текстів. Скажімо, до професійного фінансово-економічного дискурсу відносимо банківські звіти, банківські операції тощо, а до публіцистичного - публіцистичні статті та повідомлення. Взаємодіючи між собою, фінансово-економічний та публіцистичний жанри відтворюють термінологічну єдність англомовного банківського дискурсу, який реалізується через відповідний текстовий континуум. Використання АБТ у різних жанрах характеризуються інтегральними і диференційними особливостями. До перших належать високий рівень стандартизованості, перевага простих термінів і терміносполучень, приєднання прикметникових компонентів, метою яких є значеннєве нюансування терміна: *cash withdrawals; variable costs; purchase price; a fixed-rate obligation; bilateral determination of lending forms*.

Нами з'ясовано, що динаміка використання АБТ у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах визначається трьома специфічними жанрами:

професійним, академічним, і публіцистичним, які тісно взаємодіють між собою і утворюють термінологічну єдність англomовного банківського дискурсу.

Таким чином, зазначимо, що диференційні особливості АБТ проявляються у незначній кількості синонімічних паралелей, наявності полісемії й термінологічно акомодованої лексики (професійний жанр); у стилістичній маркованості синонімічних термінів (академічний жанр); у наявності контекстуальних синонімічних заміників, преферентному вживанні простих іменникових термінів і терміносполучень (публіцистичний жанр).

Концептуальні аспекти АБТ. У дисертаційному дослідженні акцентовано увагу на концептуальних аспектах банківської термінології з опертям на семасіологічний вектор: від смислу (концепта) до мови (засобів його вербалізації). Тобто ми ставимо перед собою завдання впорядкувати процес смислородження і смислорозмежування АБТ в ментальному континуумі комуніканта [216], що есплікується у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах. Серед суміжних галузей фінансового-економічного дискурсу АБТ посідає важливе місце, що зумовлено її інтенсивним розвитком протягом останніх років. У загальному континуумі фінансово-економічного дискурсу АБТ формують окрему концептосферу та когнітосферу.

У межах застосування сучасних методик та практики лінгвістичного дослідження доцільно застосовувати інтегративні методи, зокрема “концептуальну інтеграцію”, когнітивне моделювання. Необхідність такого поєднання пояснюємо особливостями самої природи терміна, її подвійним характером; адже АБТ – це одночасно і система знаків, і система символів, які вивчає когнітивна лінгвістика. Ще на початку становлення когнітивістики дослідники вказували на той факт, що за цією науковою парадигмою закріплено статус нового ідеального проекту, розробки якого перебувають *in statu nascendi*. Це продиктовано намаганням лінгвістики нового покоління відійти від атомарності опису, знайти структури, детерміновані соціально і комунікативно [245, с. 59].

У найзагальнішому вигляді лінгвокогнітивний підхід до АБТ спрямований на опис тих чи інших його фрагментів у термінах концептуальних абстракцій, а також на встановлення та пояснення тих постійних кореляцій, які виявляються між структурами мови та структурами знання [136, с. 20–90]; [218], тобто на поєднання ментального та вербального чинників. У цьому власне полягає новий метод – новий “ідеальний проект” у науці про термін. Аналогічна точка зору висловлюється у низці фундаментальних праць з когнітивістики [279; 291; 295].

Таке формування трактує кінцеву мету опису АБТ у межах когнітивної лінгвістики, встановлення відповідностей між ними і когнітивним уявленням. Передусім зазначимо, що основою концептуальної інтеграції АБТ у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах є метафора. У нашому дослідженні поняття *концептуальна метафора* розглядаються як засіб творення та поширення складних систем людського мислення. Трактуючи термін як когнітивну структуру, наведемо твердження Ю.С. Степанова, який цілком справедливо зауважує, що відомий у лінгвістиці семантичний трикутник є тим структурним конструктором, котрий лежить в основі будь-якого концепту [217; 218]. Семантичний трикутник з його трьома вершинами тлумачиться наступним чином: (1) слово пов’язане з (2) предметом позначення як його “значення” та (3) “сміслом”, котрий складає “концепт” [266, с. 27]. “Семантичний трикутник” є найоптимальнішою схемою, котрій дослідники неодноразово дорікали недосконалістю, пропонуючи її у формі “квадрата”, трапеції, багатогранника тощо.

Таким чином зазначимо, що у концептуальній структурі АБТ також взаємодіють три вершини: об’єктивна дійсність – слово (*word*); мислення, скероване на пізнання об’єктивної дійсності (*meaning*); внутрішні смислові зв’язки, які базуються та існують між двома факторами і позначають думку (*sense*) [46, с. 55-62].

У нашому розумінні процес когнітивного сприйняття інтралінгвальної та інтрадискурсної суті терміна спершу відображається у свідомості комуніканта без участі мови, і тільки згодом ця нова інформація виражається за допомогою вже

наявних у мові слів. Вивчення когніції АБТ неможливе без опертя на семантичні компоненти її вихідної одиниці. Цей принцип, покладений в основу багатьох сучасних напрямків термінознавства, дозволяє по новому розглянути когнітивні особливості терміна, специфіку його функціонування у різних дискурсах, закономірності утворення.

За теорією “лінгвістичного детермінізму”, розробленою А.С. Зеленьком, концептуальна парадигма терміна є упорядкованою сукупністю лексичних одиниць, об’єднаних спільними і розрізнявальними (диференційними) множниками [105]. Концептуальна сутність терміна не у всіх випадках може бути представлена у вигляді окремих, чітко виокремлених дискретних одиниць. Принципи “дифузності” значень багатозначного терміна є вирішальним фактором, що визначають його когнітивний аспект. Проблеми нечіткості, розмитості, двозначності термінологічних одиниць широко дискутувалися в зарубіжній семасіології [284; 291; 299]. Так термін *black (curb, kerb) market* може послідовно позначати різні поняття, що володіють тотожною ознакою “*illegal*”, диференціюючи його від інших понять у межах однієї системи.

Таким чином, процес концептуалізації менталітету є тлом, на якому виокремлюється “смісловий згусток” – концепт як одиниця (етнокультурного значення, що є організованою у певний спосіб мислення вибірковою множинністю конкретно зумовлених елементарних смислів у проекції на окремий фрагмент світу) [194, с. 150–154]. Концепт має подвійну природу, адже він є водночас одиницею пізнання й одиницею значення, а отже, одиницею когніції, ментальною мінімоделлю, спроектованою на окремий фрагмент світу.

На сучасному етапі видається актуальною проблема розмежування ментальної (формальної) та змістової структур концепту, за яким можуть стояти знання різного ступеня абстрагування. Власне, на цьому наголошує М. Болдирєв [37, с. 5–19], вважаючи, що поняття (концепт) містить найзагальніші суттєві ознаки предмета або явища.

Можна з упевненістю стверджувати, що концепт – одиниця пізнання “смісл – цінність”, що є певною організованою множинністю елементарних смислів,

породжуваними тими чи іншими ментальними образами. Концепт – одиниця знання, що виявляє себе як змістова структура, тому у змістовому плані він ширший від поняття, оскільки відображає будь-які ознаки об'єкта, у той час, як поняття завжди пов'язане лише з представленням низки необхідних і достатніх логічних ознак його ідентифікації [107].

Підсумовуючи висловлене, можемо стверджувати, що для належного розуміння когніції терміна необхідно виявити та виокремити у ньому базові компоненти – понятійне ядро, побічний смисл та емоційну оцінку, представлені у когнітивному механізмі транспозиції смислів у різних дискурсах.

Когнітивний механізм транспозиції смислів. Когнітивна лінгвістика відкрила нові перспективи у вирішенні проблеми співвідношення мовних та трансцендентних смислів. Основними об'єктами вважалися її приховані глибинні когнітивні механізми пізнавальної діяльності людини. Дослідження когнітивного механізму та смислотвірної функції стилістичних транспозитивних фігур, зокрема метафори та метонімії, їх семантичного потенціалу є головним завданням вивчення АБТ.

Розуміння мовної метафори як перенесення найменування з одного уявлення на інше на основі їх подібності не виходять за межі “другої сигнальної системи” – мови. Вважаємо, що дослідження когнітивної метафори є одним із найактуальніших завдань щодо виявлення семантичних механізмів транспозитивних смислів. Метафора є однією з найфундаментальніших форм людського мислення, як принцип ментальності, вона лежить за межами мови. Тобто метафора – це, образно кажучи, результат “прориву” змістів із таємних глибин людської свідомості в навколишню реальність; це нитка, яка зв'язує свідомість людини і реальність [40, с. 130–132].

Так, для прикладу, банківський термін у публіцистичному дискурсі: *fluctuate (v) – vary or move up and down continually or irregularly; be waving unsteady or unstable* – змінюватися постійно, бути нестійким, мінятися тощо; та фінансово-економічному: *fluctuating prices – ціни, що коливаються* або *the stock*

market fluctuates daily – ціни на фондовій біржі змінюються щоденно [336], об'єднані інтегральною семою “мінливість, змінність чогось”.

Інша стилістична фігура – метонімія – в когнітивному плані є способом ментального засвоєння людиною дійсності, є пізнавальним механізмом, який дозволяє переходити у своєму усвідомленні від часткового до загального, від конкретних явищ навколишньої дійсності до абстрактних узагальнень: *economic “miracle”*; *investment attractiveness*.

Як метонімія, так і метафора складають когнітивний механізм репрезентації необхідних змістів; конкретні предмети можуть породжувати асоціативні, конкретні ідеї. Скажімо, *stock – quantity of something accumulated or held in reserve, esp. for future use*; *store – кількість чогось, зібрана про запас, на майбутнє*, в банківській сфері отримало: *total number of shares that a company or corporation is authorized to issue – загальна кількість акцій, які компанія чи корпорація уповноважила випустити*; *stock in trade – основний капітал; весь наявний запас, звідси stock exchange – фондова біржа* [354] тощо.

Отже, когнітивний механізм метонімії породжує концептуальний “зсув”, і цим вона прямо вказує на наявність у глибинах людського пізнання більш масштабних щодо “частин” концептуальних одиниць знань про світ. Це свідчить про особливу системність людського мислення, про його орієнтованість на певне змістове ціле, про голістичність свідомості людини. Зазначимо, що метафоричний, метонімічний шляхи утворення термінів пов'язані власне з образною сферою і не виходять за її межі. З огляду на це, виявлення семантико-структурних особливостей стилістичних фігур у сфері фахових терміносистем та різних дискурсів потребують окремого розгляду.

3.2. Терміновірна та корелятивні функції стилістичних тропів.

Метафоризація відіграє надзвичайно важливу роль у процесі термінотворення, де фактично термінологічний апарат більшості наук певною чином базується саме на метафорі. АБТ є однією з найдинамічніших терміносистем, що поповнюється метафоричними засобами та особливо

есплікується у фінансово-економічному і публіцистичному дискурсах, адже метафори – це терміни, які виникають з нашого безпосереднього досвіду.

Так, для прикладу: *money launder* – “відмивання грошей” базується на досвіді прання, що стосується грошей, тобто мається на увазі рух нелегально набутих коштів або “брудних грошей” через фінансові установи, що повинні забезпечити їм легальність, “чистоту”. *Head and shoulders* – вигляд графіку, на якому ціна досягає піку та спадає, потім знову піднімається, але вище за попередню позначку і знов спадає.

У процесі аналізу емпіричного матеріалу у публіцистичному жанрі метафорика АБТ експлікує свою різновидність, тобто, окрім антропоморфної, представлена зооморфна метафора, як-от: *bull* – спекулянт, що сподівається на зростання цін на цінні папери; *white elephant* – невигідне капіталовкладення тощо.

Окрему групу досліджуваних термінів репрезентує просторова метафора: *air pocket stock* – стрімке спадання цін на акції; *bottom fisher-investor* – інвестор, що полює на цінні папери, які подешевшали; *falling knife* – стрімке падіння цін на акції за короткий період; *high flyer* – спекулятивні акції, що різко падають та зростають за короткий період. Певний термінологічний метафоричний потенціал спостерігаємо у фігонімічній моделі: *seed capital* – стартовий капітал; *evergreen funding* – необмежено поновлюваний кредит.

У процесі глибшого аналізу метафори у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах спостерігаємо, що АБТ демонструє здатність до розлогого розгортання образів [234]. Тобто до метафори долучається традиційна експресивна функція: *fallen angels* – облигації, що втратили інвестиційну привабливість. Скажімо, у наступному епізоді йдеться про інвестиційну непривабливість компанії Форд та Дженерал Моторз: *Can fallen angels find their wings again? [Times Online, May 07, 2005]*. А “*seed capital*” “стартовий капітал” отримує фітонімічний образ зерна.

Таким чином, у номінативному плані найчисельнішими серед банківських термінів виявлено антропоморфну, зооморфну та просторову моделі, де метафори

демонструють здатність до розгортання образу. *This year it will be a brave investor who leaves the bull run for the holiday period [The Sunday Times, April 30, 2010]; The seed capital is planted in the enterprises in the hope that they will grow strong and bear fruit for the region.*

Функція стилістичних засобів в АБТ зводиться до увиразнення думки, створення експресії, виокремлення найсуттєвіших для адресанта компонентів смислу. Функціонування банківських термінів у фаховому дискурсі є широким за обсягом, що передають основне смислове навантаження саме через застосування метафоричних засобів [255].

Зміна семантики терміна зазвичай пояснюється тріадою метафоричного, метонімічного та функціонального “переходу”. Переважно за допомогою метафори та метонімії утворюються полісемні АБТ, де основою для кожного наступного “перенесення” слугує початкове загальнономвне значення терміна, а далі за ним закріплене термінологічне.

Дотримуємося думки, що відправною точкою для семантичного аналізу терміна є інтегрована концептуалізація, представлена сукупністю семантичних маркерів або сем [278, с. 48]. Метафора, як стилістична фігура, як результат комбінації гетерогенних компонентів, що виникли в контексті, виокремлюється імпліцитно:

- 1) *branch* – гілка (дерева);
- 2) *branch of a bank* – філіал, відділення банку.

Транспозиція ознаки терміна з одного денотата на інший у просторі і часі без втрати попереднього зв'язку з денотатом свідчить про те, що перед нами з'являється метафора. Проникаючи у професійну мову, метафора поступово втрачає свою образність, асоціативність і набуває строгого термінологічного значення: *A broad –based fund with participation from all sectors (banking, corporate, venture along with an entrepreneurial support system can make Cincinnati a fertile ground for entrepreneurs (http://www.cincypost.com/business/ 2000/small).*

Метонімія як різновид стилістичного тропа позначає семантичний процес, де форма термінологічної одиниці “переходить” з одного референта на інший на

підставі тої чи іншої суміжної ознаки. Тобто за своєю класифікацією метонімія може містити і спеціалізацію лексичного значення, і генералізацію, тобто “перехід” до відповідного узагальненого значення: *currency intervention* – валютна інтервенція; *export (import) currency*.

Метафоризація як спосіб термінотворення з’явився на більш сучасному етапі розвитку наук, тому не дивує той факт, що термінологічний апарат більшості наук певною мірою базується саме на метафорі. Щодо банківської термінології, то серед її імпортерів найбільшими є країни Азії, зокрема запозичені з галузей економіки, які швидко з’являються (*emergent economics*) та збагатили досліджувану АБТ такими одиницями, як *sushi bond*, *dragon bond*, *samurai market*, *white elephant*, *Chinese Wall* etc.

Те, що АБТ мають головно антропоцентричний характер, пояснюється здатністю людини вимірювати усе для неї нове за подібністю із собою або завдяки предметам простору, з якими людина має справу у практичному досвіді. Справді метафори-терміни, як і метафори взагалі, базуються на нашому безпосередньому досвіді. Так покоління, яке вимушене піклуватися, з одного боку, про літніх батьків, а з іншого про молодих, ще недосвідчених дітей називають “*sandwich generation*”. Або інші приклади: *zombie* – компанії, які після банкрутства або поглинання великою компанією, продовжують функціонувати; *sweetheart deal* – надзвичайно приваблива пропозиція; *fall out of bed* – стрімке падіння вартості, акції через неуспішні угоди.

Окрім домінувальної в АБТ антропоморфної метафори, надзвичайно поширеною є зооморфна, як-от: *killer bees* – особи, що намагаються запобігти небажаному поглинанню компанії іншою компанією; *bull* – спекулянт, що сподівається на зростання цін на цінні папери; *butterfly* – розділення компанії з випуском двох акцій замість однієї; *pig* – жадібний інвестор, який після невеликого виграшу на біржі не продає акцій, а чекає на більший прибуток.

Певний потенціал для банківської метафоричної термінології виявили у складі публіцистичного дискурсу й медичні метафори, які за показником рекурентності представляють невелику групу (0,9 %): *poison pill* – тактика

захисту від небажаного захоплення; *suicide pill* – тактика захисту, яка може знищити компанію або призвести її до банкрутства; *donor* – особа, яка надає власність, або активи. У професійному фінансово-економічному дискурсі потенціал англійської банківської терміносистеми, виражений засобами медичної метафори, репрезентований чисельнішими прикладами, як-от: *drip-feed* – “крапельне введення”, що отримало додаткове оказіональне значення – “вносити невеликими сумами”: *If you have a large sum to invest, you may prefer to drip-feed it in.* [Times Online, May 06.2006]. *The capital injection to the firm to develop its databases* [The Sunday Times Online, Feb., 12.2006]. Аналогічний потенціал банківського терміна простежуємо у фітонімічній метафорі: *seed capital* – стартовий капітал; *evergreen funding* – необмежено поновлюваний кредит; *woody* – потужний рух ринку догори тощо.

Однак у процесі дослідження термінологіки виявлено, що метафора демонструє потужну здатність до розгортання свого тропеїчно-образного потенціалу. Як стверджує І.В. Арнольд, текст, виражений метафорично, є привабливішим для читача, повертає його увагу до сприйняття структури тексту [10, с. 136]. Із наявністю метафори текст набуває зв'язності, цілісності; компоненти тексту поєднуються в єдине ціле.

Таким чином, влітаючись у логічний контент фінансово-економічного та публіцистичного дискурсів, метафора надає АБТ максимального завершення та зв'язності. Рекурентність термінів банківського бізнесу: антропоморфна, зооморфна, та просторова моделі - виявилися домінуючими та склали понад 75 % від усієї вибірки саме через свою тісну корелятивність.

Корелятивність та типологія АБТ. Англійська банківська термінологія продовжує привертати увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників як мова – продуцент в Україні (О.І. Гутиряк, О.І. Дуда, А.С. Дяков, Т.Р. Кияк, З.Б.Куделько) та за кордоном (J.D. Graham; H. Zerwes та інші).

Банківську термінологію формують терміни різних тематичних груп: кредитно-банківської, фінансово-банківської діяльності, маркетингу, менеджменту тощо. Усю різноманітність семантичних, функціональних та

синтаксичних зв'язків АБТ зводимо до низки ключових моделей: N_1+N_2 ; $Adj+N$; $N_1+prep+N_2$; $Adj+N_1+N_2$; Adj_1+Adj_2+N ; та інші: *monetary unit; convertible bonds; exchange of a credit balance; a specified sum of money; central foreign rate etc.*

Якщо загальноживане слово набуває додаткових сем на позначення реалій банківської сфери, то воно перетворюється на спеціальний термін. Так дефініція *money* як одна з ключових категорій у термінології банківського дискурсу містить такі семи, як: *money as a unit of account (гроші як одиниця обліку); money as security (гроші як застава); money as store of value (гроші як засіб збереження); money as veil (гроші як ціннісна оболонка)* [347].

Таким чином, функціональна потенційність банківського терміна *money* зумовлена високим ступенем його абстрактності та узагальнення. Сучасна АБТ є конгломератом підсистем, до складу яких входять дрібніші підсистеми різних рівнів ієрархії. Підсистеми англійської АБТ визначаємо як *ендосистеми*, а суміжні термінології, які не утворюють з досліджуваною термінологією гібридних ендосистем, визначаємо як *екзосистеми*.

У банківській термінології власні ендосистеми охоплюють поняття теорії фінансів, банківської справи, державних фінансів, фінансів корпорацій та підприємств тощо. До гібридних ендосистем відносимо терміни фінансового маркетингу та менеджменту, фінансового обліку, інвестування тощо. До екзосистем – терміни економіки, торгівлі, права, статистики [325] тощо.

Зазначимо, що найбільшу кількість функціональних та семантичних зв'язків виявлено між лексико-семантичним угрупованням ядра термінологічного поля “банківська справа”. Тут спостерігаємо односторонній напрям руху від поля фінансів до суміжних термінологій: власні ендосистеми → гібридні ендосистеми → екзосистеми.

Здійснений аналіз процесів функціонально-семантичної взаємодії дозволяє стверджувати наступне:

1) активну участь у формуванні банківської термінології беруть екзосистеми (терміносистеми, що не утворюють з банківською термінологією гібридних підсистем): *cash advance; credit card; duty free; price indexation.*

2) реципієнтна частина периферії утворена підсистемами із суміжних термінологій бухгалтерського обліку, маркетингу, менеджменту, які розглядаються як одне з найпотужніших джерел термінотворення: *tax payer; leasing company; retail price index*.

Типологія англомовної банківської термінології будується на основі принципу ієрархії, шляхом виокремлення родових і видових термінів. Так термін *assets* є родовим для видових термінів *tangible assets, intangible assets, current assets, liquid assets, illiquid assets; inflation – cost inflation, demand inflation, core inflation*. Банківські терміни *accounting, banking* досліджуються з точки зору їх функціонування на рівні мови шляхом вивчення словникових дефініцій авторитетних словників. Приблизно 36 % англомовних банківських термінів передаються шляхом транскрипції та транслітерації: *bank; deposit; transfer; debit; cheque (Br.E), check (AmE) – чек; overdraft – перевищення кредиту в банку; tranche – трани*.

Так семантичне поле *accounting* складає порівняно невелику кількість термінів ($\approx 19\%$), котрі відносяться до ядра семантичного поля: *debit – дебіт; credit – кредит; actives – активи; passives – пасивні; balance – баланс, сальдо; audit – аудит*.

У дисертаційному дослідженні не тільки всесторонньо виявлено та описано функції термінологічних одиниць у фаховому та публіцистичному дискурсах, а й здійснено характеристику процесів детермінологізації і ступеня експресивності термінів, розглянуто їх співвідношення і закономірності семантичної зміни. Зазначимо, що англомовні банківські терміни, які вживаються у різних неспеціальних типах текстів, газетні статті, науково-популярні тексти, виявляють якісне “переродження” терміна, у якого з’являються емоційно-експресивні, конотаційні ознаки. Публіцистичний стиль є одним з основних “каналів” проникнення професійної лексики у загальний ужиток: *value-added tax; inflation; duty free; investment attractiveness; wages fund*.

У процесі функціонування конотативних властивостей банківський термін асоціюється з омонімічною одиницею загальноповживаної лексики, причому

здійснюється певне їх накладання, інтерференція значень. Візьмімо для прикладу термін *dirty float* – кероване, регульоване, брудне плавання (форма режиму плаваючого валютного курсу). Загальновживане значення прикметника “dirty” змушує реципієнта переносити негативне відношення на поняття, котре залишається нейтральним.

Утворений від експресивно забарвлених одиниць загальнолітературної мови термін зберігає ще й емоційне забарвлення. Так *forced sale* – за рішенням суду вимушений продаж з метою уникнути банкрутства або ліквідації; *soothing price* – заспокійлива ціна (ціна, нижча звичайної, як психологічний прийом для залучення покупців (наприклад, \$ 999 замість \$ 1000).

У випадках, коли термін утворений шляхом метафоричного перенесення, у ньому зберігається схожість емоційних вражень, у зв'язку з цим подібним термінам притаманні конотації емоційності та експресивності: *bank secrecy* – банківська таємниця; *money famine* – “грошовий голод” – одне із явищ характерне для грошово-кредитних криз, виражених у нестачі готівкових грошей. *Capital flight* – втеча капіталу (переведення капіталу із країн, що розвиваються, в індустріально розвинуті країни з метою уникнути його експропріації).

АБТ у процесі функціонування отримує такі ознаки, як експресивність і полісемічність. Професійну лексику розглядаємо як широке семантичне поле, характерною рисою якого є приналежність до різних терміносистем відповідної галузі або науки. Наведене твердження можна проілюструвати будь-яким термінологічним визначенням: *Inflation – a progressive increase in the general level of prices brought about by an expansion in demand or the money supply (demand-pull-inflation) or by autonomous increases in costs (cost-push inflation)* [339].

У цьому визначенні спостерігаємо типи зв'язків, де спеціальне поняття трактується через інші поняття тої самої терміносистеми (*general level of prices, demand, money supply*), визначаючи місце терміна у загальній системі понять. По-друге, у визначенні наявні родо-видові зв'язки, що співвідносять базові і спеціальні поняття (*demand-pull inflation; cost-push inflation*).

Таким чином, способи утворення спеціальних одиниць мало відрізняються загалом від основних продуктивних шляхів поповнення і збагачення загальноживаного словникового складу, якими є детермінологізація і деспеціалізація.

Деспеціалізація і детермінологізація англомовної банківської терміносистеми. Аналіз процесу переходу термінологічних одиниць у загальнолітературну мову на прикладах англійської банківської термінології засвідчує, що в ньому простежується два послідовних етапи – деспеціалізація і детермінологізація. Специфіка процесу детермінологізації полягає у трансформації терміна шляхом метафоричного перенесення, що призводить до формування його нового значення, як-от:

- *deposit: ...the UK government said it had to step in to protect £ 4.5 billion of deposits after the Icelandic government said it had no money to refund saver's cash (The Scotsman).* Тут термін *deposit* вжито не в науковому тексті, а в основному значенні: *депозит, депозитний вклад у банку – грошові засоби або цінні папери, передані їх власникам на збереження головно у фінансово-кредитні установи* [344].

Інша характерна функція, котру виконують банківські терміни, здійснюється через залучення їх у нову систему зв'язків, де повніше розкриваються якості об'єкта або характеристики явища: *As a result, all had failed to spot the "big picture" of the looming banking collapse.* Термін *banking collapse* – *крах, провал* є негативним і підсилюється конотацією *looming* – *такий, що розростається*.

Як бачимо, у процесі деспеціалізації термін адаптується до нових контекстів, які впливають на його початковий семантичний обсяг. Коли реалізуються смислові можливості АБТ, актуалізується обмежений набір сем. У процесі детермінологізації АБТ нове значення утворює додаткові прирощення смислів, явища, процесу: *He made capital from his rival's failure and advanced in his political career immensely over a very short period of time (Guardian, 2008);* фраза

“*make capital from/out of something*” означає “*to use a situation or event to help you get an advantage*” [355].

У процесі аналізу вибірки нами виявлено 203 терміни, що становить 86 % терміноодиниць з метафоричним перенесенням, і відповідно 14 % – які входять у склад фразеологізмів. Аналіз емпіричного матеріалу виявив закономірну спеціалізацію досліджуваних АБТ щодо тематичної співвіднесеності тексту. Так, наприклад, одним із ключових термінів є “*debt*” (*борг*), з яким спостерігається велике число термінів, що входять у це смислове поле: *credit, credit card, credit slip, credit check, overdraft, balance*. Тобто ядро семантичного поля складають терміни, що позначають поняття *боргу, заборгованості (debt, overdraft, credit)*, а на периферії розташовані різні атрибути: (*I have debts up to my eyeballs; Oh, this is such an investment; You may pay by cash, cheque or on the enclosed bank giro credit slip*) [346].

Особливо показовими є терміни, які отримують у професійному тексті невластиву їм функцію оцінності: *He doesn't have to worry about his career – he's got his own multimillion – pound company . I've only got my own multimillion – pound overdraft*. У наведеному прикладі термін “*overdraft*” отримує гіперболізований епітет “*multimillion-pound*” та формує антитезу до попереднього.

Останнім часом, зазнає активізації банківський сектор ринкової економіки, що зумовлює приплив відповідної, переважно запозиченої, термінології для номінації нових реалій. Запозичені АБТ стають частиною фахової мови-реципієнта, де здійснюються внутрішні процеси саморозвитку, а нові одиниці групуються у тісніші терміноутворення.

3.3. Міжмовна та міждисциплінарна функціональність англomовної банківської терміносистеми.

На сучасному етапі термінологія відіграє домінуючу роль у міжмовних впливах утворюючи міжнародний термінологічний фонд. Тенденції до інтернаціоналізації особливо виразно проявляються у сферах науково-технічної та економічної термінології, де з огляду на значну інтеграцію досягнень світової

цивілізації розширюються сфери міжнародної співпраці. Запозичення – універсальне лінгвістичне явище, що виявляється в обміні мовними знаками двох чи більше контактуючих мов у різних сферах діяльності [248, с. 344–383]. Лексичні запозичення в англomовну банківську термінологію є продуктивним способом її поповнення. У розвитку будь-якої термінології міжмовні взаємовпливи є провідним і закономірним явищем, оскільки жодна мова не є ізольованою від інших. Зовнішні і внутрішні фактори розвитку банківської термінології здійснюють вплив на процес запозичення, тому більшість із них повністю засвоюється: *deficit; capital; contract* тощо.

Явище термінотвірності на сучасному етапі – це свідомий керований мовний процес, який передбачає узгодження будь-яких термінів з основними законами мови, доцільність запозичень, уникнення синонімії, насиченість термінології численними новотворами. Головним джерелом поповнення та формування АБТ була і залишається загальноновживана лексика. Специфікою становлення термінології банківської сфери є широке використання іншомовних запозичень, одним із чинників якого є глибокі зміни в економіці та суспільстві.

Сучасна АБТ поповнюється шляхом термінологізації загальноновживаної лексики, оскільки ринковий сектор економіки породжує все нові і нові поняття та явища, які потребують своєї номінації. Існує чимало тотожних за семантикою термінів іншомовного походження, що призводить до синонімії в термінологічній системі та становить одну з особливостей формування досліджуваної термінології банківської терміносистеми.

Основною причиною запозичення термінів є, як вже зазначалось, необхідність номінації нових банківських понять фінансового сектору економіки внаслідок лінгвістичної *мімікрії* (імітування, наслідування) тощо. У цьому сенсі АБТ головно формується двома шляхами: власне запозичення (перейняття матеріалу із мови донора) і калька, під якою дослідники розуміють перейняття моделі з іншої мови і перенесення її на мову реципієнта [296; 301]. Скажімо: *break* – “*раптове падіння цін на контракти*”; *warrant* – “*повноваження, право власника на покупку акцій та інших цінних паперів*”; *гамма* – “*величина виміру дельти*”

опціону залежно від коливання ціни відповідного ф'ючерса”; *income elastibility of demand* – “відносна зміна споживання при зміні доходу”.

Зазначимо, що АБТ, утворені такими способами, збагачують термінологічний корпус реципієнта, заповнюючи прогалину номінативних засобів для позначення відповідних реалій. Адже інтернаціоналізація банківської термінології є необхідним засобом комунікації у період глобальних соціальних реформ, активізації міжнародного спілкування та економічних контактів, для прикладу: *inflation; hyperinflation; default; boom* тощо. Поруч із запозиченнями інтернаціонального термінологічного фонду утворення нових АБТ здійснюється семантичним способом, який полягає у прирощенні до існуючого терміна нового значення або нових його відтінків. За словами Д.С. Лотте, “загальноживана лексема перетворюється у термін, тобто до раніше зареєстрованого значення додається нове значення” [150, с. 37–38].

Найчастіше запозичення терміна викликане потребою номінації нового поняття або явища, коли мова-реципієнт не встигає запропонувати для наукової реалії власну мовну одиницю. При цьому важливим аспектом запозичення може стати однозначність терміна у межах певної терміносистеми його стислість та системність. Проникнення запозиченого терміна до іншої мови є результатом тісного розвитку міжкультурних та мовних зв'язків, виникнення та впровадження новітніх наукових технологій.

На сучасному етапі термінологи застерігають про небезпеку перенасичення мови реципієнта термінами іншомовного походження. На думку вчених, необхідно уважно стежити за процесами “запозичення” іншомовної термінології, адже мови мають тенденцію взаємовпливу одна на одну, калькування тощо. Саме такими є фінансово-економічна, зокрема англійська, банківська терміносистема. Кількісні підрахунки засвідчують, що понад 75 % англійської банківської терміносистеми за походженням є запозиченнями в англійську з інших європейських мов.

Під запозиченням розуміємо елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція тощо) перенесений з однієї мови в іншу в результаті

мовних контактів, а також сам такий процес переходу елементів однієї мови в іншу (Курсив наш – Л. Б.). У ході запозичення здійснюється не пасивне переміщення АБТ з однієї мови в іншу, не пасивне їх прийняття мовою-акцептором, а активний дієвий процес засвоєння іншомовних елементів, їх пристосування до потреб мови реципієнта [43, с. 49–51].

Найчастіше у мовних контактах домінують пласти термінолексики із мови, носії якої мають більш розвинену культуру. Так, банківські терміни італійського походження датуються ще XVI ст: *banqueroute; cartel; solde; tariffe* тощо.

Запозичення на основі синонімічної, семантичної контамінації, на думку Хаугена [248], є найпродуктивнішою категорією.

Аналіз запозичених АБТ здійснюємо за критеріями, які є традиційними у сучасному термінознавстві, тобто:

- 1) терміни, запозичені із збереженням графічної форми;
- 2) терміни, запозичені з наступною асиміляцією у вимові та написанні;
- 3) терміни, запозичені не у всій сукупності значень, а зі зміною або переосмисленням [353, с. 344-383].

Передусім зустрічаємо явище точного відтворення французьких запозичень в англійську АБТ, що призводить до появи синтаксичних напівкальок: *attorney ge'ne'ral > attorney general – генеральний аторней; “міністр юстиції (США)”*, або *standard de vie > standard of living – рівень життя*.

У нашому дослідженні АБТ розподіляємо за семантичними або тематичними групами:

- терміни, що позначають банківські процедури: *averaging, financial engineering*;
- терміни і терміносполучення, які називають фонди (грошові) і грошові засади: *investment trust, unit trust, hedge funds* тощо;
- терміни для позначення банківських платіжних або розрахункових документів: *defensive stock, common stock, round lot, traveller's check* etc.

За нашими спостереженнями, найпродуктивнішою щодо запозичень ($\approx 70 - 80\%$ від усіх термінів, що обслуговують сфери бухгалтерського обліку) є АБТ

банківської справи, маркетингової діяльності. Водночас постає проблема у тому, що термінознавча наука не встигає номінувати нові терміни, що запозичуються: *brand-manager* – спеціаліст певної торгової марки; *top-manager* – головний менеджер; *account-manager* – бухгалтер менеджер тощо. У сучасному суспільстві престижніше вживати *merchandiser* – ніж спеціаліст з продажу; *accountant* – ніж бухгалтер; *head-hunter* – ніж кадровик. До цієї ж категорії термінів відносимо і такі: *supervisor* – супервайзер, *realtor* – ріелтер, *gate keeper*, “сторож, охоронець, вартовий”, де судячи з першого компонента *gate* (з англ. ворота), йдеться про охоронця великої фірми (мега-фірми).

Зазначимо, що семантика запозичених термінів часто не збігається з семантикою їх етимонів у мові – джерелі та виявляє такі ознаки:

– запозичений термін вживається, як правило, не в первинному значенні, так *brand* в англійській мові нараховує аж сім значень, аналогічну багатозначність виявляють *promotion*, *corruption* тощо;

– первинне значення запозиченого терміна збігається із відповідником джерела, однак його семантика при цьому звужується: *license* – (ліцензія); *сертифікат*; *credit* – кредит.

– запозичується не лише літературне значення, а й сленгові одиниці найчастіше американського варіанту англійської мови: *racket* (7) амер. (сленг.) шантаж, махінація, шахрайство, сфера (8) робота, бізнес (*I am in the insurance racket* – Я займаюся страхуванням).

– проникнення, що призводить до варваризації мови: (*conbinuation of debt*) – континуація, продовження поновлення після перерви; *cash* – готівка, гроші [275].

Акцентуємо на тому, що значення деяких АБТ набувають похідних значень шляхом знову ж таки метафоризації. Так, скажімо, завдяки жорсткій податковій політиці термін “аудитор” вживається не тільки у значенні “людина, яка перевіряє, контролює, консультує,” але й набуває негативного забарвлення, емоційно-експресивного “цербер, наглядач, дармоїд”, політичний аудит, інфляція духу, здевальвований [325]. Тобто спостерігаємо зворотний шлях переміщення частини спеціальної лексики до загальноновживаної.

Досліджуваний фактичний матеріал містить термінологічні одиниці, що семантично заповнюють відсутні або невживані поняття сфери банківської справи, фінансів тощо: *run* – масове вилучення вкладів з банку, біржова паніка; *slump* – раптове падіння (цін, курсу цінних паперів тощо); *swing* – коливання курсу на біржі тощо.

Інтернаціоналізми та запозичення іншомовних термінологічних одиниць, незважаючи на їх спільні риси, не є ідентичними явищами. Як зазначає В.В. Акуленко, “інтернаціоналізми є категорією синхронії зі своїми специфічними характеристиками, а запозичення – умовна для синхронії група фактів, що виокремлена за діахронними критеріями. Специфічними рисами лексичних інтернаціоналізмів є також їх *омологічність* – міжмовна схожість у планах змісту та вираження” [4, с. 31]. Практично кожен інтернаціоналізм виникає як результат запозичення, однак не кожне запозичення є інтернаціоналізмом. Тобто поняття “запозичення” є ширшим за інтернаціоналізм, хоча інтернаціоналізми проникають у переважну кількість мов. Сучасна тенденція термінологічних процесів вказує на те, що інтернаціоналізми АБТ запозичено із більшості європейських мов: *marketing, business, Eurodollar, voucher, capital, trust, investor* та інші.

Таким чином, терміносистеми національних мов, сприймаючи головно англійські іншомовні елементи, формують спільний інтернаціональний термінологічний фонд. Однозначність тлумачення таких інтернаціональних термінів полегшує та спрощує міжнародне ділове спілкування, сприяє кращому взаєморозумінню у фаховій та міжкультурній комунікації, підвищує роль мовних контактів і відповідно поповнює АБТ.

Міжмовні впливи як джерело поповнення англійської АБТ. Динамічні, соціально-економічні, політичні, культурно-наукові контакти між країнами сприяють входженню інтернаціональних термінів, тобто запозиченню іншомовних одиниць у лексичний склад національних мов. Такі інтенсивні міжнародні відносини передусім вплинули на банківську терміносферу. Сучасна англомовна банківська термінологія насичена *гетерогенними* утвореннями – греко-германськими, греко-романськими, романо-германськими й іншими.

Запозичення – процес, у результаті якого у мові з’являється і закріплюється певний іншомовний елемент. Запозичення - невід’ємна складова функціонування та одне із основних джерел поповнення термінологічного корпусу банківської терміносистеми.

У термінологічних студіях існують різні точки зору дослідників на феномен запозичення. Так Г. Пауль [183] виокремлює два види іншомовного впливу:

1) запозичення іншомовного матеріалу (слова, словосполучення, значення котрих “властиве усій групі загалом” словотвірні афікси, рідше флексії);

2) запозичення іншомовної форми; мова “може використовувати тільки свій власний матеріал, однак комбінування його елементів та їх пристосування до змісту відповідного поняття здійснюється за чужоземним зразком”.

У цьому сенсі струнку класифікацію запозичень уклав А.Е. Хауген [248, с. 345–383], який розглядав їх у якості перенесення з іноземної мови лексики, форма котрої “у запозиченій мові має перебувати у більш-менш діатонічному співвідношенні з іноземною мовою”.

У результаті дослідження запозичень в АБТ з’ясовано, що найактивнішими є прямі запозичення і калькування з інших європейських мов як джерела поповнення та збагачення англійської банківської терміносистеми. Слід зазначити, що більшість запозичень залишаються у мові-рецепторі без будь-яких змін (інтернаціоналізми). Соціально-економічні перетворення останніх років на фоні процесів інтеграції і глобалізації виражаються також інтернаціональними АБТ, які належать європейським мовам, точніше – у своїй основі походять від латинської та італійської мов.

Терміни, що мають інтернаціональний характер, у більшості мов запозичуються без змін (через фонетичні особливості мови вони можуть мати зміни у вимові). Наприклад: *англ. bank; італ. banco; фр. banque; англ. capital; фр. capital; лат. capitalis* тощо. Основною причиною запозичення таких одиниць без змін є те, що вони відірвані від певної мовної системи, а в запозиченій мові не існує еквівалентних варіантів, які можуть компенсувати їх.

На наш погляд, запозичений термін повинен мати семантичне коріння у двох термінологіях, що свідчить про тісний зв'язок між ними. Проте запозичення матеріальної оболонки терміна ще не є ознакою семантичної взаємодії між терміносистемами. Тут можемо говорити про семантичні зсуви, де взаємодія термінологічних систем передбачає встановлення таких відносин між їхніми елементами, зокрема семантичної деривації: *credit line, credit risk, price floor, price level*.

Серед низки завдань досліджуваної терміносистеми є опис її понятійно-когнітивної основи як мови для спеціальних цілей.

Банківська терміносистема як понятійно-когнітивна основа мови для спеціальних цілей. У структурі банківської терміносистеми виокремлюємо:

- 1) консубстанціональні терміни;
- 2) вузькоспеціальні терміни;
- 3) терміни-запозичення останніх років.

На прикладах кожної групи простежуємо шляхи та джерела формування сучасної банківської терміносистеми як мови для спеціальних цілей (далі – МСЦ). Одним з важливих напрямів сучасного термінознавства є історичний етимологічний аспект вивчення термінів окремих терміносистем, які виступають як основа конкретних мов для спеціальних цілей, особливий функціональний різновид національної мови, за допомогою якої здійснюється професійна комунікація [212].

Діахронно-історичні дослідження банківського терміна зумовлені зростаючим зацікавленням питаннями теорії пізнання, оскільки вивчення історії розвитку термінології, особливо у площині когнітивного підходу, стає доволі дієвим засобом аналізу. Водночас такі дослідження не можливі без урахування історії розвитку і самої професійної діяльності, де функціонують відповідні МСЦ.

Комплексне вивчення сучасної банківської терміносистеми можливе тільки на основі результатів аналізу етимологічних, соціолінгвістичних, хронологічних властивостей її складових. Банківська терміносистема МСЦ в тематичному плані є

однією з основних груп спеціальної термінологіки. Більшість дослідників протиставляють МСЦ розмовно-популярній мові (мова для загальних цілей), вважають її підсистемами однієї і тієї ж природної мови, які не існують ізольовано одна від одної [128; 146]. Одним з головних аргументів такого стану речей є існування згадуваних у попередніх розділах роботи *консубстанціональних термінів* - лексичних одиниць, які зустрічаються як у повсякденному, так і в професійному мовленні [71].

Значення слова “консубстанціональний” можна визначити як “*співіснуючий з попереднім*”, оскільки МСЦ формується на основі тих самих одиниць, що й загальноживана лексика, тобто має з нею єдину субстанцію (від лат. *substantia* – *сутність*). Розрізняють два шляхи появи консубстанціональних термінів: 1) лексичні одиниці переходять з узуального вживання у професійну мову і отримують спеціалізоване значення (термінологізація); 2) лексичні одиниці переходять з МСЦ в загальноживану мову (детермінологізація), наведемо приклади: *advance; active; action; arrest; base; balavce; bank; bond; budget; ransom; carveout; duty; credit; cash; payment; fee; cheque; rate; account; bonus; turnover etc.* – *аванс, актив, акція, арешт, база, баланс, банк, облігація, бюджет, викуп, вирізка, збір, кредит, каса, платіж, внесок, чек, виплата, ставка, рахунок, премія, оборот та ін.*

Ці терміни відносимо до консубстанціонально-функціональних на підставі їх наявності у спеціальній довідковій літературі [334; 331].

Розглянемо кілька прикладів спеціальних і загальноживаних дефініцій: (спец.): “(*carveout*) – *вирізка, частина готівкових грошей, яка буде отримана за ф'ючерсними контрактами, продана заздалегідь або віддана під заставу для отримання кредиту, необхідного для нових угод і нового потоку грошової маси*” [334, с. 70]. Тут мова йде про семантичний спосіб термінотворення, а саме - про термінологізацію лексеми *вирізка* на основі метафоризації її узуального значення, а також, ймовірно, під впливом англійського аналогу цього терміна (*carveout*), який дослівно можна передати як “*виокремлення*”, де відбувається не калькування терміна, а тільки асоціативно-семантичні зв'язки.

Зазначимо, що словники загальноживаної лексики не фіксують спеціального значення терміна *carveout* – *вирізка*, цю дефініцію можна виявити тільки в термінологічному словнику [305]. Іншу картину спостерігаємо у порівнянні узуальних і спеціальних визначень, скажімо, терміна *active*, на прикладі якого простежується розвиток його когнітивно-поняттєвої структури *active (спец.)* – “*майно підприємства, до складу якого входять основні засоби, інші довгострокові вкладення (включаючи нематеріальні активи), оборотні кошти, фінансові активи*” [331, с. 51]. Для прикладу “*(assets) – майбутні економічні вигоди, які можливі для одержання в результаті минулих операцій або угод щодо придбання майна*” [334, с. 47] (спец.) 1. *частина бухгалтерського балансу, відображає всі належні підприємству матеріальні цінності, активи держбанку.* 2. “*майно, а також права на нього, що належать фізичній або юридичній особі*” [318, с. 26]. 1. *частина балансу банку, підприємства і т. п., включає всі види матеріальних цінностей, грошових ресурсів та боргових вимог; платіжні надходження, доходи* [310, с. 21].

Загальноживані дефініції терміна *active*, наведені у часовій перспективі їх появи, демонструють кілька етапів розвитку когнітивно-поняттєвої структури. Словники фіксують появу *active* вже як омонімічне, де омонім зі спеціальним значенням демонструє розвиток багатозначності, тобто *active* трактується у значенні “*частина балансу банку, підприємства і т. п., містить усі види матеріальних цінностей, грошових ресурсів і боргових вимог; платіжні надходження, доходи*” тощо, представлені у словнику, відображають сучасний стан лексичної системи мови як узуальної [354].

Таким чином, є підстави говорити про феномен детермінологізації, за допомогою якої термін перейшов з МСЦ у загальноживану мову. Етимологічний аналіз терміна *active* також підтверджує подібний напрям у розвитку його когнітивної основи, вказуючи на первинне спеціальне значення у банківській сфері, яке відоме з початку XIX ст. як комерційний термін, запозичений з французької мови, де *actif* (від лат. *activus*) є суфіксально похідне від *actus* – “*дія*”, а спочатку – від дієслова *agere* – “*робити, діяти*” [322, с. 27]. Дослідження

терміна *active*, зафіксоване спеціальними словниками, показує тенденцію до розширення його значення: так “Енциклопедія банківської справи і фінансів” (ЕБС) [334] дає дефініцію цього терміна вже не тільки у його «класичному» значенні (“*матеріальні цінності*”), але і як “*майбутні економічні вигоди*”, що походять від цих цінностей за певних умов. У цьому випадку, також можна говорити про вплив англійського аналога (*assets*) в його первинному значенні (“*цінна, корисна якість*”).

Вузькоспеціальна термінологія розглядається в сучасному термінознавстві як *понятійно-когнітивна основа* МСЦ, що володіє своєю концептуально-семіотичною і дериваційною організацією [67; 146]. Згідно з цим твердженням вузькоспеціальну термінологію називають спеціальною лексикою, що функціонує переважно тільки в одному або двох МСЦ (когнітивних сферах), що є генетично запозиченою та не має синонімів. У процесі аналізу виокремлюємо такі ознаки вузькоспеціальної термінології: наявність чіткої дефініції, концептуальна цінність, тематична продуктивність, максимальна інформативність, низька частотність [321]. На підставі цих критеріїв виокремлюємо вузькоспеціальну банківську термінологію, як-от: *aval; annuity; beneficiary; cambist; clearing; conosament; margin; netting; servitude; trassat; tratta; equiring emitant* – *аваль, ануїтет, бенефіціар, камбист, кліринг, коносамент, маржа, неттинг, сервітут, трасат, тратта, еквайринг, емітент* та ін.

МСЦ банківської терміносистеми спеціальні терміни поділямо на дві групи:

- 1) усталені класичні терміни, зафіксовані спеціальними словниками;
- 2) терміни нового часу, поява яких пов'язана з екстралінгвальними факторами, глобальними соціально-економічними зрушеннями, загальними інтеграційними економічними процесами, новими прогресивними технологіями, збільшенням і розширенням видів і форм банківської діяльності [356]: *aggressive growth funds* – *фонди агресивного зростання, головна інвестиційна роль яких – досягнення максимального зростання; custodian* – *фінансовий агент-хоронитель – банк, який приймає на збереження цінні папери; double bottom* – *подвійне дно – досягнення*

ціною мінімального рівня попиту на валюту; *green back* – паперові гроші у США; *kivi* – *kivi* – новозеландський долар [370].

Динамічний розвиток банківської терміносистеми супроводжувався формуванням відповідного корпусу спеціальної лексики, причому вузькоспеціальні терміни найчастіше запозичувалися з французької (*аваль, авуар, апорт, лаж, рамбурс*), національної англійської (*акцепт, бенефіціар, репарація, траст*), німецької (*ануїтет, бодмерія*), італійської (*авіста, сальдо*) мов. З огляду на вищезазначені обставини низка банківських термінів (і консубстанціонально-регіональні, і вузькоспеціальні) вийшли із ужитку або набули “ідеологізованої” конотації. У сучасних дослідженнях це явище залежно від експресивно-емоційного забарвлення називають “імпліцитною конотацією”, “стилистичною пейорацією”, “еволюційною модифікацією коннотата” [189].

Перехід до сучасної ринкової економіки, створення відповідної банківської системи, біржової діяльності, легітимного валютного ринку стали відправною точкою для формування нової банківської МСЦ, коли терміносистема, з одного боку, утвердилась за рахунок збережених понять, а з іншого - розширилась і модернізувалась за допомогою запозиченої лексики. Сучасна АБТ є динамічною системою, яка активно розвивається, фіксує за допомогою термінологічних одиниць результати когнітивної діяльності людини, пов'язаної з досліджуваною банківською терміносистемою. Шляхом поповнення банківських термінів є запозичення інтернаціональних новоутворень: *yankee dollar CDS* – доларові депозитні сертифікати, що емітуються великими іноземними банками на внутрішньому ринку США [358].

Безперечно, що домінантною мовою-джерелом формування АБТ виступає англійська (найчастіше її американський варіант) з огляду на універсальність, розробленість, інтегрованість англійської спеціальної фінансово-економічної термінології. Можна виокремити кілька способів прямих буквальних запозичень банківських термінів (на формально-семантичному рівні): 1) *транслітерація* – графічна передача іншомовного слова (*овердрафт (overdraft)* – форма короткострокового кредиту, представлення якого здійснюється списанням

коштів з рахунку клієнта банку понад залишок; *піпс (pips)* – одиниця виміру мінімального коливання ціни валютного курсу); 2) *транскрипція* – фонетична (звукова) передача іншомовного слова (*байдаун (buydown)* – процедура кредитування, за якою позичальник сплачує банку одноразову суму в якості авансу для зниження нарахування місячного відсотка по іпотеці; *прайм-рейт (prime-rate)* – процентна ставка, яка найбільшою мірою наближається до безризикової або чистої ставки грошового ринку, тобто максимально можливого ступеня фінансового ризику); 3) у незмінній формі із збереженням іншомовної графіки (*FOREX (Foreign Exchange Market)* – позабіржовий валютний ринок; *LIBOR (London Interbank Offered Rate)* – Лондонська міжбанківська ставка пропозиції за короткостроковими міжбанківськими депозитами у єрвалюті) [356].

Зауважимо, що останній спосіб є менш розповсюдженим за два попередні і стосується основних абревіатур та інших скорочень. Вкраплення-скорочення з часом піддаються мовній адаптації, оскільки окремі такі явища вже можна спостерігати в МСЦ банківської терміносистеми: *AMEX – American Stock Exchange* – Американська фондова біржа; *FRS – Federal Reserve System* – Федеральна резервна система [353].

Незважаючи на тривалі дискусії щодо «чистоти» рідної мови та «засилля» американізмів (насамперед у сферах економіки і фінансів) та навіть спроб законодавчого обмеження використання іншомовних термінів (така полеміка ведеться ще з давніх часів), активність процесів запозичення не знижується. Більш того, національна англійська мова активно асимілює запозичену лексику: крім формальних ознак такої асиміляції (орфографічна, фонетична, граматична адаптація), у банківській терміносистемі наявні ознаки лексико-семантичного засвоєння: розвиток термінотвірної продуктивності, поява стійких сполучень, різноманітні семантичні трансформації: *call money* – *затребувані кредити*; *CAMELS* – *офіційно визнана система рейтингування банків*; *end-of-month payment (EMP)* – *оплата в кінці місяця*.

Так, наприклад, відбувається активний приплив напівкальбок, коли запозичується тільки корінь слова, а іншомовний суфікс замінюється на суфікс з

аналогічним значенням: *волатильність (volatility)* – мінливість курсу ціни певного фінансового інструмента за вибраний проміжок часу; *вальвація (valuation)* – визначення вартості іноземної валюти в національній грошовій одиниці. Зустрічаються також терміни-напівкальки у вигляді складних слів: *крос-курс (cross rate)* – співвідношення між двома валютами, розраховане на основі курсу кожної з них щодо третьої валюти, порів. також *крос-правовий (cross trade)*, *крос-кредитування (cross-crediting)*, *крос-коефіцієнт (cross factor)*, *крос-операція (cross-dealing)*, *крос-умова (cross default)* [352].

Як видно з наведених прикладів, лексикалізація словосполучень і складних слів з дефісом також наявна серед структурно-семантичних перетворень, що супроводжують процес запозичення банківських термінів: *онколь (on-call)* – рахунок, що відкривається під заставу цінних паперів; *вкладник має право отримати гроші за чеками з умовою сплати взятої суми за першою вимогою; маркет-мейкер (market maker)* – менеджер фондової біржі, стежить за ходом торгів, інформує учасників ринку про ціни, курс, дивіденди, в його обов'язки також входить оцінка тенденцій очікуваної дохідності і надійності цінних паперів.

У процесі дослідження фактологічного матеріалу, кальки-запозичення розподіляємо на семантичні та синтаксичні. У семантичному калькуванні в результаті іншомовного впливу відбуваються зміни в когнітивній основі банківського терміна: як правило, це розширення семантики його значення, що виявляється у виникненні спеціального (термінологічного) ЛСВ: *бик (bull)* – біржовий гравець на підвищення, що діє на ринку стабільного зростання курсів цінних паперів; *веселка (rainbow)* – облігації, захищені від валютного ризику, погашення яких відбувається з урахуванням валютного курсу кошика валют.

Таким чином, *синтаксичні кальки* – словосполучення термінологічного характеру, в яких зберігається не тільки смисловий компонент, але і когнітивна основа вихідного компонента, і в результаті метафоричного переосмислення та ідіоматичності більшість таких терміносполучень можна називати *фразеологічними кальками*: *валютна корзина (currency basket)* – метод

встановлення валютного паритету і визначення середнього курсу однієї валюти відносно іноземних валют; білий слон (*white elephant*) – угода, коли витрати свідомо перевищують потенціальний прибуток; кішки і собаки (*cats and dogs*) – сумнівні цінні папери [350].

У процесі інтеграції в банківську терміносистему запозичені терміни активно реалізують свій термінотвірний потенціал, утворюючи похідні слова за продуктивними моделями мови-донора, в результаті чого формуються різноманітні дериваційні структури: пари, ланцюжки, гнізда: *маржа (margin)* – різниця між двома значеннями вартості одного й того ж фінансового інструменту, використовуваного для отримання доходу; *маржа* – *маржинальні (рахунок, застава, торгівля)* – *маржинальний (дохід, корисність, виручка)* – *маржиналізм*. *Депозит (deposit)* – внесок у банки, грошові основні засоби, що поміщаються на зберігання в банк від імені фізичних або юридичних осіб на договірній основі; *deposit* – *депозит* – *депозитний (сертифікати, валюта, ресурси)* – *депозитор (депозитер)* – *депозитарій* – *депозитарний (діяльність, розписка, свідоцтво)*). *Лізинг (leasing)* форма довгострокової аренди засобів виробництва й товарів споживання з можливістю їх подальшого викупу арендатором; *лізинг* – *лізинговий (кредит, договір, фінансування)* – *лізингодавець* – *лізингоотримувач* [305].

Утворення численних банківських терміносполучень із запозиченою спеціальною лексикою також свідчить про її активне засвоєння як на змістовому, так і когнітивному рівні : *entrance margin* – *вступна маржа*; *depository of valuable papers* – *депозитарій цінних паперів*; *banking audit* - *банківський аудит*; *cheque overdraft* – *чековий овердрафт*; *credit spread* - *кредитний спред* [305]. Більшість описаних процесів, пов'язаних з освоєнням спеціальної запозиченої лексики в МСЦ банківської терміносистеми, не є унікальними за своєю суттю, вони природні для мовної еволюції. Спостерігаємо їх кількісну появу на сучасному етапі розвитку МСЦ. Англomовна банківська терміносистема розвивається надто динамічно, в тому числі і в плані МСЦ (дослідники говорять про «*terminological boom* – *термінологічний вибух*»). Вузькоспеціальна лексика активно входить і в

узуальне вживання, поповнюючи фонд консубстанціональної термінології. Так, наприклад, лексичні одиниці: *voucher* - ваучер; *auditor* - аудитор; *barter* - бартер; *broker*-брокер; *dividend* - дивіденд; *grant* - грант; *investing* - інвестиція; *distributor* - дистриб'ютор; *charter* - чартер; *smart-card* - смарт-карта і т. п. [301] зараз широко використовуються і в загальноживаній, і в мові АБТ.

Отже, вербалізація спеціального знання у банківській терміносистемі зумовлює існування як консубстанціональної, так і вузькоспеціальної банківської термінологіки. Ці групи мінливі і динамічні, їх стан зумовлено як дією законів еволюції мови, так і внутрішніми потребами розвитку і функціонування МСЦ, де важливою рушійною силою виступають також позамовні фактори. З позиції психолінгвістики можна говорити про те, що банківські терміни репрезентують структури знань, досвіду, оцінки, які фахівці в цій галузі отримують у процесі їх когнітивної діяльності у міждисциплінарному функціонуванні.

Міждисциплінарна функціональність англomовної банківської терміносистеми. Дискусійною в сучасному термінознавстві є думка про те, що термін залишається терміном лише в межах своєї терміносистеми, адже будь-який науковий термін (досліджуваної АБТ зокрема) функціонує у межах термінології, яка так само є системою. Значення терміна фіксується в системі й підтримується параметрами, які у ній використовуються. Інтенсивні мовні контакти призводять до інтернаціоналізації термінологічних систем, які залежать від позамовних факторів, бо, як писав Бодуен де Куртене, “немає і не може бути жодного немішаного мовного цілого” [36]. Міжмовні взаємини значно сприяють взаємопроникненню окремих термінологічних елементів, призводячи до інновацій на фонологічному, морфологічному, семантичному та синтаксичному рівнях.

У процесі мовних взаємовпливів виникають зміни у структурі та значенні термінологічних одиниць, які визначаються як *інтерференція*. Міжмовні контакти здійснили на розвиток англійської мови значно більший вплив, ніж на розвиток інших європейських мов, внаслідок чого відбулося не лише кількісне збагачення словника, але й семантичні зміни в його структурі [49, с. 58-60].

Банківська термінологія в умовах перебудови валютно-фінансового ринку, розвитку зовнішньоекономічної діяльності перманентно змінюється. Наприклад із декількох дефініцій *jaw*: 1) *щелепа*; 2) *рот*; 3) *вузький вхід затоки* і.т.д. використовується одне спеціальне із банківської сфери б) *затиск, захоплення* – для утворення банківського терміна *jaw bone* – *заява уряду, зроблена з метою чинити тиск на ділові, банківські кола для того, щоб прийняти потрібні економічні зміни*. Із декількох значень слова *link*: 1) *ланка, зв'язок*; у банківській термінології закріпилося значення *зв'язок*. *link* – *зв'язок між станом торгівлі і зміною курсу валюти*: *ballin* – “*повітряна куля*” реалізує банківське термінологічне значення – *вид позики, за умови якого сума на її погашення є значно більшою за попередню*. Часто назва процесу або стану може переходити на його ширший кількісний показник: *gold reserves* – *золоті резерви центрального банку у вигляді золота і обсяг цього резерву*; *currency* – *грошова одиниця країни і тип грошової системи держави (валюта золота, паперова)* [332; 323].

Поділяємо точку зору Т.Л. Канделакі, яка постулює доцільність польового підходу для аналізу галузевих термінологічних систем. Системна організація англomовної банківської термінології також може бути представлена у вигляді функціонально-семантичного поля, яка взаємодіє між собою на основі спільності їхніх семантичних функцій [112, с. 30–31].

Репрезентація внутрішньої організації корпусу АБТ у вигляді термінологічного поля дає змогу чітко окреслити їх функціонально-семантичну ієрархію, на якій будується увесь каркас засобів вираження фахових понять англomовного банківського дискурсу.

Так ядром мікрополя “*Види банківської діяльності*” виступають терміни: *private client, institutional services, issuer*. Усі терміни автохтонно розподіляються на декілька груп та позначають: *кредитування, валютні операції, інвестування тощо*. Далі знаходиться зона близької периферії, до складу якої входять терміни, пов'язані з термінами-складниками ядра: *fixed income, financial planning* тощо. За близькою периферією мікрополя розміщена віддалена, до складу якої входять

терміни, що широко використовуються в кодифікованій літературній мові та втрачають свій термінологічний статус [254, с. 1–6]: *advisor, stock, security* тощо.

У мікрополі “Економіко-правові засади банківської діяльності” ядром є видові: *bank norms; bank communication*. До близької периферії входять також терміни, які функціонують у юридичному та загальноекономічному дискурсах: *accounting; claim*. Термінами-автохтонами мікрополя “Ризики банківської діяльності” є ті, які функціонують передусім у галузі банківських ризиків: *credit; risk; risk volatility*.

У мікрополі “Результати банківської діяльності” ядрові терміни пов’язані з окремими показниками банківської діяльності: *hedge funds – хеджеві фонди; bank funds – банківські фонди; ratings – оцінка; income – дохід; capital – капітал*.

Домінантною банківської терміносфери є мегатермін *bank*, який групує навколо себе решту АБТ, що входять до складу термінологічних сполучень: *assets, risk, loan, fund, income, value, payment*.

До аналізованих мікрополів АБТ відносимо такі групи: *управління банком The Board of Directors; кредитні операції: short credit, long-term debt; інвестиційні операції: capital investment; inflation rate; іноземна валюта: exchange rate; регулювання: regulation capital; self-regulation* [355].

Отже, як засвідчує аналізований матеріал, функціонально-польова організація АБТ є динамічною системою, у якій відбувається постійне оновлення концептуальних смислів передусім у перманентному процесі міжмовних впливів та запозичень. Міжмовна та міждисциплінарна міграція АБТ здійснюється не тільки та головно за рахунок однослівних термінів, а також численних фразеологічних одиниць.

3.4. Функціонування фразеологічних запозичень в англomовному банківському дискурсі.

У повсякденному та професійному спілкуванні використовуються стійкі звороти або вирази, які сприймаються як семантичне ціле без втрати значення: *to live in grand style – жити на широку ногу; in his or her coin – відплатити тією ж*

монетою та ін. Сукупність подібних одиниць у мові становить її фразеологічну систему. Фразеологічні одиниці (ФО) заповнюють лакуни в системі номінації, надають особливої емоційної виразності, більшої експресивності, образності, яскравого стилістичного забарвлення. Наведемо низку прикладів: *to be in the street* – *зазнати збитків*; *for a song* – *дешево, за півціни*; *be in pocket* – *мати прибуток, бути у виграші*; *have a corner* – *скуповувати акції або товари з метою встановлення своїх цін*; *out of cash* – *без грошей*; *meet expenses* – *розраховуватися за витрати*; *bottom dollar* – *остання копійка*; *break the bank* – *зірвати банк (одержати великий куш)*; *be in (the) red*; *go into (the) red* – *зазнати збитків, бути банкрутом*; *hard cash* – *готівка*; *the long green* (амер. жарг.) – *долари, гроші* [336].

Фразеологічні запозичення мають важливе місце в номінативному процесі АБТ. Мовою-джерелом більшості іншомовних фразеологізмів є латинська і французька мови. Порівняймо: *a bon marche* (фр.)- *дешево*; *a' tout prix* (фр.) – *за будь-яку ціну*; *divide et tempora* (лат.) - *поділяй і володарюй*.

Таким чином, знання першоджерел, точне висвітлення “первинного значення,” розкриття внутрішнього фразеологізму збагачують фахову комунікацію підмови АБТ.

Термінологічні фразеологізми у банківських номінаціях. Серед одиниць, які номінують професійно-зорієнтовані поняття, є фразеологічні одиниці, (відтворюваність, семантична неподільність, переосмислення значення) і терміни-фразеологізми (дефінітивність, точність, відповідність професійно-зорієнтованому поняттю): *velocity of currency* – *швидкість обігу готівки*. Ми розглядаємо зазначені терміни-фразеологізми, що функціонують, зокрема, у текстах банківського дискурсу та доповнюють його смислове навантаження.

Фразеологічність, на думку М.Ф. Алефіренко, іманентно притаманна мові [6]. Вона дозволяє залучити для класифікації ФО критерій семантичної неподільності, відповідно до якого їх систематизовано в аспекті повного/неповного переосмислення значення АБТ.

Термінологічний фразеологізм (ТФ) зафіксований у словниках як okazіоналізм і має статус одиниці мовлення. Терміни-фразеологізми належать до системи ділової англійської мови та мають такі характеристики: 1) наявність ФО (наприклад, *cat* (букв. “великий кіт”) – керівник та ТФ, *hard assets* (букв. “тяжкі активи”) – балансові активи. У процесі первинної фразеологізації вихідним матеріалом слугують окремі слова та словосполучення; стійкі словесні комплекси нефразеологічного типу, а в процесі вторинної фразеологізації використовуються власне ФО.

У результаті процесів первинної і вторинної номінації формуються стилістично нейтральні та стилістично забарвлені ТФ. Нами виявлено, що стилістично забарвленими є приблизно половина (46 %) вибірки, які характеризуються певним ступенем ідіоматичності. У ТФ зрушення значення відбулося на основі метафоричного перенесення, скажімо: *push strategy* – стратегія “проштовхування” тобто застосування сили для проходження на ринку цінних паперів тощо. Метафора лежить також в основі ТФ-зоонімів: *bull market* (букв. “ринок биків”) – ринок з цінами, що зростають. У структурі значення деяких ТФ, перебувають, так би мовити, “стерті метафори”, для встановлення значення яких не потрібні глибокі професійні знання, наприклад, *black market* – чорний ринок, *black money* – брудні (нелегальні) гроші.

У фразеологічній номінації текстів АБТ спостерігаємо функціонування полісемантичних ТФ, наприклад: *price discrimination* – цінова дискримінація (встановлення для певних споживачів різної ціни на ідентичні товари). Структуру значення ТФ охоплює предметний, поняттєвий, прагматичний та системний аспекти. Також, вважаємо за доцільне виокремити окремо ще й контекстуальний аспект значення ТФ, оскільки він у багатьох випадках впливає на правильне його тлумачення. Зазначимо, що контекст виконує роль прагмасемантичного маркера, який сприяє процесу тлумачення значення ТФ, наприклад, *brand equity* – цінність бренда (у свідомості споживача), у якому номінація здійснюється двома етапами. Спочатку семантичних перетворень зазнає змістова структура *brand*,

яка має основне значення *тавро*, згодом виникають неологізми з використанням слова *brand equity*.

Отже, ТФ є особливим видом мовного знака, він має властивості ФО і терміна й функціонує в АБТ як її елемент. Стилiстичне забарвлення ТФ реалізується через метафору, метонімію і інші стилістичні тропи. Структура значення ТФ містить контекстуальне значення, що є реалізацією інтенцій автора. Відповідно до прагматичних функцій ТФ та його структурно семантичних особливостей виокремлено тенденції розвитку й функціонування фразеологічної номінації АБТ. ФО й терміни як мовні знаки у перспективі доцільно досліджувати у межах структурно-семантичної та комунікативно-функціональної парадигми. У плані подальших наукових досліджень перспективним також є аналіз прагматичних функцій ТФ через призму глобалізації та специфікації понять банківського дискурсу [50 с. 173-135].

АБТ розвивається в умовах постійного впливу інших європейських мов, які стали основними джерелами її формування та поповнення. З поміж питань, що потребують подальшого спеціального аналізу, є іншомовні впливи на процес формування АБТ, їх семантичної структури та функціонування у фаховому дискурсі.

Одним з ключових аспектів, що впливають на функціонування АБТ, є процеси запозичення іншомовної термінології фінансово-економічного походження. Залучення спеціальної іншомовної термінології для поповнення АБТ значно вплинуло на її формування та функціонування в банківському дискурсі. Активізація цього процесу пов'язана насамперед зі змінами у сфері політичного життя, економіки, ментальності самих носіїв мови [153, с. 44–59].

Сучасна лінгвістика визнає, що одним з найважливіших зовнішніх чинників мовних змін і функціонування терміносистем є контактування мов. Мовні контакти розглядаються сьогодні як один з ключових аспектів термінотворення. Внаслідок входження в іншу мову АБТ зазнає процесу переосмислення та відповідної семантичної контамінації.

Комплексному аналізу мовних контактів присвячені праці: І. Білодіда, В. Виноградова, Г. Винокура, Ю. Жлуктенко, О. Пешковського, Р. Помірка, С. Семчинського, Д. Шмельова, Л. Щерби та багато інших. Специфікою функціонування трансферного слова у тексті та його семантичного розвитку цікавилися О.Кубрякова, В. Маслова, З. Тураєва, А.Уфимцева та ін.). Дослідники наголошують на тому, що в значенні заново утвореної термінологічної одиниці індукуються додаткові смислові відтінки, в результаті яких термін уточнюється і набуває завершеності.

Міжмовні контакти найвиразніше зумовлюють мовнокультурний обмін і міжмовні впливи фахових термінологій. Адже будь-яка термінологія може бути як продуцентом, так і реципієнтом ареальної та навіть інтернаціональної лексики.

Так французька мова довгий час (XVII–XIX ст.) відігравала роль “латинки”, мови науки, техніки та культури. У XX ст. замість французької мови місце міжнародної мови посіла англійська, яка засвоїла велику кількість латинських, а починаючи з XI століття – також французьких запозичень. У згадані періоди англійська АБТ також поповнювалася завдяки грецьким, латинським, італійським, французьким іспанським, німецьким запозиченням. Безперечно, що найбільшу кількість в англійську мову становлять запозичення з латинської та грецьких мов. Латинські та грецькі запозичення адаптувались до системи мови-реципієнта, проходять складний і тривалий шлях досі.

Особливо чисельно представлена запозичена термінологія економічних наук: *franchiseur (via) franchise; merchandiser (via) merchandise; perchiste (via) perchman; scripture (via) script; cabliste (via) cableman; groupiste (via) groupman; styliste (via) stylist etc.*

Зазначимо, що увага дослідників зосереджена на аналізі семантичних запозичень, змін їх семантичного наповнення та функціональних особливостей: *лат < pro-cessus – процес, рух вперед, просування, урочистий вихід* тощо.

Оскільки у фахових терміносистемах все тісно взаємопов’язане, то процес інтерференції призводить до реорганізації не тільки їх фонетичної, граматичної чи лексичної систем, а особливостей функціонування іншомовних елементів. На

думку дослідників, явище міжмовної інтерференції відбувається поруч з такими типами запозичень, як калькування та мовна асиміляція [272, с. 55-61].

На відміну від традиційного погляду на запозичення та калькування як складових частин інтерференції, вважаємо, що запозичення, калькування та інтерференція – це окремі різновиди мовної взаємодії (МВ). Так калькування – це порушення граматичного принципу складання слів у мові-реципієнті за зразком мови-джерела, відхилення від норми однієї мови під впливом іншої. Передовсім звернімо увагу на кальки – це слова (терміни), які за структурою копіюють здебільшого повністю або частково мову-джерело.

На наш погляд, Е. Хауген розробив найбільш вдалу класифікацію семантичних запозичень, поділивши їх на чотири категорії [248, с. 61-80].

Таке явище зустрічаємо серед слів, які мають спільний первинний зміст. Скажімо, багато термінів на позначення понять християнської віри отримали назву завдяки запозиченням з івриту та грецької мов. Так відомий приклад з Біблії, (іврит.) “*посланець*” часто використовується у значенні “*ангел*”. Оскільки в грецькій мові не було жодного слова на позначення *ангела*, то перекладачі Біблії скопіювали значення терміна з івриту, наблизивши його до грецького *angelos*. Згодом, воно перейшло в латинську, а звідти - в інші європейські мови, в тому числі й англійську – *fallen angels* – *акції, що впали*.

Тут йдеться передусім про процес серед термінів, які мають формальну, а не семантичну схожість: *a long stocking* стало асоціюватися зі звичаєм *ховати гроші в панчохи* і завдяки поширенню цього явища, шляхом метонімічного перенесення, стало позначати *значну суму грошей* взагалі – *a store of money*.

Отож, будь-яке запозичення з поміж двох мов потребує, як необхідного реквізиту, певного зв'язку між значеннями термінів, що пришвидшує їх семантичну взаємодію. Встановлення семантичних запозичень термінів є своєрідною аналогією до взаємодії міжкультурних зв'язків і тенденцією до зближення мовнокультурних контактів. Паралельні метафори становлять особливий інтерес у процесах аналогії через долання мовного бар'єру. Асоціація образів є такою очевидною, що зовсім не важко визнати, що та сама метафора чи

метонімія виникли спонтанно і не пов'язані ні часом, ні відстанню, ні мовою, ні расою чи культурним рівнем [240, с. 73]. Зазначимо, що коли у двох мовах збігаються фігуральні вислови, це лише суб'єктивно може вказувати на існування запозичення. Семантичні англіцизми в іспанській мові простежуємо на прикладі *руйнувати (arruinar)* у значенні “руйнувати”, слово *заморожувати (congelar)* щодо зарплат, цін (*groшей*) і.т.д. Проте такі твердження потребують у перспективі подальших наукових розвідок.

У процесі аналізу аспектів контактної лінгвістики натрапляємо на концептуальне змішування значень, у котрому не розрізняється значення (сигніфікат) варіанта і означення (*designacion*), яке ускладнює вивчення семантичних запозичень [250, с. 84]. Часто у мові-реципієнті терміни не “встигають” інтегруватись чи зазнавати в ній суттєвих змін.

Отож, термінологічні запозичення спричиняють неологічний процес і є генераторами синонімів, омонімів, полісемічних структур. Їх трансцендентність є не менш інтенсивною, ніж та, яка створюється лексичними запозиченнями. Сучасні дослідники висвітлюють шляхи *прихованих запозичень*, які входять у мову менш помітно, так би мовити, “невидимим експортом”. Тут, без сумніву, є причина, яка виявляється значущою: відсутність в англійській мові запозичень з мов, що зберегли чи продовжують зберігати тісний контакт з англійською [96, с. 123].

Лінгвопрагматичні процеси, пов'язані з утворенням нових парадигм англійської банківської терміносистеми мають не лише внутрішньомовну, а й зовнішньомовну зумовленість. Вивчення, походження та розвиток окремих термінів, співвідношення автохтонного та запозиченого в банківській терміносистемі уможливили їх еволюцію та становлення. Так на основі вислову: *three outs : out of pocket, out of elbow, out of credit* виникла ФО *a gentleman of three outs* – джентльмен без грошей, без одягу і чесного імені. Проникнення запозичених термінів до складу англійської мови залежало головно від нормандського мовного суперстрату, який поклав початок французько-англійським мовним контактам. Французькі запозичення проникали у ті сфери, в

яких в англійській мові не вистачало власних засобів вираження [221, с. 344-383]. Яскравим прикладом цього є численні французькі запозичення в англійську, які глибше проникають у товщу словникового складу, розгалужуючи свої семантичні зв'язки, абсорбуючи у себе все цінне.

Таким чином, запозичення термінологіки є наслідком зближення націй на ґрунті економічних, політичних, наукових інтересів та міждержавних культурних зв'язків. Так у банківському жаргоні виникли такі ФО, як: *strike a docket – to cause a man to become bankrupt – довести до банкрутства; a lame duck – зубожілий маклер; fly a kite – отримати гроші під фіктивний вексель*.

Іншомовні запозичення, які виступають у якості англійської банківської терміносистеми, є інтернаціональними термінологічними одиницями, які функціонують в інших мовах з тими самими фінансово-економічними значеннями, що й в англійській. Однак, як інтернаціональні терміни, вони одночасно є невід'ємною частиною англійської АБТ. За місцем, яке АБТ посідають у відповідній функціонально-термінологічній групі, поділяємо їх на самостійні або первинні. Із простих термінів складається найчисельніша частина англійської АБТ. Основний корпус цих термінів формують не ізольовані слова чи іншомовні “вкраплення”, а одиниці, які володіють широкими термінотвірним та функціональним потенціалом. Тобто, вони слугують вихідним матеріалом для подальшого термінотворення і зазвичай виступають у складі груп однокореневих термінологічних одиниць. Більшість іншомовних термінів, які володіють продуктивною термінотвірною структурою, не утворюються на ґрунті англійської мови, а запозичені у повній формі з інших мов: *corruption (лат.) – corruption “корупція”, corrupt, corruptive* [307].

Найчисельнішою виявлено АБТ, до якої відносимо різні за походженням терміни, запозичені в англійську мову в готовому вигляді з інших мов. Терміни цього типу набули в англійській мові фінансово-економічного забарвлення у результаті міжмовних впливів. Це одиниці, утворені як АБТ, від інтернаціональних основ за допомогою англійських афіксів. До числа наведених прикладів долучаємо поодинокі вихідні терміни, невмотивовані у своїй

словотвірній структурі, скажімо *маринізм*, що виникли і надалі переосмислювались, припливи і відпливи стали приводом для появи ФО: *to be at a low water – сидіти без грошей, бути на міліні*. Характерним є те, що у семантиці фразеологічних маринізмів часто наявна сема *катастрофа*, наприклад: *go on the rock – розоритися*. Можна припустити, що через свою експресивність подібні словосполучення швидше фразеологізуються і поповнюють термінологічний фонд.

Іншу групу термінологічних одиниць, за нашими спостереженнями, утворюють функціонально залежні терміни, тобто багатозначні одиниці, фінансово-економічні значення яких відтворюються у процесі функціонування. Як АБТ, вони з самого початку запозичені як терміни або стали ними в результаті іншомовного впливу. Тут насамперед виокремлюються інтернаціональні терміни, в котрих фінансово-економічні значення є їх синонімами. Характерна особливість таких термінів полягає в тому, що попри сумісність кількох значень у тому самому терміні, в них банківське значення залишається основним, на базі котрого утворюються інші.

Так термін *revolution* володіє основним значенням (*соціальна революція*), а також *економічна революція* як *корінна зміна або поворот у суспільстві*. Тут спостерігаємо контекстуальну залежність, використовуючи *revolution* у значенні *корінний поворот у чомусь*, де термін отримує свою кінцеву завершеність та виражає об'єкт цих корінних змін. Додамо, що *revolution* у загальному значенні використовується в якості філософського терміна, протиставляючись терміну *evolution*. Таким чином, утворюється корелятивна термінологічна пара *revolution революція – різкий стрибкоподібний перехід від одного стану до іншого, від однієї якості до іншої* та *evolution – еволюція як постійна якісна зміна*.

Окрім цього, термін *revolution* вживається у загальному значенні безвідносно до конкретних об'єктів, на котрі поширюється дія *революції*. Його значення переходу від *стрибкоподібної якості в іншу* і проявляється як філософський термін завдяки регулярному протиставленню терміна *evolution*, котрий разом з ним утворює формулоподібну термінологічну пару.

Окрему групу первинних АБТ складають нечисленні, ізольовані іншомовні запозичення. Вони не володіють термінотвірними зв'язками в англійській мові і функціонують окремо від решти запозичених АБТ. Як однозначні одиниці, вони є функціонально незалежними, тобто вільні від контекстних способів свого термінологічного вияву. У більшості своїй такі іншомовні запозичення не володіють чіткою термінологічною структурою: *landlord* – великий англійський землевласник, *kapitalіst*, *landlordism* – ідеологія великих землевласників.

АБТ, утворені на основі інтернаціоналізмів, інколи супроводжуються різного роду переносами номінацій. В утворенні АБТ беруть участь запозичення з широким семантичним обсягом, адже вони слугують вихідним лексичним матеріалом для утворення термінів різних спеціальних галузей. Скажімо, *basis* (гр. лат. *basis* – основа, фундамент, базис, вихідний пункт) використовується в якості математичного, геометричного і відповідно філософського термінів. Філософський термін *basis*, який позначає поняття базису, тобто економічного устрою суспільства як основи політичних, правових, релігійних, художніх, філософських поглядів суспільства, є метонімією, яка виникла на основі подібності позначуваних понять – основи, фундамента. Таким чином, функція стилістичних засобів зводиться тут до увиразнення думки, утворення експресії, виокремлення найсуттєвіших для адресата компонентів смислу [207, с. 1-9].

Іншомовні терміни, які виступають в якості АБТ, утворюють надзвичайно характерну за своїми якостями групу термінологічних одиниць, що охоплюють, за нашими підрахунками, близько 40 % усіх досліджуваних 1240 термінів. Це головню *інтернаціональні терміни*, які володіють семантичними і термінотвірними зв'язками у фаховій мові. На сьогодні вони стали найчисельнішою та органічною частиною англомовної банківської терміносистеми.

Ще одна група запозичених термінів у своєму формуванні та функціонуванні спирається на однокореневі термінологічні прототипи. На відміну від вихідних значень, вони володіють термінологічною вмотивованістю [123, с. 14-18], що базується на значеннях своїх основ. Порівняно незначну групу,

приблизно одну п'яту частину іншомовних термінів, складають запозичення, які використовуються як АБТ. Здебільшого це терміни з широкою семантикою, що належать до кількох термінологічних систем. Як зазвичай, вони є функціонально зумовлені, тобто залежні від конкретних умов термінологічного узусу. У випадках використання загальноживаної лексики в якості АБТ семантична тотожність останніх не порушується. Це не робить їх омонімами, оскільки загальне і спеціальне значення корелюють як основне номінативне і твірне значення (*poriv. circulation – циркуляція, обіг* як АБТ і медичний термін). Такі терміни використовуються для номінації спеціальних понять у різних наукових галузях: *accumulation – геогр., геолог., літер., політ; equivalent – хім., фіз., економ.,* тощо.

Є чимало фактів, які свідчать про те, що запозичені терміни повертаються бумерангом у мову-джерело, вже зазнавши семантичних особливостей мови-донора. Важливість іншомовних термінів не вичерпується тільки тим, що вони складають майже половину простих (не складних) англійських АБТ. Значення їх полягає в тому, що вони слугують вихідними елементами для інтенсивного утворення АБТ в англійському банківському дискурсі.

Англійська АБТ складається із різних за своєю структурою і походженням номінативних одиниць, котрі утворюють та поповнюють її двома великими розрядами термінів – простими і складними. Найчисельніша частина запозичених термінів виступає в якості вихідних або первинних одиниць, що є твірними завдяки афіксації та безафіксному термінотворенню.

У корпусі простих первинних термінів більше половини (67,3 %) складають ті, які виникли семантичним шляхом, головню у якості АБТ загальноживаної лексики. Вони утворюються з різною інтенсивністю залежно від структури і походження слів, що використовуються у функції термінів [110]. Семантичним шляхом виникають терміни винятково утворені за допомогою безафіксного способу. Афіксальні структури виявили більше половини термінів, утворених семантичним шляхом. Головню – це загальноживана лексика, котра функціонує як АБТ. Серед іншомовних багатозначні терміни нечисленні (одна п'ята частина усього досліджуваного термінологічного корпусу).

До групи усталених фінансово-економічних термінів відносимо ті, що запозичені, так би мовити, в “готовому вигляді” і вже з самого початку функціонують в англійській мові як АБТ. Це терміни утворені від нетермінологічних основ, що не відносяться до АБТ, тобто, умовно, ”старі запозичення”, котрі отримали фінансово-економічне значення в результаті пізніших іншомовних впливів. Нами виявлено, що група термінів нескладної структури (первинні термінологічні одиниці) є найчисельнішою категорією АБТ і складає понад 70 % вибірки.

Вторинні іншомовні терміни є незначною частиною термінів *нескладної структури* (73 із 1240 досліджуваних термінів). Характерною рисою цієї групи вважаємо її термінологічну вмотивованість, зумовлену наявністю в структурі термінотвірних елементів. Запозичені терміносполуки є структурно складними одиницями, що володіють низкою семантичних та функціональних характеристик. За характером номінації це різнотипні утворення, ступінь семантики яких залежить від лексичного складу їх членів. Саме іншомовні запозичення та міжмовні взаємини спричинили поповнення та збагачення англійської АБТ як на морфологічному, так і на семантично-функціональному рівнях.

Іншомовна лексика поступово стала превалювати над іншими засобами номінації в економічному житті: *visa regime* – візовий (режим); *legitimation* – легітимізація; *monopolization* – монополізація; *rating* – рейтинговий і т. ін.

Таким чином, процес запозичення СПТ належить до тих складних лексико-семантичних трансформацій, що відбуваються в термінологічній системі англійської мови переважно внаслідок мовних контактів і впливають на динаміку термінологічного складу. Цьому процесу сприяє тенденція до глобалізації у сучасному світі, зокрема через суспільно-економічні та міжмовні впливи, що виявляється в активному вживанні запозиченої термінолексики. Особливістю запозичень іншомовних термінів досліджуваного корпусу є її кількісний склад, новизна, переважна однорідність щодо мови-джерела і її динамічність. Банківські термінологічні одиниці функціонують не лише у самій банківській галузі, вони

характерні для інших сфер економіки: *Economics – income – profit – account – interest – share – price – customer – deposit – demand – supply – investment – stock – company – statement – liabilities and others.*

Так макроконцепт *banking* охоплює такі загальні поняття, як *діяльність (activity), справи (affairs), відомки (interests), зайнятість (occupation), підприємництво (enterprise / undertaking / entrepreneurship), підприємство (a business / an enterprise / an undertaking), ризиковане підприємство (venture), об'єднання, корпорація (corporation), ділова угода (transaction / deal), робота (job), професія (profession), відповідальність (responsibility), заняття, рід діяльності, фах (line), виробництво (production), торгівля (trade)* [324, с. 68].

Наведемо приклад ще одного концепту *profit*, який є визначальним у концептуальній парадигмі не лише банківського дискурсу і трактується як: *advantage (перевага, вигода, користь), benefit (користь, вигода, прибуток), use (право користування, користь, вигода), interest (вигода, користь), gain (вигода, користь, нажива), good (добро, благо; користь) well-being (добробут; благополуччя)* [333, с. 69].

Простежимо іншомовні запозичення в контексті спеціального банківського дискурсу: *Banks act as payment agents by conducting checking or current accounts for customers, paying cheques drawn by customers on the bank, and collecting cheques deposited to customers' current accounts...*

...Commercial banks are formed as joint-stock companies or as companies on an equal footing with both legal and natural persons involved [337, с. 106].

Таким чином, іншомовні запозичення в англomовному банківському дискурсі можна представити у вигляді такого прикладу: *Bank payment agent institutions; non-banks commercial companies; joint-stock companies* [339].

У результаті іншомовного запозичення можна зробити такі висновки, що в спеціальному дискурсі простежуємо не тільки первинне, а й вторинне функціонування терміна. Із усього вищенаведеного термінологічного ряду випливає, що банк буде первинним, а все решта вторинні компоненти. Також із прикладу виокремлюємо різні запозичені одиниці, які вживаються не лише у

банківському дискурсі, але й в інших галузях. Вивчення закономірностей формування та функціонування банківського дискурсу надає можливість окреслити характеристики міжмовних впливів на соціум і формування національного менталітету, визначення сучасного стану суспільства та прогнозування його фінансово-економічного розвитку.

Комплексне дослідження механізмів входження іншомовних термінів у сучасну англomовну банківську терміносистему може бути перспективою подальших наукових розвідок.

Висновки до розділу 3

1. АБТ у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах визначається головно трьома жанрами: професійним, академічним і публіцистичним. У фаховому банківському дискурсі з'ясовано функціональну семантику номінативних моделей як у первинній, так і вторинній функціях, яка коливається від 2,16 % до 21,15 % усієї вибірки досліджуваних термінів. Банкiвські номінації: *Bank, Fund, Account, Credit, Profit* та інші виявили спільні та відмінні ознаки у фаховому та публіцистичному дискурсах.

2. Банкiвська терміносистема є ієрархічно-організованою сукупністю на позначення специфічних понять у банкiвській сфері, функціональна реалізація яких розгортається за відповідними мікрополями, найактивнішими серед яких виявлено: мікрополя “Надання банкiвських послуг” та “Ризики банкiвської діяльності.”

3. АБТ виступає стрижнем лексико-семантичної системи у різних жанрах фінансово-економічного і публіцистичного дискурсів. Метафоризація відіграє надзвичайно важливу роль у процесі збагачення та поповнення АБТ у сучасній фаховій англійській мові.

4. У номінативному плані найчисельнішими виявилися антропоморфна, зооморфна та просторова моделі метафор. Через термінологічну метафору проаналізовано лексичні новотворення й іншомовні запозичення.

5. Найпродуктивнішим термінотвірним типом у фінансово-економічному та публіцистичному дискурсах виявлено терміни-композиції $\approx 76\%$ від усіх 1240 досліджуваних банківських термінів.

6. Сучасна термінологічна система фінансово-економічної і публіцистичної сфер є конгломератом дрібніших підсистем різних рівнів ієрархії (ендосистем) банківської справи, теорії фінансів, маркетингу тощо.

7. Описано функції термінологічних одиниць у різних типах текстів (газетні статті, науково-популярні тексти). Характерною функцією терміна банківської сфери виявилася оцінно-експресивна, яка здійснюється за рахунок залучення спеціального компонента у нову систему відношень, де відповідно повніше розкриваються якості та характеристики об'єкта.

8. Значна кількість досліджуваної банківської термінології є результатом взаємовпливу та взаємопроникнення термінів з інших європейських мов (зокрема латинської, французької та італійської). У результаті розвитку науки і техніки запозичення є одним із активних способів поповнення та збагачення АБТ.

Основні положення розділу висвітлено у таких статтях автора: [48; 46; 40; 43; 49; 50].

ВИСНОВКИ

У сучасних термінологічних студіях великий інтерес викликають проблеми галузевих термінологічних систем, розширення їх меж, збільшення кількості компонентів, які входять до них. Запропоноване дослідження присвячене комплексному аналізу АБТ на матеріалі фінансово-економічного дискурсу. Англійські банківські терміни виступають мовними маркерами, за допомогою яких здійснюється розуміння текстів фінансово-економічної та банківської сфер.

Сучасний світ характеризується глобальними соціально-економічними змінами, котрі призводять до певних змін у лексико-семантичній системі мови. Формування та функціонування сучасної банківської термінології тісно пов'язані з розвитком ринкових понять, котрі відображають діалектику та зміни фінансово-економічного розвитку суспільства.

Одна з найістотніших змін полягає у тому, що переважну частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика і частка термінів у ньому стрімко зростає. Тому цілком природно, що дослідники зосереджують основну увагу на аналізі закономірностей утворення термінів, їх структурно-семантичних та функціональних аспектах.

Дисертаційним дослідженням охоплено термінологію таких суміжних дисциплін, як: економіка, банківська справа, маркетинг, право, менеджмент, соціологія. Банківська термінологія набуває на сучасному етапі особливого значення як відкрита система номінативних одиниць, що постійно поповнюється одиницями інших термінологічних систем. Банківські терміни, як і будь-які інші, головню утворюються на основі загальноживаної лексики, набуваючи термінологічного значення. Однак АБТ, використавши уже наявні способи і моделі термінотворення, випрацювала особливі шляхи, пристосувавши її до основних вимог і функцій фінансово-економічної сфери.

Мета наукової праці полягає у здійсненні системного опису структурно-семантичних та функціональних особливостей АБТ, з'ясуванні шляхів

формування, джерел та способів її утворення, сучасного стану і можливостей розвитку на перспективу.

Сучасна банківська термінологія входить до складу загального фінансово-економічного термінологічного фонду і становить його ядро. Особливість досліджуваної термінології полягає у тому, що вона переважно є зрозумілою і для більшості неспеціалістів. Периферію АБТ формують номінативні одиниці, які не виражають фінансово-економічної семантики, але тяжіють до вживання у фінансовому секторі економіки. Внаслідок вживання у спеціальному банківському контексті та взаємодії з ядровими економічними та фінансовими термінами вони набувають відповідного фахового спрямування. За таких обставин загальноживані слова стають банківськими термінами, оскільки адаптуються до номінації спеціальних понять.

Дослідження сучасної англійської банківської термінології як у статичній (лексикографічні друковані та електронні джерела), так і динамічній (спеціальні тексти фінансово-економічної сфери) досі комплексно не досліджувалися з позиції виявлення узагальненого інваріантного компонента у значенні терміна та його змінних компонентів смислів. Зазначимо, що дослідження феномену інваріантного значення АБТ пояснюється відсутністю належного його висвітлення у мовознавчій традиції, його суть не знайшла адекватного аналізу у наукових розвідках.

Ретельне опрацювання АБТ, що послужило джерельною базою дослідження, дозволяє провести паралелі між активними мовними процесами на різних часових зрізах і показати їх динаміку у термінологічній системі сучасного періоду. Таким чином, АБТ є такою, яка постійно зазнає змін у структурно-семантичному плані під впливом зовнішньомовних та внутрішньомовних факторів.

Передусім ці зміни характеризуються інтенсивністю структурно-семантичних та функціональних дериватів АБТ. Характерними для досліджуваної термінології є те, що структура та семантика значення більшості термінів, поповнюється іншими емоційно-експресивними та тропейними засобами.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що частими є випадки поєднання кількох парадигматичних процесів у межах однієї термінологічної одиниці. Поява в англійській банківській терміносистемі нового терміна призводить до їх виникнення шляхом інтенсивних міжмовних впливів та процесів запозичення. Досліджувана термінологія охоплює спеціальну лексику, загальноживану, професійний жаргон і є невід'ємним компонентом мовно-культурної комунікації та компетентності спеціалістів.

Проблема значення терміна є центральною, бо досі немає випрацьованої, загально визнаної її теорії. Отож, спроба дати визначення терміна сформулювало актуальність дослідження. Навіть поверхневий аналіз терміна будь-якої галузі знань засвідчує, що не завжди він, а банківський у тому числі, точно виражає спеціальне поняття і не завжди входить лише в одну терміносистему.

АБТ є багатокомпонентним явищем, що може розглядатись як система взаємопов'язаних семантико-структурних та функціональних особливостей. Врахування результатів, отриманих шляхом опрацювання банківського термінологічного фонду, дозволив з'ясувати відмінності між активними мовними процесами на різних часових зрізах, встановити основні тенденції розвитку сучасної АБТ та показати її динаміку.

Таким чином, на матеріалі англійських лексикографічних джерел та спеціальних текстів системно описані мовні процеси у розвитку банківської термінології. Зокрема, до цього кола входять процеси, запозичення, процеси формування нових значень, термінологізації й детермінологізації, метафоризації тощо.

У сфері банківського дискурсу до аналізу залучено також економічні та публіцистичні тексти банківської справи, фінансової діяльності, ринкових відносин тощо. Фінансово-економічні тексти найповніше розкривають зміст банківського терміна, в якому загалом відображається практика фінансового сектору економіки.

У процесі аналізу виокремлено такі ключові фінансово-економічні концепти, навколо яких групуються банківські терміни: *economy*; *business*;

finance; marketing; management та інші. Таким чином, АБТ – складна поліфункціональна відкрита система, яка, зазнаючи впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, адаптується до сучасних реалій, що робить її динамічною. Поповнення її складу здійснюється не лише через появу нових термінів, а також внаслідок переосмислення значень уже наявних. Характерною особливістю дослідженої АБТ є її здатність, з урахуванням фінансово-економічної ситуації, набувати нових конотативних і семантичних відтінків, смислових прирощень тощо. Процес розширення семантичного обсягу АБТ є найхарактернішою формою модифікації її значення.

Для комплексного аналізу виокремлюємо два рівні методології, де на першому, вищому рівні, перебуває загальна методологія, а другий рівень займає галузева (спеціальна) методологія дослідження банківської термінології. У ширшому сенсі методологія АБТ містить теорію, вищезазначені загальнонаукові та спеціальні методи дослідження її предмета, а у вузькому - систему методів.

Ключову методику “значення-смісл” використано для вивчення внутрішньої організації АБТ, виявлення стабільних інваріантних компонентів на рівні мови та конкретних змінних смислів на рівні мовлення. Функціональний метод застосовано для дослідження терміна в процесі його функціонування у фінансово-економічних текстах.

Зазначені методи дали можливість описати кількісні характеристики досліджуваної термінології, встановити її відсоткове відношення тощо. Поетапна методика дослідження АБТ передбачила: відбір фактологічного матеріалу, дослідження його структури, семантики, та функціональних параметрів.

Наукова новизна дослідження полягала в тому, що вперше досліджено АБТ фінансово-економічної сфери у процесі її еволюції від словникового (статики) до текстового функціонування (динаміки). Розглянуто значення терміна з позиції його семантичної ієрархії: доміанти та периферійних ознак. Системний аналіз термінологічного корпусу термінології банківського дискурсу на парадигматичному та синтагматичному рівнях дав змогу описати семантичний потенціал імпліцитних смислів терміна, розкрити його конотативне наповнення.

Як смисл терміна, розглядаємо все те нове, індивідуальне і оригінальне, що приносить у текст конкретний спеціаліст.

У дослідженні аналізуємо характеристики, притаманні банківській термінології сектору економіки, які визначаються семантичною прозорістю та відкритістю. У процесі аналізу стверджується, що банківську терміносистему, як і будь-яку іншу, вирізняє надзвичайна близькість до загальноживаної лексики. Ця ознака тісно пов'язана з функціональною варіативністю терміна, що здійснюється у двох напрямках: диференціації та інтеграції; виражається у прагматичній мобільності термінологічних одиниць, які мігрують із загальноживаної лексики у спеціальну термінологію і навпаки.

Матеріал вибірки свідчить про надзвичайну активність процесу мовної економії. В основі семантичних процесів термінології англійських банківських термінів виокремлено три напрями: редукування (зменшення) компонентів значення; індукування (збільшення) компонентів та субституції (заміна) одних компонентів на інші.

АБТ активно використовується як джерело метафоризації, яка складає суттєву частину її концептосфери. З'ясовано, що метафора відіграє значну роль у формуванні та розвитку АБТ, має універсальний характер, забезпечує терміносистемі високу продуктивність порівняно з іншими образно-тропеїчними засобами.

Вторинна номінація є найпродуктивнішим засобом утворення нових банківських термінологічних одиниць, що позначають професійну сферу АБТ. Матеріали вибірки свідчать про те, що метафора частіше за інші тропи проявляється під час запозичення термінів із інших економічних галузей.

Банківську термінологію трактуємо як відкриту систему, яка постійно поповнюється новими одиницями інших термінологічних пластів. Збагачення її складу відбувається не лише за рахунок появи нових термінів відповідного змісту, а внаслідок переосмислення значень уже наявних. Специфічною ознакою банківської термінології є широко розвинуті синонімія, багатозначність, тоді як терміни природничих і технічних наук тяжіють до усунення багатозначності і

синонімії. У більшості АБТ наявний оцінний компонент значення та експресивність.

За нашими підрахунками, понад 65 % нових банківських термінів, які з'явилися за останні десятиліття, утворені шляхом афіксації та словоскладення. Аналіз засвідчує, що саме фінансова та економічна сфери є ресурсом виникнення і функціонування найбільшої кількості банківських інновацій.

Констатуємо, що поповнення термінологічного корпусу та розширення його нової сфери функціонування зумовлені впливом соціально-економічних факторів у суспільстві. Акцентуємо увагу також на виокремленні найпродуктивніших термінотвірних моделей, визначаємо основні структурні моделі, за якими утворюються групи досліджуваної термінологічної лексики: афіксацію, словоскладання, конверсію, абрєвіацію, котрі умовно поділяємо на дві групи: традиційні і порівняно нові способи термінотворення. Традиційно продуктивним залишається афіксальний спосіб термінотворення, де найтипівішою є *термінотвірна суфіксація* та незначний відсоток префіксації. Значна кількість суфіксальних термінів досліджуваного пласту – це одиниці, з *інтернаціональним суфіксом*. Залежно від термінотвірної моделі вони номінують властивості, якості, стану і тому виступають відносно вихідного однокореневого терміна як вторинне варіативне утворення.

На наше переконання, збереження зв'язку між внутрішньою формою банківського терміна і змістом позначуваного поняття не тільки не ускладнює користування терміном, а навпаки сприяє точному його вираженню за суттєвими ознаками. АБТ найчастіше пов'язуємо з категорією іменників, що пояснюється його семантичними та структурними чинниками. Адже саме іменник виступає в якості структурно-семантичного стрижня у багатьох терміносполуках.

Серед безафіксних утворень виокремлюємо терміни, які виникли різними семантичними шляхами, зокрема, спеціалізація прямих значень, загальноновживаних слів та застосування їх у фінансово-економічній сфері. Найпродуктивнішою у термінотворенні є субстантивація, шляхом якої утворюються головню термінологічні одиниці оказіонального плану. Утворення термінів шляхом використання

загальноживаної лексики широко репрезентовано серед безафіксних утворень, де формується більшість банківських термінів.

З точки зору структури та семантичного наповнення, не усі складні слова АБТ утворюються як терміни, оскільки серед них знаходимо ті, що дійсно виникли спеціально шляхом словоскладення і використання їх у якості термінів.

Виявлено, що найпоширенішим способом творення складних АБТ є не суфіксальні утворення, а семантичні, де в якості термінів використовуються вже готові суфіксальні одиниці. Використання загальноживаних суфіксальних складових для позначення спеціальних термінологічних одиниць утворює їх основну кількість.

Центральним поняттями, що мають відношення до функціонування термінологічних систем, є категорії значення та смисл. Функціонування значень та смислів АБТ є актуальним та важливим для трактування досліджуваного термінологічного корпусу. *Наша концепція полягає у процесі виокремлення інваріантного значення із його численних різних контекстуальних утворень шляхом поєднання комунікантом семантичного інваріанта у парадигматиці мови із змінними смислами у синтагматиці мовлення (Курсив наш – Л.Б.).*

Виокремлений семантичний інваріант розглядаємо як низку комунікативно-релевантних ознак (КРО) закріплених за терміном, які виконують смислорозмежувальну функцію. Застосування методики «значення-смисл» дає змогу, з одного боку, відмежувати стабільні інтралінгвальні компоненти мови від змінних екстралінгвальних понять мовлення, які позначаються *інваріантним значенням* у кожному одиницю актуалізації, та з іншого, встановити семантичну сутність кожної семи і її функціонування. Для повнішого розуміння процесу виокремлення інваріантного значення АБТ розглянуто інші категорії та поняття, зокрема: *семантична опозиція, семантична диференційна ознака, основа семантичної позиції.*

Наша *гіпотеза* про те, що в АБТ можна виокремити безліч *наносмислів*, базується на нижче наведених міркуваннях. Проаналізовано механізм розщеплення значення АБТ на: структурні компоненти терміна, складові його

концепту. Досліджений смисловий каркас англомовної банківської терміносистеми та ієрархія сем дали змогу проникнути в глибину смислів та наносмислів, що дало змогу інтерпретувати термін у новому контекстуальному оточенні.

У конотації банківського терміна виокремлюємо найдрібніші частини смислів, “заряджені” дуже потужною енергетикою, здатною “виштовхувати” певний смисл із глибинних пластів підсвідомості і архепам’яті. Ці найдрібніші смисли – атоми знаходяться у постійній дифузії та володіють здатністю до зчеплення з іншими, масштабно собі подібними мікроелементами смислу. Зазначимо, що *наносмисли* як найдрібніші фрагменти смислу є кількісно невичерпними, тому такий підхід до вивчення семантичної природи терміна має подальші перспективи дослідження.

Лінгвокогнітивний потенціал англомовної банківської терміносистеми експлікується через процеси узагальнення та абстрагування концептів-смислів. Значення терміна не можна описати, не користуючись низкою елементарних смислів (або семантичних примітивів). За нашими спостереженнями, у когнітивному підході дослідження АБТ чільне місце посідає антропоцентричний чинник як концептуалізатор й категоризатор, носій концепцій, який формує значення, а не одержує їх готовими.

Дослідження генези терміна виявляє факти його функціональної варіативності як наукового поняття. Аналіз цього процесу дав змогу встановити причини зміни термінологічного знака, як-от: а) на етапі становлення вузькоспеціальної системи мовних одиниць у сферу її функціонування потрапляють побутові позначення, які згодом замінюються строгою науковою термінологією; б) у ході еволюції термінологічного поля деякі лексеми старіють, виявляють тенденцію до їх витіснення новими сучасними номінаціями.

На наш погляд, формування нових компонентів значення терміна можна уподібнити *еластичній сфері*, котра може стискуватися до певної точки і відповідно розтягуватися до необмежених розмірів. Всередині цього понятійного

простору можливе різноманітне комбінування частин смислу, котре кваліфікуються як *семантичне варіювання*.

Отже, семантична та функціональна варіативність є невід'ємною складовою терміна, адже змістова динаміка дає змогу йому адекватно відображати мінливу дійсність. Завдяки дискретній будові змісту терміна можливий кількісний склад семантичних складових його значення, в результаті чого термін у різних умовах функціонування може звужувати або розширювати свою семантику.

Метонімія і метафора забезпечують когнітивний механізм репрезентації необхідних смислів у банківському дискурсі, які породжують асоціативні, конкретні ідеї, пожвавлюють спілкування. Метонімія, так само як і метафора, прямо вказує на наявність у глибинних пізнання масштабніших щодо "*частин*" концептуальних одиниць, знань про світ, що свідчить про їх *голістичність*.

Стилістичні тропи репрезентують в АБТ свій продуктивний лінгвокогнітивний потенціал як один із найважливіших механізмів поповнення досліджуваного термінологічного корпусу. Зазначимо, що наявність семантичного інваріанта здатна експлікувати семантичні концепти/смисли шляхом абстрагування мислення та виокремлення узагальнених семантичних компонентів – сем; стилістичні фігури (метафора, метонімія тощо) у результаті когнітивного механізму транспозиції утворюють нові смисли через поєднання узагальнених та диференційних ознак у структурі терміна.

Міжмовні контакти сприяють поповненню банківської термінології, виступають продуцентом та донором інтернаціональної лексики в АТБ. Отож, семантичні запозичення не тільки спричиняють неологічний процес і є генераторами синонімів, омонімів, полісемічних структур у сфері банківської терміносистеми. Їх трансцендентність є не менш інтенсивною за ту, яка створюється лексичними запозиченнями.

Проникнення іншомовних запозичених термінів до АТБ залежить головно від нормандського мовного суперстрату, який поклав початок французько-англійським мовним контактам. Англійська фінансово-економічна термінологія

розвивається в умовах постійного впливу інших європейських мов, які стали основними джерелами її формування.

Іншомовні терміни, які виступають в якості АБТ, утворюють надзвичайно характерну за своїми якостями групу термінологічних одиниць, що охоплюють, за нашими підрахунками, близько 40 % усіх термінів нескладної структури. Це *інтернаціональні терміни*, які володіють семантичними і термінотвірними зв'язками у фаховій мові. На сьогодні вони стали найчисельнішою та органічною частиною АБТ. Важливість іншомовних термінів не вичерпується тільки тим, що вони складають майже половину простих (не складних) АБТ. Значення їх полягає в тому, що вони слугують вихідними елементами для інтенсивного утворення термінів в англійському фаховому дискурсі.

Семантичним шляхом утворено досліджувані терміни майже винятково за допомогою безафіксного способу. Так афіксальні структури виявили більше половини термінів, утворених семантичним шляхом (67 % із загальної кількості проаналізованих термінів). Головно – це загальноживана лексика, котра функціонує в якості АБТ. Серед іншомовних запозичень багатозначні терміни нечисленні (одна п'ята частина усього досліджуваного термінологічного корпусу).

Виявлено, що група термінів нескладної структури (первинні термінологічні одиниці) є найчисельнішою категорією АБТ і складають понад 70 %. Вторинні іншомовні терміни становлять незначну частину термінів нескладної структури (77 із 1240 досліджуваних термінів). Характерною рисою цієї групи вважаємо її термінологічну вмотивованість, зумовлену наявністю в структурі термінотвірних елементів.

Лексикографічні критерії відбору та аналізу термінів дали змогу укласти англо-український глосарій-мінімум англомовних банківських термінів. Орієнтація глосарію є вузькотематичною, яка призначена для підготовки спеціалістів банківської сфери. Доцільність такого навчального словника полягає у тому, що спеціалісти мають змогу простежити асоціативні відношення між англійськими та українськими еквівалентами банківських термінів, а також

отримати уяву про структуру та системні зв'язки між поняттями двох термінологічних систем. Словник містить ключові, родові банківські терміни (які одночасно можуть бути загальноекономічними термінами та входити у склад суміжних терміносистем).

Здійснений аналіз АБТ засвідчує перспективність семантичних та функціональних розвідок у фаховій комунікації. Дослідження лінгвокультурних і лінгвопрагматичних параметрів банківської термінології в екстраполяції, по-перше, на інші терміносистеми сектору економіки, по-друге, на інші типи дискурсів також видаються перспективними. Проведене дослідження сприятиме глибшому розумінню шляхів і способів вербального аранжування фахового знання, осягненню закономірностей ділового спілкування в умовах міжкультурної комунікації.

Вважаємо, що суттєвим на перспективу є застосування комплексної методики, побудованої на ґрунті *семантичного диференціала*, який передбачає дослідження не лише структурно-семантичних, але й функціонально-концептуальних параметрів феномена *семантичного інваріанта*. Це викликає особливий інтерес у подальшому вивченні концептуального простору АБТ, що має прикладне значення у вивченні фахових галузевих терміносистем.

Результати дослідження джерел формування та розвитку АБТ, опис способів і моделей термінотворення та лексико-семантична характеристика терміносистеми можуть бути корисними для лінгвістичного опису терміносистем суміжних фінансових галузей з метою виявлення їх спільних та диференційних ознак лексичної системи у руслі дослідження англomовної банківської терміносистеми.

Вважаємо, що у подальші дослідження може бути залучено увесь термінологічний корпус АБТ, що позначає сферу фінансового сектору економіки з метою експлікації його глибинного смислотвірного потенціалу, ієрархічну організацію концептів, яка за допомогою внутрішніх семантичних процесів, поєднується з термінами банківської сфери. Такий підхід відкриває перспективи подальшого поглибленого аналізу семантики англomовної банківської

терміносистеми не лише на семантичному, а й на когнітивному та концептуальному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

І. Спеціальна література

1. Авербух К.Я. Терминологическая вариантность: терминологический и прикладной аспекты / К.Я. Авербух // ВЯ. – 1986. – №6. – С. 38–49.
2. Акинин Ю.В. Детерминализация английской экономической терминологии (лингвокультурный и функциональный аспекты) / Ю.В. Акинин. – Самара, 2010. – 194 с.
3. Аксютенкова Л.Г. Когнитивный потенциал терминосистемы “рыночная экономика” / Л.Г. Аксютенкова. – П’ятигорск : Изд-во ПГЛУ, 2000. – 200 с.
4. Акуленко В.В. Интернациональные элементы в лексике и терминологии / В.В. Акуленко. – Х. : Высш. школа, 1980. – 208 с.
5. Алексеева Л.М. Проблемы термина и терминообразования : уч. пособие по спецкурсу / Л.М. Алексеева. – Пермь : Перм. Гос. Ун-т, 1998. – 119 с.
6. Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики: монография / Н.Ф. Алефиренко. – М. : Гнозис, 2005. – 326 с.
7. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: / Н.Ф. Алефиренко. – 2-е изд.– М. : Наука, 2004. – 288 с.
8. Алехина А.И. Семантические группы во фразеологии современного английского языка / А.И. Алехина. – Минск: Вышэйшая школа, 1978. – 159 с.
9. Аллендорф К.А. Значение и изменение значений слов / К.А. Аллендорф // Ученые записки МГПИИЯ им. М. Тореца. – М. : МГПИИЯ, 1965. – Т. 32. – 184 с.
10. Антонникова Л.Е. Переходный класс явлений между полисемией и омонимией (гетеросемия) : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук / Л.Е. Антонникова. – Одесса, 1988. – 21 с.
11. Апресян Ю.Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики / Ю.Д. Апресян. – М. : Просвещение, 1966. – 302 с.

12. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 367 с.

13. Аралов А.М. К вопросу соотношения широкого и узкого значения слова (на материале глагола *run* в английском языке и *laufen, gehen* в немецком языке) : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук / А.М. Аралов. – М., 1979. – 16 с.

14. Аристотель Этика. Политика. Риторика. Поэтика. категории. / Аристотель . – М.: Литература, 1988. – 1392 с.

15. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка : пособие для студ. англ. отд-ний пед. ин-тов / И.В. Арнольд. – М. ; Л. : «Просвещение», 1996. – 346 с.

16. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике: уч. пособие / И. В. Арнольд. – 5-е изд.– М. : Либриком, 2013. – 144 с.

17. Арнольд И.В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1966. – 192 с.

18. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория Метафоры. – М., 1990. – С. 5–32.

19. Архангельська А.М. Методи компонентного аналізу і компонентного синтезу в сучасних оносемасіологічних дослідженнях / А.М. Архангельська // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С.45–53.

20. Аскольдов С.А. Концепт и слово / С.А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре слова. Антология – М. : Academia, 1997. – С.267–279.

21. Афанасьева С.П. Регулярная полисемия абстрактных существительных со значением процесса : дис. ... канд. филол. наук / Афанасьева Світлана Павловна. – Л. : ЛГПИ 1984. – 162 с.

22. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Просвещение, 1996. – 607с.

23. Ахманова О.С. Экстралингвистические и внутрилингвистические факторы в функционировании и развитии языка / О.С. Ахманова // Теоретические проблемы современного советского языкознания. – М. : Наука, 1964. – С.69–74.

24. Багова С.Р. Структурно-семантический анализ сложных слов в экономической лексике английского языка / С.Р. Багова. – Пятигорск : Изд-во ПГЛУ, 1997. – С.15–21.

25. Багова С.Р. Структурно-семантические и деривативные свойства экономической лексики : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Багова Светлана Руслановна. – Пятигорск, 1999. – 169 с.

26. Банки и банковское дело : учеб. пособие / под ред. И.Г. Балабанова. – СПб. : Питер, 2001. – 253 с.

27. Банковская энциклопедия / под. ред. С.И. Лукаш, Л.А. Малютина. – Днепропетровск : СПб. : Кансса Плюс, 1994. – 248 с.

28. Банковское дело : учебник для вузов по экономическим специальностям / О.И. Лабрушин, И.Ф.Мамонова, Н.И.Веленцева и др. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 666 с.

29. Баран О.В. Сопоставление экономических терминосистем во французском и русском языках в аспекте современной неологии : автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.20 “Структурная, прикладная и математическая лингвистика” / О.В. Баран. – М., 2005. – 27 с.

30. Барон И.Э. Основные типы словообразовательных значений в конвертированных глаголах в парах N→V в современном английском языке : дис. канд. филол. наук / И.Э. Барон. – Ростов на Дону, 1995. – 209 с.

31. Бархударов С.Г. О значении и задачах научных исследований в области терминологии / С.Г. Бархударов // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970. – С. 9.

32. Березин Ф.М. История лингвистических учений: Учебник для филол. спец. Вузов / Ф.М. Березин. – 2-е изд. – М. : Высш. шк., 1984. – 319 с.

33. Берестнев Г.И. Семантика русского языка в когнитивном аспекте: Навчальний посібник. - Калининград: Изд-во КГУ, 2005. - С. 156.

- 34.Бланк Л.Д. К вопросу о многозначности слова : автореф. дис. на стиск. учен. степени канд. филол. наук / Л.Д. Бланк. – М., 1955. – 12 с.
- 35.Блинова О.Н. Термин и его мотивированность / О. Н. Блинова // Терминология и культура речи. – М. : Наука, 1981. – С. 28–37.
36. Бодуэн де Куртенэ И.А. О смешанном характере всех языков // Избранные труды по общему языкознанию, т. 1. – М, 1963. – С. 363.
- 37.Болдырев Н.Н. Антропоцентричность языка с позиции разных культур / Н.Н. Болдырев // Филология и культура : материалы Междунар. науч. конф. – Тамбов, 2001. – С. 15–19.
- 38.Болдырев Н.Н. Концепт значение слова / Н.Н. Болдырев // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : науч. издание / под ред. А.И. Стернина. – Воронеж, 2001. – С. 25–36.
- 39.Борисова Ю.А. Специальная банковская лексика: этимология, диахрония, современное состояние / Ю.А. Борисова // Вестн. МГОУ. Сер.: Лингвистика. – 2009. – № 3. – С. 115–120.
- 40.Борсук Л.Ф. Когнітивний механізм транспозиції смислів / Л. Борсук // Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти : зб. матеріалів міжнар. конф. – Львів : ЛНУ ім. І. Я. Франка, 2009. – С. 130–132.
- 41.Борсук Л.Ф. Лінгвістична парадигма інваріантного значення дієслова to throw / Л.Ф. Борсук // Англістика та американістика : зб. наук. праць / ред. кол.: А.І. Анісімова, Т.М. Потніцева (голов.ред.) та ін. – Вип. 4. – Д.: Вид-во ДНУ, 2007. – С. 9-14.
- 42.Борсук Л.Ф. Методологічні засади дослідження терміна банківського бізнесу / Л.Ф. Борсук // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні технології у контексті іншомовної підготовки фахівця». – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – С. 153-155. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
- 43.Борсук Л. Ф. Міжмовні впливи та іншомовні запозичення в англійську термінологію банківського бізнесу / Л. Борсук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: зб. наук. праць. –

Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Вип. 46. – С. 49-51.

44. Борсук Л.Ф. Семантична структура та словотвірний потенціал фахових економічних термінів: market, capital, credit / Л. Борсук., Р. Дудок // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. Германська філологія : зб. наук. праць. – Чернівці, 2013. – Вип. 653. – С.88–98.

45. Борсук Л.Ф. Семантична структура смислових компонентів слова знака / Л.Ф. Борсук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2006. – С. 73–77.

46. Борсук Л.Ф. Структурно-семантичні та концептуально-когнітивні чинники термінотворення / Л. Борсук // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наукових праць : 10-річчю кафедри українознавства присвячується. Вип. 18 / М-во освіти і науки України, Нац. авіаційний ун-т ; редкол. С. С. Кіраль (відп. ред.) [та ін.]. – К.: [б. и.], 2009. – С. 55–62.

47. Борсук Л.Ф. Парадигматичні аспекти англomовного терміна банківського бізнесу / Л.Ф. Борсук // Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць. Випуск 12. Відп. ред. Фабіан М.П. - Ужгород: ПП “Аутдор-Шарк”, 2014. – С. 20-27.

48. Борсук Л.Ф. Парадигматические и синтагматические особенности английской банковской терминологии / Л. Борсук // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии / Сб. ст. по материалам XXXV междунар. науч.-практ. конф. №4 (35). Новосибирск: Изд. «СибАК», 2014. – С. 40-47.

49. Борсук Л.Ф. Функціонально-семантичне поле термінів банківського бізнесу/ Л. Борсук // Сучасні тенденції у сфері лінгвістики, мовної комунікації та методики викладання іноземних мов: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 травня 2014р., ТНЕУ. – Тернопіль: Крок, 2014. – С. 58-60.

50. Борсук Л.Ф. Термінологічні фразеологізми у банківських номінаціях / Л. Борсук // Розвиток іншомовної компетентності: методичні, психологічні, лінгвістичні аспекти: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 травня 2015 р., ТНЕУ. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – С.173 – 175.

51. Будагов Р.А. Язык – реальность – язык / Р.А. Будагов. – М. : Наука, 1983. – 262 с.

52. Бурляй С.А. Взаимодействие терминологической и общетерминологической лексики в современном французском языке : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / С.А. Бурляй. – М., 1974. – 36 с.

53. Бялик В.Д. Структурно-семантические особенности и мотивированность научно-технических терминов : дис. канд. филол. наук : 10.02.04 / В.Д. Бялик. К., 1987. – 185 с.

54. Вакуленко М.О. Методологічні засади вивчення наукової термінології / М.О. Вакуленко // Термінологічний вісник : зб. наук. праць / відп. ред. В.Л. Іващенко. – К. : Ін-т укр. мови НАНУ, 2013. – Вип. 2(2). – С. 16–21.

55. Васильев Л.М. Единицы семантической системы языка / Л. М. Васильев // Вопросы семантики. – М., 1971. – С.176.

56. Вежбицкая А. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / Пер. с англ. А. Д. Шмелева / Под ред. Т. В. Булыгиной. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с.

57. Вердиева З.Н. Семантические поля в современном английском языке / З.Н. Вердиева. – М. : Высш. Шк., 1986. – 120 с.

58. Виллюман В.Г. Английская синонимия / В.Г. Виллюман. – М. : Высш. шк., 1980. – 127 с.

59. Виноградов В.В. Основные типы лексического значения слова / В.В. Виноградов // Вопросы языкознания. – М., 1963 – Вып. 5. – С.230.

60. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г.О. Винокур // Труды МИФЛИ. – М., 1939. – Т.5. – С. 3–54.

61. Войшвилло Е.К. Понятие / Е. К. Войшвилло. – М., 1967. – 284 с.
62. Волков А.Г. Язык как система знаков / А.Г. Волков. – М. : Изд-во Московский унив., 1966. – 84 с.
63. Володина М.Н. Информационная природа термина / М.Н. Володина // Филологическая наука. – 1966. – №1. – С. 90–94.
64. Володина М.Н. Соотношение национальных и интернациональных элементов в терминологической лексике / М.Н. Володина // Филологическая наука. – 1984. – №3. – С. 77–80.
65. Вулфел Ч.Дж. Енциклопедія банківської справи і фінансів : пер. з англ. / Ч.Дж. Вулфел – М. : Корпорація “Федорів”, 2000. – 1584 с.
66. Герд А.С. Терминология – унификация как стандартизация / А.С. Герд // НТИ. Сер. 2. – 1978. – №4. – С. 1–4.
67. Голованова Е.І. Лінгвістична інтерпретація термінів: когнітивно-комунікативний підхід / Е.І. Голованова // Известия Уральского государственного университета. – 2004. – № 33.– С. 25–39.
68. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 104 с.
69. Головин Б.Н. О некоторых доказательствах терминованности словосочетаний / Б.Н. Головин // Лексика, терминология, стили. / Межвуз. науч. сб. – Горький : ГПУ, 1973. – Вып. 2. – С. 57–65.
70. Григорійчук Т. Кількісна характеристика синонімів / Т. Григорійчук // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Вип. 168: Германська філологія. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 32–45.
71. Гринев С.В. Введение в терминоведение / С.В. Гринев. – М. : Московский Лицей, 1993. – 309 с.
72. Гринев С.В. Терминоведение: итоги и перспективы / С.В. Гринев // Терминоведение / под ред. В.А. Татарина, В.Г. Кульпиной. – М. : Моск. лицей, 1994. – Вып. 2. – С. 33–42.

73. Грицьків А.В. Міжсистемна взаємодія як чинник термінотворення (на прикладі англомовних фінансових термінів) : дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Грицьків Андрій Васильович. – Тернопіль, 2004. – 254 с.

74. Грошко Т.В. Англомовні номінації банківської справи (лексико-семантичний та функціонально-дискурсивний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Т. В. Грошко. – Чернівці, 2012. – 20 с.

75. Гуровский В.В. О соотношении значений многозначного слова / В.В. Гуровский // Семиотика и информатика. – 1984. – Вып. 26. – С.87–92.

76. Гурский С.Е. Семантические аспекты терминов / С.Е. Гурский // Вопросы теории и практики преподавания иностранных языков на неязыковых факультетах университетов : межвуз. сб. науч. тр. / Перм. гос. университет. – 1978. – Вып. 2. – С. 59–60.

77. Гурський С.О. Значення і смисл слова / С.О. Гурський // Іноземна філологія. – Львів, 1974. – Вип. 34. – С. 3–18.

78. Гутиряк О. Англійські терміни бізнесу: основні словотвірні моделі / О. Гутиряк // Проблеми української термінологізації : зб. наук. пр. – К., 2012. – С. 34–37.

79. Гутиряк О.І. Англійська термінологія маркетингу: структура та семантичні характеристики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О.І. Гутиряк. – К., 1999. – 18 с.

80. Д’яков А.С. Основи термінотворення: семантичні та соціальні аспекти / Д’яков А. С., Кияк Т. Г., Куделько З. Б., – К. : Видавн. дім “КМ Academia”, 2000. – 216 с.

81. Д’яков А.С. Типологія мовних інтерференцій та їх роль у формуванні національних терміносистем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / А.С. Д’яков. – К., 1997. – 16 с.

82. Даниленко В.П. О терминологическом словообразовании / В.П. Даниленко // Вопросы языкознания. – 1973. – №4. – С. 76–83.

83. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В.П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.

84. Даниленко В.П. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / В.П. Даниленко. – Свердловськ : А. С. К., 1991 – 155 с.

85. Демянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В.З. Демянков // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17–33.

86. Деньги, кредит, банки: учебник для вузов по экономическим специальностям / под. ред. О.И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 460 с.

87. Десницкая А.В. История лингвистических учений / А.В. Десницкая, Кацнельсон С. Д. – Л. : Древний мир, 1985. – 288 с.

88. Дешериев Ю.Д. Социальная лингвистика / Ю.Д. Дешериев. – М. : Наука, 1977. – 382 с.

89. Дианова Г.А. Термин и понятие: проблемы эволюции (к основам исторического терминоведения) / Г.А. Дианова. – М. : Еврошкола, 2000. – 184 с.

90. Динес Л.А. Вариантность терминологических единиц в частноотраслевой терминосистеме / Л.А. Динес // Лингвистические проблемы формирования и развития отраслевой терминологии : межвуз. сборник. – Саратов: СГАП, 1999. – С. 55–62.

91. Дрожащих А.В. О некоторых особенностях формирования банковской специальной лексики в английском языке / А.В. Дрожащих // Языки профессиональной коммуникации : сб. ст. – Челябинск : Энциклопедия, 2009. – С. 118–121.

92. Дуда О.І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови ” / О.І. Дуда. – К., 2001 – 20 с.

93. Дуда О.І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Дуда Олександра Ігорівна. – Львів, 2001. – 258 с.

94. Дудок Р.І. Проблема значення терміна в гуманітарній сфері : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Р.І. Дудок. – Чернівці, 2012. – 36 с.

95. Дудок Р.І. Семасіологічне пояснення фахового терміна: (екстра/інтралінгвістичні фактори / Р.І. Дудок // Записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – 2007. – Вип. 73. – С. 273–282. – (Серія “Мовознавство”).

96. Дудок Р.І. Термін та його структурно-семантичний потенціал / Р.І. Дудок // Вісник Сумського держ. ун-ту ім. А.С. Макаренка. – 2006. – №3 (87). – С. 119–123. – (Серія “Філологічні науки”).

97. Дудок Р. Проблеми значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія / Роман Дудок. – Львів : Видавн. центр. ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.

98. Дудок Р. Семантична структура та словотвірний потенціал фахових економічних термінів: market, capital, credit / Р. Дудок., Л. Борсук // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. Германська філологія : зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 653. – С. 88–89.

99. Дыкина Т.А. Термин и многозначное слово / Т.А. Дыкина // Семантика языковых единиц : доклады VI Междунар. конф. – М., 1998. – С. 46–59.

100. Ефремов Л.П. Сущность лексического заимствования и основные признаки основания заимствованных слов: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л.П. Ефремов. – Алма-Ата, 1958. – 190 с.

101. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка / В.И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 126 с.

102. Засорина Л.Н. Введение в структурную лингвистику / Л.Н. Засорина. – М. : Высш. шк., 1974, – 319 с.

103. Звегинцев В.А. О знаковости терминов / В.А. Звегинцев // Slovenske odborne nazvoslovie. – Bratislava, 1957. – №7. – С.342–349.
104. Звегинцев В.А. Семасиология / В.А. Звегинцев. – М. : Изд. МГУ, 1957. – 232 с.
105. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика / В.А. Звегинцев. – М. : Просвещение, 1968. – 335 с.
106. Зеленюк А.С. До питання про становлення структурної семасіології / А.С. Зеленюк. – Донецьк, 1992. – 139 с.
107. Зеленюк А.С. Проблеми семасіології у філософсько-психологічному осмисленні : монографія / А. С. Зеленюк. – Луганськ : Альма-Матер, 2004. – 228 с.
108. Зеніна А.В. Типи складних слів в сучасній банківській термінології / А.В. Зеніна // Лінгвістичні студії. – К., 2011. – Вип. 23. – С.47–55.
109. Иванов С.З. Лингвистические аспекты терминологии / С.З. Иванов. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1980. – 120 с.
110. Ивина Л.В. Номинативно-когнитивное исследование англоязычной терминосистемы венчурного финансирования : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Л.В. Ивина. – М., 2001. – 24 с.
111. Іващишин О.М. Структурні особливості та семантична диференціація термінів – словосполучень у науково-технічних текстах / О.М. Іващишин // Іноземна філологія. – 1996. – №109. – С. 41–44.
112. Канделаки Т. Л. Вопросы моделирования систем значения упорядоченных терминологии / Т. Л. Канделаки // Современные проблемы терминологии в науке и технике. – М., 1969. – С. 3–31.
113. Канделаки Т.Л. Значение терминов и системы значений научно-технических терминологий / Т.Л. Канделаки // Проблемы языка науки и техники. – М. : Наука, 1970. – С. 12–92.
114. Канделаки Т.Л. Семантика и мотивированность терминов / Т.Л. Канделаки. – М.: Наука, 1997 – 167 с.

115. Капанадзе Л.А. О понятиях “термин” и “терминология” / Л.А. Капанадзе // Развитие лексики совр. рус. яз. – М. : Наука, 1965. – С. 75–86.

116. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства [Текст]: підручник для студ. філол. фак. ун-тів / Карпенко Ю.О. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. - Одеса: Либідь, 1991. -280с.

117. Квеселевич Д.И. Интеграция словосочетания в современном английском языке / Д. И. Квеселевич. – К.: Вища шк., 1983. – 84 с.

118. Квитко И.С. Термин в научном документе / И.С. Квитко. – Львов : Вища шк., 1976. – 126 с.

119. Кибрик А.Е. Константы и переменные языка / А.Е. Кибрик. – М. : Алетейя, 2003. – 51 с.

120. Кияк Т.Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах [Електронний ресурс] / Т.Р. Кияк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – Режим доступу: [Http://eprints.zu.edu.ua/1068/1/06ktrpifm.Pdf](http://eprints.zu.edu.ua/1068/1/06ktrpifm.Pdf)

121. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учебн. пособие / Т.Р. Кияк. – К. : УМКВО, 1989. – 104 с.

122. Кияк Т.Р. Мотивированность лексических единиц: количественные и качественные характеристики / Т.Р. Кияк. – Львов : Вища шк., 1988. – 163 с.

123. Кияк Т.Р. Аспекти впорядкування термінології / Т.Р. Кияк // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. Вип. VIII / відп. ред. Л.О. Симоненко. – К., 2007. – С. 14–18.

124. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика / И.М. Кобозева – Изд-во 5-е испр. и доп. – М. : Либриком, 2012 – 352 с.

125. Козлова Г.В. Полисемия научно-технического термина : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук / Г.В. Козлова. – Л.,1980.–18 с.

126. Козовик І.Я., Пономарів О.Д. Словник античної міфології. - К.: Наукова думка, 1991. - 240 с.

127. Комарова З.И. О сущности термина / З.И. Комарова // Термин и слово: Межвуз. сб. / Горьков. гос. ун-та им. Н.И. Лобачевского. – Горький : ГГУ, 1973. – С. 3–13.

128. Комарова З.И. Семантическая структура специального слова и ее лексико-графическое описание / З.И. Комарова. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1991. – 155 с.

129. Кондратюкова Л.К. Становление и развитие терминологии вычислительной техники в английском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Кондратюкова Людмила Казимировна. – Л., 1984. – 198 с.

130. Коровушкина Е.В. Развитие кредитно-финансовой терминологии в русском языке второй половины XIX – начала XX века (семасиологический и системно-структурный аспекты) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 “Русский язык” / Е.В. Коровушкина. – Вологда, 2006. – 19 с.

131. Кочан І.М. Словотвірні норми і термінологія / І.М. Кочан // Термінологічний вісник : зб. наук. праць. – К. : Ін-т укр. мови НАН України, 2009 – Вип.2(1). – С.202–209 .

132. Кошелев А.Д. Языковое значение: Инвариант или прототип / А.Д. Кошелев // Проблемы семантического анализа лексики : тезы докл. Междунар. конф. “V Шмелевские чтения”. – М., 2002. – С.28–36.

133. Кронгауз М.А. Семантика: учебник для вузов / М.А. Кронгауз. – М. : Российский гос. гуманитарный университет 2001. – 399 с.

134. Крыжановская А.В. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии / А.В. Крыжановская, Л.А. Симоненко. – К. : Наук. думка, 1987. – 160 с.

135. Кубрякова Е.С. О связи когнитивной науки с семиотикой (определение интерзнака) / Е.С. Кубрякова // Язык и культура: факты и ценности. К 70-летию Ю.С. Степанова / отв. ред. Е.С. Кубрякова. – М., 2004. – С. 20–90.

136. Кубрякова Е.С. Семантика производного слова / Е.С. Кубрякова // Внутренняя структура языка. – М., 1972. – С. 334–393.

137. Кузкин Н.П. К вопросу о сущности термина / Н.П. Кузкин. – Л. : Вестн. ЛГУ им. А.А. Жданова, 1962. – №20. – С. 139–146.
138. Кузнецов А.М. Структурно-семантические параметры в лексике / А.М. Кузнецов. – М. : Наука, 1980. – 160 с.
139. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун ; пер. с англ. ,(2-е изд.). –М. : Прогресс, 1977. – 300 с.
140. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков / А.В. кунин. – 3-е изд. – Дубна: Феникс+, 2005. – 488с.
141. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики / В.В. Левицкий. – К. : УМК ВО, 1985. – 155 с.
142. Левицкий В.В. Экспериментальные методы в семасиологии / В.В. Левицкий, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. – 191 с.
143. Левковская К.А. Теория слова, принципы ее построения, аспекты изучения лексического материала / К.А. Левковская. – М. : Просвещение, 1962. – 197 с.
144. Лейчик В.М. Оптимальная длина и оптимальная структура термина / В.М. Лейчик // Вопросы языкознания. 1981. – №2. – С. 65–78.
145. Лейчик В.М. Предмет, методы и структура терминоведения : автореф. дис. на соиск. учен. степени докт. филол. наук / В.М. Лейчик. – М., 1989. – 36 с.
146. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – М. : URSS, 2006. – 256 с.
147. Лещева Л.М. Лексическая полисемия в когнитивном аспекте / Л.М. Лещева. – Минск : 1996. – 246 с.
148. Литвин Ф.А. Многозначность слова в языке и речи / Ф.А. Литвин. – М. : Высш. шк., 1984. – 117 с.
149. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1982. – 149 с.
150. Лотте Д.С. Основы построения научно-технических терминов. Вопросы теории и методики. / Д.С. Лотте. – М. : АН. СССР, 1961. – 158 с.

151. Майтова А.В. Терминосистема предметно-специального языка “Банковское дело” в лингвокогнитивном аспекте (на материале русского и немецкого языков) : автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Сравнительно-историческое и типологическое языковедение” / А.В. Майтова. – М., 2008. – 20 с.
152. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: Гнозис, 2003 – 280 с.
153. Малаховский Л.В. Теория лексической и грамматической омонимии / Л.В. Малаховский. – Л. : Наука, 1990. – 240 с.
154. Малиновская И.В. Экономическая терминология в английском языке (процессы формирования и функционирования) : дис. ... канд. филол. наук / Ирина Витальевна Малиновская. – К., 1985. – 247 с.
155. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология / В.Н. Манакин. – К., 2004 – 326 с.
156. Марчук М.В. Динамика лексических значений многозначных слов: (лексика основного терминологического слова) : дис. ... докт. филол. наук / М.В. Марчук. – М., 1996. – 59 с.
157. Марчук М.В. Развитие и становление значений слов основного терминологического слоя / М.В. Марчук / Терминоведение. – М., 1997. – Вып. 1–3. – С.44.
158. Маслова В.А. Лингвокультурология. - М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 208 с.
159. Мацюк Г.П. Про термінологію одиниць загальноживаної лексики / Г.П. Мацюк // Мовознавство – 1984. – №5. – С.68–71.
160. Медникова Э.М. Значения слова методы его описания / Э.М. Медникова. – М. : Высш. шк., 1974. – 201 с.
161. Моисеев А.И. О языковой природе термина / А.И. Моисеев // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М., 1970. – С. 127–138.

162. Миллер Р.Л. Современные деньги и банковское дело : учебное пособие для вузов по экономическим специальностям / Р.Л. Миллер. – М. : Цифра-М, 2000. – 854 с.

163. Миловидов В.Д. Современное банковское дело: Опыт организации и функционирования банков в США / В.Д. Миловидов. – М. : Изд-во МГУ, 1992. – 173 с.

164. Миничева Н.А. Соотношение семантических существительных и глаголов, связанных по конверсии в парах типа “сущ. – глагол” и “глагол – сущ.” (на материале современного английского языка) : дис. ... канд. филол. наук / Миничева Надежда Алексеевна. – М., 1988. – 201 с.

165. Міркін Я.М. Англо-російський толковий словник з банківської справи, інвестицій та фінансових ринків / Я.М. Міркін, В.Я. Міркін. – М. : ИНФА, 2006. – 424 с.

166. Морозов С.В. Внешний и внутренний смысл слов / С.В. Морозов. – СПб. : Питер, 1999. – 248 с.

167. Морозова А.К. Проблема значения в свете современных семантической теорий / А.К. Морозова // Вісник ХНУ – 2004. – № 635. – С. 114–117.

168. Морозова В.В. Лингвистические и экстралингвистические аспекты номинации в сфере специальной лексики : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. филол. наук / В.В. Морозова. – К., 1987. – 20 с.

169. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 236 с.

170. Назаренко Н.А. Структурно-семантические и функциональные характеристики экономической терминологии (в рамках сегмента терминосферы рыночная экономика) : дис. ... канд. филол. наук / Назаренко Надежда Алексеевна. – Ставрополь : СГУ, 2005. – 272 с.

171. Найвельт Е.М. Термин, терминополь, терминосистема // Лингвистика и проблемы стиля. Вып. 1. Л., ЛГПИ им. А.И. Герцена. 1977. - С. 130.

172. Нарський І. В. Західноєвропейська філософія XIX століття. М., 1976. – 584с.

173. Немченко В.Н. К определению понятия термина как объекта лексикографического описания / В.Н. Немченко // Термин и слово : межвуз. сб. ст. – Горький, 1985. – С. 14–20.
174. Нестерова Н.М. Психолингвистика текста, или есть ли смысл в тексте? / Н. М. Нестерова // Вопросы психолингвистики. – 2009. – №9. – С. 213–219.
175. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения /М.В. Никитин. – М. : Высш. шк., 1988. – 168 с.
176. Никитин М.В. Лексическое значение слова: структура и комбинаторика / М.В. Никитин. – М. : Высш. шк., 1983. – 269 с.
177. Новоселова М.В. О терминологии смежных наук / М. В. Новоселова // НТН. – М., 2001. – Вып. 2. – С. 71–73.
178. Общее языкознание: внутренняя структура языка / отв. ред. Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1972. – 455 с.
179. Осипенко З.М. Різновиди термінів і їхні семантичні особливості / З.М. Осипенко // Мовознавство. – 1974. – №2. – С. 65–69.
180. Островська О.М. Банківська справа. Тлумачний словник / О.М. Островська. – М., 2001. – 400 с.
181. Павленис Р.И. Проблема смысла: современный логико-философский анализ языка / Р.И. Павленис. – М.: Мысль, 1983. – 286с.
182. Павлова О.И. Лексические и фраземные средства терминологической номинации : автореф. дис. на соскание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / О.И. Павлова. – К., 1985. – 24 с.
183. Пауль Г. Принципы истории языка / Г. Пауль. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – 501с.
184. Перебийніс В.І. Деякі закономірності в розвитку термінологічної лексики / В.І. Перебийніс // Мовознавство. – 1974. – №4. – С. 3–12.
185. Перебийніс В.І. Статистичні методи для лінгвістів: навч. посібник / В.І. Перебийніс. – К. : Нова книга, 2002. – 171 с.
186. Подколизна Т.А. Метафора и типология терминосистем / Т.А. Подколизна // Филологические науки. – 1992. – №3. – С. 90–100.

187. Потебня А.А. Из записок о русской грамматике / А.А. Потебня. – 2-е изд. – М. : Учпедгиз, 1988. – 536 с.

188. Пронина Р.Ф. Конверсия / Р.Ф. Пронина // Перевод английской научно-технической литературы. – М. : Высш. шк., 1986. — 175 с.

189. Рахимбердиев Б.Н. Эволюция семантики экономической терминологии русского языка в XX веке. Дис. ... канд. филол. наук. М., 2003. - 186 с.

190. Реформатский А.А. Термин как член лексической системы языка / А.А. Реформатский // Проблемы структурной лингвистики . – М. : Наука, 1967. – С. 103–126.

191. Реформатский А.А. Что такое термин и терминология / А.А. Реформатский // Вопросы терминологии. – М., 1961. – С. 47–51.

192. Ричардс А.А. Философия риторики: Пер. с англ. / А.А. Ричардс // Теория метафоры / Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. – М.: Прогрес, 1990. – С. 435-455.

193. Рогач Л.В. Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійських мовах: автореф. дис. на здобут. наук. ступення канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / Л.В. Рогач. – К., 1999. – 20с.

194. Романюха М.В. Особливості метафоричної номінації в англійській фінансовій термінології / М.В. Романюха // Вісник СумДУ. Серія Філологія. – 2007. – №1. – Т. 2. – С. 150–154.

195. Сафин Р.А. Поле английской лингвистической информатики. Ч.2 / Р.А. Сафин. – М. : Изд-во МГУ, 1971. – 318. с.

196. Сегаль М.Н. Аббревиация и аббревиатуры в современном английском языке : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук / М. Н. Сегаль. – Л., 1964. – 24 с.

197. Секирин В.П. Заимствования в английском языке / В.П. Секирин. – К. : Изд-во Киев. ун-та, 1964. – 152 с.

198. Селігей П.О. Сучасне термінотворення: симптоми та синдроми / П.О.Селігей // Мовознавство. – 2007. – №3. – С. 48–60.

199. Семенова И.Б. Сопоставительный анализ переводческих эквивалентов англоязычных терминов экономики в языке и речи. АКД / И.Б. Семенова. – М. : Наука, 2011. – 234 с.
200. Семенова И.Б. Типология банковского дела / И.Б. Семенова // Филологические науки. – 2010. – № 4. – С. 49–57.
201. Сергевнина В.М. О методике выделения терминов / В.М. Сергевнина // Термин и слово: межвуз. сб. / Горьков. гос. ун-т им. Н. И. Лобачевского; отв. ред. Б. Н. Головин. – Горький, 1982. – С. 46–53.
202. Сергевнина В.М. Принципы системного анализа терминов / В.М. Сергевнина // Термин и слово: межвуз. сб. / Горьков. гос. ун-т им. Н.И. Лобачевского: отв. ред. Б.Н. Головин. Горький, 1978. – С. 65–75.
203. Серебрянников Б.А. Языковая номинация. Общие вопросы / Б.А. Серебрянников; отв. ред. Б.А. Серебрянников, А.А. Уфимцева. – М. : Наука, 1977. – 358 с.
204. Серова Т. С. Осмысление, понимание и фиксация информации исходного текста как программы предметного содержания и смыслового развития вторичного текста письменного перевода / Т. С. Серова. – Вопросы психолингвистики. – 2009. – №9. – С. 231–241.
205. Скопюк Т.Г. Семантика терміна і його позиція в тексті / Т.Г. Скопюк, Е.Ф. Скороходько // Іноземна філологія. – 1997. – Вип. 111. – С. 54–61.
206. Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті / Е.Ф. Скороходько. – К. : Логос, 2006 – 99 с.
207. Скороходько Э.Ф. Семантическая продуктивность и семантическая ёмкость слова в общеупотребительной и терминологической лексике: некоторые количественные характеристики / Э.Ф. Скороходько // НТИ. – Сер. 2. – 1997. – №2. – С. 1–13.
208. Слюсарева Н. А. Терминология, лингвистика и метаязыковая функция языка / Н. А. Слюсарева // Вопросы языкознания, 1979. – №4. – С. 17–21.
209. Смирницький А.І. Лексикологія англійської мови.. — М.: ІЛІЯ, 1956. — 260с.

210. Соболева П.А. Словообразовательная полисемия и омонимия : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. филол. наук / П.А. Соболева. – М., 1980. – 19 с.
211. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование / В.М. Солнцев. – 2-е изд. – М. : Наука, 1977. – 341 с.
212. Сорокіна Е.А. Когнітивні аспекти лексичного проектування (до основ когнітивного терміноведення) / Е.А. Сорокіна. – М., 2007. – 320 с.
213. Сороколетов В.П. О семантическом способе образования терминов / В.П. Сороколетов // Теория и методы семантических исследований: сб. науч. трудов. – Л., 1979. – 116 с.
214. Соссюр. Ф. Заметки по общей лингвистике / Ф. Соссюр ; пер. с фр. Б.П. Нарумова ; под. общ. ред. Н.А. Слюсаревой. – 2-е изд. – М. : Прогресс, 2000. – 275 с.
215. Сосюр де Ф. Курс общей лингвистики / де Ф. Сосюр // Труды по языкознанию. – М., 1977. – С. 47–87.
216. Спиргачов С.Ю. Социокогнитивное моделирование дискурса “банковское дело” английского языка / С.Ю. Спиргачов. – Самара, 2010. – 260 с.
217. Степанов Ю.С. К общей лингвистической теории значения. Проблемы значения в лингвистике и логике / Ю. С. Степанов. – М.: Изд-во МГУ, 1964–360 с.
218. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания / Ю.С. Степанов. – М. : Наука, 1985. – 380 с.
219. Степанов Ю.С. . В мире семиотики // Семиотика: Антология. – Сост. Ю. С. Степанов. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 702 с.
220. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи / И.А. Стернин. – Воронеж: ВГУ, 1985. – 170 с.
221. Стернина М.А. Лексико-грамматическая полисемия в системе языка : автореф. дис. на соиск. учен. степени докт. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / М.А. Стернина. – Воронеж, 2000. – 37 с.
222. Стрижевская О.И. О семантической структуре терминов / О.И. Стрижевская // Филологические науки. – 1976. – №6. – С. 81–88.

223. Суперанська А.В. Общая терминология: вопросы теории / А.В. Суперанська, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
224. Сухачова Н.С. Структурно-семантичні й лінгвокогнітивні параметри англомовної терміносистеми менеджменту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н.С. Сухачова. – Х., 2014. – 20 с.
225. Сучасний фінансово-кредитний словник / під заг. ред. М.Р. Лапусты, П.С. Нікольського. – М. : ИНФА, 2002. – 566 с.
226. Татаринов В.А. История терминоведения как отрасль науки о термине / В.А. Татаринов // Терминоведение. – М., 1994. – С. 20.
227. Татаринов В.А. Исторические и теоретические основания терминоведения как отрасли языкознания : дис. ... д-ра филол. наук / В.А. Татаринов. – М., 1996. – 403 с.
228. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / П.А. Серебрянников, Е.С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др. – М.: Наука, 1998. С. 173-204.
229. Тимкова В. Мовні процеси в системі сучасної термінології банківської справи. Вінниця / Валентина Тимкова. – К. : Вища шк., 2011. – 175 с.
230. Ткачева Л.Б. Основные закономерности английской терминологии / Л.Б. Ткачева. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1987. – 200 с.
231. Ткачева Л.Б. Актуальные проблемы терминологии с социолингвистическом освещении : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. филол. наук / Л.Б. Ткачева. – Л., 1987. – 32 с.
232. Ткаченко І.В. Діатонічне варіювання англомовної банківської термінології / І.В. Ткаченко // Збірник тез VII Міжнарод. практ. конференції. – Черкаси, 2012. – С. 508–510.
233. Толикина Е.Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии / Е.И. Толикина. – М.: Наука, 1970. – 326 с.

234. Толкина Е.Н. Термины в терминосистеме / Е.Н. Толкина // Актуальные проблемы лексикологии. – Новосибирск : Изд-во Новосибир. гос. ун-та, 1972. – С. 24–38.

235. Трифонова Е.Н. Англо-русский толковый словарь многозначных банковских терминов / Е.Н. Трифанова. – Омск : Издво ОмГТУ, 2004. – 104 с.

236. Трифонова Е.Н. Структурные особенности полисеминтических банковских терминов в английском языке [Электронный ресурс] / Е.Н. Трифанова // Филология и литературоведение. – 2012. – Май. – Режим доступа: <http://philology.snauka.ru/2012/05/193>

237. Трифонова Е.Н. Полисемия банковских терминов в английском языке : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук : спец. 10.02.04 / Е.Н. Трифанова. – Омск, 2004. – 141 с.

238. Трубецкой Н.С. Основы фонологии / Н.С. Трубецкой. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1960. – 372 с.

239. Тышлер И.С. О лексической полисемии слова (на материале английского языка) / И.С. Тышлер // Язык и общество. – Саратов, 1967. – Вып. 1. – С. 178–194.

240. Уфимцева А.А. Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка) / А.А. Уфимцева. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1962. – 284 с.

241. Федоров Б.Р. Новий англо-російський банківський і економічний словник / Б.Р. Федоров. – СПб., 2006. – 848 с.

242. Фінанси зарубіжних корпорацій : навч. посібник / Суторміна В.М. та ін. ; за ред. В.М. Федосов. – К. : Либідь, 1993. – 247 с.

243. Фомина М. И. Современный русский язык. Лексикология : учебн. [для ин-тов и ф-тов иностр. яз.] / И. М. Фомина – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. школа, 1983. – 335 с.

244. Фреге Г. Размышление о смысле и значении // Фреге Г. Логика и логическая семантика. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 512с.

245. Фрумкина Р. М. Смысл и сходство / Р. М. Фрумкина // Вопросы языкознания. – 1985. – №2. – С. 167.

246. Харитончик З.А. О метонимическом синкретизме или тождестве и отдельности лексических значений Текст. / З.А. Харитончик // Английский лексикон в когнитивно- дискурсивной парадигме : сб. науч. тр. Моск. гос. лингв. ун-т. – М., 2002. – Вып. 457. – С. 38–45.

247. Харченко О.В. Семантичне поле терміну ЗМІ / О.В. Харченко // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. – К.: Логос, 1998. – С. 127–132.

248. Хауген Э. Процесс заимствования / Э. Хауген // НЗЛ. – 1972. – Вып. 6. – С. 344–383.

249. Хацер Г. Парадигматичні та синтагматичні особливості англомовної банківської термінології / Ганна Хацер // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 95 (2). – С. 412–415.

250. Хаютин А.Д. Термин, терминология, номенклатура / А.Д. Хаютин. – Самарканд : СГУ им. Алишера Навои, 1971. – 129 с.

251. Худолєєва С.П. Термін та його лінгвістична сутність / С.П. Худолєєва // Мовознавство. – 1979. – №5. – С. 60–65.

252. Черникова Н.В. Метафора и метонимия в аспекте современной неологии / Н.В. Черникова // Филологические науки. – 2001. – №1. – С.83–90.

253. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка.– М.: Просвещение, 1964.– 316с.

254. Шелов С.Д. О языковой природе термина / Шелов С.Д. // НТИ. – Сер. 2. – 1982. – №9. – С.1–6.

255. Шетле Т.В. Англоязычная терминология банковского дела в языковой системе и речевой практике : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германський язики” / Т.В. Шетле. – М., 2010. – 23 с.

256. Ширяев А. Ф. Синхронный перевод: деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода / А. Ф. Ширяев. - М.: Воениздат, 1979. – 183 с.

257. Штекер Н.Ю. Полисемия мотивирующих основ в процессе деривации / Н.Ю. Штекер // Семантика языковых единиц : докл. VI Междунар. конф. – М. : 1998. – С.52–58.

258. Шуневич Б. Про упорядкування нових терміносистем / Богдан Шуневич. // Вісник Нац-го ун-ту "Львівська політехніка" Серія. Проблеми укр.-ї термінології. – 2000. – № 402. – С.85–87.
259. Щерба Л.В. Опыт общей теории лексикографии / Л. В. Щерба // Избранные труды по языкознанию и фонетике. Т. 1 – Л. : ЛГУ, 1985. – С. 54–91.
260. Ярцева В.Н. Семантические корреляции единиц структуры языка / В. Н. Ярцева // Вопросы языкознания. – 1980. – №1. – С. 37–43.
261. Akhmanova O. Terminology: theory and method / O. Akhmanova, G. Agarova. – M. : State Univ., 1974. – 205 p.
262. Barber Ch.L. The story of Language / Ch.L. Barber. – L. : Longmans, 1982. – 294 p.
263. Benveniste E. Nature du sign linguistique. "Problemes de linguistique generale" / E. Benveniste. – Paris, 1966. – 447 p.
264. Cosseriu. Structure lexicale fore enseignement du vocabulaire. "Les theories linguistiques et leurs applications". – AIDELE, 1967. – 233 p.
265. Flood W.E. Scientific words: The structure and meaning. An explanatory glossary of about 11500 word-elements (roots, prefixes, suffixes), which inter into the formation of scientific terms / W.E. Flood. – Westport, Conn. : Greenwood Pr., 1974. – 220 p.
266. Frege G. Uber Sinn und Bedeutung – Zeitschrift fur Philosophie und Philisophische Kritik. Bd. 100 / G. Frege. – Leipzig : Harris Z.S. Structural linguistics. – Chicago u. a.: Univ. of Chicago Press, 1984. – 384 p.
267. Fundamentals of Banking and Management : навч. посіб. / [О.М. Акмалдінова, Я.В. Абсалямова, Н.І. Балацька, З.Ю. Сидоренко, Т.О. Вакуленко]. – [Вид. 2-ге, випр. і доп.]. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – 148 с.
268. Galbraith J.K. Almost Everyone`s Guide to Economics / J.K. Galbraith, N. Salinger. – N.Y. etc.: Bantam Books, 1979. –161 p.

269. Gual, J. Deregulation, Integration and Market Structure in European Banking / J. Gual // Journal of the Japanese and International Economies. 1999. – Vol.13. – № 4. – P. 372–396.

270. Guirand R. La Semantique / R. Guirand. – Paris, 1955. – 56 p.

271. Hjelmslev L. Prolegomena to a Theory of Language / L. Hjelmslev // Supplement to IJAL. – 1953. – Vol. 19. – № 1. – 340p.

272. Hudson R.A. Sociolinguistics / R.A. Hudson. – Cambridge : Cambridge Press, 1996. – 279 p.

273. Jones, L. International Business English. A course in communication skill / L. Jones, R. Alexander. – Cambridge : University Press, 2003. – 87 p.

274. Jerrold J. Katz, The philosophy of language, New York — London, 1966, p. 151—175.

275. Kinwell D.S. Peterson R.L. Financial institutions, markets and money / D.S. Kinwell, R.L. Peterson. – Chicago : The Dryden Press, 1990 – 739 p.

276. Krommer-Benz M. Word guide to terminological activities: organizations, commissions, terminology banks / M. Krommer-Benz. – 2, completely rev. and enlarged ed. – München u. a. : Saur, 1985, – 158 p.

277. Lacoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1980. – 158 p.

278. Langacker R. Foundations of cognitive grammar : in 2 vol. – Stanford : Stanford Univ. Press, 1987. – Vol. 1. – 516 p.

279. Lyons J. Introduction to theoretical linguistics / J. Lyons. – Cambridge : Univ. Press, 1968. – 519 p.

280. Maxwell C. E. Financial Markets and Institutions / C. E. Maxwell. – Minneapolis : West publishing Company, 1984 – 828 p.

281. Meaning in Language: An introduction to semantics and pragmatics. – Oxford : Oxford university, 2000. – 424 p.

282. Milkovich T.G. Human Resource Management / T. George Milkovich, W.J. Boudreau. – Irwin : Mc-Graw-Hill, Inc., 1997. – 692 p.

283. Nickels G.W. Susan Understanding Business / G.W. Nickels, M.I. Mc Hugh, Mc M. Hugh. – Irwin : McGraw-Hill, 1999. – 806 p.

284. Nida E. Componential Analysis of Meaning: An introduction to Semantic Structures / E. Nida. – 2. print. – The Hague u. a. : Mouton, 1979, – 272 p.

285. Palmer F.R. Semantics. A new Outline / F.R. Palmer. – M. : Cambridge Univ. Press ; Vyshaja skola, 1982. – 111 p.

286. Picht H. Terminology: an introduction / H. Picht, J. Draskov. – Guildford, Surrey : Univ. of Surrey, Dept of Linguistics and Internet. Studies, 1985, – 265 p.

287. Polysemy: Theoretical and computational approaches. – Oxford : Oxford university, 2002. – 227 p.

288. Richard M. Hogg. The Cambridge History of the English Language. Vol. 1: The Beginnings to 1066 / Richard M. Hogg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 410 p.

289. Robbins P.S. David Fundamentals of Management / P. Stephen Robbins, A. DeCenzo. – Upper Saddle River: Prentice Hall, Inc., 2001. – 522 p.

290. Schiller Bradly A. Essentials of economics / Bradly A. Schiller. – Graw : Hill Publishing Company, 1996. – 386 p.

291. Schippan T. Einfurung in der Semasiologie / Thea Schippan. – Leipzig. 1972. – 350 S.

292. Schmidt W. Lexikalische und Actuelle Bedeutung / W. Schmidt. – Berlin, 1967. – 210 S.

293. Schneider E.W. Variabilitat. Polysemie und Unscharfe der Worterbedeutung: Theoretische und methodische Grundladen / E.W. Schneider. – Tubingen. – 1988. – Bd. L.S. 111. – P. 27–32.

294. Schumacher E.F. Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered / E.F. Schumacher. – L. : Abacus, 1976. – 256 p.

295. Shore B. Twice – born, once conceived. Meaning constructional cultural cognition / B. Shore // American anthropologist. – 1991. – P. 88.

296. Seidel, Eugen. Elemente sintactice slave in limba rominã / E. Siedel. Bucuresti, 1958. – 132 p.

297. Sutton R.F. Root and root system terminology / R.F. Sutton, R.W. Tinus. – Washington D.C. : Soc. of American Foresters, 1983, – 137 p.
298. The language of business: an international perspective. – Edinburgh, 1997. – 257 p.
299. Ullman S. Semantics: an introduction to the science of meaning / S. Ullman. – 1. ed. – Oxford : Blackwell, 1962. – 278 p.
300. Ullman St. Words and their meanings / Stephen Ullman. – Camberra : Australian National Univer. Camberra, 1974. – 23 p.
301. Walezak B. On the necessity to transnationalize scientific and technical terminology / B. Walezak // Neoterm, Warsaw. – 1991. – № 17. – P. 29–36.
302. Weidacher J. User`s Guide to the Handbook of Business English: Keywords in Context / J. Weidacher. – Wien : Uberreuter, 1990. – 387 p.
303. Williams L. N. and Williams M., Techniques of philately, L., 1969.

II. Лексикографічні джерела

304. Англо-русский толковый словарь. Банковское дело. – М.: Экономическая школа. ОЛМА-ПРЕСС. Образование, 2005. – 346 с.
305. Англо-русский экономический словарь = English-russian economic dictionary. Ок 60000 терминов и терминологический словосочетаний / укл. И.Ф. Жданова, Э.Л. Вартумен. – 4-е изд., стер. – М. : Рус.яз., 2001. – 874 с.
306. Англо-русско-английский словарь банковской и кредитно-финансовой терминологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ets.ru/pg/r/dict/bank.htm>
307. Блэк Д. Экономика: толковый словарь : Англ-рус. / Блэк Джон ; ред. И.М. Осадчая. – М.: ИНФРА-М ; Весь мир, 2000. – 830 с.
308. Большой энциклопедический словарь. Языкознание / гл. ред. В.Н. Ярцева. – БРЭ, 2000. – 560 с.
309. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів / Д.І. Ганич. І.С. Олійник. – К. : Вища шк., 1995 – 360 с.

310. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. М., 2000. - 1088 с.

311. Коваленко Е. Англо-русский словарь банковской и кредитно-финансовой терминологии [Электронный ресурс] / Е. Коваленко. – Режим доступа: <http://www.ets.ru/pg/r/dict/bank.htm>

312. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. П. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 686 с.

313. Матюшенков В.С. Dictionary of Americanisms, Canadianisms, Britishisms & Australianisms / В.С. Матюшенков. – М. Наука, 2002 – 520 с.

314. Нильсен Д. Банковское дело: словарь : пер. с англ. / Джеймс Нильсен. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 412 с.

315. Новый англо-русский банковский и экономический словарь / за ред. Б.Г. Фёдорова. – СПб. ; М., 2006. – 350 с.

316. Новий ілюстративний енциклопедичний словник / під. Ред.В.І. Бородуліна, А.П. Горкіна, А.А. Гусєва, Н.М. Ланда и др. - М.: Велика Російська енциклопедія, 2003. - 912 с.

317. Новий словник української мови /укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко/ Київ, 2001. Т. 1-4.

318. Ожегов С.И. Словарь русского языка. М., 1991. - 917 с.

319. Розенберг Дж. М. Инвестиции: терминологический словарь / Дж.М. Розенберг. – М. : Инфра-М, 1997. – 400 с.

320. Розенберг Дж. М. Словарь банковских терминов / Дж. М. Розенберг. – М. : Инфра-М, 1997. – 359 с.

321. Розенталь Д.Э. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова. – М. : Просвещение, 1976. – 543 с.

322. Семенов А.В. Этимологический словарь русского языка. М., 2003.-704 с.

323. Словарь банковско-биржевой лексики на шести языках / сост. Бобылёв Ю.А. – М. : Макс ОР, 1992. – 288 с.

324. Словарь-справочник банковских терминов / укл. В.Ф. Блинец, Г.И. Кравцова, В.И. Малая. – Минск : Беларусь, 1989. – 190 с.

325. Словник банківських термінів. Банківська справа: термінологічний словник / А.Г. Загородній, О.М. Сліпущко, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К. : Аконіт, 2000. – 605 с.
326. Словник іншомовних слів та терміносполучень – 23000 / укл. Л.О. Пустовіт та ін. – К. : Вид-во “Довіра”, 2000. – 1082 с.
327. Словник лінгвістичних термінів /за заг. ред. Є.В.Кротевича.- Львів, 1957. - 195 с.
328. Современный финансово-кредитный словарь / Под общ. ред. М.Г. Лапусты, П. С. Никольского. М., 2002. - 566с.
329. Терминологический словарь по банковскому делу и финансам на 4-х языках: русско-англо-французко-испанский / за ред. Н. С. Найденова. – М. : ИКЦ «Академкнига», 2005 – 576 с.
330. Українсько-російський та російсько-український словник банківських і страхових термінів / укл. В.Я.Пласієнко та ін. – Дніпропетровськ, 1995. – 328 с.
331. Фединский Ю.И. Справочник официальных определений и терминов по экономике и финансам. М., 2002. - 640 с.
332. Федоров Б.Г. Новый англо-русский банковский и экономический словарь: 15000 терминов / Б.Г. Федоров. – СПб. : Лимбус Пресс, 2000. – 838 с.
333. Экономическая энциклопедия / Е.И. Александрова, А.В Аникин, А.и. Архипов и др. ; под. ред. Л.И.Абалкина; Ин-т экон. РАН. – М. : Экономика, 1999. – 1055 с.
334. Энциклопедия банковского дела и финансов / ред. Чарльз Дж. Вулфел. – М. : Корпорация “Фёдоров”, 2000. – 1584 с.
335. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. – Amsterdam ; London ; New York : Elsevier Publishing Company, 1971. – 300 p.
336. A Dictionary of Finance (DF)). – Oxford : University Press, 1993 – 314 p.
337. Banks Erik. Financial Lexicon: A Compendium of Financial Definitions, Terminology, Jargon and Slang. – Palgrave : Macmillan, 2005. – 417 p.
338. Barber Ch.L. The story of Language / Ch.L. Barber.. – L.: Longmans, 1982. – 294 p.

339. Collin P.H. Dictionary of Banking and Finance / P.H. Collin. – Teddington : Peter Collin Publishing Ltd., 1999 – 277 p.
340. Crystal D. Encyclopedia of the English language / David Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 490 c.
341. Dictionary of Banking and Finance. – Bloomsbury, 2003. – 402 p.
342. Dictionary of Banking Terms / by Thomas P. Fitch. – Barron : Barron's Educational Series, Inc., USA, 2000. – 380 p.
343. Dictionary of Finance and Investment Terms. – NY : Barron's Educational series, 2000. – 680 p.
344. Encyclopedia of Banking and Finance. – USA, 1993. – 726 p.
345. Heffernan Sh. Modern Banking / Shelagh Heffernan. – Chichester, England : Published by John Wiley and Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, 2007. – 510 p.
346. Hornby A.S. Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English Fifth edition / A.S. Hornby. – New York : Oxford University press., 1995. – 648 p.
347. Kinwell D.S. Financial institutions, markets and money / D.S. Kinwell, R. L. Peterson. – Chicago : The Dryden Press, 1990 – 739 p.
348. Matthews T. The Economics of Banking / Thent Matthews and John Thompson. – Chichester, England : Published by John Wiley and Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, 2006. – 458 p.
349. Maxwell C.E. Financial Markets and Institutions / C.E. Maxwell. – Minneapolis : West publishing Company, 1984 – 828 p.
350. New Encyclopaedia Britannica. – Chicago ; Auckland ; London ; Madrid ; Manila ; Paris ; Rome ; Seoul ; Sydney ; Tokyo ; Torontoc : Encyclopaedia Britannica Inc., 1994. – Vol. 1–29.
351. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – L. : Lexicon Publications, Inc., 1993. – 1150 p.
352. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A.S. Hornby. – Sixth Ed. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 578 p.
353. Oxford Business Dictionary – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 1142 p.

354. Oxford Dictionary of Finance and Banking. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 678 p.

355. Oxford Dictionary of Business and Management. – L. : Lexicon Publications, Inc., 2005. – 568 p.

356. The Oxford Dictionary for International Business. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 298 p.

357. The Oxford Dictionary for the Business World. – Oxford : Oxford University Press, 1993 – 996 p.

358. Webster's New World Dictionary of the American language. – 2nd ed. – New York : Prentice Hall Press, 1986. – 1692 p.

III. Джерела ілюстративного матеріалу

359. The Bank of England (www.bankofengland.co.uk)

360. The HSBC Bank (www.hsbc.co.uk/1/2^).

361. The Lloyds Banking Group (www.lloydsbankinggroup.com').

362. The Barclays Bank (www.barclays.com).

363. The Royal Bank of Scotland Group (www.rbs.com).

364. The National Westminster Bank (www.natwest.com).

365. The Citizens Bank (www.citizensbank.com').

366. The Ulster Bank Group (www.ulsterbank.co.uk/group.asp').

367. The Co-operative Bank (www.co-operativebank.co.uk').

368. The Cheltenham & Gloucester Bank (www.cheltglos.co.uk).

369. The Bradford & Bingley Bank (www.bradford-bingley.co.uk') або
(www.bbg.co.uk).

370. The Alliance & Leicester Bank (www.alliance-leicester.co.uk').

371. The Birmingham Midshires Bank (www.askbm.co.uk/home.asp').

372. Coutts & Co (www.coutts.com).

373. Halifax (www.halifax.co.uk).

374. The Reliance Bank (www.reliancebankltd.com).

375. The Woolwich Bank (www.woolwich.co.uk).

376. The Northern Rock Bank (www.northernrock.co.uk).
377. The Abbey Bank (www.abbey.com).
378. The Federal Reserve System – USA (www.federalreserve.gov).
379. The Associated Bank (www.assocbank.com).
380. The Bank of America (www.bankamerica.com).
381. The Charter One Bank (www.charterone.com).
382. The Citibank U.S. (www.citibank.com).
383. The Continental Savings Bank (www.continentalsavings.com).
384. The Fleet Bank (www.fleet.com).
385. The MBNA America Bank, N.A. (www.mbnainternational.com).
386. The Mellon Bank Corp. (www.mellon.com).
387. The Raymond James Bank, FSB (www.ribank.com).
388. The Safeway Select Bank (www.safewayselectbank.com).
389. The SouthTrust Bank (www.southtrust.com).
390. The State Farm Bank (www.statefarm.com/bank/).
391. The SunTrust Banks Inc. (www.suntrust.com).

IV. АНГЛОМОВНІ ПОСІБНИКИ З БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

392. Matthews K. The Economics of Banking / Kent Matthews and John Thompson. – Chichester, England : Published by John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate. – Chichester, England, 2006. – 496 p.

393. Heffernan Sh. Modern Banking / Shelagh Heffernan. – Chichester, England : published by John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, 2007. – 716 p.

394. Casu B. Introduction to Banking, by / Barbara Casu, Claudia Girardone, Philip Molyneux. – Chichester, England, 2006 : Published by Pearson Education Limited. – 527 p.

395. Cecchetti S. G. Money, Banking, and Financial Markets / Stephen G. Cecchetti. – 2nd edition, – New York : Published by McGraw-Hill/Irwin, USA, 2008. – 672 p.

396. Campbell R. Economics. Principles, Problems, and Policies, by / Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue. – 20th ed. – New York : Published by McGraw-Hill/Irwin,USA, 2014. – 996 p.

397. Krugman P. Macroeconomics / Paul Krugman, Robin Wells. – 3rd ed. – New York, USA : Published by Worth Publishers, 2012– 600 p.

398. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets, by Frederic S. Mishkin, Pearson International-Edition, 6th edition, published by Pearson Addison-Wesley, USA, 2012. – 622 p.

V. Періодичні видання

399. Journal of Internet Banking and Commerce (www.arraydev.com/commerce/iibc/).

400. ABA Banking Journal (www.banking.com).

401. Banking.com (www.banking.com).

402. Bank Investment Marketing (www.bankinvestmentmktg.com)

403. The Federal Reserve Board (www.federalreserve.gov).

404. GT News: E-Banking (www.gtnews.com).

405. The Banker.com (www.thebanker.com).

406. Euromoney (www.euromoney.com).

407. Barron's (<http://online.barrons.com>).

408. Earnings Perspective (www.earningsperspective.com).

409. Equities Magazine (www.equitiesmagazine.com).

410. Financial Times (www.ft.com).

411. The Wall Street Journal (<http://online.wsj.com>).

412. Money (<http://money.cnn.com>).

ДОДАТКИ

Додаток А

Презентація префіксально-суфіксального
способу утворення АБТ

Таблиця А.1

Префікс	Приклади
dis – відокремлення	disclosure dishonor
sur – в ієрархії означає надставку	surplus surveillance
sub -підпорядкування	subsidiary substandard
re – повторення дії	reclamation recovery

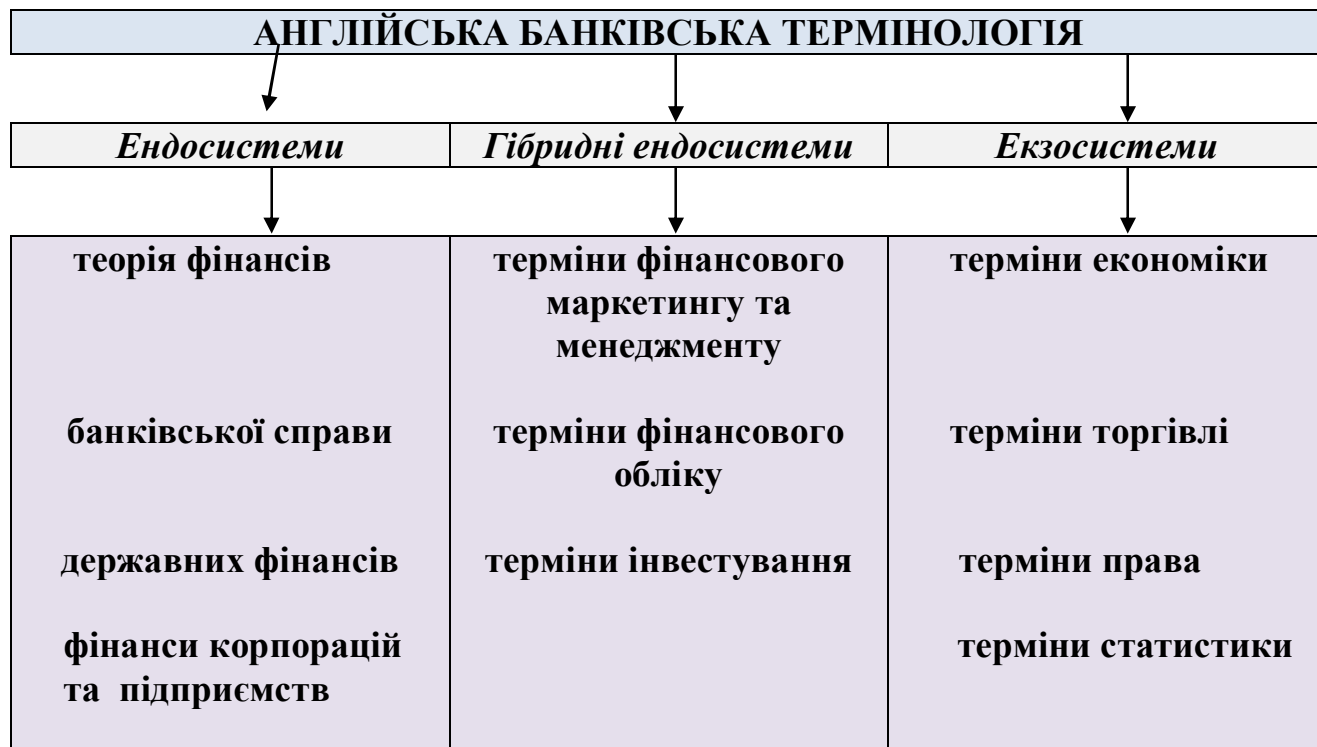
Таблиця А.2

Суфікс	Приклади
-tion	segmentation truncation acquisition
-ment	acknowledgement assessment
-ium	premium moratorium
-er, -or	writer grantor

Презентація банківських терміносполучень АБТ

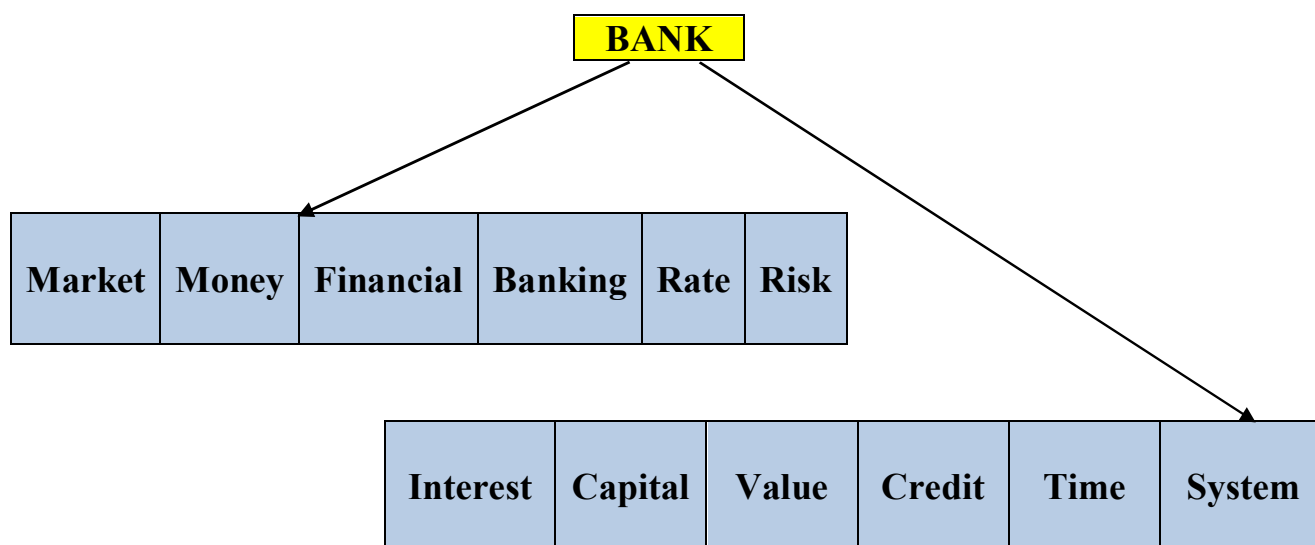
Ядерні терміни	<i>Приклади</i>
rate	legal rate of interest market rate of interest
account	active account blocked account
rate	bank discount rate coupon rate
funds	commingled funds uncollected funds
bank	limited service bank
balance	debit balance split level balance
ratio	balance sheet ratios debt service ratio

Додаток Б

Додаток В

Приклади англомовного банківського дискурсу

Market – *free, stock, value, open, money, risk, operations, price, financial, share, discipline, capital, economy, rate, bond;*

Money – *supply, market, paper, new, bank, credit, fiat, growth, demand, system, commodity, endogenous, doctors, stock, hard;*

Financial – *markets, institutions, services, system, international, market, sector, crisis, Times, intermediaries, assets, stability, risk, intermediation, instruments;*

Banking – *system, investment, free, industry, sector, central, investment, online, Internet, central, retail, supervision, services, free, business;*

Rate – *interest, exchange, risk, fixed, interest, growth, discount, inflation, funds, market, floating, free, policy, natural, target;*

Risk – *credit, management, free, market, rate, management, credit, taking, adjusted, operational, premium, default, return, based, neutral;*

Interest – *rate, income, term, real, bearing, nominal, payments, market, higher, lower, high, low, pay, non, net;*

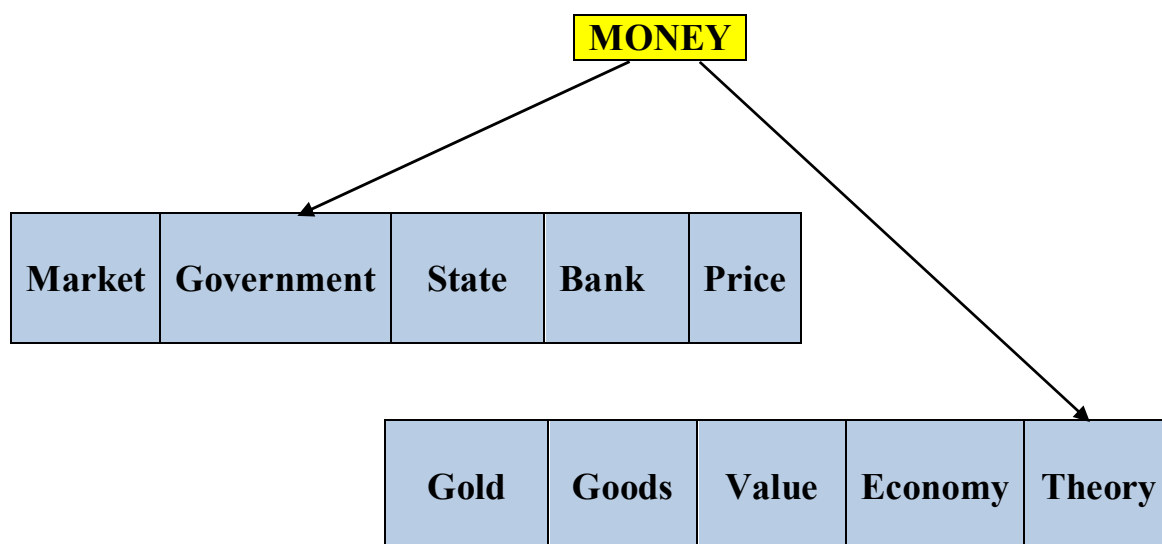
Capital – *markets, goods, requirements, adequacy, regulatory, economic, flows, gains, bank, capital, ratio, equity, value, risk, minimum;*

Credit – risk, expansion, Bank, card, Money, market, derivatives, rating, Suisse, rationing, scoring, unions, losses, spreads, lines;

Value – market, present, face, shareholders, asset, book, capital, expected, scales, added, exchange, real, intrinsic, large, fair;

Time – same, over, series, first, deposits, preference, long, real, period, some, horizon, one, short, preferences, given;

System – banking, financial, Reserve, monetary, payment, information, economic, (Bretton) Woods, development, line, Suffolk, new, legal, investment, rate, management.

Market – free, price, economy, stock, power, time, open, loan, rate, labor;

Government – federal, intervention, officials, bonds, spending, expenditures, enterprise, ownership, paper, enterprises;

State – banks, power, welfare, monetary, minimal, American, apparatus, governments, nation, anarchy;

Bank – notes, central, reserves, deposits, reserve, national, state, paper, runs, national;

Price – market, monopoly, level, equilibrium, control, higher, money, competitive, selling, system;

Gold – *standard, exchange, coin, ounces, bullion, classical, market, stock, reserve, price;*

Goods – *capital, consumers, present, future, producers, industries, exchangeable, different, various, prices;*

Value – *capital, scales, value, exchange, marginal, product, theory, free, subjective, productivity;*

Economy – *political, market, rotating, money, monetary, progressing, American, modern, market, exchange;*

Theory – *economic, labour, cycle, Austrian, monetary, value, Mises, General, productivity, positive.*

Додаток Д

Фрагменти ілюстративного матеріалу до розділу 2

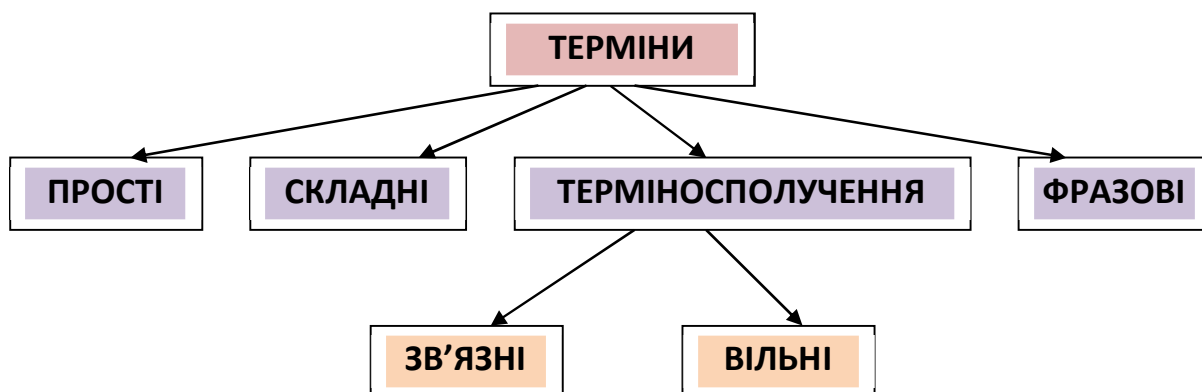

Рис. Д.1.1. Класифікація термінів за їх структурними типами.

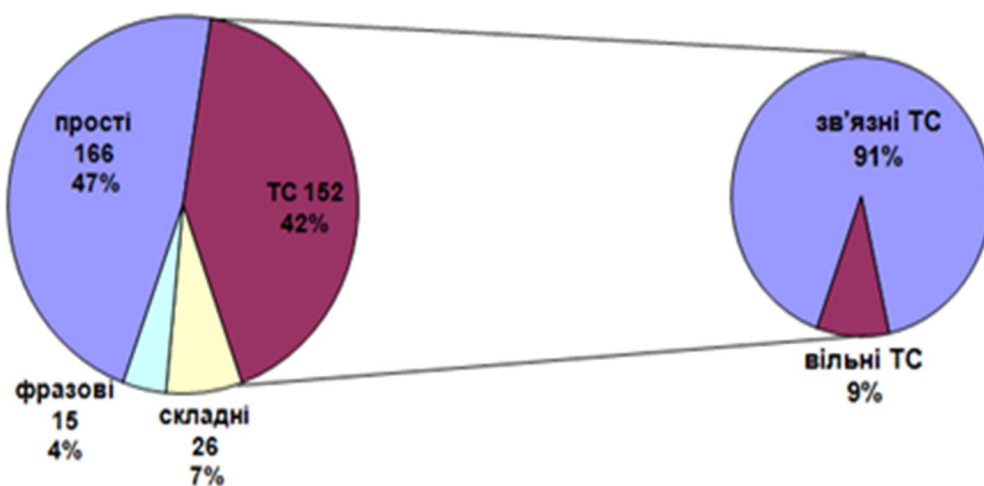

Рис. Д.1.2. Структурні типи АБТ та їх кількісна репрезентація.

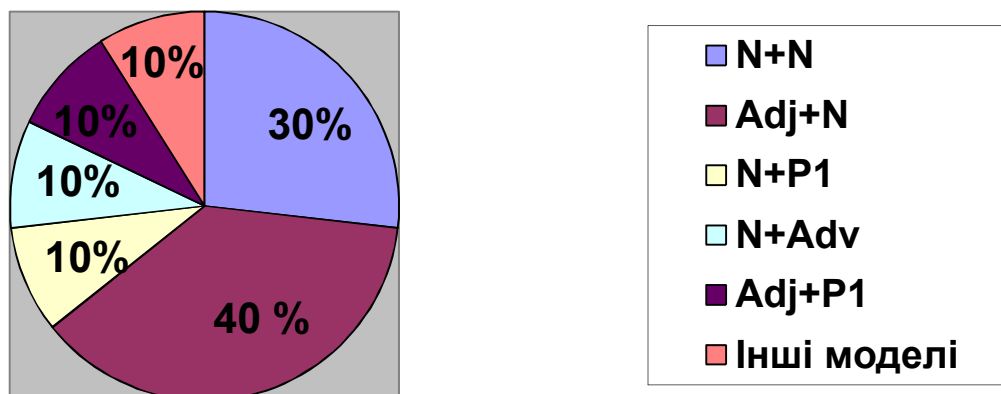

Рис. Д.1.3. Структурні моделі термінів композитів АБТ

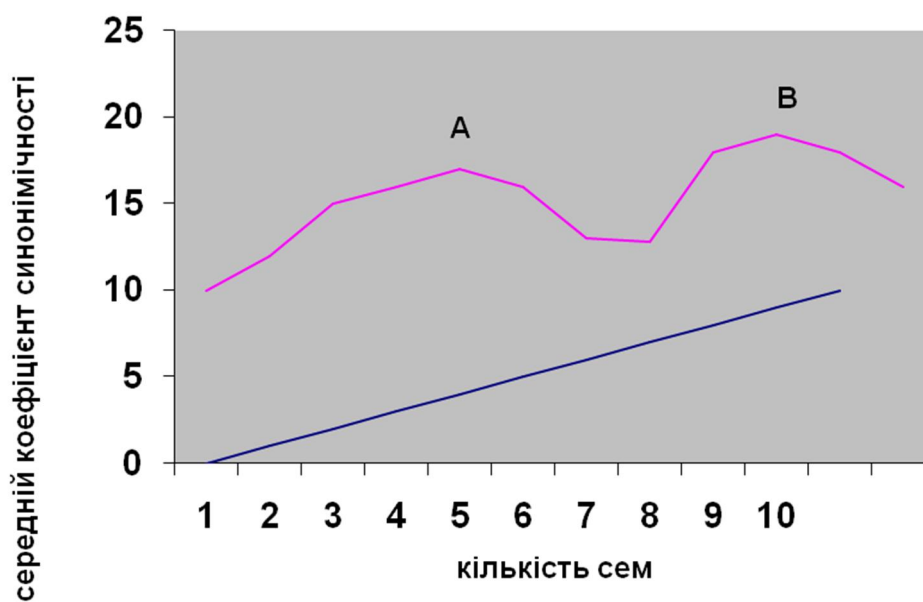

Рис. Д.1.4. Залежність ступеня синонімічності від кількості сем терміна

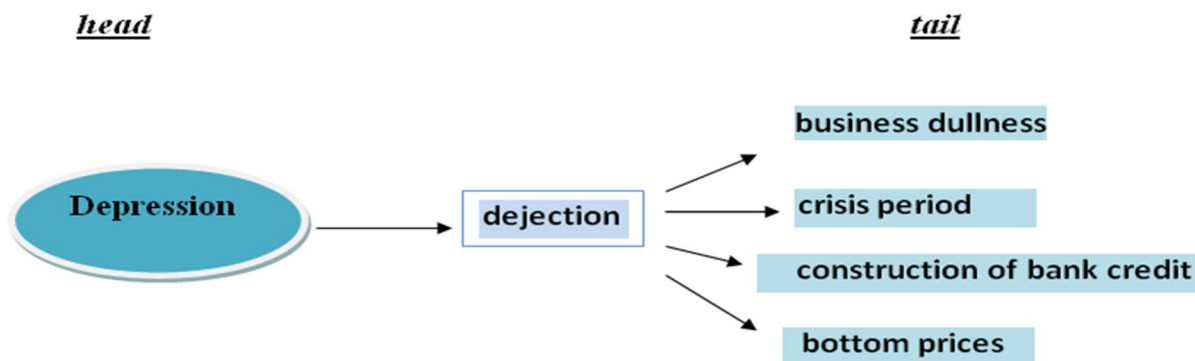

Рис.Д.1.5. Семантичне тяжіння АБТ у формі “комети”.

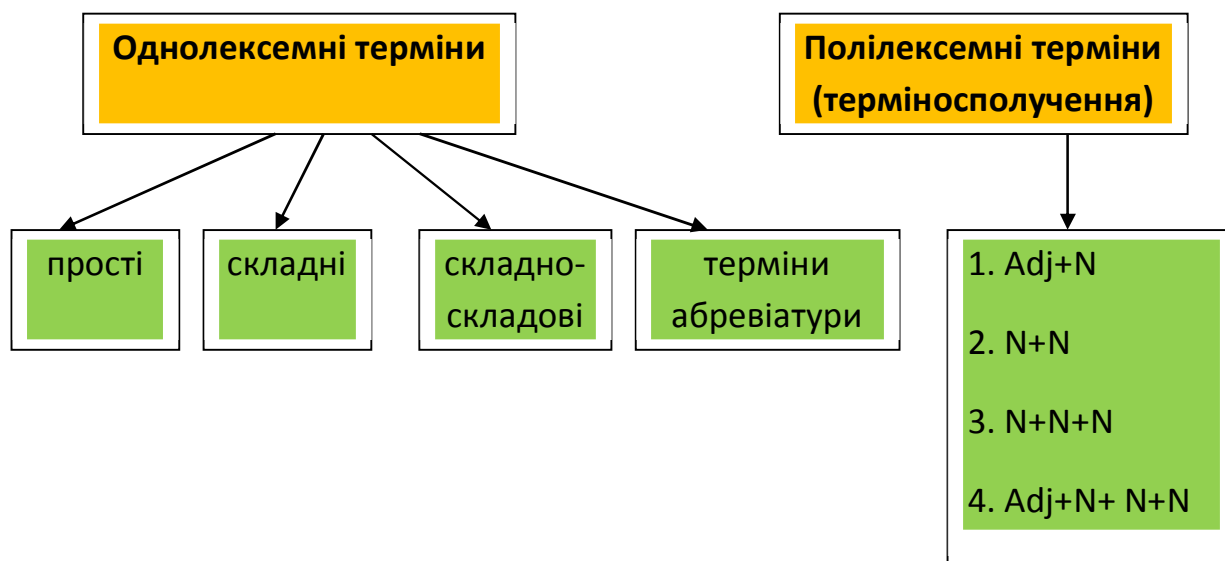

Рис. Д.1.6. Структурно-семантична парадигма АБТ.

Додаток Е

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ

А

abandonment. Відмова від проведення фінансово-комерційної операції з виплатою штрафу.

acceptance. Акцепт. Згода на сплату (гарантування сплати) товару (послуги) або згода вступити в договір на запропонованих умовах.

acceptance credit. Акцептний, короткостроковий кредит. На основі такого кредиту клієнт може видавати векселі, враховані банком в межах цього кредиту.

acceptance house. Акцептний дім. Банк, що надає позику, яка забезпечена переказними векселями.

acceptor. Акцептант. Особа, яка підписує платіжний документ, беручи на себе зобов'язання своєчасно його оплатити.

account. Рахунок, на якому обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів і які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів.

accounting policy of a bank. Облікова політика банку. Сукупність визначених у межах чинного законодавства принципів, методів і процедур, які використовує банк для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності.

account statement. Виписка з поточного рахунку. Копія стану банківського рахунку клієнта за певний період.

adjunct account. Доповнюючий рахунок, бухгалтерський рахунок, який накопичує доповнення до іншого рахунку.

advance. Аванс. Гроші, що перераховують згідно з договором наперед у рахунок наступних платежів за постачені товари, надані послуги, виконані роботи.

advice. Авізо. Письмове банківське повідомлення клієнтові або іншому банкові про виконану розрахункову операцію або про зміни щодо стану взаємних розрахунків.

agio. Ажіо. Різниця між номінальною вартістю акції і її курсом на біржі; різниця між курсом валюти в даний момент і її курсом при продажі на визначений термін; у валютних операціях різниця між вартістю паперових грошей і курсом валюти.

annual report. Річний облік про діяльність фірми до якого додаються фінансові облікові документи.

asked. Ціна встановлена продавцем.

assented bonds. Узгоджені облігації. Облігації, за якими за деяких умов за згодою інвесторів змінюється графік виплати відсотків або погашення основної суми.

asset. Банківські активи. Ресурс банку та кошти, що класифікуються за напрямками розміщення та використання з метою одержання прибутку.

asset side operations. Активні операції, спрямовані на розміщення та використання наявних у банку власних та залучених ресурсів з метою одержання прибутку при раціональному розподілі ризиків за окремими видами операцій та підтриманні необхідного рівня ліквідності.

associated company. Асоційована компанія. Юридична особа, в якій інша юридична особа володіє прямо та/або опосередковано двадцятьма або більше відсотками статутного капіталу та/або голосів.

at par. Біржовий курс акцій дорівнює її номінальній вартості.

authorized capital. Санкціонований капітал. Право адміністративної ради акціонерного товариства на випуск акцій на суму, яка не перевищує розмір акціонерного капіталу.

authorized person. Уповноважена особа банку. Особа, яка на підставі статуту чи угоди має повноваження представляти банк та вчиняти від його імені певні дії, що мають юридичне значення.

aval. Аваль. Вексельне гарантування, за яким особа, що його здійснює, перебирає на себе відповідальність перед власником векселя за виконання зобов'язань стосовно оплати цього векселя.

average. Аверажний (усереднений) термін. Періоди поетапної оплати кредитів (місячні, шестимісячні, річні і т. д.).

В

back-to-back credit. Компенсаційний кредит. Кредит банку або іншого фінансового інституту, що надається за рахунок іншого кредиту, наприклад, на підставі документів імпортера відкривається кредит експортеру.

back-to-back loan. Компенсаційна позика. Угода про надання позики в іноземній валюті в обмін на позичку у національній валюті.

balance. Сальдо. Різниця між дохідними (кредит) і видатковими (дебет) статтями балансу.

balance of payments. Платіжний баланс. Співвідношення між сумою грошових надходжень, отриманих країною з-за кордону, та сумою здійснених нею платежів за кордон протягом певного періоду.

balance sheet. Баланс. Фінансовий звіт. Вид фінансової звітності, що містить інформацію про активи, пасиви і власний капітал підприємства, яка свідчить про його дійсний фінансовий стан на певну дату.

bank. Банк. Юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

bank bill. Вексель банківський. Один з найбільш поширених документів, цінних паперів на фінансових біржах.

bank capital. Капітал банку. Кошти, спеціально створені фонди та резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків, і які перебувають у користуванні банку.

bank's client. Клієнт банку. Будь-яка юридична чи фізична особа, яка має рахунок в банку, або користується послугами банку.

bank's mission. Місія банку. Декларація, що складається у вигляді документа, в якому сформульовано роль банку на фінансовому ринку.

banker's payment. Платіжне вказівка. Як правило, платіжна вказівка клієнта своєму банкові на виплату визначеної суми третій особі.

bank's profit. Прибуток банку. Перевищення доходів банку над витратами. Прибуток банку формується в результаті здійснення кредитних, розрахункових, грошових операцій та інших видів діяльності банку.

bank's rating. Рейтинг банку. Позиція банку на ринку залежно від певних параметрів і показників діяльності, фінансового стану, виконання економічних нормативів, вимог законодавства тощо.

banking risks. Ризики банківської діяльності. Ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку.

banking system liquidity. Ліквідність банківської системи. Динамічний стан, який забезпечує своєчасність, повноту та безперервність виконання всіх грошових зобов'язань банківської системи країни, характеризує рівень її надійності та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки.

banking transaction hours. Операційний час. Частина операційного дня банку або іншої установи – члена платіжної системи, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкликання коштів, що мають бути оброблені, передані та виконані цим банком протягом цього ж робочого дня.

bankrupt. Банкрутство. Насильницька реалізація, розпродаж за рішенням суду майна незаможного боржника (дебітора), усіх фондів фірми. Продукт розпродажу йде на погашення боргів за чергою, яка визначається законом.

basis price. Базова ціна. Ціна, на основі якої встановлюються ціни у сфері міжнародної торгівлі.

bear. “Ведмідь”, спекулянт. Біржовий агент, що грає на пониження ціни. Дії “ведмеда” зумовлені очікуванням зниження цін. Спекулянти продають товар або цінні папери, яких у них ще немає. Вони розраховують купити їх дешевше і продати по більш високій ціні, встановленій в договорі термінової операції.

bill. Вексель. Борговий документ встановленого законом зразка про обов'язкову сплату боржником певної суми грошей у вказаний строк.

bill for collection. Інкасаційний вексель. Вексель, переданий в банк з метою отримання платежу – стягування боргу (інкасації, інкасування) за передорученим індосаментом. Сума акредитується на рахунок клієнта після погашення (інкасації) боргу дебітором.

bill of credit. Акредитив. Іменний цінний папір, що підтверджує право особи, на ім'я якої він виписаний, отримати в банку вказану в акредитиві суму грошей.

bill of exchange. Переказний вексель. Цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника сплатити після закінчення вказаного терміну визначену суму грошей зазначеній у векселі особі або іншому пред'явникові.

bill of lading. Коносамент. Документ, що містить контрактні умови, укладені вантажовідправником і перевізником. Розглядається як титул власності на

відповідний вантаж і як договір перевезення та є розпискою про одержаний для перевезення вантаж.

blank cheque. Незаповнений чек. Чек підписаний власником, але без вказаної суми, яку прописує сам одержувач чека. Ця форма застосовується між людьми, які довіряють один одному.

bond. Бонд, облігація (один із видів облігації).

bond holder. Власник акцій чи будь-яких інших цінних паперів.

book value. Балансова вартість. Номінальна вартість позиції, з якою вона фігурує в балансі без обліку амортизації або додаткової вартості.

broker. Брокер. Посередник при укладенні угод між покупцями і продавцями цінних паперів, товарів, валют та інших цінностей на фондових і товарних біржах, валютних, страхових і фрахтових ринках.

brokerage. Куртаж. Комісійні (в більшості країн їхній процент узаконений), які отримує банк або біржовий агент за посередництво в біржових операціях.

bull. “Бик”. Біржовий спекулянт, що грає на підвищення ціни. Спекулянт розраховує на те, що йому вдасться отримати прибуток за рахунок різниці цін, якщо він купить акції, товар або валюту зараз і перепродасть їх, коли ціна виросте.

buyer credit. Кредит на експорт. В експортних операціях банківський кредит наданий іноземному покупцю.

С

call money. Затребувані кредити. Вид міжбанківського кредиту на дуже короткий термін.

CAMELS. Система CAMELS. Офіційно визнана система рейтингування банків, яку широко використовують наглядові органи багатьох країн світу. Система

CAMELS є бальною та ґрунтується на поєднанні бухгалтерського та експертного підходів.

cancellation. Ануляція. Контра-вказівка, анулювання будь-якої фінансової або комерційної операції.

capital. Капітал. Це сукупність матеріальних, інтелектуальних і фінансових засобів, що використовуються для отримання прибутку, додаткових матеріальних благ.

capital of a bank. Капітал банку. Кошти, спеціально створені фонди та резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків, і які перебувають у користуванні банку.

capital export. Експорт капіталу. Вивіз капіталів з певної країни, що враховується за статтями платіжного балансу, на яких фіксується міжнародний рух капіталу.

capital flight. Відплив капіталізму. Інвестування капіталу за кордон з метою його збереження від внутрішніх негараздів.

capital market. Ринок капіталів. Фінансовий ринок, через посередництво якого реалізуються короткострокові кредитні операції.

capital at risk. Капітал під ризиком. Метод кількісної оцінки ризику, який полягає у віднайденні величини (економічного капіталу), що постійно перебуває під ризиком і відтак може бути втрачена навіть під час звичайної діяльності.

capitalization. Капіталізація. 1) збільшення обсягу капіталу банку; 2) сукупна вартість цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку країни, визначена у відсотках до ВВП – рівень капіталізації фондового ринку; 3) сукупна максимальна вартість акцій та облігацій, які може випустити компанія; 4) збільшення вартості банку в зв'язку зі зростанням його ринкової вартості.

cash office. Операційна каса. Підрозділ банку, який виконує операції з касового обслуговування клієнтів. До складу операційна каси входять прибуткові та видаткові каси, каси для розміну грошей, вечірні каси, каси перерахування готівки, сховища. Прибуткові каси здійснюють приймання та перерахування готівки протягом операційного дня.

cash operations. Касові операції. Операції банку, пов'язані з обслуговуванням готівкового обігу. Касові операції є базовими комісійно-посередницькими банківськими операціями.

cashless payments. Безготівкові розрахунки. Платежі, які здійснюються банками шляхом перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів.

cheque. Розрахунковий чек. Розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунка (чекодавця) банку переказати вказану у чеку грошову суму одержувачеві (чекодержателю). Розрахункові чеки можуть використовуватися для здійснення безготівкових розрахунків між юридичними особами, а також між фізичними та юридичними особами.

“Client–Bank” System. Система “Клієнт-банк”. Програмно-технічний комплекс, створений з метою оперативного ведення клієнтом своїх рахунків у банку та обміну технологічною інформацією.

class of borrower. Клас позичальника. Набір показників для характеристики позичальника (контрагента банку) за результатами оцінки його фінансового стану.

claims. Претензії. Скарга, заява покупця, подана через невиконання або неналежне виконання умов контракту.

clean bill of lading. Чистий коносамент. Коносамент, який одержує перевізник за перевезені товари, що не були пошкоджені і частково втрачені.

clearing. Кліринг. Розрахунок без оплати готівкою за виконані роботи, продані товари через зарахування взаємних зустрічних платіжних вимог сторін, які беруть участь у цьому.

client of a bank. Клієнт банку. Будь-яка юридична чи фізична особа, яка має рахунок в банку, або користується послугами банку.

collection. Інкасація. Система здачі готівкових грошових коштів, валютних та інших цінностей підприємствами, організаціями банківським установам. Інкасація – складова частина діючої системи готівкового грошового обігу. За допомогою інкасації технічно забезпечується зворотний притік у банки випущених у обіг грошових коштів.

collection letter; collection order. Інкасове доручення. Документ, відповідно до якого банк (банк-емітент) за дорученням клієнта здійснює за рахунок клієнта дії щодо одержання від платника платежу та (або) акцепту платежу. Розрахунки за інкасовим дорученням називають “за інкасо”.

commercial bill. Торговельний вексель. Вексель, що використовується у сфері міжнародної товарної торгівлі.

commercial papers. Комерційні папери. Чеки, векселі, депозитні сертифікати, що використовуються у комерційній діяльності.

commission business. Комісійні операції. Посередницькі операції, не пов’язані з наданням кредитів чи залученням коштів, які банки виконують за дорученням клієнтів відповідно до укладених договорів комісії за певну плату – комісійну винагороду.

concentration of capital. Концентрація капіталу. Збільшення розмірів капіталу банку в процесі його нагромадження. Концентрація капіталу може здійснюватися шляхом збільшення капіталу банку за рахунок власних коштів (капіталізація

частини прибутку), залучення додаткових коштів акціонерів, власників і кредиторів, а також на основі консолідації капіталу шляхом приєднання, злиття банків або створення банківських об'єднань.

conflict of interests. Конфлікт інтересів. Будь-який вид стосунків, який не відповідає інтересам банку або може перешкоджати об'єктивному виконанню обов'язків відповідальної особи. Публічний конфлікт у керівництві банку – відсутність згоди та наявність протиріч між органами управління банку, які негативно впливають на ефективне управління банком і загрожують інтересам кредиторів (вкладників) банку та про які стало відомо необмеженому колу осіб.

convertible currency. Конвертована валюта. Валюта, яку можна вільно продавати і купувати у процесі обміну на інші валюти.

convertibility. Конвертованість валюти. Здатність національної валюти обмінюватися на валюти інших країн та міжнародні платіжні засоби.

correspondent account. Кореспондентський рахунок. Рахунок, відкритий конкретному банку в центральному банку або в іншому банку. Кореспондентський рахунок призначений для відображення розрахунків, які здійснює один банк за дорученням і за рахунок іншого банку на підставі укладеної між ними кореспондентської угоди (договору).

correspondent relations. Кореспондентські відносини. Договірні відносини між кредитними установами (банками-кореспондентами) з метою здійснення платежів і розрахунків за дорученнями один одному на підставі кореспондентських угод з відображенням їх на кореспондентських рахунках.

consumer loan; consumer credit. Споживчий кредит. Кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) фізичним особам на придбання споживчих товарів або послуг у тимчасове користування, під процент, на умовах строковості та платності.

credit agreement. Кредитний договір. Угода, відповідно до якої банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові в розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити проценти. Кредитний договір укладається в письмовій формі.

credit default swap. Кредитний дефолтний своп. Кредитний дериватив (своп), угода, згідно з якою покупець на основі разових або регулярних внесків сплачує премію за кредитний ризик емітентові, який бере на себе зобов'язання погасити виданий покупцем кредит третій стороні в разі неможливості погашення кредиту боржником (дефолт третьої сторони).

credit line. Кредитна лінія. Кредитна угода, відповідно до якої протягом передбаченого договором терміну банк виділяє позичальнику кредит у межах узгодженої суми (ліміту кредитування) на умовах, що відрізняються від умов одноразового надання кредиту.

credit portfolio. Кредитний портфель. Сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики.

credit risk. Кредитний ризик. Наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

credit risk limits. Нормативи кредитного ризику. Економічні нормативи, встановлені банком з метою зменшення банківських ризиків, та недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку.

creditworthiness of borrower. Кредитоспроможність. Наявність у позичальника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його

спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки.

currency. Валюта. Грошова одиниця будь-якої країни, грошові знаки інших держав, а також кредитні та платіжні документи, які виражені в іноземних грошових одиницях і можуть бути використані при міжнародних розрахунках.

currency forward. Валютний форвард. Валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання операції з поставкою валюти за форвардним договором пізніше, ніж на другий робочий день після дня укладення договору. Форвардний договір – стандартний документ, який засвідчує зобов'язання особи придбати (продати) іноземну валюту у визначений час і на визначених умовах у майбутньому з фіксацією ціни такого продажу під час укладення договору.

currency quoting. Валютне котирування. Визначення валютних курсів. Повне Валютне котирування означає, що встановлюється курс покупця і продавця.

currency swap. Валютний своп. Валютна операція за договором, умови якого передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти зі зворотним її продажем (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій (курсів, обсягів, дат валютування тощо) під час укладення договору. Виконання цієї операції здійснюється на другий робочий день після дня укладення договору.

current account. Поточний рахунок. Вид банківського рахунка, який відкривається банками юридичним і фізичним особам на договірній основі для зберігання грошових коштів і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства.

current account balance. Баланс поточних операцій. Різниця між обсягами експорту та імпорту товарів, послуг і грошових переказів певної країни у визначений момент часу. Не враховує операції з фінансовими активами і зобов'язаннями.

consumer loan; consumer credit. Споживчий кредит. Кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) фізичним особам на придбання споживчих товарів або послуг у тимчасове користування, під процент, на умовах строковості та платності.

currency forward. Форвард валютний. Валютна операція за форвардним договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валюти за форвардним договором) пізніше, ніж на другий робочий день після дня укладення договору.

D

dealer. Дилер. Член фондової біржі, який бере участь у біржових торгах від власного імені та власним коштом.

debenture. Дебентура. Свідоцтво митниці на повернення сплаченого мита.

Debt Burden Ratio. Коефіцієнт боргового навантаження. Відношення місячного платежу позичальника за кредитом до його місячного доходу.

Debt-Service Coverage Ratio (DSCR). Коефіцієнт обслуговування (покриття) боргу. Відношення чистого доходу від об'єктів комерційної нерухомості за певний проміжок часу до суми вартості обслуговування кредиту за цей же період.

debit card. Дебетова карта. Різновид банківської платіжної картки. Дебетова карта призначена для оплати купівлі товарів та послуг, у т.ч. з використанням електронних терміналів, отримання готівки, виконання інших операцій, доступних у меню банкомата або установи банку.

debt capital. Борговий капітал. Кошти, запозичені для фінансування підприємницьких операцій.

debtor. Дебітор. Боржник, юридична або фізична особа, яка має зафіксовану в бухгалтерській документації грошову або майнову заборгованість.

default. Дефолт. Відмова держави, юридичної або фізичної особи в односторонньому порядку від своїх боргових зобов'язань. Невиконання умов кредитного договору або інших умов, пов'язаних з борговими зобов'язаннями чи цінними паперами.

deflation. Дефляція. Тенденція до зниження середнього рівня цін в економіці.

deposit interest rate. Процентна ставка за депозитом. Процентна ставка, яку банк виплачує власнику депозиту. Її ще називають депозитною ставкою.

derivative financial instruments (derivatives). Похідні фінансові інструменти (деривативи). Фінансові контракти або фінансові інструменти, що походять із (базуються на) інших фінансових інструментів(ах), які називають базовими інструментами.

devaluation. Девальвація. Зниження курсу національної чи міжнародної валютно-грошової одиниці щодо валют інших країн, міжнародних валютно-грошових одиниць.

discount. Дисконт. 1) різниця між номінальною вартістю і ринковою ціною фінансового інструменту без урахування накопиченого за час придбання купона, якщо ринкова ціна нижча від номіналу (“ринковий” дисконт); 2) у бухгалтерському обліку – різниця між номінальною вартістю ринкового інструменту та його вартістю під час первісного визнання без урахування нарахованих на час придбання процентів, якщо така вартість нижча за номінальну вартість (“обліковий” дисконт).

discount rate. Облікова ставка. Один із монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених і розміщених грошових коштів на відповідний період.

documentary collection. Документарне інкасо. Інкасо фінансових документів, що супроводжуються комерційними документами; інкасо лише комерційних документів.

dollar standard. Доларовий стандарт. Світова валютна система, за якої долар відігравав роль міжнародної валюти, не маючи для цього забезпечення золотом.

dumping. Демпінг. Вивезення товару з країни і продаж його за кордоном за цінами нижчими, ніж усередині країни.

Е

early extinguishment of debt. Дострокове погашення боргу (за бажанням позичальника).

early redemption risk; prepayment risk. Ризик дострокового погашення. Ризик зниження прибутковості інвестицій чи недоотримання доходу від кредиту внаслідок того, що частина або вся інвестована сума чи виданий кредит будуть сплачені до встановленого терміну.

early stage equity. Вкладення в первісний капітал. Стартовий капітал.

early withdrawal penalty. Штраф за дострокове зняття коштів (з термінового рахунку). Штраф за дострокове закриття термінового рахунку.

earnest money. Завдаток, аванс.

earning assets. Дохідні активи (банку). Продуктивні активи, фонди.

earnings. Виручка, дохід, надходження. Чистий прибуток (після сплати податків).

Economic and Monetary Union (EMU) [EU]. Економічний і валютний союз [ЄС].

effective interest rate. Ефективна ставка відсотка. Ставка, на основі якої здійснюється дисконтування очікуваного потоку майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії (існування) фінансового

інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього фінансового інструменту.

e-money. Електронні гроші. Грошові зобов'язання емітента в електронному вигляді, які розміщені на електронному пристрої та знаходяться в розпорядженні користувача. Таким пристроєм може бути мікропроцесорна картка, комп'ютер користувача, сервер системи розрахунків, де централізовано зберігаються електронні гроші користувачів.

end-loaded loan. Кредит, більша частина якого підлягає погашенню в кінці терміну.

end-of-month payment (EMP). Оплата в кінці місяця.

endorsement. Індосамент. Передавальний напис на зворотному боці векселя (чека, коносамент), що засвідчує передачу права на цей цінний папір від однієї особи (індосанта) до іншої (індосата).

e-purse. Електронний гаманець. Смарт-картка або платіжний додаток до платіжної картки, кошти за операціями з якою(им) обліковуються на консолідованому рахунку емітента.

equalisation of dividends. Вирівнювання дивідендів.

equity. Акція. Акціонерний капітал (в акціонерному товаристві), власний капітал (у товаристві); інвестиційний капітал; статутний капітал; вкладення в акціонерний капітал.

escrow. Договір під відкладальною умовою.

establish an account (v.). Відкривати рахунок (в банку).

Eurobond. Єврооблігація.

eurocurrencies Євровалюта. Валюта країн ЄС.

Eurodollars. Доларові залишки на рахунках і пасиви в доларах за межами США.

European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР).

European Currency Unit (ECU). Європейська валютна одиниця (ЕКЮ).

European Investment Bank (EIB). Європейський інвестиційний банк (ЄІБ).

European Monetary System (EMS) [EU]. Європейська валютна система [ЄС].

exchange office; exchange bureau. Пункт обміну валюти. Структурний підрозділ, який відкриває банк або фінансова установа, в т.ч. на підставі агентських договорів з юридичними особами-резидентами, де здійснюються валютно-обмінні операції.

exchange rate. Обмінний курс валюти. Операція по обміну валюти, встановлена на певну дату банком.

exchange rate movements. Коливання валютних курсів. Динаміка обмінних курсів; амплітуда коливань обмінного курсу.

exercise price. Ціна виконання опціону; ціна реалізації опціону.

expenses. Витрати (що підлягають відшкодуванню).

Export Credit Guarantee Department (ECGD). Департамент по гарантіях експортних кредитів. Експортно-кредитне агентство.

extended credit; roll-over credit; prolonged credit. Пролонгований кредит. Кредит, за яким продовжено термін погашення суми основного боргу.

F

face interest rate. Номінальна процентна ставка.

facility. Кредит. Кредитна лінія; механізм фінансування; механізм кредитування; канал фінансування.

factoring. Факторинг. Метод фінансування експорту; придбання банком права вимоги щодо виплати за фінансовими зобов'язаннями, скупленими у різних осіб. Здебільшого банк купує дебіторські рахунки за поставлені товари або надані послуги.

fair value. Справедлива вартість. Сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

financial asset. Фінансовий актив: 1) грошові кошти та їх еквіваленти; 2) контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства; 3) контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах; 4) інструмент власного капіталу іншого підприємства.

financial holding company. Фінансова холдингова компанія. Юридична особа, основним видом діяльності якої є участь у статутному капіталі юридичних осіб та діяльність фінансових установ, які є її дочірніми та/або асоційованими компаніями, є основною.

financial instrument. Фінансовий інструмент. Будь-який контракт, результатом якого є створення фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу іншого суб'єкта господарювання.

financial liability. Фінансове зобов'язання. Будь-яке зобов'язання, що є: 1) контрактним зобов'язанням передати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому суб'єкту; 2) контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться (можуть здійснюватися) власними інструментами капіталу суб'єкта.

financial markets. Фінансові ринки. Ринки валют і капіталів.

financial resilience of a bank. Фінансова стійкість банку. Стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для

підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю.

financial restructuring of a bank; financial rehabilitation of a bank. Фінансове оздоровлення банку. Відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність із вимогами Національного банку.

financial stability indicators. Індикатори фінансової стійкості. Показники поточного фінансового стану та стійкості фінансових установ країни та їх контрагентів із сектору корпорацій та сектору домашніх господарств.

flexible exchange rate. Гнучкий валютний курс. Відомий ще як плаваючий. Ситуація, за якої валютні курси різних світових валют вільно коливаються залежно від попиту і пропозиції цих валют.

flight of capital. Відплив капіталу. Міжнародний рух капіталу з однієї країни до іншої з метою уникнення втрат та (або) одержання прибутку від такої операції.

floating currency. Плаваюча валюта. Валюта, курс якої щодо певної іноземної валюти нестабільний і залежить від дії ринкового механізму.

foreign currency. Іноземна валюта. Валюта будь-якої іноземної держави, яка є в ній законним платіжним засобом.

foreign exchange operations. Валютні операції. Операції, пов'язані з переміщенням або переходом права власності на валютні цінності.

foreign exchange policy. Валютна політика. Сукупність економічних, правових та організаційних заходів, що здійснюються центральним банком та іншими органами державного регулювання щодо діючих у державі валютних взаємовідносин між суб'єктами господарювання, домашніми господарствами та органами державного управління.

foreign exchange position. Валютна позиція. Співвідношення вимог і зобов'язань банку в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі.

foreign exchange risk. Валютний ризик. Наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют і цін на банківські метали.

forfeiting. Форфейтинг. Кредитування зовнішньоекономічної операції за допомогою придбання в експортера векселів, акцептованих імпортером. Явище, подібне факторингу.

forward contract. Форвардний контракт. Операції з купівлі-продажу іноземної валюти, цінних паперів за узгодженою ціною на певну дату в майбутньому.

freight. Фрахт. Плата за перевезення вантажів водними шляхами або за використання суден протягом певного часу, а також вантаж, що перевозиться на зафрахтованому судні. Поняття не поширюється на багаж і пошту.

front office. Фронт-офіс. Операційний підрозділ банку та інші його структурні одиниці, які відповідають за розвиток і управління взаємовідносинами з контрагентами.

fund transfer. Переказ коштів. Рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому в готівковій формі.

funds transfer business day. Операційний день. Частина робочого дня банку або іншої установи – члена платіжної системи, протягом якої від клієнтів приймаються документи на переказ і документи на відкликання коштів та можна, за наявності технічної можливості, здійснити їх обробку, передачу та виконання.

futures. Ф'ючерси. Вид угод на фондовій або товарній біржі, що засвідчує зобов'язання придбати (продати) базовий актив у визначений час і на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією цін на момент укладення зобов'язань сторонами контракту.

G

gain for tax purposes. Оподатковуваний приріст капіталу. Оподатковуваний дохід.

gains on disposal of assets. Прибуток від реалізації активів.

gap. Розбіжність термінів погашення. Різниця між сумою короткострокових активів з плаваючою ставкою і сумою короткострокових пасивів з плаваючою ставкою; пробіл (в законодавстві).

general capital increase (GCI). Загальне збільшення капіталу (компанії, банку).

general examination. Комплексна ревізія (всеосяжна перевірка комерційного банку органом банківського нагляду).

general good. Основні активи.

gilt-edged security (gilt). Державний цінний папір.

giro. Жиророзрахунки. Система електронних платежів, що базується на кредитних перекладах; у цій системі фінансова установа при вступі розпорядження від власника рахунку здійснює переказ коштів на рахунок кредитора і повідомляє кредитора про вступ засобів на його рахунок; використовується у Великобританії, інших європейських країнах і Японії; у системі беруть участь банки і поштові відділення.

giro agreement. Угода про жиророзрахунки.

giro bank. Система безготівкових вимог і зобов'язань.

globalisation. Глобалізація. Взаємозалежність покупців і продавців цінних паперів на фінансових ринках світу.

global quotas. Загальні квоти. Вартісні або кількісні обсяги імпортованих (експортованих) певною країною товарів протягом визначеного періоду.

gold bullion standard. Золотозливковий стандарт. Валютний режим, який передбачає такі умови: золото зберігається державою у золотих зливках, а не у вигляді монет; золото у країні не перебуває в обігу; золото може використовуватися з промисловою метою та у міжнародних розрахунках.

gold exchange standard. Золотодевізний стандарт. Валютний режим, коли гроші окремих країн конвертуються в золото в інших країнах за фіксованою ціною.

grant. Безоплатна позика. Субсидія. Грант.

gray market. Сірий ринок. Ринок товарів, що імітують справжні. Поняття вживається і до ринків, де дефіцитні товари можна швидко придбати за цінами, що перевищують звичайні.

greenmail. Викуп компанією своїх акцій. Заходи, що вживаються компанією для підвищення ринкової ціни її акцій.

gross domestic income (GDI). Валовий внутрішній дохід.

gross income. Валовий дохід.

gross input. Валові витрати.

gross interest. Відсотки до утримання податків.

gross national product (GNP). Валовий національний продукт. Ринкова вартість усіх товарів і послуг, вироблених (наданих) у певній країні впродовж року.

government bond market. Ринок державних облігацій.

government budget. Державний бюджет.

government funding. Фінансування за рахунок державних коштів.

guarantee. Гарантія. Спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого банк-гарант приймає на себе грошове зобов'язання перед бенефіціаром (оформлене в письмовій формі або у формі повідомлення) сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов'язань у повному обсязі або їх

частину в разі пред'явлення бенефіціаром вимоги та дотримання всіх вимог, передбачених умовами гарантії.

guarantor. Гарант. Поручитель, аваліст.

guarantor bank. Банк-гарант.

Н

hard currency. Тверда валюта. Будь-який міжнародно визнаний засіб обігу.

Використання такої валюти не підпадає під державний контроль, її курс штучно не підтримується.

hand money. Завдаток готівкою.

hard currency. Вільно конвертована валюта.

hidden reserve. Прихований резерв.

hedging. Хеджування. Продаж валюти, товару через укладення строкової та ф'ючерсної угод протилежного змісту. У результаті будь-якої зміни цін покупці та продавці за одним контрактом зазнають втрат, за іншим мають вигоду; завдяки цьому прийому продавці і покупці не зазнають збитків від підвищення (зниження) цін.

high street bank. Провідний банк (з великим числом відділень).

hire-purchase (HP). Покупка в розстрочку.

hiring. Хайринг. Середньотермінова оренда машин, обладнання, транспортних засобів тощо. Є засобом фінансування інвестицій та активізації збуту за умови збереження за орендодавцем права власності на товар.

historical cost. Початкова вартість.

home banking. Здійснення банківських операцій. Вчинення банківських операцій в діалоговому режимі (за допомогою клавіатури телефонного апарату).

Дистанційне здійснення банківських операцій за допомогою телефону або комп'ютера в діалоговому режимі.

hot money. “Гарячі” гроші. Міжнародний рух капіталів, передусім короткотермінового характеру, спричинений спекулятивними намірами їх власників (які враховують, наприклад, відмінність у відсоткових ставках у різних країнах).

house bill. “Домашній вексель” (власний вексель компанії).

house paper. Домашній папір. Вексель, що виставляється й акцептується фірмами однієї групи, наприклад, у межах транснаціональної корпорації.

hypothecation. Іпотека. Іпотечна застава, застава із збереженням володіння закладеним майном.

I

import deposit. Імпортний депозит. Задаток, що вносить імпортер на певний термін. Є інструментом обмеження імпорту та посилення державного контролю за ним.

import license. Імпортна ліцензія. Дозвіл, що надається на визначений термін відповідним державним установам на право здійснення певних імпортних операцій у банківській, торговельній та інших сферах.

import restrictions. Імпортні обмеження. Заходи (наприклад, імпортні депозити, ліцензії, квоти), що застосовуються для скорочення або регулювання імпорту.

inaccessibility of deposits. Недоступність вкладів. Неможливість отримання вкладником під час виведення неплатоспроможного банку з ринку вкладу, включаючи відсотки за ним, протягом семи робочих днів з дня закінчення строку дії договору або з дня вимоги (за вкладами на вимоги, за поточними чи картковими рахунками).

inflation. Інфляція. Тривале зростання загального рівня цін, що відображує зниження купівельної спроможності грошової одиниці.

inflation targeting. Таргетування інфляції. Монетарний режим, який передбачає відповідальність центрального банку за дотримання проголошеного значення офіційного показника інфляції (таргету) протягом визначеного періоду часу.

insider. Інсайдер. Особа, яка завдяки своєму службовому становищу або спорідненим зв'язкам має доступ до конфіденційної інформації про діяльність банку, що недоступна широкій громадськості, та може використати її у власних цілях з метою збагачення, одержання неконкурентних переваг, привілеїв тощо.

insolvent bank. Неплатоспроможний банк. Банк, у разі: 1) не приведення ним своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, в тому числі нормативно-правових актів Національного банку, після віднесення його до категорії проблемних, але не пізніше ніж через 180 днів з дня визнання його таким.

intelligent banknote neutralization system (IBNS). Система інтелектуального захисту банкнот. Пристрої спеціальної конструкції (кейси, сейфи, контейнери) для зберігання та переміщення банкнот, які в разі несанкціонованого доступу унеможливають використання банкнот шляхом їх пофарбування, термічного або механічного пошкодження.

interbank loans. Міжбанківський кредит. Кредит, наданий на міжбанківському ринку одним банком іншому. Кредитні відносини між банками визначаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних угод, які передбачають умови розміщення тимчасово вільних коштів, права та зобов'язання сторін з належним оформленням справ за міжбанківський кредит.

interest income. Процентний дохід. Дохід, що виплачується за користування фінансовими коштами, виражений у вигляді річної процентної ставки.

interest rate risk. Ризик зміни процентної ставки. Наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок.

interest rate spread. Спред процентний. Різниця між середньозваженою ставкою дохідності процентних активів банку та середньозваженою ставкою витратності його процентних зобов'язань.

intervention currency. Інтервенційна валюта. Іноземна валюта, яка використовується компетентними органами певної країни, щоб за допомогою офіційного обмінного механізму забезпечити коливання валютного курсу в допустимих межах.

International Financial Reporting Standards. Міжнародні стандарти фінансової звітності. Набір прийнятих Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB) документів (стандартів і коментарів), що визначають стандарти, які регламентують правила складання фінансової звітності, необхідної зовнішнім користувачам для прийняття ними економічних рішень стосовно підприємства.

investment caps. Нормативи інвестування. Економічні нормативи, що встановлюються Національним банком з метою забезпечення контролю за інвестиційною діяльністю банків, у т. ч. за прямими інвестиціями. До таких нормативів належать Н11 та Н12.

invoice. Рахунок-фактура. Документ, який продавець виписує на ім'я покупця для оплати куплених товарів, виконаної роботи або наданих послуг.

islamic banking. Ісламська банківська справа. Банківська діяльність, що не передбачає виплати відсотків за надані кредити.

issuing activity of a bank. Емісійна діяльність банку. Випуск банком власних цінних паперів.

issue of money. Емісія грошей. Випуск в обіг нових грошових знаків.

Ж

jawbone policy. Неофіційне звернення центрального банку до комерційних банків.

job cost sheet. Таблиця тарифних ставок.

jobber. Джобер. Біржовий клерк; дилер Лондонської фондової біржі, який, на відміну від дилерів більшості бірж, не має права виконувати функції брокера і безпосередньо здійснювати операції з клієнтами, які не є членами біржі.

joint account. Загальний рахунок.

joint financing. Спільне фінансування (вид співфінансування).

joint and several liability. Солідарна відповідальність. Форма відповідальності, що виникає коли декілька осіб переймають на себе одно і те ж зобов'язання і погоджуються погасити певну долю цього зобов'язання або, у разі невиконання зобов'язання іншими особами, погасити зобов'язання повністю; наприклад, кредитор може стягнути суму боргу як з усіх позичальників в певних долях, так і з одного з позичальників повністю).

joint obligation. Зобов'язання з солідарною відповідальністю боржників.

joint promissory note. Спільний простий вексель. Простий вексель, виданий на умовах солідарної відповідальності.

joint stock. Акціонерний капітал. Капітал товариства.

joint-stock company (JSC). Акціонерна компанія. Акціонерне товариство.

junior stock. Акції з обмеженими правами.

junk bond. Викидна облігація. “Сміттєва” облігація (облігація з високою мірою ризику і високою ставкою відсотка, випущена емітентом з сумнівною платоспроможністю; емітентом може бути як приватна компанія, так і уряд, що знаходиться в умовах економічної кризи)

К

keep accounts. Вести рахунки (бухгалтерської книги).

keep capital intact. Зберігати величину капіталу незмінною.

kerb market. Чорний ринок. Позабіржовий оборот, неорганізована торгівля (цінними паперами).

kerb trading. Позабіржовий оборот. Позабіржова торгівля акціями, торгівля некотированими (на біржі) облігаціями.

key currencies. Ключові валюти. Валюти, що широко використовуються як резервні, зокрема в обмінних операціях.

key rate. Провідна ставка. Основна ставка.

kickback. “Подяка” (хабар за присудження підряду, прийом на роботу і т. п.).

kinebar. Золотий злиток банку UBS (позначений захищеної від підробки кінеграмою).

kite. Незабезпечений вексель. Фальсифікований чек, “дутий” чек.

kite flying. Видача чеків без належного покриття. Використання “дружніх” векселів.

knock down. Продавати з аукціону. Пускати “з молотка”.

knockdown price. Аукціонна ціна. Ціна при продажі з “молотка”.

know your client (KYC); know your customer (KYC). Знання клієнтури. Індивідуальна робота з клієнтами; принцип індивідуального підходу до клієнтів.

L

large caps. Високоприбуткові акції першокласних компаній.

last in, first out (LIFO). Оцінка та облік портфеля цінних паперів, при якому першими продаються цінні папери, придбані останніми.

late payment. Прострочений платіж. Прострочення платежу.

late payment charge. Сума пені.

late payment fee. Пеня за прострочений платіж.

launching. Емісія цінних паперів. Випуск цінних паперів.

lead manager. Головний організатор і гарант розміщення кредиту (про банк).

Провідний менеджер (про банк – провідний учасник синдикату з розміщення цінних паперів).

lease. Оренда. Договір оренди, термін оренди, лізинг.

ledger. Бухгалтерська книга.

legal tender. Законний платіжний засіб. Законний засіб платежу.

lender. Кредитор.

lending ceiling. Ліміт кредитування. Максимальна сума кредитування.

lessee. Орендар, наймач.

lessor. Орендодавець.

letter of advice (L/A; LA). Авізо, сповіщення.

letter of credit. Акредитив. Умовне грошове зобов'язання, що надається банком-емітентом за дорученням та з інструкціями особи – наказодавця акредитиву.

letter of deposit. Заставний лист.

levy. Збір, комісія, мито, податок.

levy subsidy. Податкова субсидія. Субсидія, яку уряд надає виробникам або постачальникам товару за рахунок зменшення або скасування податку на його продаж.

liabilities. Зобов'язання, відповідальність, пасиви.

LIBID (London interbank bid rate). Лондонська міжбанківська ставка

(платиться першокласним банком по термінових депозитах іншого першокласного банку).

license. Ліцензія. Дозвіл, який надається на певний термін відповідними державними установами на право здійснення окремих операцій у банківській, торговельній та інших сферах, а також надання права іншій особі або організації використовувати запатентовані винаходи, технології, інформацію тощо.

lien. Право утримання, застава.

life assurance. Страхування життя. Страхова сума виплачується по досягненню страхувальником певного віку. Страхування життя (страхова сума виплачується при настанні страхового випадку – смерті, каліцтва і т.п.).

limitation. Термін давності.

limitation of actions. Позовна давність.

limited partner. Компаньйон-вкладник, співвласник.

limited partnership. Товариство з обмеженою відповідальністю.

line of credit. Короткостроковий кредит.

liquid assets. Ліквідні активи, кошти.

liquidate. Оплачувати, оцінювати суму.

liquidity. Ліквідні кошти. Готівкові кошти, а також цінності, які можуть бути ліквідовані швидко і без втрат.

liquidity ratio. Коефіцієнт ліквідності, норматив поточної ліквідності.

listing. Лістинг, котирування. Реєстрація нових випусків (цінних паперів) на біржі.

loan. Кредит, позика.

loan application. Кредитна заявка. Прохання про надання кредиту.

loan capital. Позиковий капітал.

London interbank offered rate (LIBOR; Libor). Лібор. Лондонська міжбанківська ставка.

London International Financial Futures Exchange (Liffe; LIFFE). Лондонська міжнародна біржа фінансових ф'ючерсних угод.

long-term debt. Довгострокові запозичення, довгострокові кредити.

lump sum. — Паушальний платіж. Платіж за ліцензійною угодою, що сплачується без поділу його на окремі частини, одноразово.

lump-sum charter. Паушальний чартер. Сума, що сплачується фрахтувальником судновласнику незалежно від того, чи завантажено все судно або його частина.

lumping sale. Оптовий продаж майна.

М

m-banking. Здійснення банківських операцій за допомогою мережі Інтернет при бездротовому підключенні. Ведення банківської діяльності з використанням засобів мультимедіа, здійснення банківських операцій з мобільного телефону.

macroprudential analysis. Макропруденційний аналіз. Метод проведення постійного моніторингу, комплексного аналізу стану фінансової системи, її внутрішніх взаємозв'язків, взаємодії з реальним сектором, бюджетною сферою, а також з тенденціями розвитку світових фінансових і товарних ринків з метою забезпечення стабільного функціонування.

mainline stocks. Акції провідних компаній.

maintain a loan. Забезпечувати технічне обслуговування кредиту. Обслуговувати кредит (технічно).

major minority shareholding. Великий (але не контрольний) пакет акцій, субконтрольний пакет акцій.

major shareholder. Утримувач великого пакету акцій. Великий акціонер, впливовий акціонер.

majority holding. Контрольний пакет акцій.

make a market. Пропонувати ціну покупки і ціну продажу (цінних паперів).

managed account. Цінні папери, передані в управління банку (зазвичай великий пакет).

managed costs. Довільні витрати.

management. Керівники банку: дирекція, органи управління, адміністрація (компанії), керівництво (підприємства).

management accounts. Оперативна інформація про фінансово-комерційний стан підприємства (представляється керівництву бухгалтерією).

manager. Керівник, менеджер. Учасник синдикату по розміщенню цінних паперів (про банк).

managing director. Генеральний директор, директор-розпорядник (МВФ).

mandate. Мандат (на організацію випуску цінних паперів).

margin. Маржа. Показник, що використовується в торговельній, біржовій, страховій, інвестиційній та банківській практиці.

markdown. Уцінка.

market maker. Маркет-мейкер. Брокер або дилер, діяльність якого як професійного учасника валютного або фондового ринку полягає у забезпеченні постійних котирувань цін продавця та покупця на певні фінансові інструменти від свого імені або від імені клієнта.

market price. Продажна ціна. Ринкова ціна, ринкова вартість.

marketable security. Ліквідний цінний папір. Цінний папір, що легко реалізовується.

mark-up. Націнка. Роздрібна надбавка, торгова націнка.

maturity ladder. Диференціація по термінах погашення. Розбиття по термінах погашення, різні терміни погашення.

medium term note (MTN). Середньострокове боргове зобов'язання. Середньостроковий вексель.

meeting of creditors. Збори кредиторів (при банкрутстві боржника).

merchant bank. Комерційний банк, торговий банк.

metal account. Металевий рахунок. Кореспондентський, поточний або вкладний (депозитний) рахунок, який уповноважений банк відкриває своєму клієнту для обліку операцій, що здійснюються з банківськими металами.

middle office. Мідл-офіс. Підрозділ банку, в якому зосереджена сукупність бізнес-процесів, процедур, нормативних документів (регламентів), довідників, друкованих форм, організаційно-штатних документів, що забезпечують процеси підготовки та ухвалення рішень.

minimum lending rate (MLR). Мінімальна ставка позикового відсотка.

minority interest. Пакет акцій, що не дає контролю. Пайова участь, неконтрольний пакет акцій, доля дрібних вкладників, субконтрольний пакет акцій.

minority shareholder. Акціонер, що не має контрольного пакету.

mismatch. Неспівпадання термінів погашення. Неспівпадання по терміновості активів і пасивів.

mixing rates. Змішані курси. У валютній сфері – використання різних валютних курсів для окремих категорій товарів з інших країн.

monetary aggregate. Грошові агрегати. Зобов'язання депозитних корпорацій перед іншими секторами економіки, крім сектору загального державного управління та інших депозитних корпорацій.

monetary authority. Грошово-кредитний орган. Фінансовий орган. Грошово-кредитний орган, орган грошово-кредитного регулювання (установа, що відповідає за реалізацію грошово-кредитної політики).

monetary base. Грошова база. Сукупність зобов'язань Національного банку в національній валюті, що забезпечують зростання грошових агрегатів і кредитування економіки.

monetary policy. Грошово-кредитна політика. Комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці країни шляхом використання визначених законом засобів і методів.

monetary transmission mechanism. Монетарний трансмісійний механізм. Процес передачі змін у використанні інструментів монетарної політики центрального банку на фінансовий сектор економіки, а у подальшому – на макроекономічні змінні на основі використання певних каналів і зв'язків прямої та зворотної дії.

monetary unit. Законодавчо встановлений грошовий знак країни, головний елемент національної грошової системи, одиниця грошової лічби, за допомогою якої визначаються ціни, тарифи та інші вартісні показники. Розмір і назва Грошової одиниці встановлюються в кожній країні законодавством.

money. Гроші. Економічна категорія, що відображає складну систему суспільних відносин, перш за все економічних, між державою, суб'єктами господарювання та фізичними особами як учасниками відтворювальних процесів з приводу встановлення цінових співвідношень між окремими товарами, здійснення платежів і розрахунків, накопичення та збереження фінансових ресурсів, а також руху капіталу як усередині країни, так і за її межами.

money in hand. Готівка, грошова готівка.

money market (MM). Грошовий ринок. Ринок ліквідних засобів, ринок короткострокових боргових зобов'язань.

money market bank. Банк, працюючий з короткостроковими зобов'язаннями. Банк, що спеціалізується на операціях на ринку короткотермінових капіталів.

money remittance. Грошовий переказ. Форма переказу грошей у банківській або поштової системі, зазвичай між фізичними особами або між фізичними та юридичними особами. В структурі грошового переказу присутній відправник, одержувач і посередник.

monetization of economy. Монетизація економіки. Макроекономічний показник, що характеризує ступінь забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, та відображає забезпеченість процесів виробництва та споживання відповідною грошовою масою.

mortgage. Іпотека. Вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні та користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому законодавством.

mortgage-backed security. Іпотечні цінні папери. Цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів.

mortgage coverage. Іпотечне покриття. Іпотечні активи, які відповідно до проспекту емісії та реєстру іпотечне покриття забезпечують виконання зобов'язань емітента за іпотечними облігаціями.

mortgage bond. Заставний лист. Облігація із запорукою майна.

mortgagor. Заставник. Боржник по заставі.

multinational bank. Багатонаціональний банк. Банк, що діє в декількох країнах.

multiple exchange rate. Множинний валютний курс. Використання певною країною кількох валютних курсів для різних операцій.

mutual fund. Пайовий інвестиційний фонд.

mutuary. Позичальник.

N

naked debenture. Незабезпечене боргове зобов'язання. Незабезпечена облігація.

named policy. Разовий поліс (страхування).

narrow market. Невеликий об'єм операцій на ринку. Епізодичний ринок, ринок з невеликим об'ємом угод (ціни на такому ринку схильні до різких коливань).

NASDAQ Index. Індекс НАСДАК (позабіржового обороту).

national giro bank. Національна система жиророзрахунків.

national income. Національний дохід. Чистий матеріальний продукт (ЧМП).

negotiation of bills. Придбання векселів. Придбання переказних векселів у міжнародних розрахунках.

near money. Квазіліквідні засоби. Напівліквідні засоби, цінні папери, що легко обертаються в готівку.

negative cash flow. Витрати.

negative equity. Знецінений капітал. Негативна різниця між сумою заporуки і ринковою вартістю майна.

negative income tax. Негативний прибутковий податок (податковий кредит, що надається особам з доходами нижче прожиткового рівня)

negative interest. Відсотки, що утримуються з основної суми.

net assets. Нетто-активи. Чисті активи.

net book value (NBV). Чиста балансова вартість. Чиста книжкова вартість.

net collection. Чисте інкасо. Різновид інкасо, що стосується лише фінансових документів.

net cash flows. Сальдо руху касової готівки. Сальдо руху грошових коштів.

net foreign investment. Чисті зарубіжні інвестиції. Переважання іноземних активів над пасивами країни.

net price. Ціна цінного паперу без нарахованих відсотків.

net worth. Власний капітал. Різниця між активами і зобов'язаннями. Різниця між активами і пасивами.

net yield. Чистий дохід на капіталовкладення (за вирахуванням витрат і резервів на покриття втрат).

nominal account. Номінальний рахунок, тимчасовий рахунок.

nominal capital. Дозволений до випуску акціонерний капітал. Статутний капітал.

nominee. Підставна особа. Одержувач за дорученням (вантажу товару, грошей, поштового відправлення).

nominee company. Номінальна компанія (компанія, що створюється для реєстрації іменних акцій). Холдингова компанія; підставна компанія.

non-marketable security. Неліквідний цінний папір.

non-recourse financing. Безоборотне фінансування. Фінансування без права вимоги, фінансування без права звернення стягнення на позичальника.

nonperforming loans (NPL). Недіючі кредити. Відповідно до діючої класифікації це сумнівні та безнадійні до повернення кредити. Згідно з рекомендаціями МВФ,

кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені.

nostro account. Рахунок Ностро. Кореспондентський рахунок банку, відкритий у банку-кореспонденті, на якому відображуються всі взаємні платежі.

non-tariff barriers. Нетарифні бар'єри. У сфері міжнародної торгівлі означає всі інші, крім тарифних, бар'єри. Наприклад, ліцензування, ембарго, фітосанітарні стандарти, квоти тощо.

note. Вексель. Боргове зобов'язання.

note issuance facility. Короткостроковий револьверний кредит (зазвичай організується групою першокласних банків на 1, 2, 3 місяці).

notice deposit. Терміновий вклад.

notional amount. Умовна сума.

novation. Переклад боргу на нового боржника. Новація (переукладення договору з одночасним припиненням дії попереднього договору).

notification. Нотифікація. Повідомлення власником векселя (векселетримачем) векселедавця про опротестування виданого ним векселя.

nursery financing. Довгострокове фінансування на меті створення нової компанії (як кредитування, так і пайова участь в капіталі).

О

obligation. Грошове зобов'язання, облігація.

obligee. Кредитор за зобов'язанням.

obligor. Дебітор. Боржник за зобов'язанням.

odd lot. Неповний лот (що налічує, як правило, менш як 100 акцій).

off-balance-sheet finance. Позабалансове фінансування.

offer. Оферта. Пропозиція про укладення угоди з детальним зазначенням її умов.

offer price. Запитувана ціна.

off-set deal. Офсетна угода. Стосується зустрічної торгівлі і передбачає можливість інвестування з боку контрагента замість плати за товари або послуги.

official. Банківський службовець.

official exchange rate. Офіційний обмінний курс. Курс валюти, встановлений на певну дату Національним банком як уповноваженим органом держави.

official reserve assets. Офіційні резервні активи. Зовнішні активи, що контролюються Національним банком та за першою вимогою можуть бути використані ним для прямого фінансування дефіциту платіжного балансу, непрямого впливу на обсяги цього дефіциту за допомогою інтервенцій на валютному ринку, що впливають на обмінний курс грошової одиниці до іноземних валют, та з іншою метою.

offshore funds. Офшорні засоби. Інвестиційні фонди, що знаходяться в офшорних зонах.

offshore zone. Офшорна зона.

on account of credit. В рахунок кредиту.

on-call credit. Онкольний кредит. Короткостроковий комерційний кредит, що необхідно повернути позичальнику за першою вимогою кредитора.

online banking. Здійснення банківських операцій клієнтом зі свого комп'ютера або по телефону.

open account. Відкритий рахунок. Різновид зовнішньоторговельних рахунків. Товари та супровідні документи при цьому надсилаються безпосередньо іноземному покупцеві, оплата виконується протягом обумовленого терміну.

open book. Перевищення пасивів над активами (по яких відповідно виплачуються і виходять відсотки).

open cheque. Некросований чек.

open market operations. Операція на відкритому ринку. Купівля/продаж казначейських зобов'язань банком, а також інших цінних паперів (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права) та боргових зобов'язань, визначених Правлінням банку.

open order. Відкритий наказ (невиконаний або нескасований наказ про купівлю або продаж цінних паперів). Невиконане діюче розпорядження (клієнта брокерові).

operating income. Операційні доходи. Надходження, отримані банком у результаті здійснення операцій чи надання послуг своїм клієнтам.

operating lease. Прокат, оперативний лізинг, операційна оренда.

operation. Проект, угода, фінансування проекту.

opportunity cost. Упущена вигода. Найвища вартість альтернативи, альтернативні витрати, максимальна ціна шансу.

option. Опціон. Право вибору, право купівлі або продажу цінних паперів за обумовлену ціну в обумовлений термін.

option of exchange. Валютний опціон. Право вибору альтернативних валютних умов зовнішньоторговельного контракту.

ordinary share. Звичайна акція, пай. Категорія акцій акціонерного капіталу підприємства, яка дає власникові право голосу на загальних зборах акціонерів і право на пропорційну частку прибутків у формі дивідендів.

outstanding. непогашений, нереалізований. Борг, що належить сплатити.

overdraft . Овердрафт. Особлива форма надання короткотермінового кредиту клієнту банку у разі, коли розмір платежу перевищує залишок коштів на банківському рахунку клієнта.

overdue bill. Прострочений вексель, неоплачений.

overnight. Овернайт. Один із різновидів кредиту, як правило, міжбанківського та кредиту рефінансування центрального банку. Кредит овернайт надається на найкоротший термін – до наступного робочого дня.

overshooting in FX market. Невиправдане коливання валютного курсу.

oversubscribed issue. Збільшений випуск (облігацій). Випуск додаткових облігацій для задоволення попиту.

overtrading. Надмірна торговельна діяльність. Брак оборотного капіталу у прибутковій фірмі для здійснення платежів (криза ліквідності).

Р

participants in a bank; bank's member. Учасник банку. Засновник банку, акціонер банку, який є публічним акціонерним товариством, або пайовик кооперативного банку.

payer. Платник. Особа, з рахунка якої ініціюється переказ коштів або яка ініціює переказ коштів шляхом внесення до банку або іншої установи – члена платіжної системи документа на переказ готівки разом із відповідною сумою коштів.

payment card. Платіжна картка. Спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки.

payment circulation. Платіжний оборот. Процес безперервного руху платіжних засобів, які обслуговують господарський оборот.

payment's deficit. Дефіцит платіжного балансу. Перевищення платежів країни над їх надходженнями до країни.

payment institution. Платіжна система. Платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів.

payment instruction. Платіжне розпорядження. Розпорядження або повідомлення з вимогою про переказ грошових коштів (у формі грошової вимоги) за розпорядженням одержувача грошових коштів.

payment instrument. Платіжний інструмент. Певний засіб, що містить реквізити, які ідентифікують його емітента, платіжну систему, в якій він використовується, та, як правило, держателя цього банківського платіжного інструменту.

payment methods. Форми розрахунків. Способи здійснення розрахунків між суб'єктами господарювання та фізичними особами.

payment order. Платіжне доручення. Розрахунковий документ, який містить письмове доручення платника банку або іншій установі – члену платіжної системи, що його обслуговує, здійснити переказ визначеної в ньому суми коштів зі свого рахунка на рахунок отримувача.

payment system oversight. Оверсайт платіжних систем. Діяльність центрального банку, спрямована на забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування платіжних систем, яка полягає в оцінюванні діючих у країні платіжних механізмів і, в разі потреби, внесенні змін до них.

payment request; payment demand order. Платіжна вимога. Розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача, а при договірному списанні – отримувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунка платника на рахунок отримувача.

petrol dollars. Нафтодолари. Невикористані країнами-членами ОПЕК, вкладені в основні європейські банки.

portfolio investment. Портфельне інвестування. Інвестування капіталу в активи компанії, яке не передбачає набуття права на управління нею.

predatory dumping. Грабіжницький демпінг. Продаж товарів на іноземних ринках за нижчими, ніж на ринку країни-експортера, цінами з метою витіснення з цього ринку національних та іноземних конкурентів.

price stability. Цінова стабільність. Збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін.

primary commodity. Первинний товар. Товар, що не був підданий первинній переробці.

principal. Принципал. Юридична особа, від імені якої діє посередник; основна особа (боржник) у борговому зобов'язанні; особа, що бере участь в угоді за свій рахунок.

prior deposit. Попередній депозит. Певна сума грошей, депонована імпортером у банку країни імпорту, як умова імпорту. Сума, як правило, визначається як частка вартості імпорту.

problem bank. Проблемний банк. Банк, що відповідає хоча б одному з таких критеріїв: 1) банк допустив зменшення розміру регулятивного капіталу та/або нормативів капіталу банку, встановленого законом та/або норматив-но-правовими актами Національного банку, на 10 і більше відсотків протягом звітного місяця; 2) банк не виконав вимогу вкладника або іншого кредитора, строк якої настав п'ять і більше робочих днів тому; 3) системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

prohibitive tariff. Заборонний тариф. Високий податок на імпортовані у країну товари, що застосовується, коли обсяг відповідних товарів перевищує встановлену межу.

prolongation. Пролонгація. Продовження терміну чинності договору, угоди, векселя, позики, повноважень.

promissory note. Боргове зобов'язання. Письмове боргове зобов'язання у вигляді цінного паперу, складеного за встановленою формою.

protective tariff. Протекціоністський тариф. Тарифна шкала, для якої характерні такі ставки мита, що захищають вітчизняних виробників від конкуренції з боку зарубіжних товарів.

provisions against losses from asset side operations. Резерви під втрати за активними банківськими операціями. Резерви під можливі збитки від проведення активних операцій, які мають певну ймовірність виникнення.

provisional administration. Тимчасова адміністрація. Процедура, що застосовується Національним банком до банків при здійсненні банківського нагляду за особливих обставин, передбачених законодавством.

purchasing power of money. Купівельна спроможність грошей. Умовна кількість товарів і послуг, які можна придбати за грошову одиницю.

Q

qualifying holding in a bank. Істотна участь банку. Пряме або опосередковане, самостійно або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

qualifying shares. Мінімальне число акцій, яке повинен мати директор компанії (зазвичай вони депонуються на термін його перебування на посаді).

quantitative restrictions. Кількісні обмеження. Встановлення обсягів імпортованих (експортованих) товарів та/або їх цін.

quasi-money. Грошові субститути, грошові сурогати.

query. Запит (у банківському листуванні).

quick assets. Ліквідні активи. Активи, які можуть бути реалізовані менш ніж за рік.

quick disbursing loan. Кредит зі швидким використанням. Кредит з прискореною виплатою, кредит із спрощеним порядком вибірки.

quittance. Погашення боргу, звільнення від відповідальності, розписка (квитанція).

quotation. Котирування. Визначення біржового курсу цінних паперів, іноземної валюти, товарів.

quote. Пропонувати ціну, встановлювати ціну.

quoted company. Компанія, акції якої котируються на біржі.

quoted price. Біржовий курс.

quoted security. Зареєстрована фондова цінність, зареєстрований цінний папір, котируваний на біржі цінний папір.

R

rate of return. Рентабельність. Відносний показник економічної ефективності, який відображає рівень ефективності використання ресурсів і капіталу банку.

rating. Рейтинг банку. Позиція банку на ринку залежно від певних параметрів і показників діяльності, фінансового стану, виконання економічних нормативів, вимог законодавства тощо.

real effective exchange rate. Реальний ефективний обмінний курс. Розрахунковий валютний курс, який є індикатором зміни цінової конкурентоспроможності вітчизняних товарів по відношенню до продукції основних торговельних партнерах країни.

recapitalization. Рекапіталізація. Термін використовується переважно для характеристики процесу зміни або відновлення статутних капіталів банків або інших фінансових установ.

reference. Референція. Характеристика, що дається фізичній та (або) юридичній особі особою, організацією, акціонерним товариством, банком, що користуються довірою в ділових колах.

refinancing. Рефінансування. Операції з надання банкам кредитів у встановленому національним банком порядку.

refinancing rate. Ставка рефінансування. Процентна ставка, за якою Національний банк країни надає банкам на визначений строк кредити рефінансування.

regulatory capital. Регулятивний капітал. Один із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільності банківської діяльності.

remission. Ремісія. Знижка, яку постачальник робить платникові для округлення суми платежу; звільнення від штрафу, податку.

remittance. Римеса. Платіжний документ (тратта, чек, грошовий переказ) в іноземній валюті, який купується боржником за національну валюту в третью

особи і пересилається його іноземному кредиторві для погашення заборгованості.

reorganization of a bank. Реорганізація банку. Злиття, приєднання, поділ, виділення банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття майна банку, коштів, прав і обов'язків правонаступниками.

repurchase agreement. Операції репо. Операції, що здійснюються між Національним банком країни та банками з державними облігаціями країни та банківськими металами. Угода про зворотний викуп; договір купівлі-продажу із зобов'язанням зворотного викупу.

reserve requirements. Обов'язкові резерви. Один із монетарних інструментів для регулювання обсягів грошової маси в обігу та управління грошово-кредитним ринком.

residential mortgage loan. Іпотечний житловий кредит. Довгостроковий кредит, що надається фізичній особі, товариству співвласників квартир або житловому кооперативу для фінансування витрат, пов'язаних з будівництвом або придбанням квартири чи житлового будинку.

revaluation. Ревальвація. Зниження курсу національної валюти до іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць.

reserve currency. Резервна валюта. Міжнародно визнана валюта, що використовується багатьма країнами світу для виконання фінансових зобов'язань перед іншими країнами.

retroactive bonification. Зворотна боніфікація. Знижка з ціни постаченого товару, якщо фактична його якість нижча за передбачену договором.

reverse. Реверс. Письмове зобов'язання однієї особи, в якому вона гарантує щось іншій особі, наприклад, зобов'язання викупити заставлений вексель.

reversion. Реверсія. Повернення майна колишньому власникові.

revolving credit. Револьверний кредит. Автоматично поновлюваний кредит, який широко використовується у світовій практиці на ринку позичкового капіталу.

royalty. Роялті. Періодичні відрахування продавцеві, які згідно з ліцензійною угодою сплачує ліцензіат ліцензіару за право користування предметом ліцензійної угоди — об'єктом інтелектуальної власності.

right of claim. Права вимоги. Термін, що характеризує платежі в рахунок погашення процентів і основного боргу за певним активом.

risk-based supervision. Нагляд на основі оцінки ризиків. Внутрішній процес Національного банку, призначений для забезпечення більшої послідовності та ефективності інспектувань та інших видів наглядової діяльності.

risk management. Ризик-менеджмент. Система управління ризиками, що включає в себе стратегію та тактику управління та спрямована на досягнення основних бізнес-цілей банку.

roll-over credit; extended credit; prolonged credit. Пролонгований кредит. Кредит, за яким продовжено термін погашення суми основного боргу.

S

safe custody. Безпечне зберігання.

safe deposit box. Сейф клієнта (в банку).

safe haven currency. Валюта безпечної гавані. Валюти політично й економічно стабільних країн світу.

salary. Заробітна плата (службовців).

sale and lease back. Зворотна оренда. Взяття продавцем в оренду проданого їм же майна.

same-day funds. Засоби з можливістю негайного використання. Грошові кошти, якими одержувач може розпоряджатися в день їх вступу на його рахунок.

savings bank. Ощадний банк.

savings bond. Ощадна облігація (зазвичай державна).

savings certificate. Ощадний сертифікат.

schedule. Додаток (до договору), графік погашення (кредиту), протокол.

scrip. Тимчасовий сертифікат на володіння акціями. Квитанція на право отримання акцій.

scrip issue. Емісія безкоштовних акцій.

seasonal loan. Сезонний кредит. Вид кредитування оборотних коштів.

seat. Місце (на біржі).

secondary market. Вторинний ринок. Оборот цінних паперів після їх початкового розміщення.

secrecy in banking. Таємниця банківських операцій, таємниця банківських вкладів.

secured credit card. Кредитна картка, видана під страховий депозит.

secured creditor. Кредитор, який має забезпечення боргу.

securities. Цінні папери, фондові цінності. Фінансовий документ, який підтверджує право власності підприємства, організації тощо і є об'єктом купівлі-продажу та джерелом доходу.

securitisation. Сек'юритизація. Конверсія (наданих) кредитів та інших активів у ліквідні цінні папери.

securitization of assets. Сек'юритизація активів. Спосіб трансформування боргових зобов'язань банку у ліквідні інструменти ринку капіталів шляхом випуску боргових цінних паперів, забезпечених пулом однорідних активів.

security. Цінний папір, гарантія на позичку, забезпечення кредиту, відділ охорони (банку).

self-liquidating loan. Короткостроковий кредит на оборотні цілі. Погашається за рахунок реалізації товарно-матеріальних запасів.

service till (UK). Банкомат (Англія).

share. Акція, доля, пай. Вид цінного паперу, що свідчить про пайову участь у капіталі підприємства і передбачає певну відповідальність.

share capital. Акціонерний капітал. Основний капітал, який утворюється завдяки випуску акцій для фінансування акціонерного товариства.

share certificate. Акціонерний сертифікат, сертифікат на акцію.

shareholder. Акціонер (акціонерного товариства), пайовик.

share premium. Надбавка до курсу акції, премія до акції.

short-form bill of lading. Короткий коносамент. Коносамент, який на відміну від звичайного не містить детального викладу умов перевезення, а лише посилається на них.

short payment. Нестача. Відсутня сума, сума, якої не вистачає; нестача; кошти, яких не вистачає.

short position. Дефіцит. Коротка позиція за опціоном, коротка позиція (обсяг зобов'язань за строковими угодами при грі на пониження, коли валюти, цінних паперів або товарів продано більше, ніж куплено).

sight bill. Безстроковий вексель. Вексель, який підлягає оплаті після пред'явлення. Вексель, який підлягає оплаті на вимогу.

sliding scale tariff. Тариф із змінною шкалою. Митний тариф, ставки якого змінюються залежно від ціни певного товару.

smash. Фальшива банкнота (кримінальний жаргон).

services. Послуги, сервіс. Надання послуг для задоволення потреб населення, а також спеціальна служба, що надає такі операції.

settlement. Розрахунок. 1. Операція, дія, що припиняє зобов'язання щодо переказу грошових коштів або цінних паперів між двома чи більше сторонами. 2. Завершення угоди, відповідно до якої продавець переказує цінні папери або інші фінансові інструменти покупцю, а покупець переказує гроші продавцю.

soft currency. М'яка валюта. Валюта, яка через встановлений за нею контроль має обмежені можливості для конвертації в інші валюти.

solvency. Платоспроможність. Спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів.

Special Drawing Rights. Спеціальні права запозичення. Міжнародна розрахункова одиниця, створена з метою уникнути залежності грошової маси на міжнародному ринку від дефіциту платіжного балансу США та видобутку золота у світі. Вперше запроваджені Міжнародним валютним фондом після конференції в Ріо-де-Жанейро 1967 р. Відомі як "паперове золото".

sponsor. Спонсор, партнер (проектне фінансування).

spot. Спот. Різновид угоди щодо купівлі-продажу наявного товару з негайною оплатою та постачанням. Застосовується в біржовій торгівлі, а також для реалізації готівкової валюти, зокрема на валютній біржі.

spot market. Ринок спот. Ринок, на якому товари реалізуються за готівку і негайно постачаються.

stabilization loan. Стабілізаційний кредит. Кредит, який надає Національний банк країни платоспроможному банку для підтримки ліквідності до двох років під програму фінансового оздоровлення банку.

stability of banking system. Стабільність банківської системи. Комплексна характеристика стану банківської системи, при якому реалізується її сутність і призначення в економічній системі країни, адекватно та ефективно виконуються її функції.

stagflation. Стагфляція. Стан економіки окремо взятої країни, або групи країн, що характеризується застоєм і розвитком інфляційних процесів, одночасний вияв стагнації та глибокої інфляції.

state-owned bank. Державний банк. Банк, 100% статутного капіталу якого належить державі.

statement of account. Виписка по рахунку (сповіщення про перелік операцій по зачисленню і списанню та залишку коштів на рахунку).

State Register of Banks. Державний реєстр банків. Реєстр, що ведеться Національним банком країни та містить відомості про державну реєстрацію всіх банків.

stock. Акція, сертифікат сплаченої акції, матеріально-виробничі запаси.

stock dividend. Дивіденд у формі акцій, безкоштовна акція.

Stock Exchange. Фондова біржа. Акціонерне товариство з обмеженою відповідальністю, що функціонує як ринок для купівлі й продажу цінних паперів

stop-loss order. Буферний наказ (про продаж акцій нижче ринкової ціни).

straight bill of lading. Іменний коносамент. Іменна транспортна накладна.

strategic risk. Стратегічний ризик. Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неправильні управлінські рішення,

неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі.

straight transactions. Прямі операції. Купівля і продаж Європейською системою центральних банків обумовлених активів безпосередньо на ринку.

stress testing. Стрес-тестування. Метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо.

subordinated capital. Субординований капітал. Субординований борг, який зараховується до капіталу банку.

subsidy. Субсидія. Вид допомоги з боку уряду переважно у грошовій формі, а також у вигляді податкових пільг, що надається національним виробникам. Опосередковано це викликає дискримінацію імпортерів, яким субсидії не надаються.

submortgage. Іпотечна підзапорука.

sundry debtors. Інші позичальники.

supervisors. Наглядові банківські інстанції. Органи банківського нагляду.

supplier credit. Кредит постачальника, кредит між підприємствами.

surcharge. Націнка, надбавка, додатковий збір.

surety. Гарант, поручитель.

swap. Своп. Валютна операція щодо продажу певної валюти з умовою викупу тієї самої суми назад через визначений час за курсом, зафіксованим на момент укладення угоди, а також тимчасова закупівля товарів, боргових зобов'язань, валюти тощо з гарантією їх подальшого продажу.

swipe. Прочитуючий пристрій для магнітних карток.

syndicated loan. Синдикований кредит. Кредит, що надається одному позичальнику кількома кредиторами (синдикатом кредиторів), зазвичай, у межах однієї кредитної угоди з розподілом часток кредиту між учасниками синдикату, внаслідок чого сума кредиту та ризики розподіляються між банками-учасниками.

systemic risk. Системний ризик. Ризик порушення діяльності всієї фінансової системи з потенційними серйозними негативними наслідками для внутрішнього ринку та реального сектору економіки.

systemically important bank; systemic bank. Системоутворюючий банк. Банк, неможливість функціонування якого спричиняє значний вплив на функціонування банківської системи в цілому.

Т

tangible assets. Матеріальні активи, реальний основний капітал.

target company. Компанія-об'єкт (поглинання). Компанія, яка є об'єктом спроби поглинання з боку іншої компанії.

tariff barrier. Тарифний бар'єр, митний бар'єр.

tariff wall. Тарифна стіна. Податковий бар'єр, що створюється і використовується урядом, який здійснює протекціоністську торговельну політику з метою захисту національної економіки від зарубіжної конкуренції.

tax avoidance. Зниження суми оподаткування (законним чином). Мінімізація суми оподаткування.

tax-free allowance. Неоподатковуваний податком мінімум.

tax haven. Податкова гавань. Встановлення низьких податків (або повне звільнення від них) на прибутки іноземних компаній.

tax liabilities. Підлягаючі сплаті податки. Податкові зобов'язання, податковий тягар, оподаткування, сума податку.

tax return. Податкова декларація.

tax shelter. Територія з пільговим режимом оподаткування.

tax treaty. Угода про оподаткування. Угода, що укладається між двома державами і передбачає їх співробітництво у податковій сфері.

teller. Кассир, операціоніст.

tender. Тендер. В економічній сфері особлива форма надання замовлень на постачання товарів і підрядів на виконання робіт, яка передбачає залучення пропозицій кількох постачальників (підрядників) з метою забезпечення найвигідніших комерційних та інших умов угоди для замовника.

tenor. Термін погашення, термін дії, терміновість.

terms of trade. Умови торгівлі. Співвідношення між цінами експортованих та імпортованих певною країною товарів.

tertiary economic activity. Третинна економічна діяльність. Роздрібна та оптова торгівля, технічне обслуговування, освіта, медицина, рекреація.

tied loan. Обмежений умовами кредит.

time deposit. Терміновий депозит, терміновий вклад.

time draft. Термінова тратта. Тратта, що підлягає оплаті в обумовлений термін.

tolerance. Допуск. Допустима помилка. Допустиме відхилення від стандартного розміру і ваги монети.

trade. Торгівля. Форма обміну товарів, послуг, валюти тощо на основі купівлі-продажу. Рід занять, трудової діяльності.

trading account. Торговий рахунок.

trading book. Торговий портфель (торговельна книга). Частина загального портфеля банку, що складається з об'єктів, щодо яких банк має чіткі наміри

продати в найближчому майбутньому та отримати спекулятивний дохід від коливання цін (курсів).

tranche. Транш. Випуск, серія, частина облігаційної позики, розрахованої на поліпшення ринкової кон'юнктури найближчим майбутнім або призначеної для розміщення на позичкових ринках різних країн. При цьому умови позики однакові для всіх траншів.

transaction. Трансакція. Термін походить від лат. *transactio* – дія, договір і характеризує: 1) операцію щодо переказу коштів з одного рахунка на інший; 2) ініційовану власником картки послідовність повідомлень, які передають один одному учасники системи для обслуговування власника картки (здійснення доступу до рахунка з метою його дебетування, кредитування чи з'ясування його стану); 3) угоду з цінними паперами; 4) бухгалтерську проводку; 5) угоду, яка супроводжується взаємними поступками.

transfer price. Трансфертна ціна. Ціна, що використовується у міжнародній торгівлі підприємствами транснаціональних корпорацій.

transparency. Транспарентність. Розкриття банком всім зацікавленим особам (кредиторам, інвесторам, громадськості) інформації щодо цілей діяльності, правових, інституційних і економічних основ, принципів рішень і їх обґрунтування, даних та інформації, прямо або опосередковано пов'язаних з діяльністю банку, а також умов підзвітності в повному обсязі, в доступній формі та на своєчасній основі.

treasury. Скарбниця, казначейство, управління касових операцій.

treasury bill (T-bill) (US). Короткостроковий казначейський вексель (випускається на 13, 26 або 52 тижні) (США).

two-tier banking system. Дворівнева банківська система.

uncalled callable capital. Незатребувана гарантійна частина статутного капіталу.

uncalled capital. Неоплачена частина акціонерного капіталу.

under-invoicing. Заниження цін. Штучне заниження цін на імпортовані товари, декларовані митним органом.

underlying rate of inflation. Рівень інфляції без урахування ставок за іпотечними кредитами.

underwrite. Забезпечувати розміщення (облігацій, акцій), гарантувати, страхувати.

underwriting. Гарантовані покупка і розміщення цінних паперів.

unearned income. Дохід у вигляді відсотків.

unencumbered balance of appropriations. Незатребуваний залишок кредиту.

Unified exchange rate. Уніфікований валютний курс. Спостерігається тоді, коли певна країна відмовляється від кількох валютних курсів і запроваджує єдиний обмінний курс щодо всіх операцій.

unit fund. Пайовий інвестиційний фонд.

unit price. Ціна одиниці продукції.

unit trust. Пайовий фонд. Установа, що формує за рахунок своїх засобів інвестиційний портфель, який зазвичай не міняється впродовж усього періоду існування трасту, що продає стандартні паї (долі) в цьому портфелі невеликим інвесторам; дивіденди і відсотки, отримані по інвестиціях, діляться з розрахунку на кількість паїв.

universal bank. Універсальний банк. Банк, що надає послуги як фізичним, так і юридичним особам.

unlawful loan. Кредит, виданий з порушенням банківських правил.

unsecured credit. Кредит під чесне слово, незабезпечений кредит, кредит без забезпечення.

unsecured loan. Бланковий кредит. Кредит без забезпечення, виданий тільки під зобов'язання позичальника повернути кредит.

usance. Період між датою подання та датою оплати платіжного документа.

useful life. Термін експлуатації.

usury. Лихварський відсоток; лихварство.

utilities. Плата за комунальні послуги.

V

valorization. Ревальвація. Цілеспрямоване підвищення ціни товару, курсу цінних паперів тощо, здійснюване за допомогою спеціальних державних заходів.

valuation. Валютування, оцінка вартості, переоцінка.

value. Вартість, цінність. Вартість товару, послуги, активу тощо, виражена у грошах. Вартість встановлюється відповідно до мінової вартості одного продукту чи активу щодо іншого.

value added. Додана вартість. Різниця між цінністю продукції фірми або галузі і вартістю сировини, комплектуючих виробів і послуг (окрім робочої сили, плати за землю), що була придбана для забезпечення випуску цієї продукції).

value added tax (VAT). Податок на додану вартість (ПДВ).

value date. Дата валютування, дата зарахування платежу.

value in pledge. Валюта в заставу, вартість під заставою.

value received in cash. Сума отримана готівкою.

valued policy. Валютований поліс. Поліс з оголошеною вартістю.

variable costs. Змінні витрати. Змінні виробничі витрати, які змінюються згідно з рівнем виробництва чи діяльності.

variable rate. Плаваюча ставка.

vault operation. Операція з готівкою.

velocity of money circulation. Швидкість обігу грошей.

venture capital. Венчурний капітал. Фінансовий капітал, що спрямовується в нові галузі промисловості або у сфері діяльності, яким притаманна висока ризикованість.

viable project. Фінансово обгрунтований проект, якісний проект.

voluntary export restraint. Добровільне обмеження експорту. Обмеження, до яких добровільно вдаються експортери з метою запобігання запровадженню країнами-імпортерами примусових заходів з обмеження відповідного імпорту.

vostro account. Кореспондентський рахунок, рахунок востро.

voucher. Талон, чек, ваучер.

W

wage and pension arrears. Заборгованість по заробітній платі і пенсії.

warehousing. Ведення фінансових операцій через розрахункові організації (іноді з відстроченим терміном виконання).

warrant . Ордер; судове розпорядження; ордер на арешт.

waybill. Транспортна накладна (на відміну від коносаменту не є предметом обороту).

wholesale banking. Банківське обслуговування першокласних корпоративних клієнтів і інституціональних інвесторів.

windfall profits. Непередбачений прибуток.

window-dressing. Бухгалтерські хитрощі (для приведення балансу у відповідності з вимогами). “Причісування” балансу (*розм*). Косметичне коригування балансового звіту.

wiping-out. Списання (боргів), втрата балансової вартості. Зниження балансової вартості цінних паперів в результаті падіння цін на біржі.

withholding tax. Податок на дохід у вигляді відсотків і на дивіденди.

without prejudice. Без порушення, без утиску прав, без збитку.

without recourse. Без права звернення стягнення на майно боржника.

working capital. Оборотний капітал, обігові кошти.

World Bank. Всесвітній банк.

world price. Світова ціна. Ціна, за якою певний товар реалізується у міжнародній торгівлі.

write-down. Пониження вартості; зниження ціни.

write-up. Помилка у балансовому звіті.

X

xd. Аббревіатура “ex-dividend” “виключаючи дивіденд ” використовується для позначення акції, що продається без права на отримання останнього оголошеного дивіденду.

xr. Аббревіатура “ex-rights” “виключаючи право” на купівлю нових акцій, призначених для продажу існуючим акціонерам.

Y

yearling bond. Річні облігації. Облігації з терміном рік, що щотижня випускаються через банки місцевими органами влади і державними організаціями у Великобританії.

yankee bond market. Ринок облігацій “янки”. Ринок облігацій, які випущені в США іноземцями, але виражені в доларах.

yearly tenancy. Річна оренда. Оренда будинку або квартири на термін 1 рік.

years’ purchase. Ціна купівлі власності у вигляді суми орендних платежів за певне число років.

yield. Прибуток, дохід на цінні папери.

yield of bonds. Процентний дохід з облігацій.

yield curve. Крива дохідності. Графічне зображення залежності між рівнем процентної ставки та строком дії фінансових інструментів.

yield to maturity. Прибутковість на момент погашення облігації.

yielding. Виробництво, кількість продукції, що дає, наприклад, дивіденд.

yo-yo-stock. Акція “флюгер”, акція “йо-йо”. Акція з украй нестійким курсом, ціна якої міняє напрям подібно до флюгера.

Z

zero budgeting. Підготовка бюджету з нульовим зростанням. Розробка бюджету, не передбачаючого зростання витрат.

zero coupon bonds. Безкупона облігація. Цінний папір, що не приносить відсотків.

zero-rated goods. Товари з нульовою ставкою ПДВ.

zero rating. Нульовий рейтинг.